

3

Pielgrzymki i miejsca
pielgrzymowania w Polsce
w XX i XXI wieku

ROCZNIKI KSIĘDZA JERZEGO

pod redakcją

ks. Pawła Nowogórskiego
Wojciecha Polaka
dk. Waldemara Rozyńskiego

Toruń–Górsk 2018
W roku dla Niepodległej

Recenzent:
prof. dr hab. Kazimierz Maliszewski

© Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku, 2018

Projekt graficzny: Beata Króliczak-Zajko

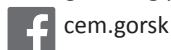
Zdjęcia na okładce:
strona I: Widok budynku Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku; strona IV: Prezydent Andrzej Duda składa wieniec pod pomnikiem w Górsku upamiętniający miejsce uprowadzenie bł. ks. Jerzego Popiełuszki.

Korekta: Bartłomiej Kuczkowski

Skład i łamanie: Mariusz Syguła

ISBN 978-83-942011-5-9

Wydawca: Fundacja Centrum Edukacji Młodzieży
im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku
www.gorsk.org.pl

www.gorsk.org.pl

Podziękowanie dla Gminy Zławieś Wielka
ul. Handlowa 7, 87-134 Zławieś Wielka
tel. 56 674 13 11, e-mail: ug@zlawies.pl
www.zlawies.pl

Publikacja dofinansowana
z budżetu Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

Druk: Machina Druku
ul. Szosa Bydgoska 50, 87-100 Toruń
tel. +48 56 651 97 87
www.machinadruku.pl

Spis treści

List Wojewody Kujawsko-Pomorskiego Mikołaja Bogdanowicza	5
Słowo Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotra Całbeckiego	7
Słowo Wójta Gminy Zławieś Wielka Jana Surdyki	9
Wstęp	II
Joanna Lewandowska	
Ziarno zasiane przez ks. Jerzego pięknie obrodziło. Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę w latach 1983–1989 w zbiorach Archiwum Historycznego Komisji Krajowej Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”	13
ks. Michał Kotowski	
Pielgrzymki do grobu bł. ks. Jerzego Popiełuszki	31
Jan Marczak	
Pielgrzymka na Górę Krzyży w dziesiątą rocznicę męczeńskiej śmierci ks. Jerzego	35
Anna Gołębiowska, Jan Marczak, Andrzej Szpociński	
Pielgrzymki od grobu bł. ks. Jerzego Popiełuszki	37
Izabela Sikora	
Siostra Jana Płaska, współorganizatorka „Pielgrzymek z Krzyżem od grobu ks. Jerzego Popiełuszki”	51
Wojciech Polak	
Pielgrzymki z Torunia do Górska oraz toruńskie Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę w latach osiemdziesiątych XX wieku	57
dk. Waldemar Rozynkowski	
Szlak Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki – o nowych miejscach pielgrzymkowych w Polsce	67

ks. Paweł Nowogórski CSMA

Wychowanie, idea i pielgrzymowanie kościoła domowego w ujęciu
bł. ks. Bronisława Markiewicza oraz pielgrzymowanie do Górska –
miejsca związanego z bł. ks. Jerzym Popiełuszką 79

Sylwia Galij-Skarbińska

Internet w służbie pielgrzymowania. Od „galaktyki Gutenberga”
po Internet 91

ks. Michał Damazyn

Koronacja Matki Boskiej Bydgoskiej najważniejszym punktem
maryjnym obchodów millenijnych w Archidiecezji Gnieźnieńskiej 101

ks. Jarosław Wąsowicz SDB

Kult Błogostawionego ks. Jerzego Popiełuszki
na terenie diecezji włocławskiej 115

Karolina Piotrowska, Wioleta Urbańska,
Karolina Żbikowska (opracowanie)

Kronika Centrum Edukacji Młodzieży
im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku – ROK 2017 127

Wydarzenia w CEM (fotografie) 145

List Wojewody Kujawsko-Pomorskiego Mikołaja Bogdanowicza

ks. dr Paweł Nowogórski CSMA

Dyrektor Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki

Czcigodny Księżę Dyrektorze, Dostojni Uczestnicy III Sympozjum Naukowego „Pielgrzymi i miejsca pielgrzymowania w Polsce w XX i XX wieku”,

„Człowiek tęskni za spotkaniem z Bogiem, a pielgrzymki kierują jego myśl ku przystani, do której może zawinąć na szlaku swoich religijnych poszukiwań”. To słowa świętego Jana Pawła II, Papieża-Pielgrzyma, który szczególne znaczenie przywiązywał do miejsc kultu religijnego, będących oazami modlitwy oraz ośrodkami odnowy duchowej promieniującymi na życie społeczne.

Bardzo jestem rad, że właśnie w Górsku, naznaczonym męczeństwem błogosławionego księdza Jerzego Popiełuszki, spotkało się tak zacne grono wybitnych znawców problematyki pielgrzymowania. Bogaty i różnorodny program sympozjum każe sądzić, że jego owocem będzie pogłębienie refleksji nad arcy-polskim fenomenem peregrynacji do miejsc świętych.

Rozsiane po całym województwie kujawsko-pomorskim sanktuaria, do których rokrocznie podążają mniejsze lub większe grupy wiernych, są widomym znakiem żywotności katolicyzmu. Są również dowodem naszego nieustającego pragnienia spotkania z Bogiem. W nękanym zamachami, niespokojnym świecie bardzo nam potrzeba twardego gruntu pod nogami. Takiego gruntu, jaki czuje pielgrzym idący do Pana.

Szanowni Państwo,

Życzę udanego sympozjum, wielu owocnych wymian myśli i tego, aby kolejne już spotkanie w Górsku umocniło duchowy aspekt naszych ziemskich zmaganiań.

Z wyrazami szacunku
Mikołaj Bogdanowicz
Wojewoda Kujawsko-Pomorski

Słowo Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotra Całbeckiego

Ksiądz Jerzy Popiełuszko, w mrocznych czasach stanu wojennego, gdy wydawało się, że komuniści kolejny raz, brutalną siłą, zabili nadzieje Polaków wzywał by „zło dobrem zwyciężyć”.

Zginął, zamordowany przez tych, którzy stali po stronie przemocy. Z ludzkiego punktu widzenia przegrał. Tymczasem, w rzeczywistości, odniósł wielkie zwycięstwo. Już jego pogrzeb, który zgromadził ponad milion ludzi, był tego dowodem. Od tego czasu kolejne miliony pielgrzymują, każdego roku, do grobu ks. Jerzego na warszawskim Żoliborzu, ale także innych miejsc związanych z jego golgotą.

W tym tych, które znajduje się w naszym regionie. Od bydgoskiej parafii pod wezwaniem Świętych Polskich Braci Męczenników (gdzie kapelan „Solidarności” odprawił ostatnie swoje nabożeństwo), przez noszące jego imię Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku (miejscu porwania duchownego), przez Toruń (gdzie ks. Jerzy próbował wyrwać się z rąk oprawców), do włocławskiej tamy (gdzie znaleziono zwłoki kapłana).

Męczennik – grecki „martus” - to po prostu świadek. Pielgrzymując do miejsc związanych z błogosławionym ks. Jerzym Popiełuszką, dajemy świadectwo, że naszej wiary, że zło można pokonać tylko dobrem.

Piotr Całbecki
Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Słowo Wójta Gminy Zławieś Wielka Jana Surdyki

Pielgrzymki towarzyszyły chrześcijaństwu od jego zarania. Stanowią one szczególnego rodzaju podróż podejmowaną w celach religijnych. Od wieków wierzący i poszukujący Boga udają się do miejsc świętych dla odnowienia wiary, przebłagania za grzechy, wyrażenia wdzięczności za otrzymane łaski i szukania pomocy w trudnych sytuacjach życiowych.

Pielgrzymka to rekolekcje w drodze, czas refleksji, modlitwy i ofiary. Św. Jan Paweł II nazywa ją „symbolem indywidualnej wędrówki człowieka wierzącego śladami Odkupiciela”. Można też porównać ją do naszego życia na ziemi, które jest wędrówką, prowadzącą do Boga, do ojczyzny niebieskiej.

Przez stulecia, w historii bliższej i dalszej, pielgrzymki były obrazem naszej tożsamości narodowej. Pielgrzymowanie ma dla wszystkich Polaków głęboki sens nie tylko religijny, ale i kulturowy, patriotyczny, wspólnotowy.

Trzeci tom wydawnictwa zbiorowego *Roczniki Księdza Jerzego*, poświęcony pielgrzymkom i miejscom pielgrzymkowym w Polsce w XX i XXI wieku, w pełni oddaje ducha polskiego pielgrzymowania. Szczególnie mocno zaakcentowano w nim olbrzymi wkład, jaki w rozwój ruchu pielgrzymkowego w Polsce, włożył bł. ks. Jerzy Popiełuszko.

Wraz z autorami publikacji serdecznie zachęcam do jej lektury.

Wójt Gminy Zławieś Wielka
Jan Surdyka

Wstęp

Oddajemy do Państwa rąk tom trzeci wydawnictwa zbiorowego *Roczniki Księdza Jerzego*. Tak jak i poprzednie dwa, jest ono owocem współpracy kilku środowisk. Wychodzi pod szyldem Centrum Edukacji Młodzieży im. Księdza Jerzego Popiełuszki w Górsku, ale przy bliskiej współpracy kilku środowisk naukowych, szczególnie toruńskich. Mamy tu na myśli przede wszystkim badaczy związanych z Wydziałem Politologii i Studiów Międzynarodowych oraz Instytutem Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Teksty zebrane w niniejszym tomie są przede wszystkim pokłosiem III Sympozjum Naukowego, które miało miejsce w Centrum w dniu 25 maja 2017 roku. Jego tytuł brzmiał następująco: „Pielgrzymki i miejsca pielgrzymowania w Polsce w XX i XXI wieku”. W wydawnictwie spotkamy przede wszystkim teksty związane z osobą bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Widzimy wyraźnie, że kapłan ten przyczynił się do rozwoju ruchu pielgrzymkowego w naszym kraju. I co ciekawe, dotyczy to zarówno okresu jego życia, jak i związane jest z rozwojem jego kultu, od pierwszych dni po męczeńskiej śmierci.

Pielgrzymki towarzyszyły chrześcijaństwu od początku. Były one niewątpliwie związane z kultem świętych, jednak wykraczały poza jego ramy. Pielgrzymowanie otrzymało bowiem w chrześcijaństwie szczególne znaczenie – cały Kościół określony został mianem pielgrzymującego. W tej wspólnocie każdy ochrzczony odbywa pielgrzymkę życia, której celem jest sam Bóg. Stąd nie brakowało w historii, i nie brakuje obecnie w Kościele, takich osób, dla których pielgrzymowanie stawało się formą życia – *peregrinatio ascetica*. Zdecydowanie bliższe było i jest jednak rozumienie pielgrzymki jako podążania do konkretnego miejsca świętego – *peregrinatio ad loca sacra*.

Pielgrzymki obok owego wspomnianego aspektu zmierzania do miejsca świętego miały i mają jeszcze inny wymiar – który dzisiaj można określić jako turystyczny. Poznawanie bliskich i dalekich krajów, ciekawych ludzi, nieznanymi miejsc, kościołów i budowli świeckich, a także kontemplowanie piękna świata, lasów, gór, wód morskich i śródlądowych, roślin i zwierząt. Zwłaszcza podziwianie Dzieła Stwórcy to bardzo ważny aspekt pielgrzymek, szczególnie pieszych. Wychwalanie Pana nie tylko modlitwą, ale także zachwytem zmysłów w obliczu piękna natury, jest hymnem na cześć Jego dobroci i podziękowaniem za to, że stworzył cuda przyrody.

W dziejach Kościoła ruch pielgrzymkowy podlegał ciągłej ewolucji i mimo różnych tendencji pobożnościowych mamy w nim do czynienia ze zjawiskiem bardzo dynamicznym. Początkowo, kiedy chrześcijaństwo koncentrowało się prawie wyłącznie wokół liturgii, szczególnie mszy św., praktyka pielgrzymowania należała do sporadycznych. Od IV wieku, gdy chrześcijaństwo mogło się swobodnie rozwijać, z każdym pokoleniem możemy śledzić rozwój ruchu pielgrzymkowego. Rozwinął się on szczególnie w średniowieczu. Nie zabrakło go także w kolejnych wiekach. Również i obecnie w wielu miejscach na świecie, w tym także w Polsce, możemy śledzić zarówno wędrówki pątników, jak i rozwój starych i nowych miejsc pielgrzymkowych.

W świetle badań Franciszka Mroza pod koniec 2010 roku w Polsce istniało ponad 800 ośrodków pielgrzymkowych. Związane one były przede wszystkim z Kościołem katolickim. Wśród nich dominują sanktuaria maryjne – około 550 ośrodków, co stanowi w przybliżeniu 70% ogółu sanktuariów. W ponad 220 sanktuariach znajdują się koronowane na prawie papieskim wizerunki Matki Bożej. Pozostałe sanktuaria są związane z kultem Jezusa Chrystusa oraz kultem świętych lub błogosławionych.

W prezentowanym wydawnictwie znajdziemy także kolejną odsłonę kalendarium ukazującego przejawy aktywności Centrum Edukacji Młodzieży im. Księdza Jerzego Popiełuszki w Górsku. Obejmuje ono cały 2017 rok. Kalendarium rejestruje różne wydarzenia, które miały miejsce w Centrum, wskazując dobitnie, że Górsk jest już dzisiaj w Polsce jednym z najważniejszych miejsc pielgrzymkowych na mapie pamięci o bł. ks. Jerzym.

Zapraszamy różne środowiska do współtworzenia *Roczników Księdza Jerzego*. Wydawnictwo jest adresowane do bardzo szerokiego odbiorcy, nie tylko do świata naukowego, ale w znacznym stopniu do osób zaangażowanych w różne dzieła, którym patronuje, którym jest bliski, bł. ks. Jerzy.

Redaktorzy
ks. Paweł Nowogórski
Wojciech Polak
dk. Waldemar Rozyński

Joanna Lewandowska

Ziarno zasiane przez ks. Jerzego pięknie obrodziło.

Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę w latach 1983–1989 w zbiorach Archiwum Historycznego Komisji Krajowej Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”

My, robotnicy, zgromadzeni na pierwszej pielgrzymce u stóp Jasnej Góry, dziękujemy Pani Jasnogórskiej za matczyną opiekę nad nami. Matko Boża, 11 grudnia 1980 roku witaliśmy Cię w Warszawie jakże gorącą modlitwą. Pełni trwogi o dni następne, zanosimy błaganie: „Nie opuszczaj nas!”. I tak też się stało. W mroczne grudniowe noce byłaś razem z nami. Z nami poszłaś do cel więziennych. Dzisiaj specjalnie dziękujemy Ci, Matko, my ludzie z hut, stoczni i kopalni. Zawierzyliśmy Tobie i Ty nas nigdy nie opuściłaś. Pani Jasnogórska, zbudowaliśmy krzyże w naszych fabrykach, otworzyliśmy drzwi dla naszego Odkupiciela. Jest z nami Twój Syn, Jezus Chrystus. U stóp Twoich na Jasnej Górze wołamy: „Matko Odkupiciela, bądź zawsze z nami. Nie opuszczaj nas!”.

Modlitwa Dziękczynna Robotnika¹

Tymi słowami modlitwy zwrócili się robotnicy do Matki Bożej 18 września 1983 r. podczas I pielgrzymki ludzi pracy na Jasną Górę. Pomysłodawcą pielgrzymki był ks. Jerzy Popiełuszko, który najprawdopodobniej zainspirowany drugą pielgrzymką Ojca Św. do Polski w czerwcu 1983 r. postanowił przyprowadzić ludzi pracy do Jasnogórskiej Pani. Latem, będąc na wakacjach nad morzem, spotkał się z Lechem Wałęsą, z którym uzgodnił swoje plany. Pomysł „chwycił” i ludzie zaczęli się spontanicznie organizować, zamawiać autokary na wyjazd do Częstochowy².

Inaczej przedstawiają starania ks. Jerzego o zorganizowanie pielgrzymki Ewa Czackowska i Tomasz Wiścicki. Niestety nie przywołują źródeł, które by to potwierdzały.

¹ M. Kindziuk, *Ksiądz Jerzy przyprowadził ludzi na Jasną Górę*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach Sztuki Wotywniej na Jasnej Górze*, Jasna Góra 2009, s. 36.

² M. Kindziuk, *Ks. Jerzy Popiełuszko*, Warszawa–Kraków 2004, s. 137–138; M. Kindziuk, *Ksiądz Jerzy przyprowadził...*, s. 35–36; M. Kindziuk, *Świadek Prawdy. Życie i śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Częstochowa 2004, s. 207–210; Cz. Ryszka, *Błogosławiony ks. Jerzy Popiełuszko. Tajemnica życia i śmierci*, Kraków 2010, s. 44.

Miał on m.in. po nieudanych próbach w kurii warszawskiej i u paulinów wystosować petycję do Ojca Św. Jana Pawła II³. Ks. Jarosław Wąsowicz także twierdzi, że ks. Popiełuszko „załatwił” formalności przez dwa lata⁴. Zachariasz S. Jabłoński ZP, powołując się na P. Niteckiego, pisał o organizacji pierwszej pielgrzymki przez ks. Jerzego już w 1982 r. Miała ona zgromadzić kilkanaście tysięcy pielgrzymów przede wszystkim z Warszawy⁵.

Niewątpliwy entuzjazm i zaangażowanie ks. Jerzego, wsparcie bliskich mu osób, doprowadziły do przybycia na Jasną Górę pątników reprezentujących polskich robotników. Stosunek Episkopatu Polski do pomysłu zorganizowania pielgrzymki był dość powściągliwy. Episkopat cechowała wówczas troska o zachowanie spokoju publicznego i obawiano się zapewne, że pielgrzymka może przybrać kształt otwartego wystąpienia przeciwko władzy i w konsekwencji kolejne represje⁶. Mimo tej powściągliwości, w warszawskiej kurii biskupiej wydrukowano okolicznościowy znaczek wpinany do ubrań z napisem „Pierwsza Pielgrzymka Robotników 18 IX 1983 r.”⁷.

Księdzu Popiełuszce trudno było na odległość dopilnować wszystkiego, co wiąże się z organizacją pielgrzymki. Konieczne było nawiązanie współpracy z zaufaną osobą z Częstochowy. Wybór padł na Aleksandra Przygodzińskiego, działacza „Solidarności” z regionu częstochowskiego⁸. Przygodziński był pracownikiem i działaczem związkowym w częstochowskiej Hucie im. Bolesława Bieruta. Jeździł do Warszawy na msze za Ojczyznę do kościoła pw. św. Stanisława Kostki na Żoliborzu. Nawiązał tam bliższe kontakty z warszawskimi hutnikami, a potem stał się łącznikiem między ks. Jerzym a przeorem Jasnej Góry o. Rufinem Abramkiem. Kontakty drogą oficjalną ze względu na inwigilację były niemożliwe, dlatego Przygodziński kilkakrotnie przewoził korespondencję między Warszawą a Częstochową⁹.

Program pielgrzymki ułożył ks. Jerzy. Najpierw została odprawiona uroczysta msza św., następnie zebrani odczytali Modlitwę Dziękczynną Robotnika, przytoczoną we wstępie, potem odmówiono różaniec¹⁰. Według niektórych przekazów ks. Jerzy

³ E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Warszawa 2004, s. 203.

⁴ Ks. J. Wąsowicz SDB, *Ogólnopolskie Pielgrzymki Świata Pracy na Jasną Górę w latach 1983–1989 w świetle prasy drugiego obiegu*, „Studia Claromontana” 2011, t. 29, s. 212.

⁵ Z. S. Jabłoński ZP, *Miejsce Jasnej Góry w zmieniającej się sytuacji społeczno-politycznej (1978–1995)*, „Studia Claromontana” 2006, t. 24, s. 312–313.

⁶ S. Maślowski, *Sługa Boży ks. Jerzy Popiełuszko i Pielgrzymka Ludzi Pracy na Jasną Górę*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 26; Z. S. Jabłoński, op. cit., s. 313.

⁷ E. Czaczkowska, T. Wiścicki, op. cit., s. 203.

⁸ W. Rotarski, *NSZZ „Solidarność” Region Częstochowa*, [w:] *„Solidarność” Polska Południowa*, t. 6, Warszawa 2010, s. 870.

⁹ J. Mazur, *Łącznik jasnogórski*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 11–12.

¹⁰ M. Kindziuk, *Ks. Jerzy Popiełuszko...* s. 137–138; M. Kindziuk, *Ksiądz Jerzy przyprowadził...* s. 35–36; M. Kindziuk, *Świadek Prawdy. Życie...*, s. 207–210.

nie mógł wygłosić na Jasnej Górze homilii „z powodu polecenia wydanego paulinom”. Ks. Jerzy Popiełuszko poprowadził Drogę Krzyżową¹¹.

Udział w pierwszej pielgrzymce wziął Lech Wałęsa. Przybyli hutnicy warszawscy, stoczniowcy i górnicy¹². Byli także obecni m.in. przedstawiciele Duszpasterstwa Ludzi Pracy Ziemi Dębickiej. Jak wspomina Jan Zima z Dębicy, do Częstochowy wybrali się samochodem Nysa w jedenaście osób¹³. W „Tygodniku Mazowsze” z Warszawy wymieniono delegacje z Huty, ZWAR-u, WSK, byli także robotnicy z Poznania, Gliwic i Świebodzina¹⁴. Wśród robotników wkrađa się dezinformacja, choć nie wiadomo, kto był jej autorem. Przywołany „Tygodnik Mazowsze” pisał, że rozniosła się wieść, jakoby pielgrzymka została odwołana¹⁵. Działacze olkuskiej „Solidarności” zrozumieli, że na Jasnej Górze mają spotkać się osoby, które zostały internowane i z tego internowania wypuszczone. Dlatego pojechał tylko Stanisław Gil, szef „Solidarności” w Olkuszu, internowany od 13 grudnia 1981 r do czerwca 1982 r.¹⁶

Trudno na podstawie dostępnych źródeł jednoznacznie wskazać liczebność pierwszej pielgrzymki. W zasobie Archiwum Historycznego Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” znajdują się tylko dwa czasopisma niezależne z 1983 r., w których odnaleziono informacje o pielgrzymce. W „Woli” podano liczbę 50 tys.¹⁷, w „Tygodniku Mazowsze” użyto sformułowania „wiele tysięcy uczestników”¹⁸. Z kolei w opracowaniach pojawiają się liczby od 200 osób, przez 4 tys. po 8 tys. pielgrzymów¹⁹. Jerzy Szóstko powołuje się na słowa ks. Jerzego, który rozczarowany liczbą pątników, miał stwierdzić „to nic, początki zawsze są trudne. Jestem pewny, że następna pielgrzymka się uda”²⁰.

Mimo ciężkiej atmosfery roku 1983, wszechogarniającego strachu i niepewności, przybyli pielgrzymi mieli z sobą flagi, transparenty i emblematy „Solidarności”. W trakcie pielgrzymki zorganizowano także akcję podpisywania pozdrowień dla

¹¹ J. Mazur, *Łącznik jasnogórski*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 11–12.

¹² J. Szóstko, *Nasz duszpasterz i my. Ksiądz Jerzy Popiełuszko w fotografiach i wspomnieniach hutników*, Białystok 2010, s. 92.

¹³ *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, [wyd.] NSZZ „Solidarność”, Oddział nr 5 w Dębicy, s. 26.

¹⁴ „Tygodnik Mazowsze” nr 63, 6.10.1983 r., s. 1.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ M. Jędrasik, *21 razy z „Solidarnością”*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 31.

¹⁷ *Pielgrzymka Robotnicza*, „Wola”, Warszawa, nr 29, 26.09.1983 r., s. 1.

¹⁸ „Tygodnik Mazowsze”, nr 63 ..., s. 1.

¹⁹ Na 200 osób wskazuje J. Mazur, *Łącznik jasnogórski*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 11; W. Rotarski, op. cit.; o 4 tys. piszą E. Czaczkowska, T. Wiślicki, op. cit. s. 203; 8 tys. pątników podaje M. Kindziuk, *Ks. Jerzy Popiełuszko*, Warszawa..., s. 137–138; M. Kindziuk, *Ksiądz Jerzy przyprowadził...* s. 35–36; M. Kindziuk, *Świadek Prawdy. Życie i śmierć ...*; Cz. Ryszka, *Błogosławiony ks. Jerzy Popiełuszko...*, s. 44.

²⁰ J. Szóstko, op. cit., s. 92.

aresztowanych²¹. Smutny dla pielgrzymów i samego ks. Popiełuszki był brak wsparcia wyższego duchowieństwa. Obecni byli bowiem tylko księża na co dzień mający bliskie kontakty z robotnikami²². Był wśród nich ks. Henryk Jankowski z Gdańska, ks. Kazimierz Jancarz z Mistrzejowic²³.

Dla obecnych na Jasnej Górze spotkanie ludzi pracy było z pewnością ważnym wydarzeniem. Mogli oni wspólnie, ale i indywidualnie, powierzyć Matce Bożej swoje zmartwienia, bóle i zyskać siłę do dalszego trwania w obranych wartościach.

Przygotowania do II pielgrzymki ludzi pracy przybrały zasięg ogólnokrajowy. 30 września 1984 r. na Jasnej Górze pielgrzymów było dużo więcej niż rok wcześniej. Wśród nich Lech Wałęsa i zwolnieni z więzień członkowie NSZZ „Solidarność”, m.in. Anna Walentynowicz, Andrzej Gwiazda, Kazimierz Świtoń, Andrzej Słowik, Andrzej

Rozpłochowski i wielu innych²⁴. Ciekawy jest przypadek Mariana Jurczyka – „Robotnik. Pismo Członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności” podaje, że SB zatrzymała w drodze do Częstochowy Jurczyka i nakazała mu powrót do Szczecina²⁵, jednak na zdjęciu z mszy św. Marian Jurczyk stał w pierwszym rzędzie obok Danuty Wałęsowej²⁶.

Pielgrzymi mieli problemy z organizacją transportu do Częstochowy. W Dębicy zamówiono 3 autokary z PKS Dębica, ale dwa dni przed wyjazdem SB zabroniła wyjechać tym autobusom. W ostatniej chwili pojechali autokarami z Sędziszowa²⁷. Pątnicy z Małopolski także mieli problemy z wynajmowaniem pojazdów²⁸.

²¹ „Tygodnik Mazowsze”, nr 63..., s. 1.

²² Wspominał o tym W. Chrostowski. E. Czaczkowska, T. Wiścicki, op. cit., s. 203.

²³ AKKS 347/18/153 [Tekst wystąpienia ks. H. Jankowskiego na V Pielgrzymkę Ludzi Pracy], 18.09.1987, brak pagin.

²⁴ J. Szóstko, op. cit., s. 94.

²⁵ „Robotnik. Pismo członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności”, nr 73, 14.10.1984, s. 2–3.

²⁶ AKKS 347/80 [zespół w trakcie opracowania].

²⁷ *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 26.

²⁸ *II Pielgrzymka Ludzi Pracy – Częstochowa, 30 września 1984*, „Aktualności Serwisu Informatycznego Regionalnego Komitetu „Solidarność” Małopolska, nr 15/92, 10.10.1984, s. 1.

Pielgrzymów witał transparent „Solidarność Częstochowska wita robotników”²⁹. Klasztor oflagowany dziesiątkami transparentów wyglądał jak twierdza³⁰. Po transparentach przywiezionych na Jasną Górę rozpoznano: Gdańsk, Warszawę, Kraków, Wrocław, Bydgoszcz, Piotrków, Świebodzin, Nową Hutę³¹. „Tygodnik Mazowsze” wymienił delegacje z całego kraju, m.in. Hutę Lenina, WSK Świdnik, stoczniovców z Gdańska, Gdyni i Szczecina, górników z Gliwic, Hutę Warszawa, FSO, Polkolor, Ursus. Najwięcej pielgrzymów przybyło z regionu Mazowsze i Ziemia Łódzka³². Re-prezentacje regionów Podbeskidzie i Pomorze Zachodnie nie były z kolei zbyt liczne – przyjechało po kilkudziesięciu pielgrzymów z różnych zakładów pracy³³. Zauważalny był udział młodzieży³⁴. Agencje zagraniczne podały 5 tys. pielgrzymów, „Przegląd Katolicki” 20 tys., większość prasy podziemnej pisało o liczbie między 25 a 50 tys.³⁵ Pułkownik częstochowskiej SB Stanisław Boczek meldował, że w pielgrzymce wzięło udział 35 tys. osób. W meldunku pisał, że pielgrzymi zachowywali się „manifestacyjnie politycznie”, rozwieszali transparenty o „wrogich” treściach, wykrzykiwali hasła „dalekie od religijnych”, kolportowali nielegalne wydawnictwa. Pozostawili na murach Jasnej Góry ok. 60 transparentów o „wrogich treściach”, np. „Matko, daj wytrzymałość robotnikom Ursusa”³⁶.

Podobnie jak rok wcześniej episkopat zachował rezerwę. Zarzucano mu nierozpowszechnianie informacji o planowanej pielgrzymce i brak krajowego duszpastorza ludzi pracy arcybiskupa Henryka Gulbinowicza³⁷. Ks. abp Bronisław Dąbrowski przesłał do generała zakonu paulinów ojca Józefa Płatka pismo, aby nie nadawać przybyłej pielgrzymce oficjalnego charakteru. W piśmie nakazano odprawić nabożeństwa zwykłe, jak w każdą niedzielę, „bez podkreślania stanu robotników”. Zabroniono

²⁹ *II Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę*, „Kronika Małopolska” Pismo Solidarności Małopolskiej, nr 59, 29.10.1984 r., s. 3; Aleksander Przygodziński twierdzi, że pierwszy transparent „Solidarność” częstochowska przygotowała dopiero na III pielgrzymkę w 1985 r. J. Mazur, *Łącznik jasnogórski*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 13.

³⁰ *Pielgrzymka*, „Solidarność.” Pismo Regionu Gdańskiego”, nr 16 (118)...., s. 1.

³¹ *III Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę*, „Kronika Małopolska”. Pismo Solidarności Małopolskiej”, nr 59,...., s. 3.

³² *Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę*, „Hipolit”, nr 9/84, 10.1984, s. 4.

³³ *Pielgrzymka*, „Solidarność Podbeskidzia”, nr 59, 16.10.1984, s. 1; *Bóg i Ojczyzna*, „Z Podziemia”, s. 1.

³⁴ „Hutnik. Pismo Pracowników HiL członków NSZZ »Solidarność«, nr 17, 9.10.1984, s. 2.

³⁵ „Solidarność” na Jasnej Górze, „Informator Regionu Środkowo-Wschodniego”, nr 97, 19.10.1984, s. 1; „Mała Polska”, nr 40/76, 8.10.1984, s. 1; *Jasna Góra ostatnia niedziela września*, „RIS Regionalny Informator »Solidarności« Śląsko-Dąbrowskiej, nr 20/68,...., s. 3.

³⁶ J. Mazur, op. cit., s. 11.

³⁷ *Pielgrzymka*, „Solidarność. Pismo Regionu Gdańskiego”, Gdańsk, nr 16 (118)...., s. 1.

także przemawiać ks. Henrykowi Jankowskiemu i ks. Jerzemu Popiełuszcze³⁸. Jak rok wcześniej nie zawiedli ci księża, którzy byli związani z robotnikami od początku istnienia „Solidarności”: oprócz ks. Jerzego m.in. ks. Henryk Jankowski i ks. Kazimierz Jancarz³⁹.

Pielgrzymka odbyła się pod hasłem „Bóg i Ojczyzna”⁴⁰. Przed mszą św. wystąpili warszawscy aktorzy – jedna z sióstr Winiarskich i Józef Duriasz. Recytowali wiersze Czesława Miłosza, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Kazimiery Iłakowiczówny⁴¹. Uroczystą sumę uświetnił chór stoczniovców ze Stoczni Gdańskiej im. Lenina ubrany w uniformy stoczniove i kaski⁴². Msza św., pod przewodnictwem ks. Jankowskiego, była koncelebrowana przez 40 księży. Nie było żadnego biskupa⁴³. Homilię wygłosił przeor Jasnej Góry o. Rufin Abramek⁴⁴. Mówił o wartościach moralnych jako podstawowym warunku przetrwania narodu. Nawoływał do skończenia z martyrologią, „lizaniem” ran i zjazdami kombatanckimi. Wskazał, że należy przez modlitwę i skupienie przystąpić do odbudowywania postaw godnych Polaka. Po mszy św. odbyła się Droga Krzyżowa poprowadzona przez ks. Jancarza. Mówił w niej o „modlitewnej pokorze połączonej z niezłomną wiarą w zwycięstwo prawdy i sprawiedliwości nad zakłamaniem, fałszem i okrucieństwem”⁴⁵.

Na uwagę zasługuje relacja piętnastoletniej dziewczyny, która wybrała się do Częstochowy przede wszystkim, aby zobaczyć Lecha Wałęsę. Przyjechała z grupą 10 osób, najprawdopodobniej rówieśników. Na Jasnej Górze uderzyła ją przede wszystkim panująca tam atmosfera. Czuli, że tam ludzie się nie boją. Duże wrażenie wywarły na niej rozważania Drogi Krzyżowej, podczas której zastanawiano się, jak być solidarnym. Jak polubić zomowca? W czasie pielgrzymki, jako „imprezę alternatywną”, zorganizowano wyścig kolarski ulicami Częstochowy. Dziewczyna zastanawiała się, czemu miało to służyć. „Widzieliśmy tych rowerzystów, jak jeździli w kółko. Czujesz, jakie to było głupie i śmieszne? Komu oni chcieli i co udowodnić? Co chcieli wcisnąć, że ci ludzie przyjechali do Częstochowy oglądać jakichś »pedałowców«?”

³⁸ J. Mozga, *Jasna Góra w schyłkowym okresie totalitaryzmu komunistycznego i odmienionej rzeczywistości politycznej*, „Studia Claromontana” 2006, t. 24, s. 263.

³⁹ *Pielgrzymka*, „Solidarność. Pismo Regionu Gdańskiego”, Gdańsk, nr 16 (118)…, s. 1.

⁴⁰ *II Pielgrzymka Ludzi Pracy – Częstochowa, 30 września 1984*, „Aktualności Serwisu Informatycznego Regionalnego...”, nr 15/92, s. 1.

⁴¹ „Robotnik. Pismo członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności”, nr 73, 14.10.1984, s. 3; *Bóg i Ojczyzna*, „Z Podziemia”, nr 5/35, 14.10.1984, s. 1.

⁴² *Bóg i Ojczyzna*, „Z Podziemia”, nr 5/35..., s. 1.

⁴³ *W II robotniczej pielgrzymce do Częstochowy*, „Tygodnik Mazowsze”, nr 100, 4.10.1984, s. 2; J. Szóstko twierdzi, że był jeden biskup – J. Szóstko, op. cit., s. 94.

⁴⁴ W ulotce z programem pielgrzymki do wygłoszenia homilii był zaplanowany ks. H. Jankowski. Ulotka prezentowana w książce M. Kindziuk, *Świadek prawdy...*, s. 254.

⁴⁵ *Pielgrzymka*, „Solidarność. Pismo Regionu Gdańskiego”, Gdańsk, nr 16 (118), s.1.

W drodze powrotnej młodzież śpiewała piosenki solidarnościowe i nie odczuwała strachu przed spałowaniem czy zamknięciem w więzieniu. „Poculiśmy, że tej wojny Jaruzelski nie wygrał. Wszystko tam było zaprzeczeniem tego, co opowiadają o społeczeństwie w telewizji”. Lecha Wałęsy jednak nie zobaczyła⁴⁶.

Podczas II pielgrzymki miało miejsce spotkanie, które, jak się później okazało, było początkiem łańcucha zdarzeń prowadzących do męczeńskiej śmierci ks. Jerzego. Spotkał się on z ks. Jerzym Osińskim – proboszczem bydgoskiej parafii pw. Świętych Męczenników. Ks. Osiński zaprosił ks. Popiełuszkę do swojej parafii na 19 października⁴⁷.

„Zło dobrem zwyciężaj” – to hasło III pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę, pierwszej dwudniowej, odbywanej 14 i 15.09.1985 r.⁴⁸ Niestety nie było wśród żywych pomysłodawcy spotkań – ks. Jerzego Popiełuszki. Męczeńska śmierć ks. Jerzego nie złamała wiary ludzi „Solidarności”. Do Matki Bożej przybyło jeszcze więcej pielgrzymów niż rok wcześniej⁴⁹. Tym razem zaproszenie na pielgrzymkę do ludzi pracy rozesłał kard. Henryk Gulbinowicz, przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Ludzi Pracy⁵⁰. Formalnie odpowiedzialność za pielgrzymkę Ludzi Pracy Komisja Episkopatu przejęła w roku 1986⁵¹.

Z pewnością była to pielgrzymka szczególna. Wielokrotnie podkreślano, że mimo fizycznego braku ks. Jerzego jest on wśród pielgrzymów. Byli także Jego rodzice. Rozpoczynali modlitwę różańcową⁵², przeor Abramek zwrócił się do nich słowami: „Ta sama nienawiść, która chciała zniszczyć robotniczą »Solidarność«, zamordowała Waszego syna”⁵³. Wśród duszpasterzy towarzyszących pątnikom byli biskupi. Wspomniany wcześniej kard. Henryk Gulbonowicz, bp gdański Tadeusz Goćłowski,

⁴⁶ *Czułam, że jest tam więcej wolności*, „Hutnik. Pismo Pracowników HIL członków NSZZ »Solidarność«”, nr 17, 9.10.1984, s.1–2.

⁴⁷ M. Kindziuk, *Ks. Jerzy przyprowadził* s. 37.

⁴⁸ *III Pielgrzymka Świata Pracy*, „Informator” TKZ NSZZ „Solidarność” Gdańskiej Stoczni Remontowej im. Józefa Piłsudskiego, nr 39, 09.1985, s. 4.

⁴⁹ *III Ogólnopolska Pielgrzymka Świata Pracy*, „Serwis Informacyjny Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska”, nr 10, 17–23.09.1985, s. 7.

⁵⁰ *III Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Tygodnik Mazowsze”, nr 140, s. 1–3.

⁵¹ S. Maślukowski, *Sługa Boży ks. Jerzy...*, s. 29.

⁵² *III Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę*, „Portowiec”, nr 65, 9.10.1985, s. 6.

⁵³ „Janosik”, nr spec., 15.09.1985 r.

ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stanisław Nowak⁵⁴. Uroczystej sumie odprawianej w niedzielę 15 września przewodniczył bp Tadeusz Gocłowski. W homilii podkreślał potwierdzone wielokrotnie przywiązanie polskiego świata pracy do Ojczyzny. Wzywał do przeciwstawiania się złu, bycia apostołami w swoich środowiskach. Ponieważ w październiku 1985 r. miały odbyć się wybory do Sejmu PRL, bp Gocłowski zastanawiał się, czy katolik powinien popierać państwo ateistyczne⁵⁵.

Podczas sumy kard. Henryk Gulbinowicz odczytał „Akt zawierzenia robotników Królowej Polski” dziękując za opiekę Maryi w chwilach ciężkich doświadczeń i prosząc o wsparcie: „[...] Chcemy szanować każdego człowieka, ale niech nas też szanują. Niech wśród nas nie będzie nienawiści, przemocy, wyzysku. Niech nikt z nas nie będzie poniżany ani krzywdzony, czy sądzony za swoje przekonania. Niech szanowana będzie nasza ludzka, chrześcijańska i robotnicza Solidarność.[...]”⁵⁶.

Pielgrzymi bardzo żywiłowo reagowali na słowa wypowiedziane przez duchownych. Wielokrotnie przerywano je oklaskami, skandowano „Solidarność”⁵⁷. Morze transparentów różnej treści zalewało błonia i wały przyklasztorne. Większość z nich dotyczyła żądania sprawiedliwości i ładu społecznego, były także takie, które odnosiły się do wspomnianych wcześniej wyborów, np. „Głosujemy na Maryję – Okręg Lublin”. Portowcy gdańscy naliczyli ponad 250 transparentów. Były także trzy sztandary: „Solidarności” Huty Warszawa, zakładów „Cegielskiego” w Poznaniu i Portu Gdańskiego⁵⁸. Gdańscy stocznioowcy przywieźli na Jasną Górę ogromną makietę (2–2,5 m wysokości) pomnika Poległych Stocznioowców w Gdańsku⁵⁹.

Kardynał Gulbinowicz i Lech Wałęsa w imieniu pielgrzymów skierowali do Ojca Św. Jana Pawła II list. W ten sposób zapoczątkowano zwyczaj corocznego kierowania do papieża okolicznościowego listu, oddającego polskich pracowników za pośrednictwem Ojca Św. w opiekę Jasnogórskiej Pani⁶⁰.

Oprócz nabożeństw religijnych: Drogi Krzyżowej, różańca, mszy św. pielgrzymi mogli posłuchać wykładu o społecznej nauce Kościoła wygłoszonego przez profesora

⁵⁴ *III Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę, „Portowiec”, nr 65, s. 6.*

⁵⁵ *Pielgrzymka Ludzi Pracy – Jasna Góra 15.09.85, „Hutnik. Pismo Pracowników HiL członków NSZZ »Solidarność«”, nr 15/110, 25.09.1985, s. 2; III Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę, „Portowiec”, nr 65, s. 6.*

⁵⁶ *S. Maślikowski, Sługa Boży ks. Jerzy..., s. 28–29; III Pielgrzymka Ludzi Pracy, „Tygodnik Mazowsze”, nr 140, s. 1–3.*

⁵⁷ *Pielgrzymka Ludzi Pracy – Jasna Góra 15.09.85, „Hutnik. Pismo Członków Pracowników HiL członków NSZZ »Solidarność«”, nr 15/110..., s. 2.*

⁵⁸ *III Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę, „Portowiec”, nr 65, s. 6.*

⁵⁹ *Pielgrzymka Ludzi Pracy – Jasna Góra 15.09.85, „Hutnik. Pismo Członków Pracowników HiL członków NSZZ »Solidarność«”, nr 15/110, ... s. 2.*

⁶⁰ *III Pielgrzymka Ludzi Pracy, „Tygodnik Mazowsze”, nr 140, s. 3.*

Uniwersytetu Gdańskiego Jerzego Zaleskiego⁶¹. Program i przebieg III pielgrzymki stał się programem ramowym każdej kolejnej wizyty przedstawicieli świata pracy na Jasnej Górze. W sobotę wieczorem odbywała się msza św. i Apel Jasnogórski. Po nim była Droga Krzyżowa na Wałach, o północy msza św. w Bazylice, całonocne czuwanie w kaplicy Cudownego Obrazu, rano w niedzielę, o godz. 9.00 msza św. na Szczycie, o godz. 10.00 wykład, o godz. 11.00 uroczysta suma⁶².

Gdański „Portowiec” szacował, że w uroczystej sumie uczestniczyło ok. 100 tys. pielgrzymów⁶³. Inne źródła podają liczby mniejsze, najczęściej ok. 70 tys. uczestników⁶⁴. Niewątpliwie była to pielgrzymka zdecydowanie liczniejsza od wcześniejszych. Ciekawa jest relacja Marii Jędrasik z Olkusza, która przedstawia niecodzienny sposób załatwienia transportu na pielgrzymkę. Tadeusz Gomółka, pracownik kotłowni zakładów OFNE w Olkuszu, a także członek KZ NSZZ „Solidarność” w tym zakładzie, udał się do dyrektora z prośbą o nieodpłatne udostępnienie autokaru dla pracowników na wycieczkę. Stwierdził, że pracownicy kotłowni pracują w ruchu ciągłym, są zmęczeni i należą im się wypoczynek. Dlatego prosi o autokar, aby mogli pojechać wypocząć. Oczywiście nie powiedział dokąd. Dyrektor wyraził zgodę i w ten sposób zasponsorował wyjazd ok. pięćdziesięciu osobom do Częstochowy⁶⁵.

W czasie pielgrzymki mówiono o Jasnej Górze jako skrawku wolnej Polski. O miejscu, gdzie można bez skrępowania powiedzieć o codziennych trudach życia, o zmęczeniu, ale i o nadziei na ostateczne wyzwolenie spod opresyjnej władzy. Tam ludzie czuli się silni, bo widzieli, że nie są sami. Na Jasnej Górze panowała atmosfera wolności, ale już w niedalekiej odległości od klasztoru przez cały czas trwania pielgrzymki czaiły się ciężarówki MO. Samochody wjeżdżające do Częstochowy były zatrzymywane i sprawdzane. Nocą milicjanci próbowali zdejmować zawieszane na wałach transparenty⁶⁶. Były też lata, jak wspomina o. Jan Golonka, że z jednej strony wałów

⁶¹ III Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę, „Portowiec”, nr 65, s. 6.

⁶² J. Wąsowicz, *Ogólnopolskie Pielgrzymki Świata Pracy...*, s. 217; AKKS/347/18/153, *Program IV Ogólnopolskiej Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę 20 i 21 września 1986 roku*, brak pagin.

⁶³ III Pielgrzymka Robotników na Jasną Górę, „Portowiec”, nr 65, s. 6.

⁶⁴ III Pielgrzymka Świata Pracy, „Informator TKZ NSZZ »Solidarność« Gdańskiej Stoczni Remontowej im. Józefa Piłsudskiego, nr 39,..., s. 4; *Trzecia pielgrzymka ludzi pracy na Jasną Górę*, „Rozwaga i Solidarność”, Biuletyn Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Stoczni Gdańskiej, nr 42, 10.1985, s. 1–2; „Kadłub”, nr 11, 09.1985, s. 4; „Wola”, nr 31, 30.09.1985, s. 1; *Pielgrzymka Ludzi Pracy – Jasna Góra 15.09.85*, „Hutnik. Pismo Członków Pracowników HiL członków NSZZ »Solidarność«, nr 15/110, s. 2; *III Ogólnopolska Pielgrzymka Świata Pracy*, „Serwis Informacyjny Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska”, nr 10, 17–23.09.1985, s. 7; „Solidarność” w Częstochowie, „RIS. Regionalny Informator Solidarności Śląsko-Dąbrowskiej, nr 20/92, 10.1985, s. 1–2; „Janosik”, nr specj.

⁶⁵ M. Jędrasik, *21 razy z „Solidarnością” na Jasną Górę*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 32.

⁶⁶ III Pielgrzymka Ludzi Pracy, „Tygodnik Mazowsze”, nr 140, s. 3.

transparenty ścigali milicjanci, a z drugiej ojciec ze współbraćmi⁶⁷. Kolegium ds. wykroczeń w Częstochowie ukarało grzywnami w wysokości 45 tys. zł pięciu uczestników pielgrzymki z Warszawy za „naruszenie przepisów o ochronie barw narodowych”. Pielgrzymi nieśli flagi narodowe z napisem „Solidarność”⁶⁸.

IV Pielgrzymka Ludzi Pracy 20–21 września 1986 r. to kolejny rekord frekwencyjny. Źródła podają między 80 a 120 tys. pielgrzymów⁶⁹. Byli nie tylko członkowie NSZZ „Solidarność”, ale „Solidarność Walcząca” i KPN⁷⁰. Odbывała się pod oficjalnym patronatem Krajowego Duszpasterza Ludzi Pracy kard. Henryka Gulbinowicza. Tematem przewodnim pielgrzymki, z racji trzydziestej rocznicy, był Poznański Czerwiec 1956 r. Za ołtarzem na jasnogórskich wałach ustawiono siedmiometrową replikę Krzyży Poznańskich. Homilię podczas sobotniej mszy św. wygłosił ks. prałat Jan Stanisławski, proboszcz poznańskiej katedry, modlitwę wiernych poprowadzili poznaniacy. W niedzielę, o godz. 10.00 wykład o Poznańskim Czerwcu wygłosił były rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. Janusz Ziółkowski⁷¹.

Pamięć o ks. Jerzym była ciągle żywa. Podczas Drogi Krzyżowej, przy jednej ze stacji prowadzący rozważania pielgrzymi z Warszawy odtworzyli z taśmy fragment nagrania z rozważaniami ks. Popiełuszki⁷². W homilii wygłoszonej podczas uroczystej sumy w niedzielę, koncelebrowanej przez ponad 100 księży, kard. Henryk Gulbinowicz wspominał dwóch wielkich Polaków broniących prześladowanych i walczących z nieprawościami – prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego i ks. Jerzego Popiełuszkę. Powiedział, że odeszli tam, „gdzie nie ma delegalizacji związków zawodowych”⁷³. Odczytano także telegram od Ojca Św. i treść depechy, jaka miała zostać skierowana do Watykanu od pielgrzymów⁷⁴.

⁶⁷ M. Stachurska, *Transparenty „Solidarności” w zbiorach jasnogórskich*, [w:] *Transparenty „Solidarności” w Zbiorach...*, s. 18.

⁶⁸ *III Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Tygodnik Mazowsze”, nr 140, s. 3.

⁶⁹ L. Biernacki, *Kronika „Solidarności. 20 lat dzień za dniem...*, Sopot, 2000, s. 136; *IV Pielgrzymka Robotnicza na Jasną Górę*, „Nasz Czas” nr, 61, 11.10.1986, s.4; *Świat Pracy w Częstochowie*, „Mała Polska”, nr 40/178, 6.10.1986, s.2; *IV Pielgrzymka Robotników*, „Portowiec”, nr 96, 29.10.1986, s. 2.

⁷⁰ *Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Wiadomości Biejące”, nr 172, 1–15.10.1986, s. 2–3.

⁷¹ *IV Ogólnopolska Pielgrzymka Ludzi Pracy na Jasną Górę*, „Obserwator Wielkopolski”, nr 103, 09.1986, s. 4; AKKS/347/18/153 *Program IV Ogólnopolskiej...*

⁷² *Pielgrzymka*, „Solidarność”. Pismo Regionu Gdańskiego, nr 12 (164), s.3; *Dobrze nam tam było*, „Robotnik”. Pismo członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności, nr 112, 1.10.1986, s. 3–4.

⁷³ „Solidarność” na Jasnej Górze, „Zomorządność”, nr 131, 27.09.1986, s. 1–2.

⁷⁴ *IV Pielgrzymka Robotników*, „Portowiec”, nr 96, 29.10.1986, s. 2.

Odmienne od roku poprzedniego pątnicy nie widzieli zbyt wielu „mundurowych”⁷⁵. Zauważono za to wielu „fotografów” – zapewne tajniaków fotografujących pielgrzymów. Najchętniej uwieczniali oni osoby rozmawiające z dopiero co uwolnionymi z więzień działaczami Związku⁷⁶. Na Jasną Górę przyjechało wielu więźniów politycznych zwolnionych na mocy amnestii z 11 września 1986 r. Wszyscy byli owacyjnie witani i wielu pielgrzymów chciało z nimi porozmawiać czy dostać autograf. Pielgrzymi także chętnie fotografowali mury klasztorne, na których jak w latach wcześniejszych, rozwieszono wiele transparentów. Szczególną uwagę zwrócił transparent z Łodzi „Królowo Polski, broń nas przed komuną”⁷⁷. Pątnicy wymieniali się wydawnictwami drugoobiegowymi, znaczkami poczty niezależnej, pocztówkami, plakatami⁷⁸. Najpopularniejszymi pamiątkami sprzedawanymi na Jasnej Górze były te z wizerunkiem ks. Jerzego⁷⁹.

Jak co roku planujący pielgrzymkę do Częstochowy mieli problemy z wynajmem autokarów. Zakłady pracy odmawiały udostępniania autobusów, tłumacząc się zakładowymi wyjazdami na grzyby. Dlatego wielu pątników wybierało podróż koleją, co doprowadzało do przepełnienia pociągów⁸⁰. Część ulic Częstochowy była wygradzona, bo i w 1986 r. zorganizowano wyścig kolarski przez miasto⁸¹. Wszystkie te utrudnienia nie wpłynęły negatywnie na atmosferę w trakcie pielgrzymki. Jej uczestnicy czuli się tam dobrze, dominowała radość i braterstwo, „żadna władza nie mogła na szczęście zabronić świecić słońcu ani odebrać poczucia wolności”⁸².

Tematem przewodnim V pielgrzymki, 19–20 września 1987 r., było 600-lecie chrztu Litwy. Na Jasnej Górze zgromadziło się, według różnych szacunków, od

⁷⁵ *Wytrwajcie i nie dajcie się*, „Hutnik. Pismo Członków Pracowników HiL członków NSZZ »Solidarność«”, nr 13/127, 30.09.1986, s. 1; *Dobrze nam tam było*, „Robotnik”. Pismo członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności, nr 112, 1.10.1986, s. 3–4.

⁷⁶ *Pielgrzymka Robotnicza*, „Wola”, nr 30, 29.09.1986, s. 1; *IV Pielgrzymka Robotnicza na Jasną Górę*, „Nasz Czas” nr, 61, 11.10.1986, s. 4.

⁷⁷ „Solidarność” na Jasnej Górze, „Zomorządność”, nr 131, s. 1–2.

⁷⁸ *Dobrze nam tam było*, „Robotnik”. Pismo członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności, nr 112, ..., s. 3–4.

⁷⁹ *Pielgrzymka*, „Solidarność”. Pismo Regionu Gdańskiego, nr 12 (164), s. 3.

⁸⁰ „Solidarność” na Jasnej Górze, „Zomorządność”, nr 131, s. 1–2.

⁸¹ *Dobrze nam tam było*, „Robotnik”. Pismo członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności, nr 112, s. 3–4.

⁸² *Robotnicza Pielgrzymka*, „Z Dnia na Dzień”. Serwis Informacyjny NSZZ „Solidarność” RKS Dolny Śląsk, nr 29, 20–26.10.1986, s. 4; „Solidarność” na Jasnej Górze, „Zomorządność”, nr 131, s. 1–2; *Dobrze nam tam było*, „Robotnik”. Pismo członków Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu Solidarności, nr 112, s. 3–4.

kilkudziesięciu do nawet 200 tys. pielgrzymów⁸³. Wśród duchownych obecny był papieski administrator archidiecezji wileńskiej, ks. prałat Olgierd Gutowski, który został bardzo ciepło przywitany przez zgromadzonych. 20 września przed sumą prof. Adolf Juzwenko wygłosił referat dotyczący chrztu Litwy⁸⁴. Przeor Jasnej Góry zwrócił uwagę pielgrzymom, że nie ma zwyczaju w kościele, by przychodzić na liturgię z transparentami. Właściwszym miejscem do tego jest sejm. Jednak skoro tam nikt nie słucha robotników, dlatego on na nie zezwala⁸⁵. Wiele transparentów miało wypisane radykalniejsze hasła niż w latach ubiegłych, np. „Królowo Polski, bądź z Polakami także w ZSRR”, „Maryjo, wyprowadź »Solidarność« z podziemia, a komunizm z Polski”. Były także wykonane w sposób bardziej staranny, „artystyczny”⁸⁶. Również homilię głoszoną na uroczystej sumie w niedzielę można uznać za radykalniejszą od wcześniejszych. Biskup Damian Zimoń otwarcie zaapelował o przywrócenie legalności działania NSZZ „Solidarność”. Bez przywrócenia pluralizmu związkowego niemożliwe jest wzbudzenie społecznej aktywności. Należy likwidować podział na „my” i „oni” i szukać tego, co łączy, bo dla rozwoju kraju konieczny jest dialog – powiedział w kazaniu⁸⁷.

Tradycyjnie odczytano błogosławieństwo Ojca Św. Jana Pawła II przesłane dla pielgrzymów i wystosowano do papieża depeşe⁸⁸. Odczytano także apele: Ruchu Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego o abstynencję w adwencie i Duszpasterstwa Ludzi Pracy z Gorzowa o rezygnację z utworzenia „śmietnika radioaktywnego w Międzyrzeczu”⁸⁹. Podczas pielgrzymki zbierano podpisy pod wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego o zniesienie delegalizacji NSZZ „Solidarność” i likwidację zakazu działania w jednym zakładzie pracy więcej niż jednego związku zawodowego⁹⁰.

⁸³ „Solidarność”. Pismo Regionu Gdańskiego, nr 16/180, 7.10.1987, s. 1; *Pielgrzymka*, „Portowiec”, nr 110, 6.10.1987, s. 7; *Piąta Pielgrzymka Świata Pracy*, „Tygodnik Mazowsze”, nr 221, 30.09.1987, s. 1; *Wierni Bogu – nie komunie*, „Zomorządność”, nr 149, 14.10.1987, s. 1–2; *Przeгляд doniesień*, „Janosik”, nr 116, 10.1987, s. 2; *Piąta Ogólnopolska Pielgrzymka Świata Pracy na Jasną Górę, 19–20.09.1987*, „Solidarność Podziemna” PBK/PRK, nr 9–10/56–57, 9–10.1987, s. 7.

⁸⁴ *Wierni Bogu – nie komunie*, „Zomorządność”, nr 149, s. 1–2; *Pielgrzymka*, „Portowiec”, nr 110, s. 7.

⁸⁵ „Solidarność”. Pismo Regionu Gdańskiego, nr 16/180, s. 1; *Pielgrzymka*, „Portowiec”, nr 110, s. 7; *Piąta Pielgrzymka Świata Pracy*, „Kontakty”. Pismo Niezależnej Oświaty 1987, nr 25, s. 4.

⁸⁶ *Piąta Pielgrzymka Ludzi Pracy na Jasną Górę*, „Rozwaga i Solidarność”. Biuletyn Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Stoczni Gdańskiej, nr 66, 10.1987, s. 1–2; *Piąta Pielgrzymka Świata Pracy*, „Kontakty”. Pismo Niezależnej Oświaty, nr 25, s. 4.

⁸⁷ *Pielgrzymka*, „Wola”, nr 25, 28.09.1987, s. 1; *Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Solidarność Podbeskidzia”, nr 91, 3.10.1987, s. 1, *Wierni Bogu – nie komunie*, „Zomorządność”, nr 149, s. 1–2.

⁸⁸ *Wierni Bogu – nie komunie*, „Zomorządność”, nr 149..., s. 2.

⁸⁹ *Pielgrzymka Świata Pracy*, „TIS. Toruński Informator »Solidarności«”, nr 19/194, 1.10.1987, s. 4.

⁹⁰ *Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Solidarność Podbeskidzia”, nr 91, s. 1.

Andrzej Słowik zbierał także podpisy czołowych działaczy „Solidarności” pod wnioskiem o zwołanie posiedzenia KK NSZZ „Solidarność” wybranej na I Krajowym Zjeździe Delegatów NSZZ „Solidarność” jesienią 1981 r.⁹¹

Jak co roku, na Jasnej Górze kwitł „handel wymienny” na bibułę, pamiątki okolicznościowe. Działacze z Warszawy wydali nawet specjalnie na pielgrzymkę okolicznościową gazetkę „Jesteśmy Warszawa – Częstochowa, 19–20 września 1987”. To czterostronicowe wydawnictwo formatu A5 na stronie tytułowej prezentowało fotografię ks. Jerzego Popiełuszki. Wewnątrz można było przeczytać tekst dotyczący pielgrzymki Ojca Św. Jana Pawła II w czerwcu 1987 r. do Polski i Jego słów wypowiedzianych na gdańskiej Zaspie, a także artykuł „Polska jest inna” mówiący o zmianach, jakie zaszły po Sierpniu w polskim społeczeństwie. O tym, że stan wojenny nie zniszczył więzi wówczas zawiązanych, i o świadomości, jaką ma władza PRL, że bez udziału społeczeństwa nie da się rozwiązać kryzysu politycznego, społecznego i gospodarczego. W gazetce zamieszczono także fotografie z pielgrzymki w 1986 r. i nekrolog śp. ks. Teofila Boguckiego – proboszcza parafii pw. św. Stanisława Kostki na Żoliborzu w Warszawie⁹².

Choć w bliskim otoczeniu klasztoru milicjantów i zomowców nie było widać, pielgrzymi mieli spore problemy z dotarciem i wyjazdem z Częstochowy⁹³. Począwszy od tradycyjnej odmowy wynajmu autokarów w zakładach pracy i w PKS-ach⁹⁴, przez utrudnianie dojazdu do Jasnej Góry. MO drobniawczo kontrolowała autokary i samochody osobowe, konfiskowała transparenty, bibułę⁹⁵. Wyjątkowo dużo było zatrzymań i grzywnien wymierzonych przez kolegium ds. wykroczeń. SB napadło na pielgrzymów z Krakowa wracających z Jasnej Góry i zatrzymało 6 osób z transparentami i znaczkami „Solidarności”. Zostali oni ukarani grzywnami w wysokości od 11 do 35 tys. zł. Mieczysława Gila wyciągnięto z samochodu, wyrwano z klapy marynarki znaczek Związku, przewieziono do WUSW w Częstochowie, przetrzymywano kilka godzin, grożono pobiciem⁹⁶. Związkowcy gdańscy donosili o zatrzymaniu 22 osób w drodze na pielgrzymkę. Skonfiskowano im transparenty

⁹¹ Pod wnioskiem Słowika na Jasnej Górze podpisali się: Anna Walentynowicz, Andrzej Gwiazda, Marian Jurczyk, Seweryn Jaworski, Zbigniew Romaszewski „Solidarność”. Pismo Regionu Gdańskiego, nr 16/180, s. 1.

⁹² „Jesteśmy” Warszawa – Częstochowa, 19–20.09.1987.

⁹³ *Pielgrzymka*, „Wola”, nr 25, s. 1.

⁹⁴ *V Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Gazeta Podlaska. Informator NSZZ »Solidarność« Region Mazowsze Oddział Siedlce, nr 10, 12.10.1987, s. 3.

⁹⁵ *Piąta Pielgrzymka Ludzi Pracy na Jasną Górę*, „Rozwaga i Solidarność”. Biuletyn Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Stoczni Gdańskiej, nr 66, s. 1–2; *Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Solidarność Podbeskidzia”, nr 91, s. 1; *Pielgrzymka*, „Portowiec”, nr 110, s. 7.

⁹⁶ *Po V Pielgrzymce Ludzi Pracy*, „Hutnik. Pismo Członków Pracowników HIL członków NSZZ »Solidarność«”, nr 13/135, 29.09.1987, s. 2.

i ukarano grzywnami w wymiarze 20–30 tys. zł⁹⁷. Janusz Olewiński z Siedlec dostał 50 tys. zł grzywny⁹⁸.

Największym echem odbiła się sprawa Krzysztofa Wolfa z Warszawy. W piątek 18 września zatrzymano go wraz z dwoma kolegami na dworcu w Częstochowie. Mieli oni w swoim bagażu dużą ilość wspomnianej gazetki „Jesteśmy”. Wolf, chcąc uniknąć zatrzymania, zaczął uciekać, jednak został schwytyany. Na komisariacie MO został pobity, w trakcie transportu także użyto przemocy wobec niego. Postawiono mu zarzut prokuratorski pobicia milicjanta. Dwaj koledzy Wolfa zostali ukarani grzywnami po 50 tys. zł i wypuszczeni na wolność. Wolf był znany aparatowi represji jako były pracownik Huty Warszawa. Został zwolniony z huty, następnie znajdował zatrudnienie w firmach polonijnych, ale po interwencjach SB był zwalniany z pracy. Wiosną 1987 r. był aresztowany w związku z działalnością Radia „Solidarność”⁹⁹. Jego przeszłość z pewnością miała wpływ na sposób potraktowania go po zatrzymaniu.

Mimo trudności w dotarciu na Jasną Górę i informacji o represjach, którym byli poddawani zatrzymani pielgrzymi, atmosfera panująca na Jasnej Górze była wyjątkowa. Jak relacjonował jeden z uczestników: „Całość wyglądała tak, jakby ludzie po prostu przyjechali z tym, co im leży na wątrobie do kościoła, a nie tak, jakby korzystali z okazji, że mogą sobie coś bezkarnie rozwinąć czy pokrzywzić. I to było w tym najbardziej zdumiewające [...], żeby takie spotkanie miało swój charakter. Wiadomo, jak to jest normalnie. Jest takie mruganie, że my tu niby się modlimy, a naprawdę czekamy na koniec, żeby pokrzywzić. A tutaj tego nie było”¹⁰⁰.

Na VI pielgrzymce, 17–18 września 1988 r., odczuwało się, że coś musi się zmienić. Odbывała się ona krótko po fali strajków sierpniowych i podjęciu rozmów strony rządowej ze stroną solidarnościową. Mimo brzydkiej, deszczowej pogody pielgrzymi dopisali, a atmosfera była szczególnie gorąca. Wynikało to z faktu braku zgody, głównie organizacji młodzieżowych i części opozycji, na podjęte negocjacje z władzą¹⁰¹. Przekazy wskazują, że na niedzielnej sumie mogło być od 150 do 300 tys. osób¹⁰². Nie było jak w latach wcześniejszych utrudnień ze strony MO czy ZOMO. Kardynał Henryk Gulbinowicz w homilii nie tylko diagnozował ówczesną rzeczywistość. Mówił o trudnej sytuacji gospodarczej, zakończonych strajkach. Podkreślał, że sytuacja musi się zmienić i jest na to szansa, gdy „Solidarność” zostanie

⁹⁷ „Solidarność”. Pismo Regionu Gdańskiego, nr 16/180, s. 1.

⁹⁸ *V Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Gazeta Podlaska. Informator NSZZ »Solidarność« Region Małowsze Oddział Siedlce, nr 10, s. 3.

⁹⁹ *Pielgrzymka*, „Wola”, nr 25, s. 1.

¹⁰⁰ Tamże.

¹⁰¹ J. Wąsowicz, *Ogólnopolskie Pielgrzymki Ludzi...*, s. 225.

¹⁰² „Portowiec”, nr 127, 27.09.1988, s. 12; *Pielgrzymka Robotnicza*, „Tygodnik CDN Głos Wolnego Robotnika”, nr 244, 30.09.1988, s. 2.

ponownie przywrócona do legalnej działalności¹⁰³. Jak zwykle był telegram od i do Ojca Św. Wystąpił także Lech Wałęsa owacyjnie witany przez zgromadzonych. Powiedział, że następna pielgrzymka będzie pielgrzymką dziękczynną za przywrócenie legalności NSZZ „Solidarność”¹⁰⁴.

Po sumie na błoniach pielgrzymi uformowali pochód i ruszyli ulicami Częstochowy. Skandowano hasła solidarnościowe, śpiewano pieśni patriotyczne i religijne¹⁰⁵. Niesiono rozwinięte transparenty. Szczególnie jeden budził duże zainteresowanie: „Runie stół Jaruzelskiego bez stołu Pańskiego”¹⁰⁶. Atmosfera była bardzo swobodna, a milicja mało widoczna¹⁰⁷.

Rok 1989 to już zupełnie inna rzeczywistość. VII Pielgrzymka Ludzi Pracy na Jasną Górę miała miejsce już w wolnej Polsce. Nie było problemów organizacyjnych – nikt nie zabraniał wynajmu autokarów czy pociągów. Tylko z PKP Rzeszów wynajęto 12 wagonów, do których po drodze dołączono po dwa wagony z Dębicy i Tarnowa¹⁰⁸. Pielgrzymi jadący autokarami udekorowanymi flagami i transparentami związkowymi pozdrawiani byli przez mieszkańców mijanych miejscowości. Do Jasnogórskiej Pani przybyło między 300 a 500 tys. osób. Obecne były także delegacje zagraniczne, m.in. duża delegacja Węgrów¹⁰⁹.

W niedzielę rano uhonorowano Lecha Wałęsę i ks. Henryka Jankowskiego orderami jasnogórskimi. Na sumę na wałach klasztornych ustawiono 520 sztandarów związkowych. W homiliach i wystąpieniach przeważały słowa popierające rząd Tadeusza Mazowieckiego i podkreślające jednocześnie konieczność cierpliwego znoszenia trudów najbliższego okresu. Zwracano uwagę na potrzebę podnoszenia moralności społeczeństwa – walkę z pijaństwem, lenistwem, marnotrawstwem¹¹⁰. Oprócz posłania Ojca Św., który jak co roku przesłał swoje błogostawieństwo pielgrzymom, odczytano także list premiera Mazowieckiego¹¹¹.

Tak jak przewidział rok wcześniej Lech Wałęsa, pielgrzymka roku 1989 miała charakter dziękczynny. Jej uczestnicy dziękowali Najświętszej Pani za wiarę w pokonanie

¹⁰³ „Portowiec”, nr 127, s. 12.

¹⁰⁴ „Gryps. Biuletyn Terytorialno-Związkowy Komitetu Samoobrony Społecznej”, nr 80, 9.1988, s. 3; „Portowiec”, nr 127, s. 12; *VI Pielgrzymka Świata Pracy*, „Tygodnik Mazowsze”, nr 264, 21.09.1988, s. 4; *Następna pielgrzymka już dziękczynna*, „Wolny Głos Ursusa”, nr 122, 9.10.1988, s. 1–3.

¹⁰⁵ *VI Pielgrzymka Świata Pracy*, „Tygodnik Mazowsze”, nr 264, s. 4.

¹⁰⁶ *Następna pielgrzymka już dziękczynna*, „Wolny Głos Ursusa”, nr 122, 9.10.1988, s. 1–3.

¹⁰⁷ „Region. Dwutygodnik RKW NSZZ »Solidarność« Dolny Śląsk”, nr 19, 25.09.1988, s. 3.

¹⁰⁸ *Ksiądz Jerzy Popiełuszko* [wyd.] NSZZ „Solidarność” ..., s. 26.

¹⁰⁹ *Częstochowa 89 Pielgrzymka Ludzi Pracy*, „Portowiec”, nr 142, 26.09.1989, s. 1.

¹¹⁰ Tamże.

¹¹¹ *Refleksja*, „Portowiec”, nr 142, s. 2.

komunizmu, za siłę w trwaniu przy ideach „Solidarności”. Prosilili także o błogosławieństwo na nowe, trudne czasy transformacji.

Podsumowanie

Ks. Jerzy Popiełuszko zawsze na pierwszym miejscu stawiał Chrystusa. Wiedział, że za pośrednictwem Jego Matki prośby uciemiężonego robotnika będą wysłuchane. Przeprowadził zatem tego robotnika do domu Jasnogórskiej Pani, by ten mógł się wypłakać, wyzalić, ale też nabrać sił. Utwierdzić się w przekonaniu, że droga prawdy jest jedyną słuszną, a myślących podobnie jest wielu.

Nie była to łatwa droga. Pierwsze pielgrzymki ludzi pracy nie były zbyt liczne. Brakowało także poparcia hierarchii kościelnej dla przedsięwzięcia księdza Jerzego. Dopiero jego męczeńska śmierć skłoniła episkopat do objęcia patronatem pielgrzymek ludzi pracy. W pierwszych dwóch latach na Jasną Górę z pielgrzymami przybywali księża zaangażowanie we wsparcie „Solidarności” w swoich parafiach: ks. Henryk Jankowski, ks. Kazimierz Janczar i wielu innych zwykłych księży.

Osoby, które raz przybyły na Jasną Górę we wrześniu, jeśli tylko mogły, wracały w latach kolejnych¹¹². Przywoziły ze sobą swoich znajomych, rodzinę i tak z roku na rok rozrastały się te pielgrzymki liczebnie. W zastraszonej, zniewolonej Polsce stanu wojennego i czasu nielegalnej „Solidarności” atmosfera Jasnej Góry była niezwykła. Podkreślano, że tam człowiek czuje się wolny. Może bez skrępowania powiedzieć, co go boli, czego brakuje. Napisy na transparentach porozwieszanych na murach klasztornych wołały: „Najświętsza Panno, broń nas przed komunizmem – robotnicy Łodzi”, „Nie ma wolności bez Boga i »Solidarności«”, „Wierni Bogu, nie komunie”¹¹³.

O ile na samej Jasnej Górze można było poczuć się wolnym, o tyle już w niedalekiej odległości od klasztoru było inaczej. Władze na różne sposoby starały się „zniechęcić” pielgrzymów do odwiedzania Częstochowy. Poczynając od stwarzania trudności w organizacji transportu, przez nękanie kontrolami i przeszukaniem samochodów i autokarów zmierzających w kierunku Jasnej Góry, kończąc na zatrzymaniu osób, ich rewizjach, karaniu grzywnami za posiadany transparent, flagę, gazetkę, a nawet zastraszanie, bicie, przetrzymywanie w aresztach i więzieniach. Dla odwrócenia uwagi organizowano także imprezy alternatywne, np. wyścig kolarski ulicami Częstochowy. Wśród pielgrzymów poczynania takie budziły jedynie uśmiech politowania.

O akcjach bezpieczeństwa wobec pielgrzymów, o atmosferze panującej podczas pielgrzymek, o przygotowaniach na nie, o słowach, które padały z ust duchownych, i tych, którzy przyjechali ich posłuchać, można przeczytać w prasie drugoobiegowej.

¹¹² M. Jędrasik, op. cit., s. 31.

¹¹³ *Piąta Pielgrzymka Ludzi Pracy na Jasną Górę*, „Rozwaga i Solidarność”, nr 66, s. 1–2.

Z pewnością da się to także wyczytać z materiałów operacyjnych służby bezpieczeństwa PRL. W zasobie Archiwum Historycznego NSZZ „Solidarność” z powodów oczywistych akt безпеки nie ma. Jest za to bibuła i to na niej w większości oparto powyższy tekst¹¹⁴. Przywołane są także opracowania i relacje uzupełniające informacje źródłowe. Z powodów oczywistych o pierwszych pielgrzymkach niewiele pisano w drugim obiegu. Od trzeciej pielgrzymki informacji o jej przebiegu nie brakuje. Ciekawe jest, że pielgrzymki z lat 1988 i 1989 nie są już tak obszernie opisywane jak wcześniejsze. Być może dlatego, że wówczas miało miejsce wiele innych wydarzeń – strajki 1988 r. i odnawianie (ujawnianie) działalności związkowej, 1989 – wygrane wybory i współrzędzenie, a także brak „incydentów” z MO czy SB. Po prostu nie było o czym pisać. Niemniej jednak w „bibule” można wyczytać, że ziarno zasiane przez ks. Jerzego pięknie obrodziło.

¹¹⁴ W zasobie Archiwum Historycznego KK NSZZ "Solidarność" znajdują się także fotografie z pielgrzymek, znaczki wpinane, ulotki. W niektórych zespołach i kolekcjach akt także można odnaleźć, choć śladowo, informacje o pielgrzymkach Ludzi Pracy na Jasną Górę AKKS/347/18 – Biuro Lecha Wałęsy, AKKS/347/80 – Akta ks. Prałata H. Jankowskiego.

ks. Michał Kotowski

Pielgrzymki do grobu bł. ks. Jerzego Popiełuszki

Sanktuarium bł. ks. Jerzego Popiełuszki w Warszawie od lat odwiedzają liczne pielgrzymki z kraju i zagranicą. Celem tych pielgrzymek jest przede wszystkim grób bł. ks. Jerzego – Męczennika oraz kościół, w którym odprawiał msze św., spowiadał i głosił kazania, a także muzeum jemu poświęcone, znajdujące się w podziemiach kościoła.

Pielgrzymi przyjeżdżają do tego miejsca, aby się tu pomodlić i zaczerpnąć duchowej siły, zastanowić się nad swoim życiem i swoim chrześcijaństwem. Wielu z nich pragnie czegoś więcej dowiedzieć się o życiu i męczeństwie bł. ks. Jerzego. Mają taką możliwość przez zwiedzanie muzeum, które robi duże wrażenie na zwiedzających. Czasami, ale tylko nielicznym udaje się obejrzeć mieszkanie na plebanii ks. Jerzego, w którym obecnie znajduje się Ośrodek Dokumentacji Życia i Kultu naszego męczennika i w zasadzie nie jest to miejsce do zwiedzania. Przy Sanktuarium pracują ludzie, którzy byli naocznymi świadkami życia i posługi ks. Jerzego w latach 1980–1984 i bywa, że pielgrzymi mogą od nich samych dowiedzieć się czegoś ciekawego o ks. Jerzym. Wiele pielgrzymek, zwłaszcza zagranicznych, odprawia ze swoim księdzem w swoim ojczystym języku mszę św. W Sanktuarium jest do dyspozycji dla pielgrzymów górny lub dolny kościół. Żoliborskie Sanktuarium jest jednym z najczęściej zwiedzanych w celach religijnych miejscem w Warszawie.

Ruch pielgrzymkowy zaczął się praktycznie już od śmierci ks. Jerzego i trwa po dzień dzisiejszy. Największe jego natężenie było w pierwszych latach po męczeństwie, jeszcze w czasach PRL-u i na początku lat 90. ubiegłego wieku. Później po upadku systemu komunistycznego i wszczęciu procesu beatyfikacyjnego pielgrzymi u grobu modlili się o beatyfikację ks. Jerzego, zatwierdzoną przez Kościół modlitwą. Do chwili obecnej grób bł. ks. Jerzego odwiedziło kilkanaście milionów ludzi. W 1987 r. grób ks. Jerzego odwiedził papież Jan Paweł II, a w 2002 r. kard. Josef Ratzinger, późniejszy papież Benedykt XVI.

Od czasów beatyfikacji ks. Jerzego (06.06.2010) pielgrzymki nabrały nowego wymiaru. Możliwość przyzywania jego wstawiennictwa u Boga sprawia, że ludzie modlą się już do błogosławionego kapłana-męczennika, którego Kościół wyniósł na ołtarze. Są to modlitwy w prywatnych intencjach, o uzdrowienie, za swoje rodziny, za Ojczyznę.

Wielu z polskich pielgrzymów przybywa do grobu ks. Jerzego po raz kolejny i pewnie nie ostatni. Pobyt w tym miejscu jest dla nich wielkim przeżyciem, umocnieniem w wierze i nadziei. Swoje myśli i uczucia wyrażają śpiewem, modlitwą, milczeniem, zapaleniem znicza, złożeniem kwiatów i wiązanek na grobie, a także wpisami do Księgi pamiątkowej, która znajduje się w ostatniej sali muzeum. Takich Ksiąg z wpisami pielgrzymów we wszystkich językach świata nasze Sanktuarium posiada kilkadziesiąt. Jest to piękne świadectwo wiary tych ludzi, dla których ks. Jerzy jest przykładem i inspiracją do dobrego życia. W „Ośrodku Dokumentacji Życia i Kultu bł. ks. Jerzego” gromadzone są świadectwa ludzi o uzdrowieniach duchowych i fizycznych za wstawiennictwem ks. Jerzego.

Liczne są także pielgrzymki zagraniczne do naszego Sanktuarium. W ten sposób przesłanie ks. Jerzego dociera do całego świata. Mówiąc o pielgrzymkach zorganizowanych, parafialnych, szkolnych i innego rodzaju, nie możemy pominąć pielgrzymów indywidualnych. Można zaobserwować ich żarliwą modlitwę przy grobie, gdy klęczą, odmawiają różaniec, chcąc niejako dotknąć się ks. Jerzego, wierząc w jego skuteczne orędownictwo u Boga. Cieszy nas obecność młodych ludzi pośród pielgrzymów. Zwłaszcza ubiegłoroczne Światowe Dni Młodzieży były okazją dla młodych z całego świata do poznania męczennika czasów komunistycznych w Polsce. Do naszego Sanktuarium w tygodniu poprzedzającym Światowe Dni w Krakowie przybyło ok. 7 tys. młodzieży z 60 krajów świata.

Do grobu ks. Jerzego przybywają ludzie z różnym doświadczeniem wiary, czasami nawet innej religii bądź poszukujący. Przybywają zwykli pielgrzymi, kapłani, siostry zakonne, dostojnicy Kościoła, politycy, ludzie piastujący różne funkcje w społeczeństwie. Każdy ma prawo pomodlić się przy grobie bł. ks. Jerzego.

Spośród znanych osobistości świata z ostatnich 6 lat, którzy nawiedzili grób bł. ks. Jerzego, wymienię tylko niektórych. Skupię się głównie na osobach duchownych. Byli to: Kardynał Gianfranco Ravasi – Przewodniczący Papieskiej Rady ds. Kultury, abp Paolo Pezzi z Moskwy, Jego Ekscelencja władcyka Benedykt – biskup obrządku grecko-katolickiego ze Lwowa, nuncjusz apostolski z Haiti, generał i vice generał zakonu kamilianów (Włoch i Hiszpan), arcybiskup Barcelony – kard. Lluís Martínez Sistach, nuncjusz apostolski w Polsce Celestino Migliore i obecny Salvatore Pennacchio, patriarcha Libanu – kard. Bechara Rai, kard. Gerhard Müller – prefekt Kongregacji Nauki Wiary, Sekretarze Generalni Konferencji Episkopatów Europejskich, o. Konrad Hejmo z Rzymu, franciszkanie z różnych stron świata na czele z ojcem generałem, Pietro Parolin – kard. Sekretarz Stanu Stolicy Apostolskiej, kard. Reinhard Marx z Monachium – Przewodniczący Episkopatu Niemiec, biskupi z Hiszpanii, Meksyku, Korei Płd., Francji, Tanzanii, Argentyny, Włoch, Grecji, USA, Indii, kard. Francesco Coccopalmerio – Przewodniczący Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, kard. John Tong z Hong-Kongu, kard. Prymas Kanady,

abp Tomasz Peta z Kazachstanu, ks. prałat Bernard Ardura – postulator procesu beatyfikacyjnego sługi Bożego Roberta Schumana, ks. Piotr Bożyk – sędziwy kapłan, prefekt ks. Jerzego Popiełuszki, a także prezydent Andrzej Duda, premier Beata Szydło, ambasador USA w Warszawie, burmistrz Budapesztu, Ekaterina Geniewa – Dyrektor Generalnej Ogólnorosyjskiej Państwowej Biblioteki Literatury Obcej w Moskwie, Jim Caviezel, odtwórca roli Chrystusa w filmie *Pasja* Mela Gibsona, Mary Wagner, kanadyjka – obrończyni życia, pielgrzymi z wszystkich kontynentów, (np. z francuskiej wyspy Reunion koło Madagaskaru) i wielu innych.

Pielgrzymi przyjeżdżają do grobu bł. ks. Jerzego praktycznie przez cały rok, chociaż wzmożony ruch pielgrzymkowy można zaobserwować w okresie od kwietnia do października.

Pielgrzymi otrzymują informatory w różnych językach o ekspozycji w muzeum bł. ks. Jerzego. W księgarni przy Sanktuarium mogą zakupić książki, obrazki i inne pamiątki dotyczące ks. Jerzego.

Pielgrzymowanie do grobu bł. ks. Jerzego wpisało się, miejmy nadzieję na trwałe, w pielgrzymowanie po polskich sanktuariach. Charakter męczeństwa ks. Jerzego pozwala w naszym Sanktuarium poznać także lepiej najnowszą historię Polski i dzieje walki Polaków o wolność i prawdę. Zarówno polscy pielgrzymi, jak i obcokrajowcy zaświadczać o duchu modlitwy, który wyczuwają w tym miejscu. Kard. Kazimierz Nycz, metropolita Warszawski, ustanawiając po beatyfikacji ks. Jerzego w 2010 r. nasz kościół Archidiecezjalnym Sanktuarium bł. ks. Jerzego prosił, by w tym miejscu dbać o rozwój kultu bł. ks. Jerzego i modlić się za Ojczyznę. Pielgrzymi z Polski rozumieją, że grób ks. Jerzego jest szczególnym miejscem modlitwy za Ojczyznę, o jej odnowę moralną i społeczną. Do grobu ks. Jerzego czują się szczególnie zobowiązani pielgrzymować ludzie „Solidarności”, dla których ks. Jerzy jest oficjalnym patronem, uznanym przez Stolicę Apostolską.

Grób bł. ks. Jerzego jest liczniej nawiedzany przez pielgrzymów 19 października każdego roku, a więc w rocznicę jego męczeńskiej śmierci. W Sanktuarium obchodzona jest wtedy uroczystość ogólnokrajowa ku czci bł. ks. Jerzego. Są także osoby, przyjeżdżające do naszego Sanktuarium specjalnie na msze św. za Ojczyznę, w każdą ostatnią niedzielę miesiąca oraz na nabożeństwo do bł. ks. Jerzego 19 dnia każdego miesiąca. Okazją, by nawiedzić Grób ks. Jerzego, są także inne wspomnienia o nim w ciągu roku, konkursy, wykłady czy też Ogólnopolska Droga Krzyżowa Ludzi Pracy ulicami Żoliborza. Różne grupy kapłanów, sióstr zakonnych, a także organizacje kościelne i świeckie organizują spotkania przy grobie ks. Jerzego.

W Roku Miłosierdzia nasze Sanktuarium było kościołem stacijnym w naszej archidiecezji, a więc celem religijnych pielgrzymek, co też stało się okazją dla wielu osób, aby doświadczyć nawrócenia i przemiany życia za wstawiennictwem bł. ks. Jerzego.

Zresztą myśl o przemianie własnego życia przyświeca wielu ludziom, którzy prywatnie przyjeżdżają do grobu ks. Jerzego.

Pielgrzymowanie do grobu bł. ks. Jerzego ma wymiar religijno-społeczny. Jest ważną częścią naszego polskiego pielgrzymowania przez wieki. Łączy ludzi we wspólnej modlitwie i pomaga odkryć sens wierności Bogu i miłości do Ojczyzny na wzór bł. ks. Jerzego Popiełuszki.

Jan Marczak

Pielgrzymka na Górę Krzyży w dziesiątą rocznicę męczeńskiej śmierci ks. Jerzego

To był znak pojednania

W trzech etapach przebiegała pielgrzymka, która poniosła na litewską Górę Krzyży pod Szawłami krzyż ks. Jerzego Popiełuszki, ustawiony tam 19 października, w dziesiątą rocznicę męczeńskiej śmierci kapłana¹. Wyruszyła 24 kwietnia z Żoliborskiego Sanktuarium św. Stanisława Kostki. Krzyż niesiony w soboty i niedziele dotarł w czerwcu do granicy polsko-litewskiej. Do Wilna do polskiego kościoła Św. Ducha przyniosła go w lipcu Suwalska Piesza Pielgrzymka. 10 października krzyż ujęli robotnicy – członkowie kościelnej służby porządkowej „Totus Tuus” kościoła św. Stanisława Kostki i ruszyli w drogę do Szawli. Szło 36 Polaków i 5 Litwinów, którzy dołączyli we wsi Gudziny. Duchowym opiekunem pielgrzymów był ks. Henryk Michalak, proboszcz kościoła świętych Rafała i Alberta na Marymoncie Dolnym w Warszawie, a świeckim szefem grupy Jan Marczak – kierownik „Totus Tuus” w Sanktuarium Żoliborskim.

Pielgrzymi korzystali w drodze do Szawli z gościnności katolików litewskich. Nocowali w bardzo różnych miejscach, m.in. w szkole, w szpitalu, w przedszkolu, w fabryce. Wszędzie spotykała ich ogromna serdeczność i życzliwość. 19 października krzyż został uroczyście ustawiony i wmurowany na Górze Krzyży. Później biskup Władysław Miziołek przewodniczył mszy św. z udziałem kowieńskiego biskupa pomocniczego Vladislovasa Michaleviciusa. W mszy św. uczestniczyli również pielgrzymi z Polski, którzy poprzedniego dnia samolotem przylecieli do Wilna.

Pielgrzymkę z Wilna do Szawli uważam za wielki znak pojednania – powiedział na Górze Krzyży ks. Henryk Michalak wystannicze „Słowa” – między narodami, między Polską i Litwą.

Widzę w niej szerokie otwarcie Kościoła na Litwie na pielgrzymów z Polski. Jestem urzeczony wiarą ludzi, którzy dzielili się z nami chlebem, choć sami są biedni. Oni naprawdę oddawali nam wszystko. Pielgrzymka przerosła więc moje

¹ Relację na podstawie własnych wspomnień i rozmów z kolegami z Kościelnej Służby Porządkowej przygotował Zbigniew Grądziel, z wykształcenia historyk, Członek Kościelnej Służby Porządkowej „Totus Tuus” przy kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. W opracowaniu wykorzystano materiał z artykułu *To był znak pojednania*, „Słowo. Dziennik Katolicki” z listopada 1994 r.

oczekiwania. Wychodziliśmy nawet z pewnym lękiem, co może się zdarzyć. To wszystko ustąpiło w czasie drogi. Widać, że narody na dole są blisko siebie, ludzie czują to samo w Polsce i na Litwie. Daj Boże, by zrozumieli to politycy – podsumowuje peregrynację ks. Henryk Michalak.

Anna Gołębowska, Jan Marczak,
Andrzej Szpociński

Pielgrzymki od grobu bł. ks. Jerzego Popiełuszki

Wprowadzenie

6 czerwca 2010 r. Kościół wyniósł na ołtarze Sługę Bożego ks. Jerzego Popiełuskę. Uroczysta beatyfikacja, nastąpiła na Placu Piłsudskiego w Warszawie podczas mszy św., którą celebrował arcybiskup Angelo Amato, prefekt Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, delegat Ojca Świętego Benedykta XVI.

Po mszy św. w pieszej pielgrzymce (14 km) przeniesiono relikwie bł. ks. Jerzego do świątyni Opatrzności Bożej w Wilanowie. We mszy św. i pielgrzymce wzięła udział ogromna rzesza wiernych z całej Polski, szczególnie widoczne były liczne transparenty „Solidarności”. Członkowie związku przyjechali zewsząd, by uczcić w ten sposób księdza, który w czasie stanu wojennego niósł pocieszenie i nadzieję sponiewieranym wówczas ludziom pracy. Był orędownikiem ruchu „Solidarność”, stąd też nadano Mu nieformalny tytuł Kapelana „Solidarności” (w 2014 r. papież Franciszek oficjalnie ogłosił Błogosławionego Jerzego Popiełuszkę patronem „Solidarności”).

Na obrazku prymicyjnym (maj 1972 r.) ks. Jerzy napisał: „Posyła mnie Bóg, abym głosił Ewangelię i leczył rany zboleiałych serc”. I wspaniale leczył. Na msze św. „za Ojczyznę” – odprowadzane przez ks. Jerzego przychodziły wielotysięczne rzesze ludzi, wypełniające kościół i plac przykościelny, by modlić się w intencji Ojczyzny, ludzi krzywdzonych i prześladowanych w czasie stanu wojennego oraz znaleźć pocieszenie i moc ducha w ewangelicznych słowach płynących z homilii ks. Jerzego. Uczył prawdziwej miłości chrześcijańskiej: pokornej, cierplivej, wyrozumiałej, gotowej wybaczyć największą krzywdę, ale równocześnie wymagającej, upominającej się godnie i odważnie o prawdę i sprawiedliwość.

Inicjatorzy Pielgrzymek z Krzyżem – Strażnicy Grobu bł. ks. Jerzego

Beatyfikację poprzedził wieloletni kult ks. Jerzego i modlitwy niepolitej rzeszy ludzi, którzy przez Jego wstawiennictwo dostąpili różnych łask Bożych. Najbardziej wytrwale szerzyły kult ks. Jerzego grupy, które samorzutnie utworzyły

się – po Jego śmierci – dla pełnienia różnego rodzaju posług przy Jego grobie (Kościelna służba porządkowa – KSP, informacyjna, kwiatowa, ruchu obrony życia, dekoracyjna, nagłośnienia, aktorów, medyczna, obsługa muzeum). Było ich kilkanaście, w tym najbardziej liczna była grupa Strażników Grobu (KSP) [1]. To w tej grupie narodził się w 1994 r. pomysł zorganizowania Pielgrzymki z Krzyżem na Górę Krzyży w Szawlach na Litwie, który w następnych latach rozwinął się, owocując kolejnymi pielgrzymkami aż do 60 w 2016 r.

Zaangażowanie – całkowicie społeczne – kilkuset osób pełniących całodobową wartość przy Jego grobie nieprzerwanie od 33 lat świadczy o wielkości duchowej ks. Jerzego, który wyzwolił powstanie tak trwałej wspólnoty. Udokumentowanie tej niezwyklej, spontanicznej aktywności społecznej przedstawiono w wydawnictwach [1, t. 2] i [5]

Jak określił to ks. Grzegorz Kalwarczyk, kanclerz Kurii Metropolitarnej Warszawskiej – w postłowie do książki *Czuwamy...* (1995) [1], „trwanie przez dziesięć lat w posłudze przy grobie Kapłana – m.in. całodobowa straż – jest fenomenem naszych czasów”.

„Nie ma chyba takiego drugiego grobu na świecie, przy którym trzymano by taką właśnie straż, zorganizowaną na zasadzie absolutnej dobrowolności, jako poryw serc ludzi, którym grób ten jest drogi, bo kryje w sobie ciało człowieka, którego kochali, który uosabia najwyższe dla nich wartości” – Ada Szubowa, Dziennik katolicki „Słowo” 1995, nr 120.

Służby przy grobie bł. ks. Jerzego są nadal pełnione – ta warta trwa już 33 lata. O ile bezpośrednio po śmierci ks. Jerzego obecność służb przy Jego grobie była szeroko rozumiana jako zabezpieczenie grobu przed profanacją, zbezczeszczeniem – to z biegiem lat coraz częściej osoby postronne stawiały pytania, po co są te służby.

Jak wielki charyzmat miał ten Kapłan, że kilkaset osób (na początku było ok. 3000) przychodzi przez 33 lata dobrowolnie, społecznie raz na miesiąc na parę godzin, by czuwać przy Jego grobie w dzień i w noc, w deszcz czy mróz?

We wspomnianej już książce *Czuwamy* znajdują się opracowane wyniki (autorzy: pytania – A. Czarnecki, opracowanie – A. Szpociński) profesjonalnej ankiety socjologicznej, z której wyłania się obraz strażników grobu i ich motywów czuwania. Na ankietę odpowiedziało 437 osób, tj. ok. 50% wszystkich uczestniczących wówczas w dyżurach. Z założenia (względny bezpieczeństwa) Kościelną Służbę Porządkową „Totus Tuus” tworzą zasadniczo mężczyźni (78%); kobiety raczej pełnią funkcje pomocnicze (22%). Grupę dyżurnych stanowią osoby raczej starsze; już wówczas w 1994 r. przeważały osoby w wieku 56–70 lat (51%) i 41–55 lat (33%). Zawodowo dominują emeryci, renciści (50%), pracownicy najemni (35%), prowadzący własną działalność (10%). Charakterystyczne, że poziom wykształcenia w grupie dyżurujących

jest zdecydowanie wyższy niż średnio w całej Polsce; ok. 27% (6% w Polsce) ma wykształcenie wyższe, 51% średnie i zawodowe (28% w Polsce) i 22% podstawowe (66% w Polsce). Pytanie o motywy przychodzenia na dyżury miało charakter otwarty; stąd przy opracowywaniu wyników zastosowano kategoryzację odpowiedzi. Wyłoniono 9 głównych motywów, jak przedstawiono poniżej:

1. Dochowanie wierności ks. Jerzemu i jego ideałom – 22,6%
2. Hołd oddany ks. Jerzemu – uosobieniu patriotyzmu i sprawiedliwości – 11,7%
3. Przez wzgląd na męczeńską śmierć Ks. Jerzego – 11,5%
4. Potrzeba pogłębienia wiary, „wyciszenia” – 10,1%
5. Ochrona grobu, utrzymanie porządku – 9,9%
6. Hołd oddany ks. Jerzemu – uosobieniu wartości religijnych – 9,5%
7. Chęć zademonstrowania postawy patriotycznej – 8,7%
8. Poczucie więzi ze środowiskiem – 7,%
9. Chęć zademonstrowania uczuć religijnych – 6,1%

W podsumowaniu A. Szpociński charakteryzuje środowisko strażników grobu. Osoby dyżurujące przy grobie ks. Popiełuszki należałoby określić „spadkobiercami” epoki „Solidarności”, przede wszystkim dlatego, że podstawą wchodzenia w relacje z innymi osobami są dla nich wspólne wartości, nie zaś wspólne interesy.

Wyniki przeprowadzonej wówczas ankiety potwierdzają to, co i tak skądinąd już było znane – w świadomości większości uczestników dyżurów sanktuarium ks. Jerzego jest miejscem niezwykłym. Osadzenie w świadomości społecznej przekonania, że kościół św. Stanisława i grób ks. Jerzego jest miejscem wydzielonym z przestrzeni świeckiej, przesądza o tym, iż jego trwanie jako sanktuarium uniezależniło się od wszelkich zewnętrznych okoliczności (przede wszystkim administracyjnych), a zależy wyłącznie od czynników subiektywnych – istnienia osób, które w takich wymiarach właśnie je postrzegają.

Dla grupy dyżurującej charakterystyczne są dwa typy wartości: wiara religijna i wartości ogólnoludzkie oparte na przesłankach wiary (godność ludzka, miłość bliźniego) oraz patriotyzm.

Kościelna Służba Porządkowa przy grobie bł. ks. Jerzego to autentyczna wspólnota ludzi związanych pamięcią o tym niezwykłym Kapłanie. Jej działalność nie ogranicza się tylko do warty przy grobie, ale rozwija się na różnych obszarach. Między innymi KSP zainicjowała i zorganizowała 60 pieszych Pielgrzymek z Krzyżem od grobu Błogosławionego do różnych miejsc związanych z ks. Jerzym. KSP zorganizowała też dwie pielgrzymki: jedną do Rzymu do Ojca Św. Jana Pawła II w 1986 r. i drugą do Paryża w 1992 r. (7 autokarów) na odsłonięcie pomnika ks. Jerzego. KSP obsługuje wszystkie comiesięczne msze św. za Ojczyznę i msze św. rocznicowe, uroczystości pogrzebowe (ks. Teofil Bogucki, ks. Stanisław Suchowolec, ks. Stefan

Niedziela, ks. Zygmunt Malacki), wizyty dostojników kościelnych (Jan Paweł II w 1987 r., kardynał Joseph Ratzinger w 2000 r. i inne) i państwowych u grobu ks. Jerzego, a było ich bardzo wiele, o czym świadczą wpisy w księgach pamiątkowych prowadzonych przez Służbę Informacyjną (między innymi Margaret Thatcher, George Bush, księżę Karol z małżonką).

KSP organizuje dla społeczności Warszawy i całej Polski, w tym dla młodzieży szkolnej, cykliczne spotkania o Księdzu Jerzym Popiełuszce w kolejne rocznice Jego męczeńskiej śmierci, jest inicjatorem i współtwórcą wielu wydawnictw dokumentujących różne aktywności KSP, uczestniczy w wydarzeniach związanych z ks. Jerzym, np. społeczne statystowanie w scenach zbiorowych do filmu Rafała Wieczyńskiego *Popiełuszko – wolność jest w nas*. KSP organizuje od 2000 roku, we współpracy z gminą Bielany, comiesięczne spotkania integracyjne pod hasłem „Coś dla ducha”, na których prezentowane są wykłady, filmy, spektakle teatralne o tematyce patriotyczno-historyczno-religijnej. Ponadto KSP podejmowała szereg innych zadań niezwiązanych ze służbą przy grobie jak na przykład: obsługę różnych uroczystości Solidarnościowych i patriotycznych – na prośbę organizatorów tych uroczystości, kwesty pieniężne na różne cele i inne. Głównym animatorem i przewodnikiem tych wszystkich działań jest Jan Marczak [5].

Zważywszy na postępujący wiek członków KSP, zakres ich aktywności budzi zdumienie i podziw. Głównym niestrudzonym inicjatorem i organizatorem tych wszystkich działań jest przewodniczący KSP, emerytowany pracownik Huty Warszawa (obecnie Accelor Mittal), przyjaciel ks. Jerzego – Jan Marczak, uhonorowany wieloma odznaczeniami za swoje zaangażowanie dla szerzenia kultu ks. Jerzego i integrowania ludzi wokół wartości chrześcijańsko-patriotycznych.

Pielgrzymki z Krzyżem

Pielgrzymki z Krzyżem symbolizującym męczeńską śmierć ks. Jerzego Popiełuszki, dzisiaj Błogosławionego, organizowane były i są przez Członków Kościelnej Służby Porządkowej „Totus Tuus” Archidiecezji Warszawskiej i Warszawsko-Praskiej, pod przewodnictwem kolejnych proboszczów parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie: ks. prałata Stefana Gralaka, ks. prałata Zygmunta Malackiego, ks. prałata Tadeusza Bożełko i ks. doktora Marcina Brzezińskiego.

Głównym celem pielgrzymek zorganizowanych w latach 1994–2016 było błaganie Pana Boga o potrzebne łaski dla Ojca Świętego, Księdza Prymasa, biskupów i całego polskiego Kościoła, a także prośba o wyniesienie na ołtarze Sług Bożych: Ojca Świętego Jana Pawła II, kardynała Stefana Wyszyńskiego i ks. Jerzego Popiełuszki.

Pomysłodawcą pierwszej Pielgrzymki z Krzyżem na Górę Krzyży w Szawlach na Litwie był Bohdan Zdanowicz, członek Kościelnej Służby Porządkowej „Totus Tuus” przy grobie ks. Jerzego Popiełuszki. Intencją Pomysłodawcy było uczczenie 10 roczni-

cy śmierci męczennika przez ustawienia Krzyża Jego pamięci obok krzyża postawionego przez Ojca Świętego Jana Pawła II. „KRZYŻ Chrystusowy był dla księdza Jerzego Popiełuszki drogą i przewodnikiem Jego chrześcijańskiego i kapłańskiego życia; z tego KRZYŻA czerpał siłę nieustraszonego głoszenia prawdy i dawania o niej świadectwa” (słowa Ojca Świętego Jana Pawła II, które skierował w swoim telegramie z dnia 11 października 1994 roku do uczestników Pielgrzymki z Krzyżem).

Pomysł tej pielgrzymki narodził się w lutym 1994 r., a 23 kwietnia 1994 r. – dniu imienin ks. Jerzego – pielgrzymka wyruszyła w swój I etap, by zakończyć swoją drogę 19 października 1994 r. (dzień porwania ks. Jerzego i oficjalnie dzień Jego śmierci). Było to niezwykle trudne organizacyjnie przedsięwzięcie, aby w ciągu 3 miesięcy doprowadzić je do realizacji. Było wielu wątpliwych w powodzenie tego projektu, nawet ówczesny proboszcz parafii św. St. Kostki na Żoliborzu w Warszawie nie wierzył w jego powodzenie. Jednak wiara i zapał organizatorów doprowadziły to zadanie do pomyślnego finału.

Trasa Pielgrzymki prowadziła przez miejscowości: Warszawa – Radzymin – Niegów – Wyszków – Brańszczyk – Długosiodło – Goworowo – Ostrołęka – Miastkowo – Łomża – Wizna – Laskowiec – Trzcianne – Goniądz – Suchowola – Kolnica – Augustów – Raczki – Suwałki – Sejny – Ogrodniki – Wilno – Szawle.

Z Warszawy do Suwałk Pielgrzymka szła etapami weekendowymi. Co tydzień – przez dwa dni (sobota, niedziela) – kolejna grupa niosła Krzyż i zostawiała w parafii na trasie do adoracji przez parafian. Do Suwałk doszła 26 czerwca 1994 r. W Suwałkach 15 lipca Pielgrzymka z Krzyżem włączyła się w coroczną ośmiodniową pielgrzymkę pieszą do Wilna organizowaną przez księży salezjanów. W Ostrej Bramie 23 lipca Krzyż pozostał do adoracji aż do dnia 10 października 1994 r. Następnie Pielgrzymka z Krzyżem była kontynuowana w pieszej dziewięciodniowej wędrówce przez Litwę, aby zakończyć swoją trasę w Szawlach 19 października 1994 r. – w X rocznicę męczeńskiej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki. Krzyż został ustawiony w pobliżu krzyża Jana Pawła II. Uroczystość postawienia Krzyża poprowadził Jego Ekscelencja biskup Władysław Miziołek [2] i [3].

Po zakończeniu pielgrzymki w dzienniku katolickim „Słowo” z dnia 10–13.1994 r. ukazał się artykuł M. R. o tej pielgrzymce pod tytułem *To był znak pojednania*.

Symbolika Krzyża. Krzyż pątniczy składa się z trzech krzyży: [5]

- najmniejszy, dwunastocentymetrowy (12 lat kapłaństwa ks. Jerzego) wykonany jest z drewna, z katafalku, na którym stała trumna z ciałem ks. Jerzego w czasie Jego pogrzebu,
- dwa pozostałe wykonane są z drewna bukowego (1,8 m) i dębowego (4 m).

Na krzyżu umieszczony jest napis „Zło dobrem zwyciężaj” – przesłanie zamordowanego kapłana, które przyjął je w swojej pracy duszpasterskiej za św. Pawłem.

Dlaczego trzy krzyże? Początkowo wykonano krzyż pielgrzymi wysokości 1,80 m, jednak strażnicy grobu uznali, że jest zbyt mały. Wykonano kolejny krzyż o wysokości 4 m. Wówczas poddano myśl, aby połączyć te krzyże i dodać jeszcze malutki krzyżyk, wykonany z drewna katafalku, na którym stała trumna z ciałem ks. Jerzego. Wierzono bowiem niezłomnie, że wkrótce nastąpi beatyfikacja ks. Jerzego i wówczas ten malutki krzyżyk stanie się pośrednią relikwią i dodatkowo uświęci duży Krzyż Pielgrzymi.

Pomysł weekendowej Pielgrzymki z Krzyżem znalazł uznanie strażników grobu i innych wiernych. W następnych latach kolejne krzyże były niesione różnymi trasami w Polsce do miejsc, które za życia nawiedził Ksiądz Jerzy, miejsc pamięci o męczeństwie Polaków i innych, z inicjatywy wiernych danego miejsca. Inicjatywa Pielgrzymek z Krzyżem przekroczyła granice Polski. Odbyło się kilka pielgrzymek zagranicznych (Litwa 1994 r., Norwegia 2005 r., Bruksela 2010 r. – odwołana na miesiąc przed terminem, Ukraina 2013 r.). W tym roku planowana jest Pielgrzymka z Krzyżem do Australii do Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Melbourne, na budowę którego Strażnicy Grobu przekazali w 2005 r. kwotę 2220 zł. zebraną wśród swoich członków.

Wykaz pielgrzymek z Krzyżem

Nr pielgrzymki	Data rozpoczęcia	Miejscowość docelowa	Miejsce docelowe pielgrzymki	
I	1	23.04.1994	Litwa – Szawle	Góra Krzyży
II	2	23.04.1995	Warszawa	Kościół pw. św. Męczenników Polskich
III	3	23.04.1995	Laski Warszawskie	Kościół pw. Matki Bożej Królowej Meksyku
IV	4	19.10.1995	Olszewo-Borki k. Ostrołęki	Kościół pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski
V	5	19.10.1996	Ostrołęka	Kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny
VI	6	19.10.1997	Łęg Starościński k. Ostrołęki	Kościół pw. Miłosierdzia Bożego
VII	7	08.1998	Częstochowa	Jasna Góra
VIII	8	19.10.1998	Zakopane	Zakon Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego na Jaszczurówkach
IX	9	19.10.1998	Laskowiec	Kościół pw. św. Wincentego Pallotiego
X	10	7.06.1998	Bydgoszcz	Kościół pw. św. Polskich Braci Męczenników

Nr pielgrzymki		Data rozpoczęcia	Miejscowość docelowa	Miejsce docelowe pielgrzymki
XI	11	10.1999	Przytuły Stare	Kościół pw. św. Antoniego
XII	12	19.10.1999	Troszyn	Kościół pw. św. Bartłomieja
XIII	13	19.10.1999	Szczecin	Cmentarz (w miejscu pochówku ofiar represji z 1970 roku)
XIV	14	04.2001	Warszawa-Służew	Kościół pw. św. Katarzyny (w miejscu pochówku ofiar komunistycznych mordów z lat 1945–1956)
XV	15	26.06.2001	Ostrołęka	Kościół pw. Zbawiciela Świata (dla upamiętnienia zamordowanej 17-letniej Urszuli)
XVI	16	06.2001	Poznań	Kościół pw. Nawrócenia św. Pawła (w 45. Rocznicę Czerwca 1956 roku)
XVII	17	10.2002	Budzisław Kościelny k. Lichenia	Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
XVIII	18	18.08.2002	Mistrzejowice	Kościół pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego
XIX	19	15.06.2003	Gdańsk	Bazylika pw. św. Brygidy
XX	20	7.12.2003	Toruń	Siedziba Radia Maryja
XXI	21	19.10.2003	Brańszczyk	Kościół pw. św. Jana Chrzciciela
XXII	22	19.10.2003	Długosiodło	Kościół pw. św. Rocha
XXIII	23	23.04.2004	Piekary Śląskie	Sanktuarium Matki Boskiej Piekarskiej
XXIV	24	23.04.2004	Sobolewo	Kościół pw. Świętej Rodziny
XXV	25	23.04.2004	Secymin-Nowiny	Kościół pw. Matki Bożej Radosnej Opiekunki Przyrody
XXVI	26	23.04.2004	Miastków	Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej
XXVII	27	23.04.2004	Łomża	Kościół katedralny pw. św. Michała Archanioła
XXVIII	28	07.2004	Ostrołęka	Okolice
XXIX	29	07.2004	Ostrołęka	Okolice
XXX	30	24.10.2004	Przysiek	Przed budowanym kościołem – sąsiednia miejscowość z Górskiem (miejsce porwania)
XXXI	31	18.07.2005	Norwegia k. Oslo	Ośrodek ewangelizacyjno-wypoczynkowy w Mariaholm
XXXII	32	1.10.2006	Ostrołęka	Cmentarz
XXXIII	33	8.10.2006	Rembertów	Kościół pw. Matki Boskiej Zwycięskiej
XXXIV	34	15.05.2007	Jarosław	Kolegiata Bożego Ciała

Nr pielgrzymki		Data rozpoczęcia	Miejscowość docelowa	Miejsce docelowe pielgrzymki
XXXV	35	18.05.2007	Łańcut	Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika
XXXVI	36	16.10.2007	Górk k. Garwolina	Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej
XXXVII	37	16.05.2008	Leżajsk	Bazylika pw. Zwiastowania Pańskiego
XXXVIII	38	18.05.2008	Kolbuszowa	Kolegiata pw. Wszystkich Świętych
XXXIX	39	16.11.2008	Wiersze	Kościół pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny
XL	40	27.03.2009	Ursus	Kościół pw. św. Józefa
-----	----	3.05.2009	Bruksela	Była planowana – odwołana na miesiąc przed terminem
XLI	41	5.07.2010	Gietrzwałd	Bazylika Mniejsza Narodzenia Najświętszej Maryi Panny
XLII	42	14.11.2010	Siedlce	Katedra pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny
XLIII	43	9.06.2012	Górk	Pielgrzymka dziękczynna za beatyfikację Ks. Jerzego – Etap I
XLIV	44	17.06.2012	Suchowola	Pielgrzymka dziękczynna za beatyfikację Ks. Jerzego – Etap II
XLV	45	24.06.2012	Wasilków	Pielgrzymka dziękczynna za beatyfikację Ks. Jerzego – Etap III
XLVI	46	9.09.2012	Łaskarzew	Kościół Podwyższenia Krzyża
XLVII	47	7.10.2012	Płock-Trzepowo	Kościół pw. św. Aleksego. Ustawienie Krzyża w „Płockim Parku Pamięci KATYŃ- SMOLEŃSK 2010”
XLVIII	48	12.05.2013	Ukraina – Wyzniani	Kościół pw. św. Mikołaja
XLIX	49	19.05.2013	Józefów k. Otwocka	Sanktuarium Matki Bożej Trzykróć Prawdziwej
L	50	31.08.2013	Krosno	Kościół pw. św. Wojciecha i Matki Boskiej Częstochowskiej
LI	51	25.05.2014	Stasikówka k. Poronina	Kościół pw. św. Józefa Rzemieślnika
LII	52	31.05.2014	Kolno-Szczyrk k. Żywca	Kościół pw. św. Antoniego
LIII	53	13.09.2014	Dębki k. Żarnowca	Kościół pw. MB Częstochowskiej
LIV	54	25.10.2014	Świnoujście	Kościół pw. św. Wojciecha
LV	55	09.05.2015	Kałków Godów	Sanktuarium Bolesnej Królowej Polski, Matki Ziemi Świętokrzyskiej
LVI	56	31.07.2015	Błonie k. Warszawy	Kościół pw. Narodzenia Pańskiego
LVII	57	12.09.2015	Złocieńc k. Drawska Pomorskiego	Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Nr pielgrzymki		Data rozpoczęcia	Miejscowość docelowa	Miejsce docelowe pielgrzymki
LVIII	58	21/22.05.2016	Wysoka-Wadowice	Kościół pw. Św. Marii Magdaleny
LIX	59	17/18.06.2016	Płonkowo	Kościół pw. Św. Maksymiliana Marii Kolbego
LX	60	13/14.08.2016	Gdańsk	Kościół pw. Św. Franciszka z Asyżu – Emaus

Przed wyruszeniem na trasę Krzyż był święcony podczas mszy św. w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie i dodatkowo przez położenie na grobie bł. Jerzego. Z otoczenia grobu pobierana była ziemia do urny, którą wraz z Krzyżem pozostawiano w parafii docelowej Pielgrzymki.

Wszystkie pielgrzymki integrowały ich uczestników wokół przesłania ks. Jerzego: „Zło dobrem zwyciężaj”. Każda pielgrzymka była niepowtarzalnym przeżyciem dla wędrujących, dla parafian kościoła docelowego, do którego był niesiony Krzyż, i dla parafian, którzy włączali się do niej po drodze. Pielgrzymi byli przyjmowani na noclegi przez parafian, którzy niezwykle serdecznie gościli ich i podejmowali obfitymi posiłkami. Na zakończenie każdej pielgrzymki dowódca Jan Marczak wręczał repliki Krzyża (40–60 cm wysokości) duchowieństwu i wybranym parafianom, którzy szczególnie zasłużyli się w przygotowaniach do przyjęcia Krzyża Pielgrzymiego. Wykonawcą wszystkich Krzyży Pielgrzymich i replik był Ignacy Kicki.

Z biegiem lat, gdy kondycja członków KSP ulegała osłabieniu, forma pielgrzymek zmieniała się; główną część trasy pokonywano autokarem, a na miejscu docelowym zawsze był etap pieszego przenoszenia krzyża, który wynosił od dwóch do pięciu kilometrów.

Wśród miejsc, do których pielgrzymowano, przeważały te upamiętniające męczeństwo narodu polskiego. W kolejnych pielgrzymkach pojawiały się dodatkowe hasła nawiązujące do bieżących wydarzeń społeczno-religijnych. Najbardziej znaczące było pojawienie się hasła zaczerpniętego z homilii Ojca Świętego Jana Pawła II wygłoszonej w Zakopanem w 1997 r.:

„Brońcie krzyża od Tatr po Bałtyk” [4], które zaowocowało pielgrzymkami do miejsc nawiązujących do tego hasła (Zakopane 1998 r., Krosno 2013 r., Stasikówka 2014 r., Kolno Szczyrk 2014 r., Szczecin 1999 r., Gdańsk 2003 r., Dębki 2014 r., Świnoujście 2014 r., Gdańsk 2016 r.). Wezwanie Jana Pawła II do reewangelizacji Europy było motywem podjęcia trudu organizacji pielgrzymek zagranicznych (Norwegia 2005 r., Bruksela 2010 r. – niezrealizowana). Tragedia smoleńska wywołała potrzebę zanieśienia Krzyża do Smoleńskiego Parku Pamięci (Płock-Trzepowo 2012 r.).

Pielgrzymki z Krzyżem są kontynuowane. W 2017 r. organizowana jest pielgrzymka do Australii.

Wydawnictwa

Ważnym działaniem KSP dla upowszechnienia kultu ks. Jerzego były wydawnictwa i filmy, które powstawały z inspiracji KSP i do których KSP zbierała materiały.

Staraniem Rady KSP, przy wielkim zaangażowaniu Sióstr Urszulanek SJK s. Jany Płaska i s. Teresy Janek, została wydana dwutomowa książka *Czuwamy...* [1], dokument dziesięcioletniego trwania KSP w służbie Bogu, Kościołowi i Ojczyźnie. Miała nakład 1400 egzemplarzy, z czego 100 zostało rozesłane do seminariów w Polsce.

W 1998 r. dzięki pracy tychże Sióstr ukazała się książka dokumentalna *Krzyż od Grobu Księdza Jerzego na Górze Krzyży*, bogato ilustrowana, licząca 254 strony. Powstał także 68-minutowy film video autorstwa członka KSP – Brata Tadeusza Łukawskiego i pana Grzegorza Lachmana.

W roku 2000 siostry Jana Płaska i Teresa Janek przygotowały książkę dokumentującą pieszą pielgrzymkę z Krzyżem od Grobu Księdza Jerzego do kościoła p.w. Świętych Polskich Braci Męczenników w Bydgoszczy, spotkanie z Ojcem Świętym Janem Pawłem II w Rzymie oraz pielgrzymkę z Bystrego w Zakopanem do Jaszczurówki do sióstr Urszulanek SJK. Książka, z bogatymi ilustracjami, ma 215 stron. Powstał też film video ukazujący te wydarzenia, nakręcony przez członka KSP Grupy „Geolodzy” – Brata Jerzego Jędrzejewskiego.

Jerzy Jędrzejewski (członek KSP z grupy Geolodzy) w kolejnych latach na kasetach video utrwalił następujące pielgrzymki: w roku 2001 – pieszą pielgrzymkę z Krzyżem od Grobu Księdza Jerzego do Poznania w 45. rocznicę Poznańskiego Czerwca; w 2002 – pielgrzymkę na Służew w Warszawie do parafii św. Katarzyny, gdzie znajduje się pomnik ofiar systemu komunistycznego; w 2002 – do Budziszława Kościelnego i krakowskich Mistrzejowic; w 2003 – do Gdańska; w 2004 – do Piekara Śląskich, Przysieka koło Górska, Sobolewa koło Garwolina i Secymina-Nowin; w 2006 – do Rembertowa; w 2007 – do Jarosławia i Łańcuta oraz Górek koło Garwolina; w 2008 – do Leżajska i Kolbuszowej.

Jerzy Marczak – członek KSP z grupy Jana – opublikował indywidualnie metodą powielaczową, dwa zeszyty wspomnień z pielgrzymek organizowanych przez KSP: w 1987 r. z pielgrzymki do Rzymu i w 1994 r. z pielgrzymki z Krzyżem z Wilna do Góry Krzyży na Litwie.

W 1994 r. „Wiersze modlitewne” Tomasza Wasilczuka (członek KSP z grupy SGGW) zostały wydane w ramach obchodów X rocznicy męczeńskiej śmierci ks. Jerzego przez Biuletyn „Bóg i Ojczyzna”, ul. Wiśłana 2 w Warszawie.

W 2010 r. ukazał się album poświęcony Służbom przy grobie ks. Jerzego – *Czuwamy* [5], bogato ilustrowany, przedstawiający poszczególne grupy pełniące wartość

przy grobie męczennika oraz zawierający świadectwa dyżurujących i opisy różnych zdarzeń zachodzących wokół Sanktuarium Żoliborskiego.

Ponadto szerzenie kultu ks. Jerzego następowało przez liczne wywiady prasowe i telewizyjne, jakich udzielał Jan Marczak; ukazywały się one przy okazji rocznic śmierci ks. Jerzego w „Naszym Dzienniku”, „Niedzieli” i innych pismach.

PIELGRZYMKA Z KRZYŻEM

*Idziemy powoli przez Polskę
Obok idą łąki mleczem żółte,
Zieleń lasów i sady kwitnące...
...Nasze plecy jeszcze przygięte,
Pochylone pod krzyżem pamięci,
Lecz w nas już budzi się wiosna,
Idzie z nami i plecy prostuje,
W pierwszych kielkach nadziei rośnie,
Przy kapliczkach przydrożnych nas wita
Już niejedna rozmodlona wioska
I na barkach krzyż niesie do Wilna
Już nie garstka – już niesie Polska.*

PIELGRZYMI

*Odbijają się w lustrach twarzy
Twoje słowa sprzed lat dziesięciu,
Odbijają się w ludzkich oczach
Twoje czyny dobra i proste.
Idziemy od pyłu szarzy
I od życia niepotrzebnych zakrętów
I nadzieja obok nas kroczy
I otula pielgrzymim świętem.*

Wiersze **Tomasza Wasilczuka** – członka KSP z grupy SGGW – 1994 r.

Suwałki 1994 r. Na pierwszym planie krzyż noszą: z lewej Jan Marczak z prawej Bohdan Zdanowicz

Od lewej stoją: Jan Marczak – dowódca KSP i główny organizator Pielgrzymek z Krzyżem, Ignacy Kicki – członek KSP i wykonawca Krzyży pielgrzymkowych i ich replik, ks. Michał Kotowski

W drodze przez Litwę do Szawli, X.1994 r.

Góra Krzyży w Szawlach na Litwie, 19.X.1994 r.

Górsk 2012 r. (fot. H. Gelak)

Ukraina 2013 r. (fot. H. Gelak)

Dębki 2014 r. (fot. H. Gelak)

Dębki 2014 r. – zaślubiny Krzyża z Bałtykiem
(fot. H. Gelak)

Płock Trzepowo 2012 r., Smoleński Park Pamięci
(fot. A. Gołębowska)

Płock Trzepowo 2012 r., Smoleński Park Pamięci
(fot. A. Gołębowska)

Gdańsk 2016 r. (fot. H. Gelak)

Zakopane – Jaszczurówka X.1998 r.

Źródła

[1] *Czuwamy. Służby przy grobie Księdza Jerzego Popiełuszki 1984–1994*, wydawca: Kościelna Służba przy parafii Świętego Stanisława Kostki w Warszawie, tom I, Warszawa 1995, tom II, Warszawa 1996.

[2] *Krzyż polskiego kapłana na Golgocie Wschodu*, pod red. s. Jany Płaskiej, Warszawa 1994.

[3] *Krzyż od Grobu Księdza Jerzego na Górze Krzyży*, pod red. s. Jany Płaskiej, Tomaszów Mazowiecki 1998.

[4] *Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny – przemówienia, homilie*, Kraków 1999.

[5] *Służby przy grobie Księdza Jerzego Popiełuszki*, pod red. Anny Gołębiwskiej, Warszawa 2010.

Izabela Sikora

Siostra Jana Płaska, współorganizatorka „Pielgrzymek z Krzyżem od grobu ks. Jerzego Popiełuszki”

Pierwsza Pielgrzymka z Krzyżem od grobu ks. Jerzego Popiełuszki odbyła się w 1994 r., w dziesiątą rocznicę Jego śmierci. W jej przygotowaniu aktywnie uczestniczyła s. Jana Płaska USJK. Kim była ta otoczona dziś legendą, a jednocześnie niezwykle skromna i pracowita urszulanka szara?

Siostra Jana

Siostra Jana (Halina Płaska) urodziła się w Suwałkach, najpiękniejszej okolicy ziemi polskiej – 10 maja 1910 r. Wychowywała się w rodzinie bardzo religijnej, przestrzegającej tradycji dworku szlacheckiego¹. W szkole średniej pod wpływem kontaktu z urszulankami zdecydowała się na wstąpienie do zgromadzenia i zaczęła pracować jako katechetka – jednocześnie studiując pedagogikę na Wolnej Wszechnicy w Łodzi. Ukończyła dwa kierunki: kolegium psychologiczne i magisterium z pedagogiki. Po wybuchu wojny uczestniczyła w tajnym nauczaniu prowadzonym w domu zgromadzenia przy ul. Wiślanej w Warszawie.

Pierwszego sierpnia 1944 r., w dniu wybuchu Powstania Warszawskiego, poprowadziła urszulański patrol sanitarny w rejonie ul. Browarnej, spiesząc na ratunek rannym ostrzeliwanym przez Niemców. Pomimo oznakowania patrolu, Niemcy skierowali ogień na sanitariuszki, mordując cztery siostry z patrolu i kilku rannych. Siostra Jana, ciężko ranna, została uratowana przez mieszkańców jednego z płonących domów.

Miała zupełnie zmiądzoną nogę i kilkadziesiąt ran od odłamków granatu. Po upadku powstania, mimo beznadziejnego stanu siostry Płaskiej, urszulanki, opuszczając miasto, postanowiły zabrać ją, niosąc na krzeselku do Pruszkowa. Po drodze ratowały ranną, kiedy jeden z „litościwych” Niemców chciał ją dobić. Przeżyła i dotarła do Milanówka, gdzie przeszła operację i kilka miesięcy walczyła o życie. Choć lekarze nie dawali żadnych szans, wytrwała modlitwa i chęć życia spowodowały, że s. Jana zaczęła wracać do zdrowia. Jeszcze leżąc w łóżku, zaczęła organizować ośrodek dla młodzieży po przejściach wojennych tzw. „Matulek”. Przez ośrodek

¹ I. Sikora, *Zakochana siostra Jana*, „Powściągliwość i Praca” 2000, nr 4; *Miłować umiała. Siostra Jana Płaska urszulanka SJK. W pierwszą rocznicę śmierci*, Warszawa 2007, s. 226–232.

ten – do jego likwidacji przez komunistów przewinęło się kilkadziesiąt młodych dziewcząt i chłopców, którzy ze swoją siostrą Prefektą, jak ją nazywali, utrzymywali latami stały kontakt. Po wyrzuceniu z Milanówka trafiła w 1947 r. do bursy w Chylicach, a stamtąd do Warszawy do prowadzenia kursów katechetycznych.

W 1949 r. wobec nasilonej ateizacji ks. prymas Stefan Wyszyński powołał Wydział Nauki Katolickiej, powierzając go ks. prałatowi Stefanowi Piotrowskiemu. Siostra Jana została na tym wydziale kierowniczką kursów katechetycznych. Zajęcia odbywały się w skromnym pokoiku u sióstr Rodziny Maryi na ul. Hożej.

Aktywność dydaktyczna kursów była pod stałą „opieką” Urzędu Bezpieczeństwa, a podstawieni agenci dostarczali przełożonym szczegółowe raporty o tym, co dzieje się na zajęciach. Na początku lat pięćdziesiątych, po internowaniu prymasa Wyszyńskiego, komuniści wydali zakaz prowadzenia kursów katechetycznych.

Prześladowania trwały do 1956 r., kiedy prymas wrócił z internowania. Kuria odzyskała wtedy siedzibę na Miodowej. Prawe skrzydło budynku prymas przeznaczył na Wydział Katechetyczny. Brakowało podręczników do nauczania religii, toteż s. Jana otrzymała zadanie przygotowania katechizmów. Wraz z bp. Edwardem Materskim opracowali trzy książeczki dla szkół podstawowych: *Przyjdź, Panie Jezu!* dla kl. II, *Czekamy na Zbawiciela* dla kl. III i *Pan Jezus pośród nas* dla kl. IV. Podręczniki te były używane w diecezji warszawskiej do 2000 r.

W czasach komunistycznych nie wolno było niczego drukować bez zezwolenia cenzury, toteż zarówno katechizmy, jak i inne materiały religijne były drukowane nocą, przez zaufanych ludzi. Rano przyjeżdżali po nie katecheci. Urząd Bezpieczeństwa starał się przyłapać siostrę na nielegalnym druku. Wzywano ją na przesłuchania do Pałacu Mostowskich. Miała też dwie sprawy sądowe.

Przyjaźń z ks. Jerzym

Siostra Jana Płaska spotkała ks. Jerzego w Ośrodku Metodycznym w Kurii Warszawskiej, na ul. Miodowej. Była już osobą zasłużoną, autorytetem katechetów i twórcą programów katechizacji. Jako jedyna kobieta zasiadała w Komisji Katechetycznej Episkopatu Polski. Ksiądz Jerzy dopiero zaczynał swoją duchową drogę jako katecheta w parafii w Żąbkach k. Warszawy, przychodził tam po pomoce katechetyczne. Jak wspominała: „Pracowałam w pierwszym pokoju przy wejściu, więc katecheci wstępowali i do mnie. Ksiądz Jerzy często przychodził do Ośrodka i także wstępował do mnie. Rozmawialiśmy na różne tematy, początkowo związane z katechezą”².

Ośrodek Metodyczny organizował też comiesięczne spotkania katechetów tzw. Ogniska, których ks. Jerzy był sumiennym uczestnikiem. Kontakt ten utrzymał się

² S. Jana Płaska, *Wspomnienia o ks. Jerzym*, Warszawa 2000, s. 17.

podczas pracy ks. Jerzego na parafii w Aninie, a potem kiedy został skierowany do akademickiego kościoła św. Anny w Warszawie (1979 r.). Był to okres pielgrzymki Ojca Świętego do Polski, więc ks. Jerzy pragnął przybliżyć młodzieży, którą się opiekował, nauczanie papieża Polaka. Tutaj kontakt z s. Janą okazał się bezcenny. Wydział Nauki Katolickiej otrzymywał z Watykanu listy i encykliki papieskie zaraz po ich ukazaniu się, miał też łatwy dostęp do materiałów papieskich wydawanych w Polsce. Siostra Jana i pomagająca jej s. Teresa Janek nocami przepisywały i powielwały potrzebne księdzu materiały.

W pierwszym roku po wyborze Ojca Świętego ks. Jerzy, który w tym czasie był też duszpasterzem służby zdrowia, zorganizował dla pielęgniarek pielgrzymkę do Wadowic, miejsca urodzin papieża. Przy tej okazji poprosił s. Janę, by przygotowała dla uczestniczek życiorys i materiały z nauczania Ojca Św. Siostra tak wspominała: „Po powrocie z pielgrzymki Ksiądz przyniósł mi plakietkę przedstawiającą Ojca Świętego. Plakietka, wypalana z gliny, umieszczona była w pudełku, przyozdobionym naklejką z róż. Na pudełku był napis: Czcigodnej Siostrze Janie z podziękowaniem za wiele serca pielęgniarki wraz z opiekunem”³.

Przyjaciele odwiedzający s. Janę wiedzieli, że z wielkim pietyzmem przechowuje laleczkę „murzynkę” oraz z komplet kolorowych kuleczek, które ks. Popiełuszko przywiózł jej z podróży do Stanów.

W czasie stanu wojennego, gdy ks. Jerzy został kapelanem robotników Huty „Warszawa”, ubecy nieustannie deptali mu po piętach, częściej niż zwykle wstępował do siostry na chwilę rozmowy...: „Zdarzyła się taka sytuacja, że po rozmowie w kurii ks. Popiełuszko usiadł naprzeciwko mnie i powiedział: Siostró, nie mam już siły ciągnąć tego dalej. Ani fizycznej, ani psychicznej, ani duchowej...”.

Siostra wiedziona wtedy natchnieniem Ducha Świętego zadzwoniła do Zakopanego i załatwiła odpoczynek w domu rekolekcyjnym. Po powrocie do Warszawy ks. Jerzy zapisał: „Wróciła mi łaska modlitwy”⁴.

Siostra pomagała także w organizacji mszy św. za Ojczyznę, drukując w setkach egzemplarzy homilie głoszone przez ks. Jerzego. Wśród stałych odbiorców znajdowali się hutnicy, górnicy, stoczniovcy, środowisko służby zdrowia. Rękopisy homilii przechowywała s. Jana aż do momentu rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego, by przekazać je ojcu Gabrielowi Bartoszewskiemu OFM⁵.

We wrześniu 1983 r. s. Jana i s. Teresa Janek w ekspresowym tempie przygotowały znaczki na rozpoczynającą się I Pielgrzymkę Ludzi Świata Pracy. Przed II Pielgrzymką Ludzi Świata Pracy na Jasną Górę we wrześniu 1984 r. s. Jana wydrukowała

³ Tamże, s. 26.

⁴ I. Sikora, *Zakochana siostra Jana; Miłować umiała*, s. 231.

⁵ S. Jana Płaska, *Wspomnienia o ks. Jerzym*, s. 48.

dla ks. Jerzego kilka tysięcy egzemplarzy pieśni „Ojczyzna ma” oraz znaczki dla pielgrzymów według jego projektu. Przed pielgrzymką kilkakrotnie otrzymywał pogróżki, że jeśli tam pojedzie, zginie⁶.

Podsumowaniem zaangażowania s. Jany niech będą słowa ks. infułata Zdzisława Króla, kanclerza Kurii Metropolitalnej: „Moim obowiązkiem jako postulatora w procesie beatyfikacyjnym Sługi Bożego ks. Jerzego Popiełuszki jest wyrażenie wdzięczności s. Janie, za wszelką pomoc, której udzieliła ks. Jerzemu za jego życia. Nikt nie przewyższył jej w odwadze, z którą drukowała jego kazania i wszelkie pomoce duszpasterskie. Po śmierci ks. Jerzego odważnie podjęła działania zmierzające do utrwalenia jego pracy, pamięci o męczeńskiej śmierci”⁷.

Przygotowanie pielgrzymek

Po śmierci ks. Jerzego s. Jana kontynuowała pracę w kurii na Miodowej, jednocześnie gromadząc dokumenty, fotografie i wspomnienia związane z ks. Jerzym. W sposób naturalny często odwiedzała żoliborskie sanktuarium i zaprzyjaźniła się z grupą strażników przy grobie dowodzoną przez Jana Marczaka. Tak wspominała: „Jest Służba Porządkowa trzymająca m.in. całodobową straż przy grobie ks. Jerzego dniem i nocą, zimą i latem. Należy do niej kilkaset osób. Szefem tej Służby jest Jan Marczak”⁸.

Wydawniczym plonem tej działalności był biuletyn „Bóg i Ojczyzna” oraz książka *Czuwamy – Służby przy grobie ks. Jerzego Popiełuszki 1984–94* (Warszawa 1995, cz. II 1996)⁹.

Rada Kościelnej Służby Porządkowej w osobach: Jana Marczaka, Mieczysława Białacha, Marka Chmielewskiego, Bogusława Klimczuka i Tadeusza Klimka (do 1995 r.) odwiedzała siostrę przynajmniej raz w miesiącu.

Przy okazji przygotowywania Pielgrzymki z Krzyżem od grobu ks. Jerzego na Górę Krzyży na Litwie, Rada przez kilka miesięcy (marzec – listopad 1994) spotykała się w domu urszulanek na ul. Wiślanej oraz „wykorzystała” siostry: Janę i Teresę Janek do wydrukowania materiałów potrzebnych na pielgrzymce. Siostra Jana, mimo podeszłego wieku (84 lata), osobiście wzięła udział w pielgrzymce¹⁰.

Na jednym z etapów (w Suwałkach) dźwigała krzyż oraz ofiarowała jako wotum dla Matki Bożej Ostrobramskiej oprawiony w srebro drewniany krzyżyk z katafalku, na którym stała trumna ks. Jerzego. Decyzją ks. Teofila Boguckiego po pogrzebie

⁶ Tamże, s. 97.

⁷ *Miłować umiała*, s. 56.

⁸ S. Jana Płaska, *Wspomnienia o ks. Jerzym*, s. 38.

⁹ *Czuwamy (Służby przy grobie ks. Jerzego Popiełuszki) 1984–2010*, s. 302.

¹⁰ *Miłować umiała*, s. 190.

z katafalku wykonano kilkaset krzyżyków, które jako bezcenne pamiątki ks. proboszcz rozdał przyjaciołom męczennika.

Zatrzymując się w Suchowoli, rodzinnej parafii ks. Jerzego organizatorzy wystali listy do Ojca Świętego i najwyższych dostojników kościoła w Polsce. Na dokumentach podpis s. Jany Płaskiej znalazł się wśród podpisów organizatorów¹¹.

Na zlecenie s. Jany uczestnicy pielgrzymki napisali obszernie relacje z poszczególnych etapów, wykonali setki zdjęć i zgromadzili pamiątki i dokumenty. Po zakończeniu pielgrzymki zespół redakcyjny kierowany przez s. Janę zabrał się do opracowania książki *Krzyż od grobu księdza Jerzego Popiełuszki na Górze Krzyży*. Prace trwały do listopada 1998 r. i w ich efekcie ukazała się solidna książka historyczna (250 stron, 72 strony z kolorowymi zdjęciami), zawierająca relacje, dokumenty, listy i błogosławieństwa, wzbogacona o piękne wiersze Tomasza Wasilczuka, Aleksandra Lewickiego i Joanny Śledziewskiej. Na kolorowej, przyciągającej wzrok okładce wykorzystano zdjęcie krzyża ks. Jerzego na tle Góry Krzyży.

Rok 1999 – s. Jana zbliża się do 90 lat, kierownictwo służb przy grobie planuje kolejną dużą pielgrzymkę, tym razem do Bydgoszczy, do Kościoła Świętych Polskich Braci Męczenników. Trasa będzie prowadziła przez Toruń i Górsk. Pielgrzymi zamierzają spotkać się z Ojcem Świętym, który ma przybyć do Bydgoszczy 7 czerwca 1999 r.

Spotkania organizacyjne tradycyjnie odbywały się w szarym domu sióstr urszulanek od stycznia do kwietnia 1999 r. W tym samym czasie trwają przygotowania pielgrzymki do Zakopanego. W piętnastą rocznicę śmierci ks. Jerzego pielgrzymi pragną postawić krzyż przy Domu Zakonnym sióstr urszulanek na Jaszczurówce, gdzie wypoczywał ks. Jerzy w stanie wojennym.

Przy krzyżu był napis: *Powrót do krokusów 23 IV 1999 r. W piętnastą rocznicę śmierci ks. Jerzego Popiełuszki, dziękując za dar obecności wśród nas – wierny lud gór.*

Wśród organizatorów tej pielgrzymki był Jan Strama, góral, który przyjeżdżał na msze św. za Ojczyznę¹².

Po zakończeniu obu pielgrzymek s. Jana z pomocą Tomasza Wasilczuka i zespołu redakcyjnego przygotowała do druku książkę *Z krzyżem od grobu ks. Jerzego do Bydgoszczy*, wydaną w 2000 r., zawierającą relacje, dokumenty, w tym homilię Ojca Świętego w Bydgoszczy. Książka liczy 215 stron druku i 64 strony kolorowych fotografii (w tym 6 stron z pielgrzymki do Zakopanego).

¹¹ *Krzyż od grobu ks. Jerzego na Górze Krzyży*, Warszawa 1998, s. 216–220.

¹² S. Jana Płaska, *Wspomnienia o ks. Jerzym*, s. 146.

Spotkania z Janem Marczakiem i grupą organizatorów pielgrzymek z Krzyżem trwały do ostatnich miesięcy życia s. Jany. Odchodząc do domu Ojca w październiku 2006 r., prosiła o zbieranie materiałów i dokumentów do wydania książki zatytułowanej *Świadectwa* dotyczącej 34 krzyży wzniesionych w różnych stronach Polski oraz na Litwie i Norwegii w ciągu 22 lat od męczeńskiej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki¹³.

¹³ *Czuwamy (Służby przy grobie ks. Jerzego Popiełuszki) 1984–2010*, s. 300.

Wojciech Polak

Pielgrzymki z Torunia do Górska oraz toruńskie Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę w latach osiemdziesiątych XX wieku

Na początku lat osiemdziesiątych nieludzki i bezsensowny system komunistyczny narzucany Polsce począwszy od 1944 r. wszedł w fazę głębokiego kryzysu. Po strajkach sierpnia 1980 r. powstała „Solidarność” – związek zawodowy i ruch społeczny skupiający blisko 10 milionów Polaków, mających nadzieję na reformy kraju i odzyskanie niepodległości. Niestety – komunistyczni wielkorządcy kraju, wspierani przez sowieckich mocodawców nie poddawali się. W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r. generał Wojciech Jaruzelski rozpoczął wprowadzanie stanu wojennego. Specjalnie przygotowane oddziały milicji zajęły siedziby struktur „Solidarności”, dokonując przy tym dewastacji pomieszczeń i sprzętów. Zamilkły telefony, przestały nadawać radio i telewizja. Na ulicę wyjechały czołgi, oddziały wojska i milicji zajęły strategiczne punkty i instytucje w miastach. Funkcjonariusze milicji i SB rozpoczęli akcję zatrzymywania działaczy „Solidarności”.

„Dekret o stanie wojennym” z 12 grudnia 1981 r. (antydatowany) wprowadzony formalnie przez Radę Państwa tworzył prawo stanu wojennego w Polsce. Poranek 13 grudnia 1981 r. przyniósł Polakom nową, dramatyczną rzeczywistość. Najwyższą władzą stanu wojennego była Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego. W poszczególnych województwach powołano komisarzy wojskowych, będących formalnie pełnomocnikami Komitetu Obrony Kraju. Wielu działaczy „Solidarności” zostało internowanych w 52 obozach. Zawieszono działalność wszelkich stowarzyszeń, organizacji, związków zawodowych. Zakazywano organizowania strajków, akcji protestacyjnych i zgromadzeń (z wyjątkiem religijnych). Część zakładów pracy zmilitaryzowano i oddano pod zarządek wojskowych komisarzy. Osobom uchylającym się od pracy w tych zakładach groziło od 2 lat więzienia do kary śmierci włącznie. Nie obowiązywał w nich ośmiogodzinny dzień pracy. Militaryzacja objęła m.in. kolej, PKS, transport samochodowy, porty, straż pożarną, pocztę, radio, telewizję, przedsiębiorstwa obrotu paliwami naftowymi, komunikację miejską, zakłady zbrojeniowe, kopalnie, elektrownie. Zmilitaryzowano także część administracji państwowej. Na ulicach miast pojawiły się czołgi i bojowe wozy piechoty. Zawieszono zajęcia w szkołach i na wyższych uczelniach. Zawieszono też funkcjonowanie teatrów, kin, filharmonii itp. Na polecenie władz Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu wstrzymał nawet wszystkie rozgrywki pierwszej i drugiej ligi piłkarskiej, lig

międzywojewódzkich i eliminacji strefowych we wszystkich dyscyplinach sportu. Emitowano tylko pierwszy program telewizji i pierwszy program radia, z bardzo ograniczoną liczbą audycji. Zamknięto przejścia graniczne. Wydano zakaz wydawania gazet, z wyjątkiem „Trybuny Ludu”, „Żołnierza Wolności” oraz przemodelowanych dzienników lokalnych. Wyłączono telefony prywatne i ustanowiono oficjalny podsłuch telefoniczny, wprowadzono zakaz przemieszczania się bez przepustki poza miejsce zamieszkania. Po kilku dniach przepis ten zliberalizowano – bez przepustki można było się poruszać w obrębie województwa. Nie wolno było też nadać paczek na pocztę, choć w niektórych przypadkach przyjmowano je jednak, pod warunkiem że zostały zapakowane w obecności personelu pocztowego. Na ulicach miast rozwieszono „Obwieszczenie o wprowadzeniu stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa”. Za organizowanie strajków lub np. druk ulotek można było każdego postawić przed sądem cywilnym lub wojskowym w tzw. trybie doraźnym. Przewidywał on m.in. tylko jedną instancję sądową (bez prawa apelacji) i wyrok – co najmniej trzy lata więzienia.

Zarówno biskupi polscy, jak i papież Jan Paweł II protestowali przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego. Od pierwszych dni stanu wojennego Kościół prowadził różnorodną działalność: udzielając pomocy duchowej i materialnej internowanym, aresztowanym i więzionym oraz ich rodzinom, otaczając opieką rannych w pierwszych dniach stanu wojennego oraz interweniując u władz w przypadku drastycznych represji wobec opozycji. Już 17 grudnia 1981 r. powstał w Warszawie Prymasowski Komitet Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom. Ze względu na miejsce urzędowania w kościele św. Marcina przy ulicy Piwnej nazywano go potocznie Komitetem na Piwnej. Podobne Komitety zaczęły szybko powstawać w innych diecezjach. Udzielały one osobom internowanym i uwięzionym oraz ich rodzinom pomocy duszpasterskiej, żywnościowej, materialnej, prawnej, lekarskiej i in. Pierwsze paczki udało się dostarczyć do obozu internowania w Drawsku około 15 grudnia 1981 r. Interwencje w sprawie zwalniania osób internowanych (a także więźniów politycznych) podejmowali nieustannie biskupi wszystkich diecezji, jak i sekretarz Konferencji Episkopatu biskup Bronisław Dąbrowski. Często, chociaż nie zawsze, przynosiły one efekty. Wsparcie duchowe w tym trudnym czasie było nie mniej potrzebne niż pomoc materialna. Księża i biskupi próbowali walczyć z poczuciem beznadziejności i przygnębienia, które pojawiało się w umysłach wielu osób. Wielu księży i zakonników wspierało też czynnie struktury solidarnościowego podziemia¹⁴.

¹⁴ Na temat stanu wojennego w Polsce zob.: W. Polak, *Stan wojenny – pierwsze dni*, Gdańsk 2006; A. Paczkowski, *Wojna polsko-jaruzelska. Stan wojenny w Polsce 13 XII 1981–22 VII 1983*, Warszawa 2006.

Toruń był miastem, w którym po wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. i następnie przez całe lata osiemdziesiąte szczególnie intensywnie stawiano opór komunistycznej władzy. Już 14 grudnia 1981 r. w mieście tym powstała nieformalna tymczasowa władza regionalna podziemnej „Solidarności” nazywana „II garniturem”. W lutym 1982 r. ciało to przyjęło nazwę Tymczasowe Prezydium Zarządu Regionu (TPZR). W jego skład wchodził: Kazimierz Noga, Marek Chojecki, Grzegorz Drozdowski, Piotr Łukaszewski, Zbigniew Leszczyński, Stanisław Wielgosz¹⁵. Pod koniec kwietnia i w maju 1982 r. aresztowano dwunastu działaczy toruńskiej „Solidarności”, w tym kilku członków TPZR. Kierowanie regionem przejęli wówczas ludzie, którzy od początku stanu wojennego odgrywali kluczową rolę w organizowaniu druku i kolportażu „bibuły” w Toruniu. Na czele owej „grupy kierowniczej” stał Jan Hanasz. W jej skład wchodził też: Jerzy Komocki, Grzegorz Drozdowski, Michał Wojtczak, być może także inne osoby. Ciało to, niemające w istocie nazwy, koordynowało całość prac podziemnych w regionie. Oprócz niego zorganizowano (dzięki wysiłkom Jerzego Komockiego i Bogusława Perczaka) także nowe Tymczasowe Prezydium Zarządu Regionu jako reprezentację przedstawicieli największych zakładów pracy. Na jego czele stał Bogusław Perczak¹⁶. Od maja 1983 r. faktycznie najważniejszą władzą podziemną toruńskiej „Solidarności” stała się Regionalna Komisja Wykonawcza (RKW), kierowana początkowo przez Jana Hanasza. Podlegały jej Tajne Komisje Zakładowe w wielu zakładach pracy Torunia i Regionu. Podziemna „Solidarność” w Toruniu była niezwykle aktywna. Wydawała wiele pism podziemnych, miała własną oficynę publikującą książki, zorganizowała podziemne Radio Solidarność, a nawet wejścia z solidarnościowymi hasłami na wizję TV, stworzyła grupy samokształceniowe, podziemną bibliotekę i sieć wymiany informacji¹⁷.

Wiele działań podziemnej „Solidarności” w Toruniu prowadzonych było przy znaczącym poparciu struktur Kościoła katolickiego. Z drugiej strony w toruńskich parafiach i klasztorach organizowano działalność duszpasterską, która skupiała ludzi związanych z „Solidarnością”.

Wielkim wstrząsem dla mieszkańców Grodu Kopernika stała się śmierć księdza Jerzego Popiełuszki, zwłaszcza, że samo miasto i jego okolice były miejscem męczeństwa Kapłana. Na wieść o porwaniu księdza Jerzego Popiełuszki mieszkańcy

¹⁵ Informacje Zbigniewa Leszczyńskiego.

¹⁶ Informacje Jerzego Komockiego, Bogusława Perczaka, Piotra Borka, Ireny Białej, Jana Hanasza, Michała Wojtczaka, Zbigniewa Leszczyńskiego. O kolejnych przekształceniach władz toruńskiej „Solidarności” podziemnej zob.: W. Polak, *Czas ludzi niepokornych. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” i inne ugrupowania niezależne w Toruniu i Regionie Toruńskim (13 XIII 1981–4 VI 1989)*, Toruń 2003, s. 297–303.

¹⁷ Zob. szerzej: W. Polak, *Czas ludzi niepokornych*.

Torunia spontanicznie udawali się do kościołów na modlitwę w jego intencji. Msze i czuwania modlitewne w intencji uwolnienia Księdza odbywały się w kilku kościołach miasta. Z soboty na niedzielę – 27/28 października 1984 r. nocne czuwanie (od 21⁰⁰ do 5⁰⁰ rano) odbyło się w Kościele Matki Boskiej Zwycięskiej. O godzinie 24⁰⁰ odprawiono mszę w intencji uwolnienia Jerzego Popiełuszki. W wygłoszonym kazaniu ks. Stanisław Kardasz podkreślił, że uprowadzenie Księdza nie jest pierwszym przypadkiem bandytyzmu wymierzonego w ludzi „Solidarności”. Wskazał na Służbę Bezpieczeństwa jako sprawczynię zabójstwa solidarnościowego działacza chłopskiego Piotra Bartoszcze oraz tzw. porwań toruńskich¹⁸. W czuwaniu brało udział (w różnych godzinach) od 60 do 300 osób. W dniu 25 października 1984 r. toruńska RKW opublikowała obszernie oświadczenie pt. *Fakty wskazują, gdzie należy szukać sprawców*. Komisja wskazywała w nim na podobieństwa między porwaniami toruńskimi a porwaniem księdza Jerzego Popiełuszki. Podkreślała też nierzetelność prowadzonego w sprawie porwań toruńskich śledztwa¹⁹.

Co roku 19 października odbywały się pielgrzymki z Torunia, Bydgoszczy i innych miejscowości do miejsca porwania księdza Popiełuszki i do kościoła w Górsku. Budziły one ogromne zaniepokojenie władz bezpieczeństwa. Do incydentów doszło np. w czasie I pielgrzymki z Torunia – 19 października 1985 r. Odbyła się ona z okazji przeglądu twórczości poświęconej ks. Jerzemu Popiełuszce „Pamięć i świadectwo”, zorganizowanego przez środowisko niezależnych twórców Torunia²⁰. W toruńskim wydawnictwie podziemnym pt. „Kalendarz Współczesny” czytamy:

„Spośród wszystkich tych przedsięwzięć najpoważniejszą rangę i największy rozgłos miały imprezy o zasięgu krajowym. Pierwsza z nich nosząca tytuł „Pamięć i świadectwo” zorganizowana została w Toruniu w dniu 19–21 X 1985 r. Był to przegląd twórczości poświęconej pamięci ks. Jerzego Popiełuszki, narastający w czasie cykl działań artystycznych podjętych najpierw w Toruniu, potem także w innych ośrodkach przez twórców różnych dziedzin sztuki. Ideą tego cyklu było złożenie hołdu ks. Jerzemu i uczczenie Jego pamięci. Wystawa stała się świadectwem wierności jej uczestników ideałom, którym służył ks. Jerzy Popiełuszko – ideałom prawdy, wiary, wolności i sprawiedliwości.

¹⁸ Dokonywane w Toruniu w 1984 r. przez tzw. nieznaną sprawców (czyli funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa) akcje porywania z ulicy działaczy Solidarności, których wywożono samochodami za miasto, a następnie torturami i groźbami zmuszano (bezsukutecznie) do składania zeznań. Porwano czterech działaczy toruńskiej „Solidarności”: Gerarda Piechockiego, Antoniego Mężydłę, Zofię Jastrzębską i Piotra Hryniwicza. Niektórzy sprawcy porwań zostali w 1991 r. postawieni przed sądem i skazani na kary więzienia, zob. W. Polak, *Czas ludzi niepokornych*, s. 399–409.

¹⁹ Toruński Informator Solidarności, nr 32/110, 25 X 1984; „Analizy sytuacji polityczno-operacyjnej w województwie toruńskim”, Instytut Pamięci Narodowej, Biuro Udostępniania 1585/16817, raport z listopada 1984 r.

²⁰ *Kalendarz Współczesny 1987*, [Toruń 1986], „Wydawnictwo Kwadrat”, s. 101.

W pierwszym dniu, w rocznicę męczeńskiej śmierci ks. Jerzego, miała się odbyć piesza pielgrzymka do miejsca porwania w Przysieku koło Górska. Pielgrzymka została zatrzymana po przebyciu 4 km przez oddziały ZOMO. Wystawy i prezentacje miały miejsce w kościołach św. Józefa i Matki Boskiej Zwycięskiej. Wzięli w ich udział twórcy z Gdańska, Warszawy, Krakowa, Wrocławia i Torunia. [...]

W dniach 19–27 X 1986 r. Toruń ponownie stał się miejscem spotkań poświęconych pamięci ks. Jerzego Popiełuszki. Dla prezentacji przedsięwzięć artystycznych i odczytów swoje wnętrza i pomieszczenia udostępniły kościoły oo. redemptorystów (św. Józefa) i oo. jezuitów (św. Ducha)²¹.

Gazeta podziemna toruńskiej „Solidarności” pt. „Toruński Informator Solidarności” bardziej szczegółowo informowała o rozbiciu pielgrzymki przez zomowców:

„Dnia 19 października około dwudziestoosobowa grupa udała się z pielgrzymką do Górska, aby złożyć kwiaty w miejscu porwania księdza Jerzego Popiełuszki. Już na terenie miasta była konwojowana przez ubecką Wołgę i milicjantów na motocyklach. Przed Przysiekiem spokojnie idący i modlący się ludzie zostali nagle otoczeni przez kilkudziesięciu zomowców dowodzonych przez kapitana. Wszystkich wylegitymowano, spisano, obfotografowano i sfilmowano. Zomowcy zachowywali się agresywnie. Od niektórych czuć było alkohol, pozostali, w zgodnej opinii pielgrzymujących, byli czymś »nafaszerowani«. Szarpali, popychali spokojnie zachowujących się ludzi, zrywali znaczki z napisem: »Módlmy się za księdza Jerzego«, »Bóg i Ojczyzna«. Wulgarnie okrzyki, prowokujące zachowanie, obrażanie uczestniczącego w pielgrzymce księdza [to elementy] scenerii akcji pobratymców kpt. Piotrowskiego. Dwie osoby, panie Anna Antosiewicz i Grażyna Chmiel zostały wciągnięte do radiowozu i zatrzymane. Pozostali uczestnicy zostali przemocą zawróceni i niedopuszczeni na miejsce, które jak dowiodło zachowanie funkcjonariuszy WUSW jest nadal aktualnym, po roku symbolem bezprawia aparatu przemocy”²².

Do podobnych incydentów dochodziło podczas pielgrzymek do Górska także w następnych latach. Z czasem jednak uczestnicy pielgrzymek ośmielali się coraz bardziej – nieśli m.in. flagi i transparenty „Solidarności” (z napisami Solidarność i Chryste, potrzebujemy Ciebie w życiu całego narodu – Solidarność Toruń)²³. W organizowaniu pielgrzymek do Górska wyróżniali się Adamina Szywińska, Stanisław Neumann, Jerzy Nadolski, Tadeusz Duszyński²⁴.

²¹ Ibidem.

²² Toruński Informator Solidarności, nr 29/150, 25 X 1985.

²³ Kolekcja fotografii Remigiusza Stasiaka.

²⁴ T. Duszyński, *Warto pamiętać*, „Ład Boży”, Włocławek, 5 V 1991.

Dnia 18 października 1987 r. w pobliżu miejsca porwania została odprawiona przez ks. Józefa Nowakowskiego, w koncelebrze licznych kapłanów, msza św. w intencji Ojczyzny. Homilię na temat potrzeby rozdzielenia rzeczy boskich i cesarskich wygłosił o. Przemysław Nagórski SJ. Przybyli wierni z Torunia, Bydgoszczy, Golubia-Dobrzynia, Warszawy, Górka i okolic. Były też poczty sztandarowe, między innymi z flagą zakładowej „Solidarności” z Huty Warszawa²⁵.

* * *

We wrześniu 1983 r. miała miejsce I Ogólnopolska Pielgrzymka Ludzi Pracy na Jasną Górę. Jej inicjatorem był ksiądz Jerzy Popiełuszko. Lidia Dudkiewicz pisała:

„W 1983 r. ks. Jerzy Popiełuszko, kapelan »Solidarności«, zorganizował pielgrzymkę ludzi pracy na Jasną Górę. Inicjatywa ta była aktem masowej mobilizacji Polaków w trudnym czasie łamania ich praw i godności. W ostatnią niedzielę września zgromadziło się wtedy przed Szczytem Jasnogórskim kilka tysięcy robotników. Mszy św. przewodniczył i kazanie wygłosił o. Szymon Stefanowicz – paulin, a ks. Jerzy Popiełuszko miał modlitwę wiernych. Została odczytana »Modlitwa dziękczynna robotników«. Ludzie hut, kopalń i stoczni podziękowali Maryi za to, że była z nimi w celach więziennych w czasie internowania. Zameldowali o zawieszaniu krzyży w swoich fabrykach i otwarciu drzwi dla Odkupiciela. Prosimy, aby Maryja ich nie opuszczała. Podczas pielgrzymki Ksiądz Jerzy prowadził Drogę Krzyżową na wałach jasnogórskich. Mówił: »Tak trudno dziś zachować właściwą godność, kiedy człowiek jest poniewierany, kiedy staje się narzędziem pracy. Musimy być silni Tobą, Jezu Chryste, aby nie dać się uwieść tym, którzy chcą budować naszą Ojczyznę na tym, co ziemskie«”²⁶.

W trakcie pielgrzymki zbierano podpisy pod listami z pozdrowieniami dla aresztowanych działaczy „Solidarności”. Liczba uczestników z Torunia była jeszcze niewielka – m.in. Antoni Stawikowski i Adamina Szywińska. Toruńskim patronem wyjazdu, tego i następnych, było Duszpasterstwo Ludzi Pracy, prowadzone przy kościele oo. jezuitów. Z czasem swoje grupy wysyłały także inne parafie. Aktywne było zwłaszcza Duszpasterstwo Ludzi Pracy prowadzone od 1984 r. przy kościele Wniebowzięcia NMP²⁷. Duże zasługi w organizowaniu pielgrzymek mieli: Adamina Szywińska, Stanisław Neumann, Andrzej Żłobecki, Grzegorz Łukiewski²⁸.

²⁵ Przegląd Pomorski, nr 8, XI 1987 r.

²⁶ L. Dudkiewicz, Z ludźmi pracy na Jasnej Górze, Niedziela nr 23/2010, <http://niedziela.pl/artykul/91979/nd/Z%C2%A0ludzmi-pracy-na-Jasnej-Gorze> [dostęp: 10 VIII 2017 r.].

²⁷ S. Neumann, [Opis działalności], rękopis w posiadaniu autora.

²⁸ Informacje Adaminy Szywińskiej.

W II Pielgrzymce w 1984 r. uczestniczyli m. in. Antoni Stawikowski, Maria Kosicka, Ignacy Kurtyka, Adamina Szywińska. Oto opis uroczystości na Jasnej Górze zaczerpnięty z „Toruńskiego Informatora Solidarności”:

„30 IX [1984 r.] odbyła się II pielgrzymka świata pracy na Jasną Górę. Rozpoczęła się o 9⁰⁰ rano drogą krzyżową na murach klasztornych, gdzie przy każdej stacji drogi krzyżowej czytano stosowne fragmenty Ewangelii, a przedstawiciele świata pracy wygłaszali komentarze nawiązujące w wymowie do współczesności. Wśród uczestników pielgrzymki znajdowało się wielu członków Komisji Krajowej NSZZ »Solidarność«, z Torunia – Antoni Stawikowski. Po zakończeniu drogi krzyżowej około 10³⁰ aktorzy scen warszawskich poprowadzili półgodzinny program poetycko-muzyczny. O 11³⁰ rozpoczęła się msza św. Wśród koncelebrantów, obok ks. Henryka Jankowskiego byli inni, mniej znani duszpasterze robotniczy z całej Polski, z Torunia – ks. Stanisław Kardasz. Ponad głowami wielotysięcznego tłumu wiernych powiewały flagi i transparenty z napisami: »Solidarność« żyje, Bóg – Ojczyzna – »Solidarność«, »Solidarność« z więźniami politycznymi oraz transparenty z nazwami miast, np. »Solidarność« Kraków, »Solidarność« Bydgoszcz itd. Homilię wygłosił przeor jasnogórskiego klasztoru Paulinów, w której mówił o konieczności odnowy moralnej Polaków i podjęcia trudu uczciwej pracy dla wspólnego dobra. Po komunii rozdawanej na placu przed klasztorem uroczystość dobiegła końca. Bardzo silnie odczuwało się atmosferę wolności i nadziei.

Przy obiedzie ks. Kardasz został posadzony przy Lechu Wałęsie. Była to okazja do zadania mu przez ks. Kardasza pytania, kiedy wreszcie zawita do Torunia na msze papieską któregoś szesnastego. Wałęsa odrzekł, że skoro w Torunia wszystko jest dobrze, to nie ma potrzeby przyjeżdżać. Musi bywać tam, gdzie jest źle”²⁹.

Na III pielgrzymkę we wrześniu 1985 r. z Torunia wyruszył już autokar zorganizowany przez parafie oo. jezuitów i Matki Boskiej Zwycięskiej. W pielgrzymce tej wzięło udział 70 tys. osób z całej Polski. Był Lech Wałęsa i 300 działaczy regionalnych. Uroczystość przekształciła się w wielką manifestację prosolidarnościową, tłum skandował:

„Nie ma wolności bez »Solidarności«”³⁰. Odtąd wszystkie pielgrzymki z Torunia wyruszały kilkoma autobusami. Np. w 1987 r. było ich 9 z Torunia i 1 z Golubia-Dobrzynia³¹. W późniejszych latach liczba autobusów była jeszcze większa. Z Golubia-Dobrzynia wyjeżdżały do Częstochowy nawet 4 pojazdy³². Autobusy

²⁹ „Toruński Informator Solidarności”, nr 29/107, 10 X 1984.

³⁰ Informacje Adaminy Szywińskiej; *Kalendarium 13 grudnia 1981 – 4 czerwca 1989*, [w:] „Solidarność”. XX lat historii, pod red. M. Łątkowskiej, Warszawa 2000, s. 325.

³¹ „Przegląd Pomorski”, nr 7, październik 1987.

³² Informacje Jerzego Nadolskiego.

były czasem zatrzymywane i rewidowane przez milicję. Pielgrzymi chowali więc płótna od transparentów pod ubranie. Raz, gdy milicjanci znaleźli w bagażniku autobusu same drzewce od transparentów, zapytali się kierowcy, do czego one służą. Ten odpowiedział, że wiezie sobie tyki do podpierania pomidorów. Później, gdy czuć było liberalizację reżimu, autobusy były niekiedy przystrojone transparentami umieszczonym za szybami, np. z napisem: „»Solidarność« była, jest i będzie”³³.

Inne transparenty, z którymi wędrowano potem pod Klasztor Jasnogórski (wykorzystywane wielokrotnie w czasie różnych pielgrzymek), głosiły:

Śladami Księdza Jerzego u Królowej Polski.

Prawdy, wolności, sprawiedliwości potrzebujemy jak chleba – „Solidarność” Toruń.

Broń twojego Westerplatte „Solidarności” [transparent Niezależnego Ruchu Społecznego „Ziemia Chełmińska”].

Matko! Daj pokój naszym dniom a sercom Solidarność – Ludzie pracy – Toruń.

*Tylko ten może zwyciężyć zło, kto sam jest bogaty w dobro. Życie trzeba przeżyć godnie, bo jest tylko jedno – Ks. Jerzy Popiełuszko*³⁴.

Swoje transparenty przywozili też toruńscy działacze Konfederacji Polski Niepodległej. Podczas podróży do Częstochowy modlono się, wygłaszano prelekcje. W 1986 r. w jednym z autobusów Leszek Zaleski opowiadał o swoim aresztowaniu i procesie³⁵. Na Jasnej Górze, przed uroczystościami, toruńscy pielgrzymi zbierali podpisy pod petycją, w której żądali transmitowania środowych audycji papieża Jana Pawła II w telewizji. Rozdawali też tysiące ulotek z tym żądaniem³⁶. W czasie pielgrzymek wymieniano i sprzedawano ogromne ilości książek wydawnictw podziemnych, gazetek, znaczków itp. Warto przytoczyć fragment opisu V Pielgrzymki Świata Pracy, która odbywała się w dniach 19–10 września 1987 r. Oddaje on niepowtarzalną atmosferę panującą wśród pątników:

„W autobusach rozdano śpiewniczki, wydane specjalnie »na okoliczność« [opracowane przez Stanisława Neumanna], a wzbogacone własną inwencją typu: »Bo milicjant to najlepszy nasz przyjaciel...«. Ze śpiewem na ustach weszliśmy na plac przed Jasną Górą, witani entuzjastycznie przez zebranych. Staliśmy w dobrowolnym towarzystwie Gdyni, Gdańska i Lublina. Od klasztornych murów do linii parku falowały tłumy ludzi i las transparentów ze znanym liternictwem. Wiele z nich pozostawało w pamięci, np.: »Królowo Polski bądź z Polakami, także w ZSRR, Nie

³³ Kolekcja zdjęć Adaminy Szywińskiej.

³⁴ Tamże; „Przegląd Pomorski”, nr 7, X 1987 r.; kolekcja zdjęć Artura Wiśniewskiego.

³⁵ Informacje Leszka Zaleskiego.

³⁶ T. Duszyński, op. cit.

chcemy pijaństwa, nowych związków i komunizmu!« Komentarz zbyteczny, zostawmy pole niedorzecznikowi prasowemu...³⁷.

Po wieczornej mszy św. udaliśmy się z pochodniami na Drogę Krzyżową, a potem na nocne czuwanie do 5⁰⁰ rano. Mniej wytrwali szukali noclegu w autokarach i pobliskich klasztorach.

Pogoda wynagrodziła nam trudy, gdyż sobota i niedziela jaśniały słońcem. Jedyne wczesnym rankiem padał deszcz. Były też inne „dodatki nadzwyczajne”, o których warto wspomnieć, np. spotkania pielgrzymów z funkcjonariuszami MO („Moralnej Odnowy”?). legitymowali oni upatrzone osoby (dwóch toruńczyków nawet spisano), dokonywali przeszukań plecaków, toreb a nawet kieszeni, co kończyło się różnie (np. ktoś z Krakowa dostał 80 tys. zł kolegium za znalezione druki). Już nocą, w alejce wiodącej do figury Matki Boskiej, starsza pani została zaczepiona przez milicjanta, który wyszedł z zarośli. Na próbę wylegitymowania i rewizji bagaży bojowa babcia zaczęła okładać go torebką, krzycząc: »Ty łobuzie! Porządnych ludzi się czepiasz! Lepiej wejdź w te krzaki i goń zboczeńców«. Odeszła, triumfując. Ech, gdzie te nasze babcie...³⁸.

Dodajmy, że podczas pielgrzymki w 1987 r. własne transparenty mieli toruńscy działacze KPN oraz Ruchu „Wolność i Pokój” (WiP)³⁹. Liczba pielgrzymów z Regionu Toruńskiego wyniosła ok. 1000⁴⁰.

Pamiętna była pielgrzymka 1988 r. Po wyjściu z autokarów jej uczestnicy ruszyli pod klasztor z ogromnym transparentem z napisem: „Przebrzmiało już podzwonne dla doktryny komunistycznej”. Inny transparent głosił: „Nie jesteś niewolnikiem. Solidarność Toruń”. Swoje transparenty nieśli też członkowie Konfederacji Polski Niepodległej. Na błoniach jasnogórskich solidarnościowych transparentów były tysiące. Lech Wałęsa w czasie przemówienia stwierdził, że relegalizacja „Solidarności” jest już bardzo blisko⁴¹.

Począwszy od pielgrzymki w 1985 r., trasa autobusów zawsze prowadziła przez tamę koło Włocławka. Tam w miejscu, gdzie mordercy wrzucili zwłoki księdza Jerzego Popiełuszki dowody, stawiany był krzyż. Wykonywał go zawsze działacz „Solidarności” z Golubia-Dobrzyńia – Jerzy Nadolski. Raz pomagał Mieczysław Pudliński,

³⁷ Tak nazywano niekiedy żartobliwie rzecznika prasowego rządu ministra Jerzego Urbana.

³⁸ „Przegląd Pomorski”, nr 7, październik 1987.

³⁹ Kolekcja zdjęć Artura Wiśniewskiego.

⁴⁰ „Dlaczego. Pismo członków i sympatyków »Solidarności« – Ziemi Chełmińskiej”, 1987 r. [bez numeracji], Kolekcja Artura Wiśniewskiego.

⁴¹ Kolekcje zdjęć Remigiusza Stasiaka, Artura Wiśniewskiego i Adaminy Szywińskiej; *Kalendarium 13 grudnia 1981–4 czerwca 1989*, s. 345.

także z Golubia-Dobrzynia⁴². Gdy pielgrzymka wracała, krzyża nigdy już nie było. Tadeusz Duszyński wspominał:

„W 1986 r. krzyż nie został poświęcony, gdyż nie mogliśmy znaleźć żadnego kapłana, który dokonałby takiej ceremonii. W następnym roku aktu poświęcenia dokonał ks. Andrzej Piesik z kościoła Matki Boskiej Zwycięskiej, a w roku 1988 – ks. Andrzej Milewski z Golubia-Dobrzynia. Oczywiście, każdorazowo krzyż zaraz po umocowaniu na tamie usuwany był przez »nieznanych sprawców«. Mimo to we wrześniu 1988 r. w uroczystościach »na tamie« uczestniczyło kilkaset osób, w tym również z Włocławka”⁴³.

W opisywanych pielgrzymkach dużą rolę odgrywali działacze niezależnej toruńskiej organizacji o nazwie Niezależny Ruch Społeczny „Ziemia Chełmińska”, a szczególnie: Tadeusz Duszyński, Mirosława Wroniecka, Jerzy Nadolski, Remigiusz Stasiak. Ten ostatni pozostawił obfitą dokumentację fotograficzną pielgrzymek.

Śługostawiony ksiądz Jerzy Popiełuszko nie doczekał wolnej Polski. Oddał za nią swoje życie. Jednak zainicjowane przez Niego Pielgrzymki Ludzi Pracy odbywają się nadal. W 2016 r. podczas 34 pielgrzymki przewodniczący NSZZ „Solidarność” Piotr Duda powiedział:

„Wrzesień 1983 roku to był bardzo trudny okres i czas dla »Solidarności«. Delegalizacja Związku Zawodowego, represje, szykany działaczy »Solidarności«, zejście do podziemia, ale także szykany i represje wobec Kościoła i księży. Ale to nie zamknęło drogi, a przede wszystkim myślenia młodego księdza Jerzego Popiełuszki, który też 18 września, w niedzielę, przybył tu, na Jasną Górę ze swoimi przyjaciółmi, robotnikami »Solidarności« z Huty Warszawa. I od tego czasu pielgrzymujemy tu do Częstochowy, już po raz 34. w ramach krajowej pielgrzymki Ludzi Pracy tu na Jasną Górę. [...] Dzisiaj spotykamy się na tej pielgrzymce tu, u Jasnogórskiej Pani. Każdy ma swoje intencje, ale nasza wspólna intencja to dbałość i modlitwa za ludzi pracy w naszym kraju, o podmiotowość pracownika, o to, o co w ostatnich latach przyjeżdżaliśmy tu i modliliśmy się, to, co było tak trudno wygzekwować z poprzednim rządem, o to, aby nie było umów śmieciowych, o to, aby nie był podwyższany wiek emerytalny. Dzisiaj można powiedzieć, że nasze spotkanie ma inny wymiar. Prowadzimy dialog społeczny z rządem, który stara się rozumieć bardzo ważne sprawy pracownicze. Mamy Prezydenta, który widzi także podmiotowość i godność ludzkiej pracy, i w każdym swoim wystąpieniu stara się o tym mówić”⁴⁴.

⁴² Informacje Adaminy Szywińskiej, Mirosławy Wronieckiej.

⁴³ T. Duszyński, op. cit.

⁴⁴ O. Stanisław Tomoń, „Solidarność” znów w obronie, strona internetowa pt. „Jasna Góra. Biuro Prasowe”, <http://www.jasnagora.com/wydarzenie-10460> [dostęp: 10 VII 2017 r.].

dk. Waldemar Rozykowski

Szlak Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki – o nowych miejscach pielgrzymkowych w Polsce

Pod koniec 2010 roku w Polsce istniało ponad 800 ośrodków pielgrzymkowych. Związane są one przede wszystkim z Kościołem katolickim. Wśród nich dominują sanktuaria maryjne – około 550 ośrodków, co stanowi około 70% ogółu sanktuariów. W ponad 220 sanktuariach znajdują się koronowane na prawie papieskim wizerunki Matki Bożej. Pozostałe sanktuaria są związane z kultem Jezusa Chrystusa oraz kultem świętych lub błogosławionych¹.

Dynamiczny rozwój nowych miejsc pielgrzymkowych na obszarze naszego kraju możemy obserwować od drugiej połowy XX wieku. Są one rozsiane po całej Polsce. W niniejszym artykule chcemy odwołać się do obszaru województwa kujawsko-pomorskiego, w granicach którego spotykamy liczne odniesienia do osoby męczennika bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Nie ma w tym nic dziwnego, gdyż to właśnie z tym terenem związane są ostatnie godziny jego życia. Droga wiodąca z Bydgoszczy, przez Górsk, Przysiek, Toruń do Włocławka od 19 października 1984 roku w naturalny sposób stała się Szlakiem Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki² przemierzany coraz częściej przez pielgrzymów. W niniejszym artykule przedstawiamy syntetyczną charakterystykę tego Szlaku, zwracając szczególną uwagę na miejsca naznaczone obecnością męczennika oraz pamięcią o jego osobie. Brakuje szczegółowych danych, ale wydaje się, że już dzisiaj położone na Szlaku miejsca nawiedza co roku kilkadziesiąt tysięcy osób, które określają siebie mianem pielgrzymów.

Historia do 19 października 1984 roku

Ks. Jerzy urodził się 14 września 1947 roku w miejscowości Okopy koło Suchowoli, syn Władysława i Marianny z domu Gniedziejko³. Rodzice prowadzili niewielkie

¹ Zob. F. Mróz, *Sanktuaria świętych i błogosławionych w Polsce – zarys problematyki*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 648, Ekonomiczne Problemy Usług, nr 66, 2011, s. 233–250.

² Zob. W. Rozykowski, *Szlak męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki*, [w:] *Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego*, red. A. Radziwiński, Toruń 2017, s. 554–563, 604–605.

³ Zob. biografie poświęcone życiu Błogosławionego: P. Nitecki, *Znak zwycięstwa. Ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947–1984)*, Warszawa 2002; E. Czackowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara, nadzieja, miłość. Biografia błogosławionego*, Warszawa 2017 oraz zestawioną w nich szczegółową literaturę.

gospodarstwo rolne. Dwa dni po przyjeździe na świat w kościele parafialnym pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Suchowoli otrzymał sakrament chrztu, nadano mu imię Alfons (na Jerzy zmienił je, będąc w seminarium w 1971 roku). Do szkoły podstawowej oraz liceum uczęszczał w Suchowoli, która była oddalona 4,5 km od domu rodzinnego. Przed szkołą uczestniczył we mszy św., od dziewiątego roku życia był ministrantem. 24 czerwca 1965 roku został przyjęty do Seminarium Metropolitalnego w Warszawie. Na początku drugiego roku formacji seminaryjnej został powołany do wojska i wcielony do jednostki kleryckiej o zastrzyżonym regulaminie w Bartoszycach. Świadectwem tego, czego doświadczył w tamtym czasie, niech będzie przytoczony poniżej fragment listu, który wysłał do ojca duchownego w seminarium ks. Czesława Miętka w lutym 1967 roku:

„Ostatnio zaszyły pewne fakty, które pozostaną mi w pamięci, które nawet zanotowałem. Pierwsza z nich to sprawa różańca wojskowego. Różaniec ten, jak się potem okazało, był tylko pretekstem. Zaczęło się od tego, że dowódca plutonu kazał mi zdjąć z palca różaniec na zajęciach przed całym plutonem. Odmówiłem, czyli nie wykonałem rozkazu. A za to grozi prokurator. Gdybym zdjął, wyglądałoby to na ustępstwo. Sam fakt zdjęcia to niby nic takiego. Ale je zawsze patrzę głębiej. Wtedy tenże dowódca rozkazał mi, żebym poszedł z nim do wyższych władz, a swemu pomocnikowi rozkazał, aby na 20.00 przyprowadził mnie na rozmowę służbową. Ponieważ nie było władz wyższych, rozmawiał ze mną sam. Straszyl prokuratorem. Wyśmiewał: »Co, bojownik za wiarę«. Ale to wszystko nic. O 17.45 w pełnym umundurowaniu jak do ŻOK-u stawiłem się na podoficerce. Tam sprawdzian trwał do 20.00 z przerwą na kolację. O 20.00 zaprowadzono mnie do dowódcy plutonu. Tam się zaczęło. Najpierw spisał moje dane. Potem kazał mi się rozbuć, wyciągnąć sznurówki z butów i rozwinąć onuce. Stałem więc przed nim boso. Oczywiście cały czas na baczność. Stałem jak skazaniec. Zaczął się wyżywać. [...] Ja zbywałem go raczej milczeniem odmawiając modlitwy w myśli i ofiarując cierpienia, powodowane przygniatającym ciężarem plecaka, maski, broni i hełmu, Bogu, jako przebłaganie za grzechy. Boże jak się lekko cierpi, gdy się ma świadomość, że się cierpi dla Chrystusa”⁴.

Po odbyciu służby wojskowej w połowie października 1968 roku kleryk Alek wrócił do seminarium. Święcenia kapłańskie otrzymał 28 maja 1972 roku w archikatedrze św. Jana Chrzciciela w Warszawie z rąk Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Jako wikariusz pracował w parafiach: Trójcy Świętej w Żąbkach, Matki Bożej Królowej Polski w Aninie oraz Dzieciątka Jezus na Żoliborzu w Warszawie. Ze względu na zły stan zdrowia, które stracił w wojsku, został zwolniony z posługi jako wikariusz. Od 19 lutego 1979 roku posługiwał jako duszpasterz warszawskiej służby zdrowia

⁴ P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik za wiarę i ojczyznę*, cz. 1. *W służbie Kościoła*, Olsztyn 1990, s. 26–27.

średniego szczebla, czyli pośród pielęgniarek. Od 29 maja 1979 roku pomagał w duszpasterstwie przy kościele akademickim św. Anny w Warszawie. Od 20 maja 1980 roku był rezydentem w parafii św. Stanisława Kostki na Żoliborzu.

Ksiądz J. Popiełuszko stał u początków rodzącego się Duszpasterstwa Ludzi Pracy w Polsce. 31 sierpnia 1980 roku odprawił mszę św. dla strajkujących hutników w Hucie Warszawa. W udzielonym ks. Antoniemu Ponińskiemu (kapłan diecezji wrocławskiej) wywiadzie z 1 maja 1983 roku tak wspominał tamten dzień:

„A zaczęło się od tego, że przed ostatnią niedzielą sierpnia [1980 roku] delegacja robotników z największego w mieście zakładu zgłosiła się do mojego biskupa z prośbą, aby skierował jakiegoś księdza do odprawienia mszy św. na terenie fabryki. Wybór padł na mnie. Tego dnia i tej mszy świętej nie zapomnę do końca życia. Szedłem z ogromną tremą. Już sama sytuacja była zupełnie nowa. Co zastanę? Jak mnie przyjmą? Czy będzie gdzie odprawiać? Kto będzie czytał teksty, śpiewał? Takie, dziś może naiwnie brzmiące pytania nurtowały mnie w drodze do fabryki. I wtedy przy bramie przeżyłem pierwsze wielkie zdumienie. Gęsty szpaler ludzi – uśmiechniętych i sptakanych jednocześnie. I oklaski. Myślałem, że Ktoś Ważny idzie za mną. A to były oklaski na powitanie pierwszego w historii tego zakładu księdza przekraczającego jego bramę. [...]

Przecież to w końcu jest coś normalnego, że człowiek »odkrywa«, widzi Boga także poza świątynią, tam gdzie mieszka, gdzie pracuje, gdzie wypoczywa. O taką świadomość wierzących Kościół zawsze zabiegał. Tyle lat uczyliśmy: módl się w pracy i pracą, niech Chrystus będzie przy twoim warsztacie pracy. A to, o co prosił Papież: »Otwórzcie drzwi Chrystusowi«? Wszystkie drzwi państw, systemów ale i urzędów, i fabryk. I to się stało. Przecież to oni, robotnicy prosili nas o msze św. w swoich miejscach pracy. Z początku wiązało się to może z poczuciem jakiegoś zagrożenia, szukaniem oparcia w trudnych chwilach strajków. Ale z biegiem czasu nabrało nowego wymiaru: żeby Chrystus, Kościół współtworzył z nimi codzienność pracy, wysiłku, służby dla innych”⁵.

Posługa w Duszpasterstwie Ludzi Pracy pochłaniała ks. Jerzego coraz bardziej i to ona czyniła go znanym w całej Polsce. W konsekwencji duchowny jakby naturalnie został kapłanem środowiska „Solidarności”⁶. Zaczął jeździć na szereg spotkań odbywających się w różnych miejscach Polski. Dla przykładu w dniach 16–17 grudnia 1980 roku brał udział w Gdańsku i Gdyni w obchodach upamiętniających ofiary 1970 roku. Po wprowadzeniu stanu wojennego organizował pomoc charytatywną dla prześladowanych oraz był obecny na salach sądowych podczas procesów osób represjonowanych.

⁵ *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967–1984*, opr. G. Bartoszewski, Warszawa 2010, s. 106–108.

⁶ K. Biernacki, *Jerzy Popiełuszko, [w:] Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 1, red. M. Łątkowska, Warszawa 2010, s. 357–358.

28 lutego 1982 roku w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu przewodniczył po raz pierwszy Eucharystii sprawowanej w intencji Ojczyzny. Wkrótce miało się okazać, że był to początek niezwykle ważnej posługi duszpasterskiej ks. Jerzego. Każda kolejna msza św. za Ojczyznę, której on przewodniczył, była nie tylko wydarzeniem religijnym, ale także społecznym, gdyż gromadziła różne środowiska, które głęboko przeżywały wprowadzenie stanu wojennego. Podczas tych mszy św. modlono się nie tylko za Ojczyznę, ale także za tych wszystkich, którzy za nią cierpieli. Ks. Jerzy nie chciał aby cierpienia niewinnych osób zostały zniweczone i zapomniane⁷.

Z inicjatywy ks. Jerzego Popiełuszki 18 września 1983 roku miała miejsce pielgrzymka robotników Huty Warszawy na Jasną Górę. Był to początek corocznej Ogólnopolskiej Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę⁸.

Od 1982 roku ks. Jerzy był nieustannie inwigilowany przez pracowników Służby Bezpieczeństwa, a od połowy 1983 roku regularnie zatrzymywany i przesłuchiwany. 2 lipca 1984 roku prokurator odczytał stawiane mu zarzuty: „nadużywając funkcji kapłana, czynił z kościołów miejsce szkodliwej dla interesów PRL propagandy antypaństwowej”. W końcu sierpnia postępowanie jednak umorzono. Oszczercze artykuły o ks. Jerzym publikował rzecznik prasowy rządu Jerzy Urban⁹. Właemywano się do jego mieszkania oraz niszczone samochód. Po latach od śmierci ks. Jerzego wiemy, że komunistyczne państwo polskie na ogromną skalę zaangażowało swoje liczne organy, aby rozwiązać tzw. „problem ks. Jerzego”¹⁰.

Przechodząc do opisanego ostatnich godzin życia ks. Jerzego, musimy przede wszystkim stwierdzić, że pozostają one dla nas nadal trudne do odtworzenia. Od momentu jego porwania w Górsku jesteśmy zdani przede wszystkim na to, co nam zechcieli powiedzieć mordercy ks. Jerzego. Nie mamy wątpliwości, że w ich zeznaniach

⁷ *Ksiądz Jerzy Popiełuszko, Kazania 1982–1984*, Warszawa 2004; *Ks. Jerzy Popiełuszko, Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, Warszawa 2004.

⁸ J. Majewska, *Ks. Jerzy Popiełuszko – niestrudzony kapelan ludzi pracy*, [w:] *Kościół w obliczu totalitaryzmów*, red. W. Polak, W. Rozyński, M. Białkowski, J. Kufel, Toruń 2010, s. 22; W. Rozyński, *Znaczenie czasu przełomu dla rozwoju duszpasterstwa ludzi pracy – na przykładzie diecezji chełmińskiej. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Czas przełomu. Solidarność 1980–1981*, red. W. Polak, P. Ruchlewski, V. Kmiecik, J. Kufel, Gdańsk 2010, s. 575–581, 945. Zob. także w niniejszym tomie artykuł Joanny Lewandowskiej.

⁹ Zob.: M. Kindziuk, *Wizerunek medialny ks. Jerzego Popiełuszki w polskiej prasie w latach 1980–1984*, Warszawa 2014.

¹⁰ A. Witkowski, *Organy partyjno-państwowe a tzw. problem ks. Jerzego Popiełuszki. Represje poprzedzające jego uprowadzenie i zabójstwo*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 144, 2005, z. 575, s. 152–158; J. Żaryn, *Wstęp*, [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982–1984*, t. 1, red. J. Mysiakowska, Warszawa 2009, s. 39–64; P. Litka, *Prowokacje Służby Bezpieczeństwa wobec ks. Andrzeja Bardeckiego i ks. Jerzego Popiełuszki*, [w:] *Obrońca prawdy*, Lublin 2015, s. 73–88.

dominują kłamstwa i sprzeczności. W efekcie wiele szczegółów dotyczących jego porwania oraz okoliczności śmierci pozostaje dotąd niewyjaśnionych¹¹.

Bydgoszcz

19 października 1984 roku ks. Jerzy wraz z kierowcą Waldemarem Chrostowskim wyjechał około godz. 9.30 z Warszawy do Bydgoszczy¹². W drodze towarzyszył im samochód gospodarzy z Bydgoszczy, którym kierował Marek Wilk. Do tego samochodu przesiadł się ks. Jerzy przed Toruniem. Ks. Popiełuszko udał się do Bydgoszczy na zaproszenie ks. Jerzego Osińskiego – wikariusza parafii Świętych Polskich Braci Męczenników oraz środowiska Duszpasterstwa Ludzi Pracy z Bydgoszczy, które gromadziło się właśnie przy tej świątyni. Duszpasterz środowiska ludzi pracy dotarł do Bydgoszczy około godz. 15.00.

O godz. 18.00 przewodniczył mszy św., koncelebransami byli wikariusze: ks. Jerzy Osiński oraz ks. Henryk Jankowski. Po zakończeniu Eucharystii ks. Jerzy przewodniczył nabożeństwu różańcowemu, podczas którego poprowadził rozważanie tajemnic bolesnych. Z perspektywy lat widzimy, że wypowiedziane wtedy słowa możemy uznać za swoisty testament ks. Jerzego. Kapłan mówił wówczas o przezwyciężaniu lęku, kształtowaniu w sobie cnoty męstwa oraz postawy dawania świadectwa. Ks. Jerzy miał odwagę powiedzieć nie na działania ówczesnej władzy. Wiemy, jak wielu, także w ówczesnym Kościele w Polsce, nie miało tej odwagi. Rozważając IV Tajemnicę Bolesną – Dźwiganie krzyża, powiedział m.in.:

„Aby zwyciężać zło dobrem, trzeba troszczyć się o cnotę męstwa. Cnota męstwa jest przezwyciężaniem ludzkiej słabości, zwłaszcza lęku i strachu. Chrześcijanin musi pamiętać, że bać się trzeba tylko zdrady Chrystusa za parę srebrników jałowego spokoju. Chrześcijaninowi nie może wystarczyć tylko samo potępienie zła, kłamstwa, tchórzostwa, zniewolenia, nienawiści, przemocy, ale sam musi być prawdziwym świadkiem, rzecznikiem i obrońcą sprawiedliwości, dobra, prawdy, wolności i miłości. O te wartości musi upominać się odważnie dla siebie i innych. Prawdziwie roztropnym i sprawiedliwym – mówił Ojciec Święty – może być tylko człowiek mężny. Biada społeczeństwu – wołał Prymas Tysiąclecia – którego obywatele nie rządzą się męstwem. Przestają być wtedy obywatelami, stają się zwykłymi niewolnikami. Jeżeli obywatel rezygnuje z cnoty męstwa, staje się niewolnikiem

¹¹ W. Polak, *Wątpliwości dotyczące okoliczności śmierci ks. Jerzego Popiełuszki*, [w:] *Kościół w obliczu totalitaryzmów*, red. W. Polak, W. Rozynkowski, M. Białkowski, J. Kufel, Toruń 2010; tenże, *Niewyjaśnione okoliczności śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki*, [w:] *Obrońca prawdy*, Lublin 2015, s. 37–48; J. Gołębiowski, *Wstęp*, [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1984*, t. 2, *Śledztwo w sprawie uprowadzenia i zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki*, wstęp i opracowanie J. Gołębiowski, Warszawa 2014, s. 15–36.

¹² R. Biniak, *Jedynemu Bogu i Ojczyźnie*, Bydgoszcz 1994, s. 80–91; E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, s. 259–301.

i wyrządza największą krzywdę sobie, swojej ludzkiej osobowości, rodzinie, grupie zawodowej, narodowości, państwu i Kościołowi. [...] Módlmy się, byśmy byli wolni od lęku, zastraszenia, ale przede wszystkim od żądzy odwetu i przemocy”¹³.

Po nabożeństwie różańcowym ks. Jerzy spotkał się na plebanii z przedstawicielami środowiska ludzi pracy. Spotkanie nie trwało jednak długo, gdyż kapłan czuł się źle, miał stan podgorączkowy. Proponowano mu przenocowanie w Bydgoszczy, jednak odmówił. O godz. 21.20 ks. Jerzy oraz W. Chrostowski udali się w drogę powrotną do Warszawy. Ponieważ ks. Jerzy nie życzył sobie eskorty samochodowej, samochód Marka Wilka pilotował ich tylko do granic miasta Bydgoszczy¹⁴.

Górsk

W drodze powrotnej do Warszawy, zapewne przed godz. 22.00 w miejscowości Górsk, ks. Jerzy został zatrzymany oraz uprowadzony przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa (pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych): Grzegorza Piotrowskiego, Leszka Pękałę oraz Waldemara Chmielewskiego¹⁵. Śledzili oni ks. Jerzego od samego rana. Towarzyszyli mu w drodze do Bydgoszczy, obserwowali podczas pobytu w parafii, a następnie wyruszyli za nim w drogę powrotną do Warszawy.

Samochód ks. Jerzego został zatrzymany znakiem danym latarką z samochodu oprawców (fiat 125p) przez umundurowanego milicjanta w mundurze milicjanta drogowego. Waldemar Chrostowski nie chciał się zatrzymać, gdyż był to teren niezamieszkały oraz otoczony lasem. Miał to uczynić na wyraźne polecenie ks. Jerzego. Po zatrzymaniu się obydwu samochodów na poboczu W. Chrostowski został zmuszony do przejścia do sąsiedniego samochodu w celu rzekomej kontroli, gdzie został посаdzony na pierwszym miejscu obok kierowcy, następnie skuty kajdankami, zakneblowany oraz sterroryzowany pistoletem. Grzegorz Piotrowski oraz Waldemar Chmielewski wrócili następnie do ks. Jerzego, zmusili go do opuszczenia samochodu, a następnie, w świetle informacji uzyskanych podczas procesu, ogłuszyli i wrzucili do bagażnika swojego samochodu. Oprawcy, uprowadzając obydwie osoby, odjechali w stronę Torunia.

Przysiek

Waldemar Chrostowski, w świetle zeznań, szybko miał się zorientować w sytuacji i szukał sposobu wyjścia z tego trudnego położenia¹⁶. Podjął decyzję o wyskoczeniu z samochodu. Okazja nadarzyła się w miejscowości Przysiek. Waldemar Chrostowski zauważył, że samochód porywaczy wyprzedził fiata 126p, a po lewej stronie, na

¹³ Ks. Jerzy Popiełuszko. *Życie i śmierć. Dokumenty i wspomnienia*, Paryż 1986, s. 43–45.

¹⁴ E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, s. 301.

¹⁵ Tamże, s. 302–303.

¹⁶ Tamże, s. 303–306.

poobczu stali jacyś ludzie. Wskoczył. Po udanej ucieczce skierował się do budynku Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego, skąd wezwano karetkę pogotowia oraz milicję. Kierowca ks. Jerzego został zabrany przez karetkę, która na jego prośbę zawiozła go na plebanię przy kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Toruniu, gdzie o zaistniałych wydarzeniach opowiedział proboszczowi ks. Józefowi Nowakowskiemu. Następnie W. Chrostowski pojechał na pogotowie. Ks. J. Nowakowski zadzwonił najpierw na milicję i opowiedział wydarzenie przedstawione mu przez W. Chrostowskiego, a następnie wraz z wikariuszem swojej parafii ks. Romanem Zielińskim udał się na miejsce uprowadzenia ks. Jerzego. Zastali tam już radiowóz stojący przy pustym samochodzie, którym jechał ks. Jerzy¹⁷.

Toruń

Samochód porywaczy miał się zatrzymać w Toruniu, niedaleko mostu drogowego, na parkingu przy nieistniejącym już dzisiaj hotelu „Kosmos”¹⁸. W tym czasie ks. Jerzy odzyskał przytomność i podjął próbę ucieczki. Dogaonił go jednak – w świetle akt procesu – Grzegorz Piotrowski i skatował do utraty przytomności. Po zakneblowaniu mu ust oraz związaniu rąk wrzucono ks. Jerzego ponownie do bagażnika samochodu.

Kolejnym miejscem postoju oprawców – w świetle akt procesowych – miały być okolice stacji benzynowej przy ul. Łódzkiej. Grzegorz Piotrowski miał udać się na stację, aby kupić olej, natomiast Leszek Pękala oraz Waldemar Chmielewski siedli na klapie bagażnika, gdyż ks. Jerzy odzyskał przytomność i zaczął się ruszać. Ponieważ ks. Jerzy miał uderzać w klapę bagażnika, porywacze mieli się zatrzymać jeszcze raz około 500 metrów za stacją benzynową, skręcili w pełną drogę i kolejny raz zaczęli bić ks. Jerzego do utraty przytomności.

Włocławek

Przed wjazdem do Włocławka – w świetle akt procesowych – porywacze zatrzymali się jeszcze w jednym miejscu¹⁹. Grzegorz Piotrowski miał kolejny raz bić pałką ks. Jerzego. W czasie postoju oprawcy mieli przywiązać do nóg księdza worek z kamieniami, na szyję założyć pętlę, a drugi koniec sznura przywiązać do jego podkurczonych nóg. W konsekwencji każda próba prostowania nóg przez ks. Jerzego kończyła się zaciskaniem pętli na jego szyi.

We Włocławku – w świetle procesu – samochód porywaczy zatrzymał się na tamie, dokładnie między czwartym i piątym filarem zapory. Wszyscy trzej oprawcy mieli wyciągnąć ks. Jerzego z bagażnika i wrzucić do wody. Jak zeznali, przed wrzuceniem kapłana do wody żaden z nich nie usiłował nawet sprawdzić, czy ks. Jerzy jeszcze żył.

¹⁷ P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik*, s. 92.

¹⁸ E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, s. 307–308.

¹⁹ Tamże, s. 308–309.

Ciało ks. Jerzego zostało wyłowione 30 października i w nocy tegoż dnia przewieziono je do Zakładu Medycyny Sądowej w Białymstoku. Tam dokonano sekcji zwłok. Niestety i ona nie rozwiązała do końca wątpliwości, czy ks. Jerzy żył jeszcze w momencie wrzucenia go do wody czy też nie. Powszechnie przyjmuje się, że ks. Jerzy Popiełuszko został zamordowany krótko przed północą 19 października 1984 roku. Nie oznacza to jednak, że rzeczywiście tak było²⁰.

Wątpliwości

Przedstawiony powyżej opis wydarzeń z ostatnich godzin życia ks. Jerzego, w ogólnych jego zarysach, spotykamy najczęściej w opracowaniach. W świetle badań prokuratorskich, a także badań historyków oraz dziennikarzy nabieramy przekonania, że przywołane wyżej zdarzenia na pewno nie oddają całego przebiegu wydarzeń²¹. Co działo się w ostatnich godzinach, a być może nawet dniach życia ks. Jerzego, od momentu jego porwania, czyli od ok. godz. 22.00 dnia 19 października? Trudno niestety wyczerpująco odpowiedzieć na to pytanie²².

Pogrzeb

Główne uroczystości pogrzebowe ks. Jerzego odbyły się w Warszawie dnia 3 listopada. Przewodniczył im Prymas Józef Glemp. We mszy św. uczestniczyło 6 biskupów, ponad tysiąc kapłanów oraz około pół miliona wiernych. Ks. Jerzy został pochowany przy świątyni św. Stanisława Kostki. Od momentu pogrzebu grób męczennika zaczęli nawiedzać pielgrzymi z całej Polski oraz z różnych części świata. 14 czerwca 1987 roku przy grobie modlił się papież Jan Paweł II. Do 2010 roku miejsce to nawiedziło około 20 mln pielgrzymów, w tym biskupi, prezydenci oraz premierzy z całego świata²³.

²⁰ Zob. T. Kaczmarek, *Dzień śmierci błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki*, [w:] *Śmierć bł. ks. Jerzego Popiełuszki z perspektywy 30 lat*, red. M. Kindziuk, Warszawa 2016, s. 9–24.

²¹ Zob.: T. Chinciński, *Na tropach prowokacji*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 10(45): 2004, s. 34–36; W. Sumliński, *Kto naprawdę Go zabił?*, Warszawa 2005; W. Polak, *Nieznane dokumenty dotyczące poszukiwań zwłok księdza Jerzego Popiełuszki w dniach 24–29 października 1984 r.*, [w:] W. Polak, *Szkice z najnowszej historii Torunia*, Gdańsk 2008, s. 173–174; tenże, *Wątpliwości dotyczące okoliczności śmierci ks. Jerzego Popiełuszki*, [w:] *Kościół w obliczu totalitaryzmów*, red. W. Polak, W. Rozynekowski, M. Białkowski, J. Kufel, Toruń 2010, s. 28–37; tenże, *Niewyjaśnione okoliczności śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki*, [w:] *Obrońca prawdy*, Lublin 2015, s. 37–48; tenże, *Porwanie i zabójstwo błogosławionego księdza Jerzego Popiełuszki- wątpliwości*, [w:] *Śmierć bł. ks. Jerzego Popiełuszki z perspektywy 30 lat*, red. M. Kindziuk, Warszawa 2016, s. 111–128.

²² Zob.: W. Sumliński, *Kto naprawdę o zabił? Tajemnicza zbrodnia otoczona złą milczeniem w III RP*, Warszawa 2015, s. 237. Zob. także: W. Sumliński, *Lobotomia 3.0. Trzydzieści lat holocaustu prawdy o Jego śmierci*, Warszawa 2015.

²³ M. Kindziuk, *Świadek prawdy. Życie i śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Częstochowa 2010, s. 279–326; E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, s. 346–358, 489–499.

Proces

28 grudnia 1984 roku w Sądzie Wojewódzkim w Toruniu rozpoczął się proces karny o zabójstwo ks. Jerzego²⁴. 5 lutego 1985 roku zapadł wyrok. Grzegorz Piotrowski i Adam Pietruszka otrzymali karę 25 lat pozbawienia wolności, Leszek Pękala został skazany na 15 lat, a Waldemar Chmielewski na 14 lat. Wyrok sądu toruńskiego utrzymał w mocy Sąd Najwyższy. Trzeba zauważyć, że postępowanie sądowe nie wyjaśniło wielu kwestii, a przede wszystkim tej, na jakim szczeblu i kto podjął decyzję o zabiciu ks. Jerzego.

Dwukrotnie, na skutek amnestii, wyroki oprawców były zmniejszane. W październiku 1986 roku: Adamowi Pietruszce do 15 lat, Leszkowi Pękali do 10 lat, Waldemarowi Chmielewskiemu do 8 lat więzienia. Po raz drugi kary złagodzone w grudniu 1987 roku: Grzegorzowi Piotrowskiemu do 15 lat, Adamowi Pietruszce do 10 lat, Leszkowi Pękali do 8 lat i Waldemarowi Chmielewskiemu do 4,5 roku pozbawienia wolności. Ostatni z zabójców ks. Jerzego, Grzegorz Piotrowski, opuścił więzienie w czerwcu 2002 roku.

Droga na ołtarze

Już 5 listopada 1984 roku przedstawiciele szpitala w Warszawie, tam gdzie ks. Jerzy był kapelanem, wystąpili do Prymasa Józefa Glempa z prośbą na piśmie o wszczęcie procesu beatyfikacyjnego kapłana męczennika²⁵. W następnych dniach i miesiącach pojawiały się kolejne prośby. Ze względu na rozwijający się spontaniczny kult ks. Jerzego już dnia 1 grudnia 1984 roku proboszcz parafii św. Stanisława Kostki ks. Teofil Bogucki powołał służbę informacyjną, której celem było gromadzenie informacji o rozwoju kultu męczennika. Dnia 9 października 1995 roku Prymas Józef Glemp powołał Komisję Historyczną, przed którą postawiono zadanie zebrania materiałów pod kątem przyszłego procesu beatyfikacyjnego. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych 15 listopada 1996 roku stwierdziła, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby rozpocząć proces beatyfikacyjny kapłana. Proces beatyfikacyjny na etapie diecezjalnym toczył się w latach 1997–2001. Następnie

²⁴ P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik za wiarę i ojczyznę, cz. 1. W służbie Kościoła; cz. 2, Proces toruński*, Olsztyn 1990; K. Daszkiewicz, *Uprorowadzenie i morderstwo ks. Jerzego Popiełuszki*, Poznań 1990; też, *Śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Toruń 2000; J. Gołębiowski, *Wstęp, [w:] Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1984*, t. 2, *Śledztwo w sprawie uprowadzenia i zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki, wstęp i opracowanie J. Gołębiowski*, Warszawa 2014, s. 15–36; P. Gawryszczak, *Otwarte śledztwo, nowe dokumenty, dostępne informacje, [w:] Obrońca prawdy*, Lublin 2015, s. 49–60; A. Poniński, *Impresje z procesu toruńskiego, [w:] Obrońca prawdy*, Lublin 2015, s. 61–71; A. Poniński, *Obraz śmierci ks. Popiełuszki podczas procesu toruńskiego, [w:] Śmierć bł. ks. Jerzego Popiełuszki z perspektywy 30 lat*, red. M. Kindziuk, Warszawa 2016, s. 129–141.

²⁵ E. Czackowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, s. 514–535.

zebrane dokumenty zostały przekazane do Rzymu. Beatyfikacja ks. Jerzego miała miejsce w Warszawie 6 czerwca 2010 roku.

Pamięć

Zabójcom ks. Jerzego wydawało się, że śmierć kapłana zamknie „problem jego osoby”. Nie mogli przewidzieć, że dzięki męczeństwu nie tylko nie odejdzie on w zapomnienie, ale jeszcze bardziej będzie oddziaływał na innych. Od momentu, kiedy świat usłyszał o zabójstwie ks. Jerzego, zaczęto upamiętniać zarówno jego osobę, jak i miejsca, z którymi był związany. Przez te kilkadziesiąt lat, od początku listopada 1984 roku, powstało wiele znaków pamięci o kapłanie męczenniku. Jego postać stała się źródłem inspiracji dla artystów, poetów, muzyków, reżyserów itd.

Kilka ważnych śladów pamięci o ks. Jerzym spotykamy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Należy przede wszystkim odnotować, że każde z miejsc, i to znane, a także i to domniemane, związane z ostatnimi godzinami życia i męczeństwa kapłana, staje się ważnym znakiem pamięci o jego osobie. Szczególnie droga między Bydgoszczą a Włocławkiem nabrała wyjątkowego charakteru – w naturalny sposób tworzy Szlak Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Dostrzegamy także wyraźnie, że każde z miejsc na tym Szlaku staje się miejscem przyciągającym nie tyle turystów, co raczej pielgrzymów.

1. Bydgoszcz

Świątynia parafialna Świętych Polskich Braci Męczenników, a jednocześnie Sanktuarium Nowych Męczenników w Bydgoszczy, zawsze będzie przywodziła na myśl ostatnią mszę św. oraz nabożeństwo różańcowe, które odprawił ks. Jerzy²⁶. O tych wydarzeniach wspominał podczas pielgrzymki do Bydgoszczy, która miała miejsce dnia 7 czerwca 1991 roku, św. Jan Paweł II. W czasie homilii wypowiedział między innymi następujące słowa:

„Wymowę wszystkich tych wydarzeń umiał właściwie odczytać [Prymas Tysiąclecia, sługa Boży Kardynał Stefan Wyszyński]. Uzyskawszy od ówczesnych władz komunistycznych, po wielu staraniach, w 1973 roku pozwolenie na budowę w Bydgoszczy pierwszego po drugiej wojnie światowej kościoła, nadał mu niezwykle tytuł: «Świętych Polskich Braci Męczenników». Prymas Tysiąclecia pragnął w ten sposób dać wyraz przekonaniu, że doświadczona «prześladowaniem dla sprawiedliwości» ziemia bydgoska stanowi właściwe miejsce dla tej świątyni. Upamiętnia ona bowiem wszystkich bezimiennych Polaków, którzy w ciągu przeszło tysiącletnich dziejów polskiego chrześcijaństwa oddali swe życie za Chrystusową Ewangelię i za Ojczyznę, zaczynając od świętego Wojciecha. Znamienne jest również, że właśnie

²⁶ R. Biniak, *Jedynemu Bogu i Ojczyźnie*, Bydgoszcz 1994.

z tej świątyni ksiądz Jerzy Popiełuszko wyruszył w swoją ostatnią drogę. Słowa, jakie wtedy wypowiedział w czasie rozważań różańcowych, wpisują się również w tę historię: »Wam bowiem z łaski dane jest dla Chrystusa: nie tylko w Niego wierzyć, ale i dla Niego cierpieć« (Flp 1, 29).

Wspomnijmy także, że w kompleksie sanktuaryjnym znajduje się Kaplica bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Przy świątyni natomias został wzniesiony jeden z pierwszych pomników poświęconych ks. Jerzemu, odsłonięto go już dnia 19 października 1985 roku, został poświęcony przez biskupa Jana Nowaka²⁷.

2. Górsk

Miejscowość ta będzie zawsze przypominała porwanie bł. ks. Jerzego. To tu w lesie przy drodze prowadzącej z Bydgoszczy w kierunku Torunia spotykamy wyjątkowy znak Szlaku, mianowicie krzyż. Pierwszy, drewniany, stanął tam już w kilkanaście dni po porwaniu. Jak wspomina Józef Herold z Bydgoszczy: „Dwa dni po informacji, że ksiądz Popiełuszko został zamordowany, przyszło do mnie trzech znajomych i przedstawiło propozycję nie do odrzucenia. Michał Kurek – lekarz, Marek Rewers – prawnik i Jan Zaklikowski – technik elektryk zaproponowali, byśmy w nocy wkopali krzyż w miejscu, skąd najprawdopodobniej został porwany ksiądz Jerzy. Nie zastanawiałem się ani przez chwilę”²⁸. Ten najstarszy krzyż postawiono przy znaku drogowym z napisem Przysiek od strony Bydgoszczy.

Pierwszy krzyż został jednak szybko usunięty przez władze komunistyczne. Pojawiły się kolejne, obecny betonowy został odsłonięty w 2000 roku. W Górsku, tuż przy świątyni parafialnej, od 17 października 2014 roku tętni życiem Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki. A w nim szczególne miejsce zajmuje Muzeum Multimedialne poświęcone życiu, posłudze i męczeństwu ks. Jerzego oraz najnowszej historii Polski. Cały kompleks jest wyjątkową przestrzenią spotkania z Błogosławionym. W świątyni parafialnej znajdują się relikwie bł. ks. Jerzego oraz jego wizerunek. Dodajmy jeszcze, że od 2001 roku z Górsk do Włocławka wyrusza Piesza Pielgrzymka Śladami Męczeństwa Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki. Jej organizatorem jest Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Toruńskiej.

3. Toruń

W pobliżu nieistniejącego już hotelu „Kosmos”, na skwerku przy skrzyżowaniu ulic Bydgoskiej i Popiełuszki, znajduje się kamień upamiętniający męczeńską drogę ks. Jerzego. Został on odsłonięty 11 października 1990 roku. Przy moście drogowym znajduje się natomiast pomnik ks. Jerzego Popiełuszki, autorstwa prof. Gustawa Zemły. Został on odsłonięty 19 października 2011 roku. Ważnym miejscem

²⁷ Tamże, s. 117–126.

²⁸ Tamże, s. 116–117; J. Herold, *Pierwszy krzyż w Przysieku...*, [w:] J. Herold, *Ostatni dzień ks. Jerzego Popiełuszki. Wspomnienia bydgoszczan*, Bydgoszcz 2004, s. 4.

pamięci o ks. Jerzym jest także parafia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. To do plebanii przy tej świątyni został przywieziony krótko po porwaniu ks. Jerzego jego kierowca Waldemar Chrostowski. Ówczesny proboszcz ks. Józef Nowakowski był więc jedną z pierwszych osób, której kierowca ks. Jerzego opowiedział o uprowadzeniu kapłana i poprosił o pomoc. Ks. Józef od momentu tragicznych wydarzeń z 19 października 1984 roku podtrzymywał i rozwijał pamięć o zamordowanym kapłanie. To dzięki jego pomocy oraz zaangażowaniu osób z toruńskiego Duszpasterstwa Ludzi Pracy, którego opiekunem przy kościele Mariackim był właśnie ks. Józef, już od 1985 roku wychodzi w drugą niedzielę października piesza pielgrzymka. Zmierza ona zawsze do miejsca uprowadzenia ks. Jerzego, czyli do krzyża w Górsku.

4. Włocławek

Przy tamie we Włocławku stoi krzyż-pomnik, który zawsze będzie przywoływał miejsce wrzucenia do Wisły zamęzonego ks. Jerzego. Został on wykonany w związku z pielgrzymką papieża św. Jana Pawła II do Włocławka. Stanowił element ołtarza, przy którym Ojciec Święty odprawił 7 czerwca 1991 roku mszę św. Podczas homilii papież wypowiedział między innymi następujące słowa:

„Wraz z wszystkimi, którzy przeszli przez tę nadwiślańską ziemię, wraz z księdzem Jerzym, który nieopodal stąd znalazł męczeńską śmierć na wiślanym spiętrzeniu, zginam moje kolana przed Ojcem i proszę o »wzmocnienie siły człowieka wewnętrznego« dla wszystkich synów i córek mojej Ojczyzny u progu czasów, które nadeszły – i które idą”.

W niedalekim sąsiedztwie tamy Zgromadzenie Braci Poczycieli z Getsemani opiekuje się parafią Matki Bożej Fatimskiej. W pierwszą rocznicę beatyfikacji duszpasterza środowiska ludzi pracy, 5 czerwca 2011 roku, ordynariusz diecezji włocławskiej bp Wiesław Mering ustanowił przy świątyni parafialnej Sanktuarium Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki. W kompleksie, który został już wybudowany przez wspólnotę zakonną, znajduje się Muzeum Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki.

ks. Paweł Nowogórski CSMA

Wychowanie, idea i pielgrzymowanie kościoła domowego

w ujęciu bł. ks. Bronisława Markiewicza oraz pielgrzymowanie do Górska – miejsca związanego z bł. ks. Jerzym Popiełuszką

Człowiek przychodzi na świat w rodzinie, w niej dojrzewa, żyje i umiera. Rodzina jest społecznością składającą się z małżonków, a także ich potomstwa, czasami adoptowanego, jak również z osób ze sobą związanych więzami krwi¹. Uwzględniając wartość i znaczenie myśli o rodzinie, podjęcie tego tematu przez ks. Bronisława Markiewicza wydaje się oczywiste. Opracowując całościową wizję wychowania społecznego, nie mógł pominąć tak ważnego środowiska wychowawczego jak dom rodzinny. Uczynił to w specyficzny dla siebie sposób, wskazując na konieczność wychowania nowego zastępu świętych Polaków, a dom rodzinny ukazuje jako kuźnię owej świętości, dokonującej ubogacenia całego świata, w tym także Kościoła. Kościół domowy rodzi świętych, wychowując do wierności Ewangelii. W 1887 r. pisał z Włoch: „Gdy brakuje świętych w narodzie, robi się ciemno w głowach ludzkich i ludzie nie widzą dróg, którymi im należy postępować. U nas lubo nie ma klauzury na papierze, jednak jest w istocie. Mamy także umartwienia, ale wynikające z ciężkiego naszego powołania. Wychowujemy młodzież po spartańsku, a wychowawcy muszą przede wszystkim przodować przykładem”². Przywołując myśl o potrzebie świętych w narodzie, wskazywał na Zakład Salezjański jako miejsce, gdzie w prostych i surowych warunkach umożliwia się wzrost miłości rodzinnej.

Rodzina jako najmniejsza i podstawowa komórka społeczna od początku swojego istnienia tworzy podstawowe środowisko rozwoju człowieka. Człowiek w rodzinie przechodzi cały proces wychowania, aby następnie samemu założyć rodzinę i wnieść w nią wartości. W rodzinie człowiek nabywa i uczy się podstawowych zasad, jakimi winien kierować się w swoim życiu, czyli można powiedzieć, że człowiek znajduje się w pewnego rodzaju szkole, w tym przypadku szkole wartości³.

¹ Zob. M. Pokrywka, *Rodzina*, [w:] *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 464.

² List ks. B. Markiewicza w odpowiedzi do ks. Władysława Sarny, San Benigno Canavese 27 I 1887, Archiwum Towarzystwa Świętego Michała Archanioła w Markach, t. 1, nr 1.

³ Por. K. Lubowicki, *Duchowość małżeńska w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 2005, s. 15.

Ks. B. Markiewicz przywoływał Świętą Rodzinę jako przykład środowiska pielęgnowania najwyższych wartości, istotnych dla życia w Bogu. Syn Boży, stawszy się człowiekiem, miał za opiekuna przybranego, ubogiego cieślę i Maryję, Matkę. Tworząc wspólnie dom, pracując razem, podejmując modlitwę, spełniali prawo Boże o pracy i nakaz doskonalenia się. Każdy bez wyjątku człowiek jako istota obdarzona rozumem, musi pamiętać, że jest istotą wezwaną do doskonalenia swych talentów, a wszystkie myśli i dążenia powinny mieć na pierwszym planie przede wszystkim pracę.

Rodzina również wychowuje młode pokolenie przez pielgrzymowanie do miejsc świętych, czy związanych z patriotyzmem, kulturą narodową, świętymi czy miejscami upamiętniającymi wielkich Polaków. To w rodzinie uczy się już pielgrzymowania, rodzice, wychowawcy mają nie tylko wskazywać takie miejsca, ale sami brać udział w takich pielgrzymkach. Wzorem jest tu Święta Rodzina, która również pielgrzymowała choćby do świątyni, o czym czytamy w Piśmie Świętym.

W tym miejscu, zanim zostaną głębiej pokazane zasady wychowania w Kościele domowym, krótko o pielgrzymowaniu do nowszego miejsca, którego nie było za czasów ks. B. Markiewicza. Chodzi o miejsce porwania i Muzeum Multimedialne dotyczące bł. ks. J. Popiełuszki w Górsku.

Jeśli chodzi o statystyki pielgrzymów i gości przybywających pod krzyż – pomnik w lasku, to niestety nie posiadamy żadnych konkretnych danych, tylko przekazy osób mieszkających w Górsku. Wiadomo, że przez wiele lat nie wolno było zatrzymywać się w miejscu porwania ks. Jerzego Popiełuszki, postawiono znaki zakazu zatrzymania z obu stron Drogi Krajowej nr 80, nawet pozmieniano znaki miejscowości Górsk w celu zmylenia osób zainteresowanych miejscem porwania księdza. Na przykład znak (zielony) oznaczający granice miejscowości Górsk od strony Przysieka był postawiony przed samym osiedlem, czyli ok. 5 kilometrów dalej niż rzeczywiście miejscowość się zaczynała, a znak koniec miejscowości Górsk umieszczony był za restauracją Leśniczanka na wysokości stacji benzynowej. Dopiero w roku 2015 na reakcję dyrektora Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Dyrekcji Krajowych Dróg i Autostrad zmieniono pozycje tych znaków we właściwe miejsca. Miejsce uprowadzenia, krzyż-pomnik w lasku w Górsku, mimo to cieszyło się wielką popularnością i wiele osób nie tylko z Polski, ale i zagranicy odwiedzało to miejsce. W 2000 roku postawiono wreszcie monumentalny Krzyż, zbudowano parking itd.

Posiadamy statystyki związane z odwiedzaniem Muzeum Multimedialnego o bł. ks. Jerzym Popiełuszce w Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku, a wspomnieć należy, że osoby odwiedzające Muzeum w większości odwiedzają miejsce porwania. W wielu przypadkach zdarza się, że odwiedzający krzyż-pomnik zwiedza

Muzeum, ale bywa także tak, że odwiedzający Muzeum z braku czasu nie zatrzymuje się w lasku.

Statystyki odwiedzających Muzeum Multimedialne o ks. Popiełuszcze przerosły oczekiwania Centrum. Zakładano, że Muzeum rocznie odwiedzi 5000 osób. Natomiast w księgach pamiątkowych rocznie liczba ta przekracza 12 000 osób, w tym dzieci, młodzież i dorośli. Należy zauważyć, że do ksiąg pamiątkowych wpisują się ci, którzy chcą, a więc nie wszyscy. Często bywa tak, że jest duża impreza, piknik rodzinny czy zjazdy, konferencje, wtedy często z nadmiaru ludzi nikt się nie wpisuje. W księgach Centrum Edukacji zanotowano, że w czasie 2 lat, Centrum i muzea odwiedziły osoby z 42 państwa świata. Faktem także jest, że w czasie Światowych Dni Młodzieży w roku 2016 najwięcej pielgrzymów z różnych kontynentów odwiedziło Muzeum.

Popularne stają się odwiedziny całymi rodzinami, klasami, często przyjeżdżają do Górską pielgrzymi odwiedzający Radio Maryja, nowe sanktuarium Gwiazdy Nowej Ewangelizacji i św. Jana Pawła II. Ze względu na to, że w Centrum mieści się kolejne Muzeum Regionalne, Muzeum Multimedialne, znajduje się tam sala kino-teatralna, z której korzysta wiele osób, zespołów, sale dydaktyczne i wyjątkowe patriotyczne i religijne dzieła sztuki – przybywa tam wiele osób.

Na uwagę zasługuje również fakt, że przybywają do Centrum ludzie, którzy dają świadectwa przeżyć związanych z osobą bł. ks. Jerzego Popiełuski. Chodzi tu o nawrócenia czy nawet domniemane cudowne uzdrowienia (używam słowa domniemane, bo niepotwierdzone przez Watykańską Komisję Lekarską), przynosząc ze sobą opisy, zaświadczenia od lekarzy ze stwierdzeniem, że kilka badań wykazywało zaawansowaną chorobę nowotworową, a po modlitwie w Muzeum przy krzyżu przez wstawiennictwo księdza Jerzego choroba się cofnęła. Chorzy wskazują konkretnie na działanie modlitwy, a lekarze na całkowite cofnięcie się choroby. Jesteśmy w posiadaniu nagrań, dokumentacji na ten temat.

Dzisiaj wpisy do ksiąg pamiątkowych przekraczają 30 000 osób. Okazuje się, że odwiedzający Muzeum i Centrum przyjeżdżają z pełną świadomością, że jadą do Księdza Jerzego – Błogosławionego. Owszem zdarzają się tzw. turyści – przypadkowi czy będący w okolicy z całą rodziną, ale po odwiedzeniu Muzeum i Centrum widać ducha solidarności z męczennikiem ks. Jerzym.

Kontynuując temat wychowania w rodzinie kościoła domowego w ujęciu bł. ks. B. Markiewicza, należy zwrócić uwagę na to, że Błogosławionemu bardzo zależało na wychowaniu rodzin przez pielgrzymki w miejsca święte i patriotyczne, takie jak choćby miejsce uprowadzenia bł. ks. Jerzego.

Za niezwykle gorszące i złe ks. B. Markiewicz uważał wygłaszanie wobec dzieci przewrotnych tez i nauk. Podobnie złe jest dawanie wzoru niemoralnego postępowania czy brak odwagi napominania ich za grzechy, które sami popełniają. Rodzice

przez swój specyficzny i jedyny wpływ na dzieci mogą stać się dla niego ogromnym autorytetem, ale też i zgubą. Sami muszą pilnować, by być godni miana rodziców – rodzących swe dzieci ponownie „dla Boga” w procesie wychowania⁴.

Rodzina wspólnota miłości jest bowiem obrazem Kościoła, który „pragnie naprawdę pracować dla dobra wszystkich bez wyjątku ludzi. Dlatego też wszelkiego dokłada starania, wszelkich używa sposobów, ażeby w klasach robotników zaszczerpić zamiłowanie do umiarkowania, do oszczędności i do religijno-moralnego życia”⁵. Dla ks. B. Markiewicza rodzina jako „Kościół domowy” to rodzina wychowująca do pracy, pracująca i owocująca dla innych.

Powszechnie wiadomo, że zarówno jakość życia w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym, a tym samym przyszłość społeczeństw, ludów i narodów uzależniona jest od tego, jakie wartości przekazuje rodzina. Większość ludzi wychowała się w rodzinie i jej zawdzięcza to, kim jest. Jednakże ów temat zdaje się przede wszystkim szczególnie aktualny w czasach, kiedy to rodzina staje się przedmiotem różnorodnych zagrożeń. A takie były czasy podejmowania działań wychowawczych przez zakłady ks. B. Markiewicza.

Wychowanie do odpowiedzialności za świat i Kościół ma różne swe poziomy i sfery. Do najważniejszych należy z pewnością życie rodzinne jako źródło owego wychowania. Jest to podstawa wszelkiego społecznego odniesienia, w tym także źródło troski o świat i Kościół. W domu, w „małym Kościele” i w „małym świecie”, człowiek uczy się ponosić odpowiedzialność i żyć dla innych.

Rodzina jest rzeczywistością tak konkretną, że wszelkie mówienie o niej musi mieć odniesienie do życia. Człowiek wierzący może z pewnością też odwołać się do Pisma Świętego i szukać w Nim wzorca czy modelu rodziny. Nie będzie to jednak takie proste, ponieważ można znaleźć tam wiele różnych przykładów, które ukazują się nam na przestrzeni wieków, począwszy od patriarchów, a które nie zawsze są zgodne z Bożą myślą⁶.

Bóg w historii zbawienia otacza opieką człowieka i pozwala mu budować intymną wspólnotę rodzinną, którą chroni więzią nierozzerwalności i obdarza łaską miłości, wierności oraz w większości przypadków potomstwa. Bóg zaplanował obdarzyć człowieka intymną więzią małżeńską i dał podstawy do wychowywania kolejnych pokoleń ludzkości w możliwie najlepszych warunkach. Jednocześnie zechciał uszczęśliwić tych dwoje, którzy postanowili złączyć się w jedno, aby razem stanowili najmniejszą i jednocześnie najbardziej cenną komórkę ludzkiej społeczności.

⁴ *Główne zasady dobrego wychowania dzieci*, „Powściągliwość i Praca” (dalej: PiP) 1909, nr 7, s. 49–52; por. *Z przemówień wieczornych. O skrupulatach, czyli o trwożliwościach sumienia nieuzasadnionych*, PiP 1900, nr 3, nr 10–11.

⁵ *O Chrześcijańskiej pracy i jej przymiotach*, PiP 1912, nr 5, s. 43.

⁶ Por. W. Rakocy, *Bóg – Biblia – Rodzina*, [w:] *Biblia o rodzinie*, red. G. Witaszek, Lublin 1995, s. 25.

W czasach Jezusa było jeszcze zjawiskiem powszechnym oddalenie własnej żony. Jezus powtarza, że ludzie źle odczytali Boży zamysł tego prawa, które Bóg przekazał Mojżeszowi⁷. Człowiek powinien szukać ideału rodziny już w samym Bogu. To On jest stwórcą człowieka i tym, który powołał człowieka do życia w rodzinie. Człowiek jest Jego dziełem i wyrazem odwiecznej miłości⁸. Bóg istnieje jako Ojciec, Syn i Duch Święty. Syn zostaje zrodzony z Ojca w odwiecznym i tajemniczym akcie zrodzenia⁹, będąc odbiciem Ojca, odbłaskiem Jego chwały i istoty¹⁰. Kiedy Bóg stworzył człowieka, to stworzył go na swój obraz i podobieństwo¹¹. Gdy następnie Adam zrodził (mówiąc językiem biblijnym) Seta, to również stworzył go na swój obraz¹² i swoje podobieństwo¹³. Widzimy, że Księga Rodzaju używa tych samych wyrażenń odnośnie Boga, jak i człowieka.

Obraz Boga i jego podobieństwo, które wycisnął na pierwszym człowieku, przechodzi z rodziców na dzieci. Stwarzając człowieka na swój obraz, Bóg pragnie, aby i on wzrastał i żył we wspólnocie. Podstawowa wspólnota dla każdego człowieka to rodzina. Rodzina wyciska na człowieku niezatarty ślad. Jego język, sposób reagowania, charakter, wrażliwość uczuciowa, podstawowe wzory postępowania dziecko przejawia od rodziców¹⁴. Człowiek dojrzały tworzy wspólnotę rodzinną, w której dwie odrębne osoby zostają w sakramencie małżeństwa tak ze sobą złączone, że stają się jednym ciałem. Słowa opisują stan przed grzechem pierworodnym. Jest to stan najbardziej pierwotny, zamierzony przez Boga, czyli jednoeństwo¹⁵. Bóg z racji tego, że pozostaje w relacjach z Synem i Duchem, pragnie, aby również człowiek żył we wspólnocie, a chodzi o wspólnotę rodzinną, która jest udziałem przeważającej części ludzkości. W swej nieograniczonej miłości posunął się dalej, pozwalając nazywać się Ojcem. Ale Bóg w Starym Testamencie jest również przedstawiony paradoksalnie jako Matka¹⁶. Jak kogo pociesza własna matka, tak ja was pocieszać będę”¹⁷. Obraz Bożej miłości zostaje poszerzony przez aspekt

⁷ Zob. Mt 10, 1–16.

⁸ Por. Jan Paweł II, Niech miłość wasza czerpie z tej miłości, jaką Chrystus umiłował, Homilia w czasie obrzędów sakramentu małżeństwa w Bazylice św. Piotra, 9 IX 1983, [w:] *Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. Żukowicz, Kraków 1990, s. 98.

⁹ Por. Ps 110, 3.

¹⁰ Por. Hbr 1, 3.

¹¹ Por. Rdz 1, 26–27.

¹² Por. Rdz 5, 3.

¹³ Por. W. Rakocy, *Bóg – Biblia – Rodzina...*, s. 26.

¹⁴ Por. J. Laskowski, *Małżeństwo i rodzina*, Warszawa 1979, s. 9.

¹⁵ Por. J. Buxakowski, *Wprowadzenie do teologii duszpasterstwa rodzin*, Pelplin 1999, s. 23.

¹⁶ Zob. Iz 49, 15.

¹⁷ Iz 66, 13.

matczynej czułości. Czuła miłość Boga jest niedoścignionym wzorem miłości rodziców do dzieci¹⁸.

W Starym Testamencie obowiązek wychowania dzieci spoczywa na matce i ojcu. W pierwszych latach dziecko szczególnie wychowuje matka. W trzecim roku życia dziecka ma miejsce odsadzenie go od piersi matki¹⁹, a wówczas obowiązek wychowania przechodzi wówczas na ojca²⁰. Do matki należy wychowanie córki²¹, co nie oznacza, aby synowie nie słuchali poleceń matki²². Rola wychowania przez ojca wzrasta wraz z dojrzewaniem dziecka. Dziecku nie przysługują pełnia praw, które przysługują dorosłemu²³. Niedośkonalskość dziecka polega między innymi na tym, że jest ono chwiejne, niestałe i zmienne²⁴. Niczego nie można na nim budować²⁵. Obowiązkiem rodziców jest przekazywanie wiadomości religijnych „albowiem ustanowił Pan Prawo, aby to, co zlecił naszym ojcom, podawali swym dzieciom”²⁶. Rodzice winni wyjaśniać swoim dzieciom np. obchodzone w ich narodzie uroczystości i inne wydarzenia o charakterze religijno-narodowym.

Rodzina u Hebrajczyków stanowiła szczególnie ożywioną jedność poprzez wspólne życie. Bracia poprzez więzy krwi stanowili pewną jedność²⁷. Jeszcze większa jedność stwarzana była między rodzicami a dziećmi. Z tej racji wynika obowiązek uszanowania rodziców. Źródłem tego szacunku jest przykazanie dekalogu „czcij ojca twego i matkę swoją, abyś długo żył na ziemi, którą Jahwe, Bóg twój dał tobie”²⁸. Przykazanie o szacunku dla rodziców automatycznie wyklucza: bicie ich²⁹, złorzeczenie im³⁰, lekceważenie ich³¹. To przykazanie to również obowiązek odżywiania ich, delikatnego obchodzenia się z nimi i pomaganie im³² podczas trudnych dla nich chwil³³.

¹⁸ Por. W. Rakocy, *Bóg – Biblia – Rodzina...*, s. 28.

¹⁹ Por. 2 Krn 31, 16; 2 Mch 7, 27; 1 Sm 1, 21–28.

²⁰ Por. M. Filipiak, *Biblia o człowieku*, Lublin 1979, s. 271.

²¹ Por. Ez 16, 44.

²² Por. Prz 1, 8–9; 6, 20.

²³ Por. Ga 4, 1.

²⁴ Por. K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1994, s. 228.

²⁵ Por. Ef 4, 14.

²⁶ Ps 77, 5.

²⁷ Por. Rdz 29, 14.

²⁸ Wj 20, 12.

²⁹ Por. Wj 21, 15.

³⁰ Por. Wj 21, 17.

³¹ Por. Pwt 27, 20.

³² Por. Prz 23, 22; 30, 17; Syr 3, 12–13.

³³ Por. M. Filipiak, *Biblia o człowieku...*, s. 274.

W Piśmie Świętym możemy zauważyć, że szczytem pomyślności życia małżeńskiego jest posiadanie licznego potomstwa³⁴. Niepłodność zaś odczytywano jako największą karę i hańbę³⁵. Dzieci są przede wszystkim darem od Boga³⁶. Posiadanie potomstwa to obowiązek wychowania go i tylko konsekwentne wychowanie uczyni z dziecka człowieka mądrego. Podstawowym celem wychowania jest nauczanie dziecka mądrości, która jest rozumiana jako umiejętność życia pobożnego i roztropnego³⁷. Formą takiego wychowania jest uprzywilejowane upomnienie³⁸. „W sercu chłopięcym głupota się mieści, różga karności wypędzi ją stamtąd”³⁹. Nie znano wtedy jeszcze tzw. „bezsztresowego wychowania”, dlatego tak często możemy spotkać słowo „różga” w wypowiedziach mędrców. Upomnienie i karność to nieodzowna część wychowania dziecka⁴⁰. Każdy, kto pragnie zostać mędrce, musi być wytrwały i gorliwy⁴¹. Pismo Święte jednak nie eksponuje tylko o „różgi” jako metody, mówi też o atmosferze miłości, w jakiej ma wzrastać młody człowiek⁴².

Dla ks. B. Markiewicza dyscyplina rodzinna powinna przede wszystkim dotyczyć pracy i podziału obowiązków. Nie wszyscy ludzie muszą jednakowo pracować, gdyż ich możliwości są zróżnicowane. Praca musi być podzielona według różnych zawodów i umiejętności poszczególnych jednostek. W miłości ten podział dokonuje się jednak wyłącznie w rodzinie. Brak akceptacji tego podziału prowadzi do pretensji, buntów i ataków różnych grup społecznych na siebie nawzajem, a za uzasadnienie przytacza się oskarżenie o żerowanie na owocach czyjejś pracy, o próżnowanie i utajoną kradzież dóbr. Społeczeństwo staje się jeszcze biedniejsze przez te wzajemne oskarżenia i ataki, a wynikają one z braku ludzi „świątłych, uczonych, bogatych i wysoko duchownie nastrojonych” w różnych stanach. Rozmaitość stanów i zawodów świadczy o urozmaiceniu, pożądanej różnorodności ofert, którymi dysponuje dana społeczność. Praca w rodzinie przygotowuje jednostki do zaakceptowania własnej roli społecznej, do unikania próżnowania w imię dobra, które można czynić dla innych. Jest także środkiem umartwienia ciała, pożądliwości, a dodatkowo

³⁴ Zob. Ps 128, 3; Jr 30, 9.

³⁵ Zob. Rdz 29, 32; 1 Sm 1.

³⁶ Zob. Pwt 7, 12-14.

³⁷ Por. M. Filipiak, *Biblia o człowieku...*, s. 274.

³⁸ Por. tamże.

³⁹ Prz 22, 15; Por. Oz 11.

⁴⁰ Zob. Prz 3, 11-12; 13, 24; Syr 22, 6.

⁴¹ Por. *Katolicki komentarz biblijny*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 579.

⁴² Por. R. Rubinkiewicz, *Rodzina jako środowisko wychowawcze*, [w:] *Biblia o rodzinie*, red. G. Witaszek, Lublin 1995, s. 39.

stwarza możliwość dzielenia się z innymi jałmużną i dobrem⁴³. W rodzinie wszystkie te przymioty pracy są uświadamiane, doświadczane i przyjmowane z miłością. Dla bliskich bowiem chętnie i ze zrozumieniem przyjmuje się nawet trud związany z pracą.

Rodzina zawsze była i jest podstawowym środowiskiem wychowawczym młodego człowieka, dlatego w swej działalności rodzina nie powinna zapominać o celu, jakim jest pełny rozwój osobowości młodego pokolenia⁴⁴. Wychowanie, tak w Starym, jak i w Nowym Testamencie, polegało na otworzeniu serca młodego człowieka na słowo Boże⁴⁵, gdyż dzięki temu w dziecku wzrasta bojaźń Pańska, która jest początkiem mądrości⁴⁶. Wyrazem tego ideału w Starym Testamencie było studium Prawa Mojżeszowego, ponieważ zajmowało ono w życiu narodu żydowskiego miejsce najważniejsze⁴⁷. W sposób szczególny przedstawia tę sytuację Psalm 119, który opiewa Prawo Mojżeszowe. Jak widzimy, cel wychowania, którym jest otwarcie się na Boże słowo, dokonuje się poprzez Torę. Możemy stwierdzić, że w epoce Starego Testamentu wychowanie odbywało się w Mojżeszu i w jego prawie⁴⁸.

Sytuacja zmienia się zupełnie w Nowym Przymierzu. Cechą charakterystyczną tej epoki, jest to, że wychowanie odbywa się w Chrystusie. W „Liście do Efezjan” zachęca się rodziców, aby stosowali karcenie wobec swoich dzieci w okresie wychowywania⁴⁹. Nowy Testament wcale nie rezygnuje z surowego wychowywania dzieci. Tłumaczy to autor „Listu do Hebrajczyków”, że „wszelkie karcenie na razie nie wydaje się radosne, ale smutne, potem jednak przynosi tym, którzy go doświadczyli, błogo plon sprawiedliwości”⁵⁰. Najlepszy model postępowania podsuwa nam sam Jezus Chrystus⁵¹. Wyraża to w swoich czynach i słowach. Nie zadowalała Go samo nauczanie. Jako doskonały pedagog żył w wierności swojemu własnemu posłannictwu, a w sposób szczególny w miłości do ludzi, która popchnęła Go do złożenia ofiary z własnego życia⁵².

Dla ks. B. Markiewicza przykład Jezusa podsuwa myśl o konieczności pracy, jej niezbędności w procesie wzrastania człowieka. Wśród wrodzonych popędów

⁴³ Praca, PiP, 1906, nr 6, s. 41–42; Por. *Nie wstydzą się pracy fizycznej studenci amerykańscy*, PiP 1899, nr 12, s. 94.

⁴⁴ Por. Cz. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Warszawa 1985, s. 422.

⁴⁵ Zob. Syr 6, 33–37.

⁴⁶ Por. Prz 1, 7.

⁴⁷ Por. R. Rubinkiewicz, *Rodzina jako środowisko...*, s. 39.

⁴⁸ Por. tamże, s. 44.

⁴⁹ Zob. Ef 6, 4.

⁵⁰ Zob. Hbr 12, 11.

⁵¹ Por. tamże.

⁵² Zob. J 13, 1.

dziecka ważne miejsce zajmuje potrzeba ruchu, która w wychowaniu domowym bardzo szybko może być wykorzystana i uporządkowana w pracy. Praca fizyczna, na miarę możliwości dziecka i zgodnie z jego ciekawością świata, może stać się świetnym miejscem twórczej zabawy, która staje się służbą dla innych – jest pożyteczna i przyjemna. W pracy także wychowawca może prowadzić z dzieckiem interesujące rozmowy, uczyć spojrzenia na świat, wyjaśniać jego tajemnice. Wszak dziecko lubi bezustannie rozmawiać, a niekiedy nawet krzyżeć – to ułatwia wspólne rozmowy i śpiew z dzieckiem. Ich treść może być niezwykle pouczająca i budująca. To zależy już od wychowawcy, a w przypadku domu rodzinnego – od rodziców⁵³.

Celem kształtowania charakteru dziecka jest otwarcie go na słowo Boga, które jest życiem i daje pełnię życia. Oznacza to, że wychowanie religijne jest nieodzownym elementem. Dlatego rodzice w szczególny sposób powinni dbać o tę bardzo ważną część wychowania. Wychowanie młodego człowieka nie jest łatwym procesem. Biblia przypomina rodzicom, aby nie pobażali zbyt swemu dziecku. Kształtowanie postawy dziecka w dobrze pojętej karności przyniesie wspaniałe efekty⁵⁴. Taki był zamierzony kierunek oddziaływań Towarzystwa „Powściągliwość i Praca”. Poprzez stworzenie domowych warunków życia i dzielenie codzienności, prowadzić do celu ostatecznego, który jest najważniejszy. Dom – Zakład to środek do osiągnięcia najwyższych dóbr zbawczych. Jego istota więc jest ta sama co Kościoła – prowadzić do zbawienia⁵⁵.

Katolicka nauka społeczna uznaje rodziców „za pierwszych i głównych” wychowawców dzieci, a wychowanie za podstawowe zadanie rodziców⁵⁶. Mają oni „pierwotne i niezbywalne prawo pierwszeństwo do wychowania dzieci”⁵⁷.

Potrzeba wychowania, jak pisze św. Tomasz, różni człowieka od zwierzęcia. Człowiek przynosi z sobą potencjalne możliwości, których rozwój zależy od wychowania, czyli wpływu otoczenia, w szczególności rodziny, zwłaszcza rodziców i od niego samego. Zadania wychowawcze rodziny można sprowadzić do kilku punktów: zaspokojenie potrzeb (gospodarczych, kulturalnych i moralnych), kształtowanie dziecka (fizyczne, intelektualne, moralne i religijne), kierowanie dzieckiem.

Zaspokojenie potrzeb sprowadza się do dostarczenia środków do ich zaspokojenia, np. do zaspokojenia potrzeby miłości i sprawiedliwości.

⁵³ *Praca fizyczna – potrzebą dziecka*, PiP 1904, nr 3, s. 22–23.

⁵⁴ Por. tamże.

⁵⁵ *Praktyczny kierunek wychowania w Zakładach Towarzystwa „Powściągliwość i Praca”*, PiP 1900, nr 3, s. 17–18.

⁵⁶ Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim „Gravissimum Educationis” 3.

⁵⁷ Karta Praw Rodziny, art. 5.

Kształtowanie dziecka dokonuje się w sposób integralny. Dziecko jako osoba stanowi całość, jedność psychofizyczną, dlatego w czasie nie sposób jest ustalić kolejności kształtowania różnych sfer jego istnienia.

Kierowanie wynika z władzy rodziców w stosunku do dzieci. Prawo to rodzi obowiązki posłuszeństwa ze strony dzieci. Współcześnie wyraźnie maleje aspekt władzy w relacji między rodzicami a dziećmi, a coraz większa staje się rola miłości⁵⁸.

W sytuacjach społecznie skomplikowanych rola wychowania przez rodziców bardzo wzrasta. Stają się oni jedynymi przekazicielami najcenniejszych wartości danego społeczeństwa. Treść przekazu w procesie wychowania ma bardzo duże znaczenie społeczne. Ks. J. Tischner w 1981 roku pisał: „Jakie dziedzictwo należy przekazać potomstwu: czy dobrobyt plus mniej lub bardziej wyraźne poczucie wstydu, czy duma z dobrze spełnionego obowiązku, ale bez oznak luksusu?”⁵⁹.

Rodzina jest także szkołą cnót społecznych. Człowiek spotyka się po raz pierwszy ze sprawiedliwością w kręgu rodziny. Z czasem zabawy dziecięce przegradają się w pracę na rzecz całej wspólnoty rodzinnej. Dziecko wprawia się do pracy także przez naukę szkolną. Rodzice swoim przykładem i nauką ukazują pracę zawodową jako powołanie⁶⁰.

Dziecko nie jest wychowywane jedynie przez rodzinę. Współcześnie wpływ na nie mają szersze społeczności typu: szkoła, blok, ulica, wieś, parafia itp. Naczelny podmiotami w grupie szerszych społeczności, decydującymi ostatecznie o warunkach wychowania dziecka, jest Kościół i państwo. Prawo i obowiązki wychowawcze stwarzają więc pomiędzy rodziną, Kościołem a państwem związku zależności.

Rodzina jest pierwszym, naturalnym i koniecznym środowiskiem wychowawczym. Postawa rodziców troszczących się o należyte religijne wychowanie dzieci wymaga równocześnie roztropności i odwagi, prostoty i „strategii” na czas dłuższy i bliższy. Rodzice „zabierają” trochę wolności dziecku stając się dla niego przewodnikiem. Ta reguła dotyczy także życia religijnego⁶¹.

Do najważniejszych w wychowaniu należą wartości moralne, przez które należy rozumieć ogólne wzory, ideały postępowania, takie jak na przykład: sprawiedliwość czy prawdomówność. Będą one odnosić się do poszczególnych kategorii działania ludzkiego odpowiednio do wyżej wymienionych wartości: oddanie drugiemu człowiekowi tego co mu się należy, czy też mówienie prawdy. Wyrażają one doskonałość, która urzeczywistniając się w tych działaniach, równocześnie doskonali

⁵⁸ C. Strzeszewski, *Katolicka nauka...*, s. 419–422.

⁵⁹ J. Tischner, *Etyka solidarności*, Kraków 1981, s. 84–85.

⁶⁰ H. Krzyszteczko, *Rodzina szkołą pracy*, [w:] *Ewangelizacja ludzi pracy. Program duszpasterski na rok 1990/1991*, Katowice 1990, s. 126–128.

⁶¹ L. Corradini, *Wychowanie religijne w rodzinie*, *Communio*, t. II: 1982, nr 5, s. 51–63.

samego człowieka jako osobę⁶². Analizując teksty ks. B. Markiewicza, należy stwierdzić, że wartości, o których on pisał miały na celu troskę, której przedmiotem było dobro człowieka żyjącego w społeczeństwie współczesnego mu świata⁶³.

Ks. B. Markiewicz, formułując istotne zasady wychowania w Kościele domowym, jakim jest każda rodzina chrześcijańska, wymienił wśród nich następujące:

- konieczność pamięci, że dzieci rodziców nie są tylko ich dziećmi, ale też – a nawet więcej – są dziećmi Bożymi⁶⁴;
- rodzice jedynie przez dobre wychowanie swych dzieci osiągają zbawienie⁶⁵;
- rodzice powinni wychowywać swoje dzieci według zasad Bożych, czyli w „karności i grozie Pańskiej”⁶⁶, w trosce o zachowanie dobrych obyczajów;
- rodzice powinni uczyć swe dzieci zasad wiary, są bowiem pierwszymi ich katechetami;
- rodzice powinni pamiętać o posyłaniu swych dzieci do szkoły i na katechizację, „a broń was Boże, ażebyście w tym czasie zajmowali dzieci wasze jaką posługą około domu albo posyłkami”;
- rodzice powinni uczyć dzieci modlitwy, a także jej sensu i znaczenia – podziękowania za życie, za kolejny dzień, ofiarowania swych sił;
- zalecone są wspólne rozmyślenia nad słowem Bożym, rozmowy i dyskusje, używając stosownych podręczników i książek;
- warte przytaczania są zdania i sentencje świętych, które pozostaną w pamięci dzieci jako reguły i ubogacenie ich myśli i rozmów;
- rodzice mają obowiązek napominania swych dzieci, skoro dostrzegają coś zdrożnego w ich zachowaniu i mowie;
- nauka powinna być poparta dobrym przykładem rodziców.

Za niezwykle gorszące i złe ks. B. Markiewicz uważał wygłaszanie wobec dzieci przewrotnych tez i nauk. Podobnie złe jest dawanie wzoru niemoralnego postępowania, czy brak odwagi napominania ich za grzechy, które sami popełniają. Rodzice przez swój specyficzny i jedyny wpływ na dzieci mogą stać się dla niego ogromnym autorytetem, ale też i zgubą. Sami muszą pilnować, by być godni miana rodziców – rodzących swe dzieci ponownie „dla Boga” w procesie wychowania⁶⁷.

⁶² Por. T. Ślipko, *Etos chrześcijański. Zarys etyki ogólnej*, Kraków 1974, s. 162.

⁶³ Por. I. Mroczkowski, *Wartość moralna*, [w:] *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 565–566.

⁶⁴ 2 Mach 7, 22.

⁶⁵ Por. 1 Tym 2, 15.

⁶⁶ Ef 6, 4.

⁶⁷ *Główne zasady dobrego wychowania dzieci*, PiP 1909, nr 7, s. 49–52; por. *Z przemówień wieczornych. O skrupułach czyli o trwożliwościach sumienia nieuzasadnionych*, PiP 1900, nr 3, s. 10–11.

Ks. B. Markiewicz zatrzymywał się bardzo często w swoich listach nad tematem chrześcijańskiego wychowania człowieka, szczególnie w przemówieniach i homiliach. Dla niego wychowanie to bardziej „być”, a nie bardziej „mieć”, tzn. człowiek przez to, co posiada, ma stawać się bardziej człowiekiem, a co za tym idzie, człowiek ma „być” nie tylko „z” drugim człowiekiem, ale przede wszystkim „dla” drugiego człowieka. W wychowaniu chrześcijańskim w ramach Kościoła domowego chodzi o wartości, o konkretne zadania wychowawcze, które mają na względzie: wychowanie do wierzenia, miłości, przekonań, a także do postaw i osobistego porządku wartości, który odpowiada przyjętym punktom nauki chrześcijańskiej.

Rodzicom jako gwarantom fundamentalnych praw dziecka należy się prawo określenia duchowego wychowania swego dziecka, a w tym przypadku wychowania chrześcijańskiego. To właśnie do nich należy obowiązek wychowania własnego potomstwa najpierw do wiary, i to już od wczesnego dzieciństwa. Proces wychowania do wiary ma swój początek w tym, że członkowie rodziny wspierają się nawzajem w dawaniu świadectwa życia chrześcijańskiego, a także życiem według wskazań ewangelicznych. W ten sposób realizuje się małżeństwo i rodzina jako Kościół domowy (termin, którego ks. B. Markiewicz nie używał, ale który propagował w jego zakresie treściowym). Tylko tak dom przygotowuje młode pokolenie do spotkania z wielkimi wspólnotami Kościoła i świata.

Sylwia Galij-Skarbińska

Internet w służbie pielgrzymowania.

Od „galaktyki Gutenberga”¹ po Internet

Marshall McLuhan wyróżnił w całej długiej historii cywilizacji dwa punkty zwrotne. Pierwszy z nich rozpoczął się w chwili wynalezienia przez Sumerów pisma, a ostatecznie dokonał się w epoce Gutenberga i rozpowszechnienia druku. Drugi zaś to moment, w którym pojawiły się najpierw elektryczne, a następnie elektroniczne środki masowego przekazu, czyli radio, telewizja, telegraf. W rzeczywistości, zatem można podzielić dzieje cywilizacji i kultury na trzy epoki: epokę słowa mówionego, epokę słowa pisanego oraz epokę mediów elektrycznych, a później elektronicznych.

Jedną z poważnych konsekwencji pojawienia się pisma była zmiana charakteru kontaktów międzyludzkich. Możemy powiedzieć, że komunikacja weszła na wyższy poziom. Pismo zmieniło stosunki między ludźmi i ich sposób myślenia. O ile w kulturach słowa mówionego potrzeba była całego zaangażowania się człowieka w społeczeństwie, a kontakty interpersonalne miały charakter bezpośredni, to w momencie wynalezienia pisma stosunki między ludźmi zostają niektórych dziedzinach upośrednione. Owa pośredniość jest tak ważna, gdyż sprawiła, że pojawiła się specjalizacja. Oznaczało to ograniczenie dostępu do niektórych ról i funkcji społecznych. Kontakty osobiste zostały zastąpione słowem pisanim. Wynalezienie środka „transportu” komunikacji było jednym z ważniejszych warunków rozwoju cywilizacji.

McLuhan pisał, że pojawienie się druku pozwoliło na zmianę z „człowieka ucha, na człowieka oka”². Głównym receptorem stał się wzrok. Wynalazek Gutenberga sprawił, że zaczęło dominować myślenie abstrakcyjne, analityczne, które stało się bazą dla nauki. Koniec tej epoki stanowiło pojawienie się mediów elektrycznych, takich jak telegraf, radio, telewizja. Przekaz linearny przestał wystarczać.

McLuchan przewidział, do czego będą dążyły przemiany społeczne w epoce mediów elektronicznych. Ich głównym celem miało być dążenie do ujednoczenia, zlikwidowania podziałów na centrum i peryferie, „likwidacji” starego świata i stworzenia nowej „globalnej wioski”. Uważał, że człowiek epoki druku w czasach mediów elektronicznych będzie oszołomiony wielością, szybkością i jakością przekazu. Zbombardowany informacją przyjmie postawę uległości wobec mediów.

¹ „Galaktyka Gutenberga” nawiązuje do tytułu książki Marshalla McLuhana.

² J. Bobryk, *Świadomość człowieka w epoce mediów elektronicznych*, Warszawa 2004, s. 75.

Choć Marshall McLuhan mówił tylko o tradycyjnych mediach: prasie, radiu, telewizji, to równie dobrze można odnieść jego słowa do coraz szybciej rozwijającego się czwartego medium – Internetu.

Kiedy w 1945 roku w Anglii i Stanach Zjednoczonych pojawiły się pierwsze komputery, będące w rzeczywistości wielkimi kalkulatorami, nikt nie przypuszczał, że w ciągu kilkudziesięciu lat się upowszechnią. Zwłaszcza że początkowo system był wykorzystywany tylko i wyłącznie w armii. W latach sześćdziesiątych zmodyfikowane komputery weszły do powszechnego użycia. W 1965 roku T. Merill i L. G. Roberts za pomocą linii telefonicznej połączyli dwa komputery: TX – 2 w Massachusetts i Q – 32 w Kalifornii, tworząc pierwszą najbardziej prostą sieć komputerową³. W 1969 roku w ramach badań wojskowych powstała pierwsza sieć stworzona przez amerykańską agencję rządową Advanced Research Projects Agency. Początkowo wykorzystywana była do komunikacji między naukowcami – głównie do przesyłania listów elektronicznych i pracy nad projektami.

W 1971 roku połączyła 15 instytucji rządowych i akademickich. Rok ten należy uznać za przełomowy, bowiem Ray Tomlinson opracował wówczas pierwszy program do wysyłania wiadomości e-mail. W 1973 powstała sieć połączeń międzynarodowych z Wielką Brytanią i Norwegią. Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych nastąpił proces łączenia różnych sieci komputerowych. W szalonym tempie wzrastała liczba osób i komputerów przyłączanych do sieci. Pojawienie się na rynku komputera osobistego jeszcze pogłębiło to zjawisko. To z kolei wymusiło nowe opracowania. Technologie numeryczne zbudowały cyberprzestrzeń, umożliwiającą m.in. kontakty towarzyskie, komunikację, zabawę, naukę, przeprowadzanie transakcji.

Dla Polski przełomowym momentem była jesień 1991 roku. Kilka miesięcy wcześniej ruszyła opracowana przez Tima Bannera – Lee sieć World Wide Web oparta na systemie odnośników miejsca internetowego. Na początku polski Internet zarezerwowany był tylko i wyłącznie dla ośrodków akademickich, a jedynym operatorem był NASK⁴. Dopiero w 1996 roku Telekomunikacja Polska S.A. uruchomiła specjalną linię, a potem zaczęła świadczyć usługi dostępu łączami stałymi. Od tego momentu nastąpił olbrzymi przyrost indywidualnych użytkowników Internetu.

³ B. Dziadzia, *Wpływ mediów. Konteksty społeczno-edukacyjne*, Kraków 2007, s. 70.

⁴ Naukowa Akademia Sieć Komputerowa (NASK), sieć komputerowa łącząca ośrodki akademickie i naukowe w Polsce, zarządzana przez zespół koordynacyjny przy Uniwersytecie Warszawskim. Została utworzona 1990 roku. Od lipca tego roku połączona z europejską siecią EARN (ang. *European Academic and Research Network*), od grudnia 1991 roku – z Internetem; składa się z ogólnopolskiej sieci NASK-WAN, umożliwiającej dostęp do Internetu z terenu całego kraju, oraz z sieci metropolitalnej WARMAN, zapewniającej szybką transmisję danych na obszarze Warszawy; rozbudowa NASK jest prowadzona przez jednostkę badawczo-rozwojową powołaną 1993 przez Komitet Badań Naukowych.

Sieć jest wszechogarniająca. Kultura czasów, w jakich żyjemy, oczekuje od nas, abyśmy byli interaktywni. Interaktywność⁵ jest wymuszana na każdym kroku naszego życia.

Sieć pozwala nam bez potrzeby przemieszczania się pracować, realizować transakcje, robić zakupy, uczyć się, zawierać nowe znajomości, prowadzić życie towarzyskie, przebywać w sekundy odległości, które mierzą się w setkach tysięcy kilometrów. Sieć to także globalne wysypisko informacji. Dzięki sieci stajemy się jednocześnie odbiorcami i architektami przekazu. Rozmywa się granica między nadawcą i odbiorcą. Interaktywność pozwala nam na tworzenie informacji. W epoce mediów analogowych projektowanie treści programu należało tylko i wyłącznie do producenta. Dzisiaj dzięki narzędziom i odpowiedniemu oprogramowaniu tworzenie treści następuje na poziomie metaprojektu, w którym także i użytkownicy końcowi mogą się czuć odpowiedzialni za jego treść.

Multimedialne sieci komputerowe zawierają informacje zarówno w postaci tekstów, jak i obrazów oraz dźwięków. Możemy powiedzieć, że stanowią one swoisty kolaż. O ile dla człowieka z „galaktyki Gutenberga” ważne było słowo, tekst, to dla człowieka epoki mediów elektronicznych ważny jest obraz.

Często uważa się, że nieformalny charakter komunikacji wspomaganej komputerowo stanowi swoiste odrodzenie bezpośredniości, osobistego charakteru wypowiedzi, zaangażowania i wyrazistości emocjonalnej. Wielu obserwatorów przeciwstawia tę „nową werbalną ekspresywność” komunikacji formalnej, czyli „literackiej, traktując komputery jako narzędzie, dzięki któremu możemy powrócić do wcześniejszych żywszych i bardziej osobistych form porozumiewania się ludzi między sobą. Wydaje się jednak, że nie należy porównywać werbalnej formy wypowiedzi z wypowiedzią pisemną, ale raczej werbalną komunikację, która miała miejsce w przeszłości, w trakcie osobistego kontaktu twarzą w twarz z »wtórną werbalnością«, która zastępuje rzeczywistą komunikację formą elektroniczną”⁶.

Jak dalece komputer i Internet są w stanie wpłynąć na jednostkę i społeczeństwo? Czy komunikacja elektroniczna jest w stanie zastąpić bezpośrednie stosunki interpersonalne i w pełni odtworzyć relacje między ludźmi? W świetle tego, co dzieje się w obecnie w sferze społeczeństwa, można oczekiwać, że jeszcze tylko przez chwilę słowa Arystotelesa, który mówi, że człowiek jest istotą społeczną i poza społeczeństwem nie może istnieć, będą aktualne.

Bardzo ważną kwestią pozostaje badanie wpływu, jaki mają nowe media elektroniczne na jednostkę, a w szczególności na jej psychikę, postawy i zachowania.

⁵ Interaktywność w systemie multimedialnym polega na oddziaływaniu użytkownika (np. za pomocą myszy, klawiatury, joysticka) na przebieg realizacji programu komputerowego.

⁶ S. Talbot, *The Future Does Not Compute. Transcending the Machines in our Midst*, California 1995, s. 17.

Jeszcze do niedawna był to obszar badań zupełnie pozostawiony. Obecnie coraz częściej pojawiają się publikacje naukowe, które poruszają te zagadnienia.

Wobec tak powszechnego i intensywnego wchodzenia Internetu w społeczne, zawodowe i prywatne życie wielu ludzi nie można pominąć jego roli w kształtowaniu postaw moralnych i etycznych a także wpływu na rozwój osobowy i duchowy człowieka.

Internet stanowi „kopalnię” wiedzy ze wszystkich dziedzin oraz informacji łatwo i szybko dostępnych. Z drugiej jednak strony stanowi poważne zagrożenie, zwłaszcza dla osób młodych. Niemoralne, szkodliwe, złe treści prezentowane w Internecie mogą w bardzo znacznym stopniu deprawować i gorszyć młody, nieuformowany charakter, mało odporny na wszelkie zło.

Ze względu na atrakcyjny i pociągający charakter medium, może ono stanowić jednak zagrożenie uzależnienia się, podobnie jak w przypadku innych używek takich jak alkohol, papierosy, narkotyki. Konsekwencje mogą być analogiczne jak w przypadku „tradycyjnych” form uzależnienia: nadwerżenie zdrowia fizycznego (pogorszenie wzroku, schorzenia kręgosłupa, wady postawy, zanik aktywności fizycznej) i psychicznego (demoralizacja, destrukcyjne działanie oglupiających gier, promowanie przemocy i brutalności, uzależnienie), alienacja, wyzbycie się wszelkich kontaktów międzyludzkich, rodzinnych, przyjacielskich.

Inne zagrożenie niesie za sobą anonimowość użytkowników Internetu. Może stwarzać ona warunki do propagowania przemocy, nienawiści, ekstremalnych czy fanatycznych wręcz ideologii.

Trzeba jednak podkreślić, że mimo tych wielu zagrożeń Internet, posiadając istotne zalety, stanowi potężne narzędzie do przekazywania treści pozytywnych, szerzenia dobra, jednoczenia ludzi.

Internet w służbie wiary

Obecność Kościoła w Internecie jest już faktem. Kościół nie może bowiem pominąć tego środka przekazu. Instrukcja duszpasterska Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu z 22 lutego 1992 r., z naciskiem podkreśla, że Kościół winien – mimo rozmaitych trudności – „tworzyć, utrzymywać i rozwijać własne, specyficznie katolickie środki i programy społecznego przekazu. Należą do nich prasa i wydawnictwa, radiofonia i telewizja, biura informacji i biura prasowe, instytucje i programy kształcenia w zakresie przekazu społecznego i badań nad środkami przekazu, wreszcie związane z Kościołem organizacje osób pracujących zawodowo w dziedzinie środków przekazu”⁷.

⁷ Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae*. Instrukcja duszpasterska o przekazie społecznym w dwudziestą rocznicę ogłoszenia Instrukcji *Communio et progressio*. Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu, <http://niedziela.pl/artukul/1500/5/Aetatis-novae> [dostęp: 24.05.2017].

Powstaje coraz więcej katolickich stron internetowych w sieci. Swoje strony tworzą diecezje, parafie, zakony oraz różne ruchy i stowarzyszenia katolickie. Własne serwery posiadają episkopaty poszczególnych krajów (w tym także Konferencja Episkopatu Polski: www.episkopat.pl), na których zamieszczane są dokumenty Kościoła i papieskie oraz aktualne listy i pisma duszpasterskie poszczególnych konferencji episkopatów⁸. W sieci znajdują się już całe biblioteki, udostępniające nie tylko swoje katalogi (np. Biblioteka Watykańska), ale wręcz całe książki (np. *Summa Teologiczna* św. Tomasza z Akwinu). Także wydawnictwa i tygodniki katolickie mają swoje elektroniczne odpowiedniki np. archidiecezjalny dodatek do tygodnika Niedziela www.niedziela.pl)⁹.

W dokumencie Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu „Internet a Wiara” podkreślono, że media posiadają ważne korzyści i zalety z religijnego punktu widzenia: są źródłem wiadomości i informacji o wydarzeniach, ideach i osobistościach z życia religijnego oraz służą jako narzędzia ewangelizacji i katechezy. Dzień po dniu dostarczają inspiracji, niosą otuchę i stwarzają sposobność do modlitwy ludziom zmuszonym do pozostawania w domach lub w instytucjach publicznych¹⁰.

Zauważono, że Internet daje ludziom bezpośredni i natychmiastowy dostęp do ważnych zasobów religijnych i duchowych – „wspaniałych bibliotek i muzeów oraz miejsc kultu, dokumentów i nauczania Magisterium, pism Ojców i Doktorów Kościoła oraz duchowej mądrości wieków. Daje szansę przewyżczenia odległości i izolacji, umożliwiając ludziom kontakt z podobnie myślącymi ludźmi dobrej woli, którzy łączą się w wirtualnych społecznościach wiary, by nawzajem zachęcać się i wspierać. Kościół może przysłużyć się zarówno katolikom, jak i niekatolikom, wybierając i przekazując za pomocą tego medium użyteczne dane”¹¹.

Wskazano, że Internet ma zastosowanie w wielu rodzajach działalności i programach kościelnych:

- ewangelizacji, w tym zarówno reewangelizacji,
- nowej ewangelizacji,
- tradycyjnej misyjnej posłudze *ad gentes*,
- katechezie i innych rodzajach edukacji,

⁸ J. Pawłowicz, Rola Internetu w dziele nowej ewangelizacji, <http://m.niedziela.pl/arttykul/2044/nd/Rola-Internetu-w-dziele-nowej> [dostęp: 24.05.2017].

⁹ Tamże.

¹⁰ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Etyka w środkach społecznego przekazu, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/etyka_srsp_04062000.html [dostęp: 21.05.2017].

¹¹ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Kościół a Internet, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/kosciol_internet_22022002.html#p23 [dostęp: 24.05.2017].

- wiadomościach i informacjach,
- apologetyce,
- zarządzaniu i administracji,
- pewnych formach duszpasterskiego poradnictwa i kierownictwa duchowego.

W dokumencie czytamy: „Chociaż rzeczywistość wirtualna cyberprzestrzeni nie może stać się zamiennikiem prawdziwej wspólnoty ludzkiej, wcielonej rzeczywistości sakramentów i liturgii czy też bezpośredniej proklamacji Ewangelii, może jednak je uzupełniać, przyciągać ludzi do pełniejszego doświadczenia życia wiary i ubogacać religijne życie korzystających z niej osób. Dostarcza ona także Kościołowi środka komunikacji w stosunku do szczególnych grup – młodzieży i młodych osób dorosłych, osób starszych i zamkniętych w domach, żyjących na odległych terenach, członków innych grup religijnych – z którymi kontakt innymi sposobami jest utrudniony”¹².

W dokumencie wskazano także, że Internet implikuje dla Kościoła pewne konkretne problemy, oprócz tych natury ogólnej. „Podkreślając to, co jest pozytywne w Internecie, trzeba jednocześnie jasno mówić o tym, co pozytywne nie jest”¹³.

Papież Franciszek w Orędziu na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – „Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie”, mówił:

„Także e-maile, SMS-y, sieci społecznościowe, czaty mogą być w pełni ludzkimi formami komunikacji. To nie technologia określa, czy komunikacja jest autentyczna, czy też nie, ale serce człowieka i jego zdolność do dobrego wykorzystania środków, jakimi dysponuje. Sieci społecznościowe mogą ułatwiać relacje i promować dobro społeczeństwa, ale mogą również prowadzić do dalszej polaryzacji i podziałów między ludźmi i grupami. Środowisko cyfrowe jest placem, miejscem spotkań, gdzie można wyrazić sobie serdeczność, albo zadać rany, nawiązać pożyteczną dyskusję lub dokonać linczu moralnego.

Także w sieci buduje się prawdziwe społeczeństwo obywatelskie. Dostęp do sieci cyfrowych pociąga za sobą odpowiedzialność za drugiego, którego nie widzimy, ale który jest realny, posiada swoją godność, która musi być respektowana. Sieć może być dobrze używana, aby spowodować rozwój zdrowego społeczeństwa, otwartego na dzielenie się z innymi.

Komunikacja, jej miejsca i jej narzędzia doprowadziły do poszerzenia horyzontów dla wielu osób. Jest to dar od Boga, a także wielka odpowiedzialność. Lubię nazywać tę władzę komunikacji „bliskością”. Spotkanie pomiędzy komunikacją a miłosierdziem jest owocne na tyle, na ile rodzi bliskość, która otacza troską, pociesza, uzdrowia, towarzyszy i wyprawia święto. W świecie podzielonym, rozdrobnionym, spolaryzo-

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

wanym, miłosierne komunikowanie się oznacza przyczynianie się do dobrej, wolnej i solidarnej bliskości między dziećmi Boga i braćmi w człowieczeństwie"¹⁴.

Internet w służbie pielgrzymowania

Takim swoistym forum wymiany poglądów, doświadczeń, doskonałym narzędziem przekazu są właśnie internetowe serwisy pielgrzymkowe z roku na rok coraz bardziej udoskonalane. Można zaobserwować pewnego rodzaju trend w powstawaniu w cięż nowych form komunikacji w tej dziedzinie. Po tradycyjnych portalach organizatorów pielgrzymek, gdzie nie ruszając się z domu można przeglądać oferty pielgrzymowania do miejsc świętych na całym świecie, przyszła pora na rozkwit w sieci specjalnych portali dla pielgrzymów, na których m.in. organizują się, a także wymieniają się doświadczeniami z drogi.

Takim portalem jest np. portal pielgrzymkowy **www.doOjcaPio.pl** przygotowany przez braci kapucynów z myślą o wszystkich, którzy planują wyjazd do San Giovanni Rotondo – grobu św. Ojca Pio z Pietrelciny. W portalu można znaleźć informacje, które pomogą w przygotowaniu i dobrym przeżyciu wyjazdu do grobu św. Ojca Pio. Dostępny jest m.in. przewodnik, bogate galerie, wskazówki na temat dojazdu, przewidywane koszty, a także aktualności z sanktuarium w San Giovanni Rotondo i Pietrelciny. Serwis oferuje ponadto bogatą bibliotekę multimedialną z filmami archiwalnymi o Ojcu Pio, nagraniami jego wypowiedzi i zdjęciami. Są też zdjęcia, relacje i wspomnienia z pielgrzymek nadesłane przez pielgrzymów, którzy zechcą pochwalić się nimi przed innymi użytkownikami serwisu¹⁵.

Innym portalem pielgrzymkowym jest np. portal **caminodesantiago.pl**, dla pielgrzymów na szlaku Drogi Św. Jakuba do katedry w Santiago de Compostela w Galicji w północno-zachodniej Hiszpanii. Oferuje on m. in. przewodniki, galerię miast na Camino, serwis pogodowy na Camino, opis i plan Drogi św. Jakuba w Polsce, galerię kościołów św. Jakuba, czytania na każdy dzień, Forum, opowiadania, wspomnienia, blogi, galerie zdjęć, artykuły, porady, ciekawostki, filmy.

Do komunikacji pielgrzymów służą jednak przede wszystkim portale społecznościowe: Facebook, Twitter, Instagram.

Specjalne serwisy pielgrzymkowe ożywają w Polsce w okresie letnim – głównie za sprawą pieszych pielgrzymek na Jasną Górę. Są one uruchamiane na popularnych portalach katolickich:

¹⁴ Papież Franciszek, Orędzie na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu- "Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie", <http://www.paulus.org.pl/217,50-dzien-srodkow-spolcznego-przekazu-2016> [dostęp: 19.05.2017].

¹⁵ http://www.opoka.org.pl/temat_tygodnia/ojciec_pio2.html [dostęp: 24.05.2017].

- Opoka – Laboratorium wiary i kultury – <http://www.opoka.org.pl>,
- Strona Archidiecezji Krakowskiej – <http://www.diecezja.krakow.pl>,
- Portal Wiara.pl – <http://www.wiara.pl>,
- Katolicka Agencja Informacyjna – <http://e.kai.pl>,
- Portal katolicki dla wierzących – <http://www.katolik.pl>,
- Międzynarodowy Serwis Ewangelizacyjny – <http://www.religia.pl>.

Oczywiście znajdują się one także na popularnych portalach społecznościowych (przytoczonych już wyżej), a także na tych tworzonych lokalnie np. **pielgrzymka.bydgoszcz.pl**.

Największym serwisem w Polsce, dedykowanym pieszym pielgrzymkom na Jasną Górę jest serwis **E-pielgrzymka**, uruchomiony na portalu **opoka.pl** – należącym do fundacji Opoka została powołanej przez Konferencję Episkopatu Polski 5 czerwca 1998 r. Zadaniem Fundacji jest służenie Kościołowi katolickiemu w Polsce w zakresie tworzenia systemu elektronicznej wymiany informacji oraz serwisu internetowego.

Ten serwis pielgrzymkowy jest czynny cały rok, jednak ożywa wraz z początkiem lipca, kiedy każdy zainteresowany może zapisać się na e-Liście Pielgrzymów, umieszczając tam swój pseudonim i zdjęcie. Dzięki temu może pokazać znajomym, że idzie na pielgrzymkę i sprawdzić kogo na niej spotka. Serwis jest także zachętą do pójścia na pielgrzymkę lub do pielgrzymowania duchowego¹⁶. Umożliwia też pątnikom dzielenie się swoimi wrażeniami, komentarzami i fotografiami powrocie do domu. „Społecznościowy serwis pielgrzymkowy powstał po to, by pątnicy mogli się poznać jeszcze przed pielgrzymką; jest też zachętą do wzięcia udziału w pielgrzymce – twierdzi Krzysztof Piądlowski, administrator strony e-Pielgrzymka.pl, przytaczając jednocześnie wypowiedź osoby, która jako jedna z pierwszych wpisała się na e-Listę: Choć miałam nie pójść na pielgrzymkę w tym roku, zapisałam się, żeby sprawdzić, jak działa e-Lista. Chyba w ten sposób zadziałał Pan Bóg, bo skoro już się zapisałam w wirtualnie, to pójdę i w realu”¹⁷.

Serwis pielgrzymkowy zawiera także informator pielgrzymkowy, czyli szereg przydatnych informacji: prezentuje grupy, trasy i historię poszczególnych pielgrzymek, pielgrzymy – czyli co warto zabrać do plecaka, a czego nie brać na pielgrzymkę. Znajduje się tam również komórkowy savoir-vivre¹⁸.

Największą popularnością cieszy się działająca w ramach tego serwisu Wirtualna Mapa Pielgrzymek, na której w czasie rzeczywistym można obserwować marsz danej grupy pątników. Pod tym adresem na mapie Polski pokazują się loga i trasy

¹⁶ Pielgrzymka w Internecie, http://nt.interia.pl/internet/news-pielgrzymka-w-internecie,nld,683008#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=chrome [dostęp: 19.05.2017].

¹⁷ Opoka uruchomiła serwis e-Pielgrzymka.pl, <http://info.wiara.pl/doc/177052.Opoka-uruchomila-serwis-ePielgrzymka-pl> [dostęp: 12.05.2017].

¹⁸ http://pielgrzymki.opoka.org.pl/poradnik/592.1,Poradnik_pielgrzymka.htm [dostęp: 22.05.2017].

poszczególnych pieszych pielgrzymek. Fragmenty przebytej odznacza się pogrubioną linią. Dzięki bieżącej aktualizacji położenia „pielgrzymkowej komórki”, w którą każda pielgrzymka została wyposażona, a która jest lokalizowana przez operatora, w każdej chwili w Internecie można zobaczyć, na jakim etapie wędrówki znajduje się dana pielgrzymka¹⁹. Ponadto pątnicy mogą przysyłać do internetowej galerii MMS-y ze zdjęciami z trasy, a w określonych godzinach ich bliscy mogą posłuchać w Internecie radiowej transmisji z pielgrzymki. Mapa jest znakomitą informacją dla wszystkich, którzy chcą na trasie „odwiedzić” pielgrzymów, a także pomocą dla mediów, kierowców i wszelkich służb zaopatrujących pielgrzymki w żywność i napoje. Dodatkowo, każdy dowolny serwis internetowy, np. strona diecezjalna, parafialna, może umieścić Wirtualną Mapę u siebie – wyświetlając wszystkie namierzone lub tylko wybraną pielgrzymkę, np. tę, która odwiedzi po trasie daną parafię²⁰.

Pątnicy mogą wysłać SMSy i pliki dźwiękowe i w ten sposób relacjonować na żywo przebieg wędrówki do Częstochowy. Każdy pielgrzym, jeśli tylko chce, ma szansę zamienić się w multimedialnego reportera.

Wszyscy, którzy pozostali w domach, mogą zamieszczać za pomocą serwisu intencje modlitewne, włączając się ten sposób w przeżycia tych, którzy zdecydowali się na pielgrzymkowy trud. Za pomocą serwisu można poprosić innych o modlitwę. Internetowi goście mogą zadeklarować chęć modlitwy w poszczególnych intencjach, klikając przycisk „Modlę się!” znajdujący się na stronie.

E-pielgrzymi mają także możliwość „wirtualnego zwiedzania”. Na mapie zostały naniesione parafie oraz panoramy sferyczne „360 stopni” zabytków sakralnych znajdujących się na trasie danych pielgrzymek, udostępnione przez twórców tego typu fotografii – znajdują się tam: Kościół św. Bartłomieja, Kościół Rektorski św. Bartłomieja, Pocysterski Zespół Klasztorno-Pałacowy w Rudach, Klasztor Karmelitów Bosych, Kościół Ducha Św. i Kościół św. Jerzego (stary) w Gliwicach, Klasztor oo. Paulinów na Jasnej Górze; Kościół św. Piotra i Pawła, Kościół św. Józefa, Katedra Wawelska, Kościół Trójcy Świętej, Kuria Biskupia w Krakowie²¹

Oferta dla tych, którzy z różnych względów chcą pielgrzymować wirtualnie, jest coraz bogatsza. Internauci mogą, nie ruszając się z miejsca, „zwiedzać” sanktuaria, świątynie, muzea itp. na całym świecie – taka oferta płynie z zagranicznych serwisów internetowych już od dawna. Istnieje wiele portali, które oferują takie właśnie zwiedzanie na odległość – z wykorzystaniem najnowszej technologii. Podobne oferty znajdziemy także coraz częściej na polskich stronach Internetowych, m.in.

¹⁹ Wirtualna mapa pielgrzymek w Internecie (KAI), <http://niedziela.pl/artukul/83046/nd/Wirtualna-mapa-pielgrzymek-w-internecie> [dostęp: 24.05.2017].

²⁰ Tamże.

²¹ http://pielgrzymki.opoka.org.pl/sanktuaria_zabytki/0.1,index.html [dostęp: 24.05.2017].

na serwisach lokalnych, diecezjalnych, parafialnych, stronach internetowych zgromadzeń itp. Dla przykładu na stronie www.mogila.cystersi.pl/ można zwiedzić kościół pw. Św. Bartłomieja AP, na stronie <http://dobremiejsce.org> oferuje się wirtualne zwiedzanie Kościoła Pokamedulskiego w Lesie Bielańskim, na stronie <http://lichen.wkraj.pl/> można zwiedzić Bazylikę Matki Boskiej Królowej Polski w Licheniu, na stronie www.milosierdzie.pl można odbyć wirtualny spacer w Sanktuarium Bożego Miłosierdzia oraz w Sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie-Łagiewnikach, <http://www.vatican.va/> – oferuje wirtualny spacer po Kaplicy Sykstyńskiej, zwiedzanie Bazyliki św. Piotra oraz Watykanu, wirtualne pielgrzymowanie po miejscach świętych, zapewnia też strona <http://jerusalem.com>.

Internet wydaje się zatem nieodzowny w ruchu pielgrzymkowym: od wymiany doświadczeń pątników na forach, po przez przeszukiwanie bogatej oferty miejsc świętych, organizatorów pielgrzymek etc. Trzeba też podkreślić, że dzięki takim serwisom jak opisywana wyżej **E-pielgrzymka** na całym świecie internauci mogą uczestniczyć w pątniczej drodze za sprawą relacji on-line.

Czy zatem zwiększające się możliwości w przekazie internetowym, nowe rozwiązania, doprowadzą do tego, że wirtualne pielgrzymki staną się zagrożeniem dla ich tradycyjnej formy? W świetle badań socjologicznych wydaje się to mało prawdopodobne. Wirtualna forma ma ułatwić i wzbogacić pielgrzymowanie. Jest to niewątpliwa zaleta Internetu, sprawiająca, że ci, którzy z natury rzeczy jeszcze do niedawna byli wykluczeni z pielgrzymowania, z powodu choroby czy wieku – teraz pośrednio mogą w nim aktywnie uczestniczyć.

ks. Michał Damazyn

Koronacja Matki Boskiej Bydgoskiej najważniejszym punktem maryjnym obchodów millenijnych w Archidiecezji Gnieźnieńskiej

W 2016 roku minęło 50 lat od koronacji papieskimi koronami obrazu Matki Bożej, który od kilku wieków odbiera cześć w bydgoskiej Farze, obecnie Katedrze Biskupa Bydgoskiego. Koronacje wizerunków Maryi, jakie odbywały się w 1965 i 1966 roku, wpisywały się w obchody Millenium Chrztu Polski, stanowiąc rozwinięcie Wielkiej Nowenny 1957–1966, a szczególnie peregrynacji po kraju Kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Około roku millenijnego ukoronowano wizerunki Maryi [w:] Bardzie Śląskim, Byszewie, Górcie Klasztornej, Pieraniu, Górcie Duchownej, Markowicach, Krasnobrodzie, Rychwałdzie, Żegocinie, Krakowie, Wiślicy, Skalmierzycach, Sianowie i Limanowej. Wydarzeniem była także koronacja obrazu Matki Bożej Bydgoskiej, nazywanego niekiedy Maryją z pąsową różą.

Tradycja kościelnych koronacji

Koronacje wizerunków Maryi należą do wielowiekowej tradycji Kościoła, u której początku był zwyczaj składania w starożytności chrześcijańskiej przy wizerunkach Maryi kwiatowych, często różanych wieńców (łac. *coronafloalis*). Inni wiążą zwyczaj ten z pojęciem korony męczeństwa (łac. *coronamartyrum*) i tytułem Maryi, Królowej Męczenników. Pierwszej historycznie zweryfikowanej dziś koronacji obrazu Matki Bożej Śnieżnej dokonał w Rzymie w 732 roku papież Grzegorz III. Praktyka na w Kościele łacińskim spopularyzowała się w XVI wieku, także za przyczyną Girolamo Paulucci de' Calboli da Forli¹. Zaczęto rozróżniać koronacje publiczne, dokonywane za zgodą władzy duchownej oraz pozostałe, wynikające z pobożności ludu. Z czasem przywilej koronacji tzw. koronami papieskimi zarezerwowano dla Kapituły przy rzymskiej Bazylice Świętego Piotra. Koronowane wizerunki pochodziły początkowo tylko z Rzymu i Włoch. Wizerunek jasnogórski był pierwszym koronowanym poza Rzymem². Praktyka koronacyjna stawała się powszechniejsza

¹ Por. Z. Janiec, *Koronacja obrazu Matki Boskiej jako przejaw czci maryjnej* (w świetle nowego Obrzędu koronacji wizerunku Najświętszej Maryi Panny), „Studia Sandomierskie” 2007, t. 14, z. 2–4, s. 267–279.

² Por. *Pierwsza w Polsce papieska koronacja cudownego obrazu* (na podst. Akt Prowincji Polskiej Zakonu Paulinów), Strona internetowa Jubileuszu 300-lecia Koronacji, <http://300.jasnagora.pl> (dostęp: 15.08.2017).

w całym Kościele po ogłoszeniu dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Maryi (1854 r.). obecnie wyróżnia się koronację koronami papieskimi (dokonaną osobiście przez papieża lub jego legata), biskupimi (za zgodą ordynariusza miejsca) i zwyczajową (dokonaną przez kapłana)³.

Dla kard. Stefana Wyszyńskiego była częścią obchodów Millenium Chrztu Polski, którego szczytem było oddanie narodu w macierzyńską niewolę Maryi za wolność Kościoła w Polsce i na świecie. Była swoistym lokalnym ukonkretnieniem tamtego tzw. Aktu Millenijnego.

Największym ośrodkiem duszpasterskim w zarządzanej przez Prymasa archidiecezji było miasto Bydgoszcz. Najczcigodniejszym wizerunkiem Maryi, czczonym przez jego mieszkańców od pięciu wieków był obraz Matki Bożej Farnej. Dlatego nie dziwi, że prymas zdecydował, by i on był koronowany.

Ważnym świadectwem tamtego wydarzenia są dokumenty Departamentu IV, będące świadectwem działań operacyjnych podjętych przez Służbę Bezpieczeństwa, by monitorować przebieg tej koronacji.

Matka Boża Bydgoska

Bydgoszcz była w tamtym czasie częścią Archidiecezji Gnieźnieńskiej, zatem decyzja o koronacji została podjęta przez kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski⁴.

³ Oprac. na podst.: S. Kotowski (red.), *Piękna miłość ukoronowana*, Bydgoszcz 2016.

⁴ Na temat historii obrazu oraz jego koronacji zob.: Z *Dawna Polski Tyś Królową. Przewodnik po sanktuariach maryjnych. Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717–1983*, pod red. P. Anzulewicza, Szymanów 1983, s. 396–397; I. Puzowska, *Obraz „Madonna z Różą” z głównego ołtarza kościoła farnego w Bydgoszczy*, „Kronika Bydgoska” 1989, t. 11, s. 293–297; J. Kutta, E. Borodij, S. Pastuszewski, *W okresie PRL 1945–1989*, [w:] *Kościół katolicki w Bydgoszczy. Kalendarium*, pod red. J. Kutty, Bydgoszcz 1997, s. 336; S. Pastuszewski, *Madonny bydgoskie*, „Kalendarz Bydgoski” 1998, t. 28, s. 202–204; K. Śmigiel, *Z dziejów obrazu i kultu Matki Pięknnej Miłości w Kościele kolegiальnym (farnym) w Bydgoszczy*, „Kronika Bydgoska” 1999, t. 21, s. 59–60; M. P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Polski*, t. 3, Warszawa 2001, s. 122; T. Chinciński, *Obchody milenium Chrztu Polski na terenie Bydgoszczy i województwa bydgoskiego*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, nr 148, z. 3, s. 428; T. Chinciński, *Bydgoskie*, [w:] *Millenium czy Tysiąclecie*, pod red. B. Noszczaka, Warszawa 2006, s. 78–79; L. Łbik, *Zarys dziejów bydgoskiej katedry*, *Studia Bydgoskie*, t. 3: 2009, s. 291–292; G. Gromowski, *Prymas Tysiąclecia i koronacje wizerunków Maryi w polskich sanktuariach*, [w:] *Kardynał Stefan Wyszyński Prymas Tysiąclecia i Ewangelizator*, pod red. M. Kowalczyka i C. Parzyszka, Warszawa 2012, s. 377; S. Gajewski, *Wizyty Prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego w Bydgoszczy w świetle dokumentów Delegatury Bydgoskiej Instytutu Pamięci Narodowej*, [w:] *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Pomorskiej i Kujawach*, pod red. M. Białkowskiego i W. Polaka, Toruń 2014, s. 232–234; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Na szlaku Prymasa Tysiąclecia. Prymas Stefan Wyszyński na Kujawach i Pomorzu*, Warszawa 2016, s. 140–142; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Obecność Prymasa Stefana Wyszyńskiego na obchodach Milenium Chrztu Polski na Kujawach i Pomorzu*, [w:] *Znaczenie Chrztu Polski w dziejach Ojczyzny*, Warszawa–Toruń 2016, s. 90–93; W. Rozynkowski, *Związki Prymasa Stefana Wyszyńskiego*

Promotorem kultu był wówczas ks. Franciszek Hanelt, od 1946 roku administrator, a następnie proboszcz bydgoskiej fary (w chwili koronacji przebywający już na emeryturze). Kapłan ten odbudował świątynię po zniszczeniach wojennych, ale i wytrwale szerzył (przywracał) kult wobec tego wizerunku Maryi, jaki znajdował się w głównym ołtarzu kościoła.

Nie dokonując tu krytycznej analizy jego pochodzenia, warto przytoczyć jednak fragment opracowanego przez niego w 1962 roku zarysu dokumentacji, jaka miała popularyzować kult Matki Bożej Bydgoskiej. W nim ks. Hanelt starał się wykazać pochodzenie obrazu i powód, dla którego bydgoska fara stała się sanktuarium maryjnym. Należy przypuszczać, że poniżej cytowane opracowanie było częścią promocji kultu obrazu Matki Bożej Bydgoskiej, stąd stanowi cenne świadectwo czci wobec tego wizerunku Maryi z okresu przygotowań do jego koronacji.

„Jeszcze w noc świętojańską 1410 roku, kiedy wygaś Rozejm Bydgoski, starosta – kasztelan bydgoski uderza na Świecie, przechodzi przez Wisłę i kieruje atak wprost na Malbork, główną siedzibę Krzyżaków. Przed rozpoczęciem tej wyprawy nastąpiło ślubowanie w prastarej Farze Bydgoskiej: „Jeżeli Matka Boska dopomoże do pokonania wroga – tutaj powstanie Jej sanktuarium”. [...] W roku 1411 podpisują Krzyżacy tzw. Pokój Toruński, a starosta bydgoski otrzymuje odznaczenie. W wykonaniu ślubowania Bydgoszcz szuka godnego malarza obrazu Matki Bożej. I znalazła go w wybitnym geniuszu flamandzkim, który przedstawił w rzadkim ujęciu Matkę Bożą z Dzieciątkiem, stojącą na kuli i przepiękną różą w prawej dłoni. Róża ta ma symbolizować zwycięstwo nad Krzyżakami, gdyż tak, jak przepiękny kwiat róży wyrasta na łodydze pełnej kolców, tak zwycięstwo i pokój jest owocem krwawych, bolesnych bojów. Półksiężyc ma przypominać nasze zwycięstwo nad Tatarami. [...] W dniu 28 października 1466 roku, według zapisku na odwrocie obrazu, następuje intronizacja obecnego Cudownego Obrazu Matki Bożej z Różą, dziś zwanego Matką Boską Bydgoską. Z wdzięczności za ogromny wkład w zwycięstwo nad Krzyżakami, domalowano na obrazie postać starosty bydgoskiego i malborskiego, Jana z Kościelca (zmarł w r. 1475). Kłęczy ten piękny rycerz przed Matką Bożą, trzymając w ręku chorągiewkę z napisem: „Mater Dei, memento mei – Matko Boża, pomnij na mnie”. Z chwilą intronizacji, podobnie jak później, po zwycięstwie nad Szwedami na Jasnej Górze, rozpoczyna się wdzięczny kult Matki Bożej”⁵.

Cytowane wspomnienie historii kultu jest w opracowaniu ks. Hanelt jest bardziej szczegółowe, nakreślając dzieje wizerunku Maryi i kościoła farnego w kolejnych wiekach. Ks. Hanelt kończy je następującym życzeniem: „Oby Pani Bydgoska, a Królowa Polski miała w Swej Niebiańskiej Opiece to nasze miasto i Naród. Niech

z obszarem województwa kujawsko-pomorskiego, [w:] *Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego*, red. A. Radziwiński, Toruń 2017, s. 541–553.

⁵ F. Hanelt, *Bydgoszcz-Fara. Dokumentacja*, Bydgoszcz 1962, s. 10–12, mps [w:] zbiory autora.

Swój wierny polski lud darzy, jak w tym bydgoskim obrazie, słodkim, matczynym wzrokiem i uczuciem. Niech Swoją Polskę, nie tylko na cudownym wizerunku, ale zawsze i wszędzie obdarza piękną różą pokoju”⁶.

Przygotowania do koronacji

W sensie szerszym przygotowania do koronacji wizerunku trwały – za sprawą ks. F. Hanelta – od zakończenia II wojny światowej i były owocem jego wysiłków na rzecz propagowania jego kultu wśród mieszkańców miasta i diecezji.

Po decyzji Prymasa rozpoczęto przygotowania do uroczystości zarówno po stronie kościelnej, jak i państwowej. Biskup J. Czerniak zorganizował w dniu 12.05.1966 roku naradę duchowieństwa bydgoskiego w sprawie koronacji obrazu Matki Bożej Bydgoskiej, w efekcie której wyłoniono Komitet Organizacyjny, któremu on, jako sufragan gnieźnieński, przewodniczył. Należeli do niego również następujący proboszczowie parafii bydgoskich: ks. Antoni Majchrzak – proboszcz parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa i wicedziekan dekanatu Bydgoszcz I, ks. Feliks Małecki – proboszcz parafii pw. Miłosierdzia Bożego i wicedziekan dekanatu Bydgoszcz II, ks. Kazimierz Warda – administrator parafii farnej i gospodarz uroczystości, ks. Mieczysław Skonieczny – proboszcz parafii pw. Świętej Trójcy i dziekan dekanatu Bydgoszcz II, ks. Stanisław Wiśniewski – proboszcz parafii św. Piotra i Pawła i dziekan dekanatu Bydgoszcz I oraz ks. Czesław Rólski – proboszcz parafii pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy⁷.

Wyznaczono także księży odpowiedzialnych za poszczególne elementy przygotowania liturgii koronacyjnej: utrzymanie porządku – ks. F. Małecki, śpiew – ks. W. Zientarski, zespoły śpiewacze – ks. F. Resiak, ministrantów – ks. J. Mrugasiewicz, oprawę mszy św. – ks. M. Wróblewicz, przygotowanie ołtarza koronacyjnego – ks. Cz. Rólski, nadzór nad liturgią – ks. T. Pomin⁸.

Bliższym przygotowaniem po stronie kościelnej były także głoszone przez księży misjonarzy św. Wincentego a Paulo kolejno w parafiach bydgoskich siedmiodniowe misje od 4 maja 1966 roku⁹, a w parafii szwederowskiej także i tzw. Triduum modlitw, bezpośrednio przygotowujące do samej uroczystości koronacyjnej¹⁰.

⁶ Tamże, s. 19–20.

⁷ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja dot. przebiegu kościelnych uroczystości koronacyjnych M.B. Farnej dnia 29-30.V.1966 r. w Bydgoszczy – diecezja gnieźnieńska, k. 68–69.

⁸ IPN BU 01041/17/J, Meldunek – Telegram nr rej. – 8984/66, k. 26.

⁹ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 68.

¹⁰ IPN BU 01041/17/J, Plan operacyjnego zabezpieczenia uroczystości koronacyjnych Matki Boskiej Farnej z parafii pw. św. Marcina i Mikołaja, Bydgoszcz, dekanat I, w parafii pw. Najśw. Marii Panny Nieustającej Pomocy w Bydgoszczy, dekanat II, diecezja gnieźnieńska, k. 10.

Do parafii bydgoskich Kuria Metropolitalna w Gnieźnie rozesała informację, którą należało odczytać na wszystkich mszach św. w kościołach Archidiecezji Gnieźnieńskiej w niedzielę (22.05) poprzedzającą uroczystość. Zapowiadano w niej, że aktu koronacji dokona osobiście kard. S. Wyszyński, Prymas Polski w pięćsetną rocznicę ufundowania obrazu. Zapowiadano także, że „będzie to jedyna ogólnodiecezjalna uroczystość maryjna w obecnym roku millenijnym”¹¹. Podpisana przez biskupa J. Czerniaka informacja zawierała również następującą zachętę: „Wdzięczni za wzruszające, pamiętne chwile na Wzgórzu Lecha, na Jasnej Górze i innych miejscach, za całe polskie święto Millenium – weźmy liczny i pobożny udział w bydgoskiej uroczystości, w akcie koronacji obrazu Tej, którą zaprosiliśmy na nasze Gody Narodu”¹². W parafialnych gablotach zawisły także plakaty zawierające program koronacji i zachętę do uczestnictwa w nim¹³.

Zgodnie z przyjętym programem operacyjnego zabezpieczenia funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa, w okresie przygotowującym do koronacji, podjęli zaś następujące czynności. Rozmowy z tajnymi współpracownikami (wśród księży: „Znajomy”, „Spała”, „Kaczmarek”, „Ostrożny”, „Wars II”, „Biały” i osób świeckich: „Gawroński”, „Malinowski”, „Józef”, „Tenor”, „Marian”, „Zosia”, „Pik”) mające na celu ustalenie ostatecznego programu uroczystości, funkcji poszczególnych biskupów i księży oraz nazwisk i form zaangażowania osób świeckich. Zbierano również informacje o trwających przygotowaniach do koronacji, jakie odbywały się w poszczególnych parafiach bydgoskich poprzez rozsyłanie zapytań do komend MO „oraz wykorzystanie możliwości Wydziału II i III”¹⁴. Przeprowadzono też rozmowy „uświadamiające” z ks. Wardą i ks. Rólskim „na okoliczność obciążenia ich odpowiedzialnością za bezpieczeństwo i porządek w czasie koronacji”¹⁵. Na dzień 29 maja dla młodzieży zorganizowano wycieczki szkolne oraz koncert w Muszli parku miejskiego. Imprezy te ostatecznie zostały odwołane w dniu wyjazdu z powodu niesprzyjającej pogody¹⁶. „Organizatorzy nie uwzględnili w swych planach takiej ewentualności”¹⁷.

Sam akt koronacji miał być w zamyśle prymasa wielką manifestacją wiary i przywiązania do Kościoła. Stąd planowano udział i modlitwę wielu tysięcy wiernych. Typując miejsce celebracji, pominięto niemal automatycznie plac przed Farą ze

¹¹ IPN BU 01041/17/J, Odezwa do odczytania w kościołach w dniu 22.V.1966 r., k. 30.

¹² Tamże.

¹³ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 69.

¹⁴ IPN BU 01041/17/J, Plan operacyjnego zabezpieczenia..., k. 11.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Por. IPN BU 01041/17/J, Notatka. Uwagi dotyczące zabezpieczenia uroczystości kościelnych na terenie m. Bydgoszczy w dniach 29–30 maja 1966 r., k. 78.

¹⁷ Tamże.

względu na to, iż jest niewielki i nie pomieściłby spodziewanej liczby wiernych. Jako najwłaściwsze uznano platformę Starego Rynku, ale na tę lokalizację nie uzyskano zgody władz miejskich. Ostatecznie miejscem koronacji stała się tzw. Boża Rola, przykościelny plac należący do parafii pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy na Szwederowie. Wyjaśnienie tej lokalizacji znajduje się między innymi w *Planie operacyjnego zabezpieczenia uroczystości koronacyjnych*, stworzonym przez ppłk. SB H. Dojerskiego, datowanego na 19.05.1966 r. „Parafia farna pw. św. Marcina i Mikołaja liczy 22 tys. parafian i mieści się w centrum miasta Bydgoszczy, przy ul. Farnej 2. W najbliższym sąsiedztwie parafii znajduje się szereg instytucji użyteczności publicznej, w tym siedziba Miejskiej Rady Narodowej. Na przylegających do parafii ulicach panuje duży ruch pieszy i kołowy – dogodny dojazd z wszystkich kierunków miasta. Teren przykościelny może pomieścić około 2500 osób. Kościół zaś sam od 2000 – 3000 osób. Przekrój socjalny parafian to głównie inteligencja. [...] Jedną z zasadniczych przyczyn przeniesienia tam [na Szwederowo] uroczystości koronacyjnych było nie wyrażenie zgody przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej przeprowadzenia koronacji na Starym Rynku, tj. placu przyległym do kościoła farnego. Parafia pw. Najśw. Maryi Panny Nieustającej Pomocy liczy 19.500 osób. Zamknięty teren przykościelny może pomieścić około 30 000 osób, zaś kościół około 4 000. Umiejscowiona jest na skraju miasta Bydgoszczy, w południowej jego części, a w jej obrębie nie znajdują się poważniejsze instytucje użyteczności publicznej. Brak również dogodnych środków komunikacji. Topograficzne usytuowanie parafii – na wzgórzu, utrudnia dojście i dojazd z śródmieścia. Gros parafian to robotnicy i ich rodziny”¹⁸. Scharakteryzowane położenie parafii będzie dla strony kościelnej stanowić pewną trudność logistyczną w transporcie obrazu z Fary do kościoła na Szwederowie.

Na tydzień przed koronacją stan wiedzy funkcjonariuszy SB w tym względzie był niewielki. „Ksiądz Warda – administrator parafii Farnej stwierdził, że obraz przewieziony zostanie »prywatnie« do parafii Szwederowo. Oznacza to, że nie będzie żadnej kolumny towarzyszącej. Obraz wiezony będzie ulicami: Stary Rynek, Długą, Wełniany Rynek Podgórną i Ugory. Powrotnie wiezony będzie ulicami: Ugory, Podgórną, Wierzbickiego, Nowy Rynek, Wały Jagiellońskie, Jana Kazimierza, Stary Rynek i Farną – z uwagi na jednokierunkowy ruch na ulicy Długiej”¹⁹. Przyjęta wersja transportowania obrazu oznaczała, że nie będzie miał on charakteru procesyjnego, co szczególnie niepokoiło funkcjonariuszy SB.

Powyższy plan miał zostać doprecyzowany i uszczegółowiony po kolejnych rozmowach z tajnymi informatorami, którzy przekazaliby informacje z ostatniego

¹⁸ IPN BU 01041/17/J, Plan operacyjnego zabezpieczenia..., k. 8.

¹⁹ Tamże, k. 10.

spotkania kościelnego Komitetu Organizacyjnego, jakie odbyło się dnia 27 maja pod przewodnictwem biskupa J. Czerniaka.

Na dzień koronacji wyznaczono 2 grupy pracowników operacyjnych, po 7 osób każda, by od godz. 3.30 „profilaktycznie penetrowały tereny przyległe do parafii (1 – Farnej, 2 – Szwederowo)”²⁰. Sztabem dla obu grup był budynek Miejskiej Rady Narodowej, a punktami łączności: dla grupy 1 – budynek MRN, dla grupy 2 – pomieszczenie w Liceum Ogólnokształcącym nr 2 przy ul. Nowodworskiej 10. Dodatkowo, w celu sprawnego dopływu informacji, w rejonach zabezpieczanych uruchomione zostaną zakryte punkty łączności radiowej ze sztabem²¹. W dniu tym miała odbyć się narada w celu omówienia czynności wynikających z obu planów zabezpieczenia²², którą przeprowadzi kierownik sztabu lub upoważniony przez niego członek sztabu²³. Kierownikiem sztabu zabezpieczenia uroczystości koronacyjnych był ppłk H. Dojerski, naczelnik Wydziału IV Komendy Wojewódzkiej MO w Bydgoszczy, jego zastępcą mjr A. Drążkowski, naczelnik Wydziału Służby Zewnętrznej KWMO. Członkami zaś mjr B. Kowalski, zastępca Komendanta Miejskiego MO i mjr Z. Marcinkowski, zastępca naczelnika Wydziału IV KWMO²⁴.

Przebieg uroczystości

Uroczystość koronacyjna miała miejsce w Uroczystość Zesłania Ducha Świętego, 29 maja 1966 roku.

O godz. 18.00 obraz został wyniesiony procesyjnie z Fary i umieszczony na prywatnym samochodzie, „półtora nówką – skromnie udekorowanymi kwiatami. [...] Dekoracja samochodu była skromna dlatego, że przygotowywano ją w ostatniej godzinie przed rozpoczęciem uroczystości, bo kilku właścicieli dorożek ciężarowych kolejno odmówiło jazdy”²⁵. Właścicielem samochodu marki Żuk był Antoni Wiczorek (krewny obecnego proboszcza Katedry bydgoskiej), który poproszony przez ks. Wardę, zgodził się przewieźć nim obraz do parafii na Szwederowie i z powrotem.

Samochód z obrazem Matki Bożej przyjechał na tzw. Bożą Rolę, przed kościół MB Nieustającej Pomocy ok. godz. 18.20. Wtedy nastąpiło powitanie go przez wiernych, śpiewających pieśń „Witaj Królowo, czysta dziewico...”. Obraz procesyjnie (prowadzącym był bp J. Czerniak), przeniesiono do ołtarza zbudowanego przed

²⁰ Tamże, k. 13.

²¹ Tamże, k. 14.

²² Pierwszy powstał dnia 7.05.1966 r. Por. tamże, k. 11.

²³ Tamże, k. 14.

²⁴ IPN BU 01041/17/J, Zarządzenie Komendanta Milicji Obywatelskiej woj. Bydgoskiego z dn. 25 maja 1966 r. w sprawie powołania Sztabu KWMO, k. 16.

²⁵ IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 70.

kościółem. Przed nim złote korony niosła Maria Wacławska w asyście członków rady parafialnej parafii farnej Dionizego Szarafińskiego i Feliksa Dolczyńskiego²⁶. Po umieszczeniu obrazu w ramach polowego ołtarza rozpoczęto śpiew Litanii Loretańskiej²⁷.

Następnie na miejsce celebracji przyjechał ks. prymas oraz inni biskupi. Prymas przyjechał bezpośrednio z kościoła mariackiego w Gdańsku, gdzie odbywała się peregrynacja Kopii Obrazu Jasnogórskiego²⁸. Najpierw pojechał (ok. godz. 16.20²⁹) do Bazyliki. Tam został przywitany przez grupę ok. 500 dzieci pierwszokomunijnych i 300 osób dorosłych³⁰. Po krótkim odpoczynku został przywieziony na Szwedero-wo. Tam (ok. godz. 18.40) po powitaniu przy bramie kościelnej przez ks. Wardę i zaproszonych biskupów, administrator parafii farnej oficjalnie poprosił o dokonanie aktu koronacji obrazu Matki Bożej Bydgoskiej³¹. Następnie prymas w asyście duchowieństwa przeszedł do ołtarza koronacyjnego³².

Wprowadzenia do liturgii dokonał ks. Warda. Koronacji obrazu zaś prymas Wyszyński wraz z biskupem Antonim Pawłowskim, ordynariuszem diecezji wrocławskiej³³. Bezpośrednio po akcie koronacyjnym odśpiewano uroczyste: „Wesel się Królowo miła”³⁴. Następnie odprawiono uroczystą mszę św., której przewodniczył bp J. Czerniak, a kazanie wygłosił kard. Wyszyński. „Ustalono, że uroczystości koronacyjne obrazu Matki Boskiej były filmowane przez przedstawiciela radia i telewizji włoskiej”³⁵.

W uroczystościach koronacyjnych wzięli udział następujący biskupi: abp metropolita gnieźnieński i warszawski kard. Stefan Wyszyński, Prymas Polski, abp metropolita krakowski Karol Wojtyła, abp metropolita poznański Antoni Baraniak, ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Baręła, ordynariusz diecezji chełmińskiej bp Karol Kowalski, ordynariusz diecezji wrocławskiej bp Antoni Pawłowski, bp pomocniczy częstochowski Tadeusz Szwagrzyk, bp. pomocniczy chełmiński Bernard Czaplński i Zygfryd Kowalski, bp. pomocniczy wrocławski Jan Zaręba i Kazimierz Majdański, bp pomocniczy krakowski Julian Groblicki oraz bp. pomocniczy gnieźnieński

²⁶ Por. S. Kotowski, dz. cyt., s. 26.

²⁷ IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 23.

²⁸ Por. IPN BU 01041/17/J, Biuletyn milenijny nr 30/118/66. k. 57.

²⁹ Por. tamże, k. 61.

³⁰ Por. S. Kotowski, dz. cyt., s. 37; IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 70.

³¹ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 70.

³² IPN BU 01041/17/J, Meldunek..., k. 23.

³³ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 71.

³⁴ IPN BU 01041/17/J, Meldunek..., k. 23.

³⁵ IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 72.

Jan Czerniak i Lucjan Bernacki oraz „około 200 księży i 8–10 tysięcy wiernych zgromadzonych na placu przed kościołem”³⁶.

W czasie homilii ks. prymas wyjaśnił powody, dla których jego pomocnikiem przy koronacji obrazu był biskup włocławski. „Już z kronik wizytacyjnych biskupów kujawsko-pomorskich wiemy, że obraz ten był wiernie czczony poprzez wszystkie koleje losów, przez jakie przechodziło starożytne miasto Bydgoszcz. Z kronik dowiadujemy się o wielkiej opiece, jaką Biskupi kujawsko-pomorscy otaczali obraz Matki Najświętszej. Dzisiaj uprosiłem ich następcę, obecnego Biskupa Włocławskiego, aby wspierał moją dłoń, gdy nakładałem diadem koronny na umiłowaną głowę Matki Pięknej Miłości”³⁷. W czasie kazania kard. Wyszyński wyjaśnił także powód koronacji tego wizerunku. „Ta milenijna koronacja obrazu Matki Najświętszej, który od dawna nazywany jest Obrazem Koronacyjnym i czczony był, jako obraz Niepokalanego Poczęcia i obraz Wniebowzięcia. Ma więc dla nas znaczenie odnowy naszej wierności Trójcy Świętej, której tak wspaniałe działanie widzimy w Matce Boga i ludzi. Zbliżyła się tutaj młodzież drugiego Tysiąclecia i zapytywała, czy my jej wierzymy i ufamy. Odpowiem ci, Droga Młodzieży Bydgoska! My Wam wierzymy i ufamy, my Was kochamy i błogosławimy Wam na nowe tysiąclecie wiary! Uroczystość dzisiejsza, należąca do serii milenijnych uroczystości w Archidiecezji Gnieźnieńskiej, będzie dla nas wszystkich podniesieniem serc ku Trójcy Świętej, ku Bogu Ojcu, Bogu Synowi i Bogu Duchowi Świętemu”³⁸. Prymas podczas swego kazania, jak i później, kilkakrotnie nazywał koronowany obraz Matką (lub Nauczycielką) Pięknej Miłości. Odtąd stał się on dominującym tytułem, używanym wobec tego wizerunku Maryi.

Po zakończonej Eucharystii prymas dokonał „Aktu oddania Ziemi Bydgoskiej w macierzystą opiekę Bogurodzicy Dziewicy, Bogiem Sławionej Maryi na drugie tysiąclecie wiary”³⁹. W tekście tegoż aktu my, Pasterz Archidiecezji z Duchowieństwem i Wiernym Ludem składamy Tobie korne dzięki za wszystko, czym nas od zarania dziejów uszczęśliwił. [...] Dziś, w uroczystym dniu koronacji Obrazu Matki Bożej w Bydgoszczy składamy Ci dzięki, dobry nasz Boże, za tve poprzez Maryję działanie. [...] Matko Boża, którą lud zwie Panią na Bydgoszczy! [...] Już pięć wieków upływa, odkąd postanowiono codziennie śpiewać od świtu we Farze i głosić Twą chwałę. Cześć Twoja od dawien dawna krzewi się wśród ludu tej ziemi. Zawsze z nim byłaś, czy wtedy, kiedy chodziło o patriotyczny zryw, albo gdy Naród dźwigał krzyż cierpienia, czy też gdy święcił chwile wesela. Ilekroć Ziemia Bydgoska

³⁶ Tamże, k. 69.

³⁷ Cyt. za: S. Kotowski, dz. cyt., s. 57.

³⁸ Tamże, s. 58.

³⁹ IPN BU 01041/17/J, Akt oddania Ziemi Bydgoskiej w macierzystą opiekę Bogurodzicy Dziewicy, Bogiem Sławionej Maryi, na drugie tysiąclecie, k. 96.

dźwigała się z ruin i zgliszcz, kiedy wracała do życia nowego. Ty, Matko, wlewałaś w okaleczone serca balsam miłości, dobroci i przebaczenia. Matczyny Twój wpływ po jakże bolesnych przejściach ostatniej wojny ożywiał na nowo chrystusowego ducha w nas. Teraz wprowadzasz nas w wiary nowe tysiąclecie, ukazując kwiat: różę ofiarnej miłości. [...] Prawem miłości chcemy przepoić osobiste swe życie. Prawo to krzewić w rodzinach oraz szanować we wszystkich społecznych poczynaniach. Matko Jezusowa, Dziewico Wspomożycielko, Pani Jasnogórska i Pani na Bydgoszczy, Nauczycielko Pięknej Miłości!”⁴⁰.

Po zakończeniu uroczystości (ok. godz. 21.20⁴¹) obraz przeniesiono z powrotem do samochodu. „Żegnający tłum obraz Matki Boskiej w parafii Szwederowo początkowo usiłował procesyjnie udać się za obrazem. Widać było tendencje, aby nie łądować obrazu na samochód. Starsza niewiasta krzyknęła: „chcemy, aby Matka Boska szła z nami do Fary”. Okrzyku tego nikt nie podjął”⁴². Obraz przewieziono do Fary „w asyście 7 księży i około 200 osób, które towarzyszyły obrazowi w jego końcowej wędrówce przed kościołem farnym obraz witany był przez biskupów gnieźnieńskich i pelplińskich (Czerniaka, Bernackiego i Czaplńskiego), miejscowych księży i około 1000 osób”⁴³. W Farze obraz uroczysto wniesiono do kościoła. Następnie odśpiewano Apel Jasnogórski.

Wyszyński nie towarzyszył obrazowi⁴⁴. Ks. Prymas i biskupi chwilę wcześniej (ok. godz. 21.15⁴⁵) odjechali do domu parafialnego przy Bazylice św. Wincentego a Paulo, gdzie przygotowano dla nich i około 25⁴⁶ zaproszonych księży uroczystą kolację. „W trakcie kolacji [prymas]wygłosił przemówienie. Stwierdził m. in. że Bydgoszcz – jako główny ośrodek ateizmu w Polsce, słynie również i z tego, że jej mieszkańcy przywiązują coraz większą uwagę do życia religijnego. Oceniał też zasługi kleru bydgoskiego, jako gorliwie spełniającego swoje obowiązki”⁴⁷. Po zakończonej kolacji biskupi zostali rozwiezieni na noclegi na bydgoskie plebanie⁴⁸. Prymas nocował na plebanii Bazyliki.

⁴⁰ Tamże, k. 96–97.

⁴¹ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 71.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ IPN BU 01041/17/J, Biuletyn milenijny..., k. 61.

⁴⁵ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 71

⁴⁶ Por. tamże, k. 72.

⁴⁷ IPN BU 01041/17/J, Biuletyn milenijny..., k. 61–62.

⁴⁸ IPN BU 01041/17/J, Meldunek..., k. 25.

30 maja

Zaproszeni biskupi dnia następnego, tj. 30 maja, przewodniczyli Mszom św. lub wygłosili homilie na porannych mszach św. w goszczących ich parafiach⁴⁹. Abp K. Wojtyła w Bazylice⁵⁰, biskup J. Kowalski w kościele pw. św. Piotra i Pawła⁵¹, biskup B. Czapliński w kościele pw. Miłosierdzia Bożego⁵², biskup Z. Kowalski w kościele pw. św. Wojciecha⁵³, biskup L. Bernacki w kościele pw. Ducha Świętego⁵⁴, biskup J. Groblicki w kościele pw. Świętej Trójcy⁵⁵. Biskup J. Czerniak z powodu choroby nie tego dnia nie występował publicznie⁵⁶. Prymas Wyszyński natomiast w Farze⁵⁷.

W swoim kazaniu wygłoszonym tego dnia ks. prymas poczynił mini wykład z trynitologii, dowodząc, że Maryja jest odbiciem, wyrazem i przekazicielką miłości wewnątrz Trójcy Świętej. Odniesienie do Osób Boskich miało prawdopodobnie uzasadnienie w tym, że w tamtym czasie obraz Matki Bożej Pięknej Miłości był zastępowany obrazem przedstawiającym Trójcę Świętą, co mogło stanowić inspirację do takich odniesień. Następnie kaznodzieja odniósł się do teologii soborowej. „Dzisiaj Kościół coraz bardziej pokazuje się nam jako Kościół Chrystusa i Maryi. Jak gdyby do Nich zostało powtórzone przykazanie dane jeszcze w Raju dwojgu: „czyńcie sobie ziemię poddaną” przez miłość. Oto, Najmilsze Dzieci, scena wczorajszej uroczystości. Jakże wdzięczni jesteśmy wszystkim, którzy ją przygotowali! [...] A my, wyrażamy nadzieję, że miasto Bydgoszcz, tutaj otworzy Serce serc dla miasta i tutaj będzie się dzielić sercem, krzepić serca i stąd będzie wynosić większą jeszcze miłość. Tego wam życzy Wasz biskup”⁵⁸.

W meldunku z podsłuchanych kazań wykazywano, że „akcenty społeczno-polityczne zawarte były w wystąpieniach kardynała Wyszyńskiego i arcybiskupa Wojtyły. [...] W kościołach, gdzie kazania wygłaszali księża uczestniczyło od 150 do 200 osób.

⁴⁹ Por. IPN BU 01041/17/J, Biuletyn milenijny..., k. 62.

⁵⁰ Por. IPN BU 01041/17/J, Stenogram kazania wygłoszonego przez biskupa Wojtyłę z Krakowa w kościele św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy dnia 30.V.66 o godz. 8.00–9.00, k. 38–41.

⁵¹ Por. IPN BU 01041/17/J, Komunikat z dn. 30 maja 1966 r. dotyczy wygłoszonego kazania w kościele św. Trójcy przy ulicy gen. K. Świerczewskiego, k. 51.

⁵² Por. IPN BU 01041/17/J, Pismo nr D003890/66, k. 66; Stenogram kazania wygłoszonego przez biskupa Czaplińskiego dnia 30.V.1966 r. w kościele przy ul. Nakielskiej o godz. 8.40, k. 42–44.

⁵³ IPN BU 01041/17/J, Program uroczystości koronacji obrazu Matki Boskiej w Bydgoszczy w dniach 29–30.V.1966 r., k. 36.

⁵⁴ Por. IPN BU 01041/17/J, Komunikat z dn. 30 maja 1966 r., k. 52.

⁵⁵ Por. IPN BU 01041/17/J, Notatka służbowa, k. 51.

⁵⁶ Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 72.

⁵⁷ IPN BU 01041/17/J, Program..., k. 36.

⁵⁸ Cyt. za: s. Kotowski, dz. cyt., s. 65–66.

Natomiast kazania kard. Wyszyńskiego i arcybiskupa Wojtyły wysłuchało po 2 tysiące osób. [...] Kardynał Wyszyński o godz. 12.00 opuścił teren miasta Bydgoszczy i samochodem wyjechał w kierunku Torunia⁵⁹.

Podsumowanie

Służba Bezpieczeństwa z ironią podchodziła do idei koronacji obrazu Matki Bożej Bydgoskiej. Już w „krótkiej historii obrazu” stworzonej na potrzeby opracowania planu operacyjnego, zapisano: „z posiadanych materiałów wynika, że obraz M. B. Farnej, znajdujący się w kościele parafii pw. Marcina i Mikołaja przedstawia sobą rzekomo właściwości cudotwórcze. W swej historii najnowszej nie zawiera tzw. cudów. Jak głosi legenda miało mieć miejsce kilka cudów związanych z obrazem w ubiegłych wiekach. [...] Obraz ten jak wspomniano nie posiada na swym koncie większych „zasług” w kwestii powodowania tzw. cudów. [...] Skąpe materiały faktograficzne są powodem, że propaganda wokół „zasług” obrazu koncentrować się będzie na robieniu mu opinii i rozbudzaniu zainteresowania nim wśród wiernych”⁶⁰.

Krytykowano wystrój samochodu przewożącego obraz, trasy przejazdu, jak i samego ołtarza polowego⁶¹, choć przyznano także, że „charakterystycznych dla tego typu imprez faktów naruszenia porządku i bezpieczeństwa publicznego nie stwierdzono”⁶².

Na tej bazie budowano przekaz mający na celu wykazanie, że część księży pracujących w bydgoskich parafiach jest sceptyczna wobec decyzji Prymasa o koronacji tego wizerunku. „Księża pod adresem organizatorów koronacji wysuwają następujące zastrzeżenia: miejsce koronacji nieodpowiednie, usytuowanie ołtarza i podium koronacyjnego w miejscu takim, że tylko części publiczności mogła oglądać, radiofonizacja nieodpowiednia (jeden głośnik i zła słyszalność), powitanie prymasa i biskupów kosztem uroczystego powitania obrazu koronacyjnego, bowiem taki miał być cel przeprowadzanych uroczystości, zamiast śpiewu było „machanie pałeczką”, koronacja była stanowczo za długa jak na tę porę jej przeprowadzenia, na czym m.in. i również zaważyło długie kadzenie ks. dziekana Wiśniewskiego względem osoby prymasa, kolacja nie udana z uwagi, iż nie wszyscy biskupi i zaproszeni księża zostali powiadomieni o porze i miejscu jej odbywania, dlatego na planowanych 100 było około 50 osób, przemówienie ks. prymasa podczas koronacji obrazu było

⁵⁹ IPN BU 01041/17/J, Program..., k. 35–36.

⁶⁰ IPN BU 01041/17/J, Plan..., k. 7.

⁶¹ IPN BU 01041/17/J, Program..., k. 76.

⁶² Tamże.

bardzo krótkie i sprowadzające się wyłącznie do tematyki religijnej”⁶³. Wykazywano również, że – według księży bydgoskich rzeczowo oceniających stanowisko miejscowego społeczeństwa do polityki hierarchii kościelnej [...] nad stosunkiem Bydgoszczan do tych uroczystości „zawisło” orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich⁶⁴. Zauważono, że prymas po kilku minutach oczekiwania przed Farą na obraz po koronacji odjechał⁶⁵. Zacytowano także nieliczne krytyczne wypowiedzi hierarchów kościelnych dotyczących organizacji uroczystości.

Wskazywano na niepowodzenie wysiłków kościelnych, mających zapewnić wysoką frekwencję wiernych oraz pobudzenie religijne w mieście. „Przebieg uroczystości koronacyjnych wskazuje, że organizatorzy nie osiągnęli planowanego wydźwięku propagandowego. Około 30% osób zebranych w miejscu uroczystości, opuściło plac bezpośrednio po przemówieniu Wyszyńskiego, motywując to brakiem ciekawych wydarzeń oraz zimnem”⁶⁶. Zamiast wspomnianych w „Informacji dotyczącej przebiegu uroczystości” 8 do 10 tysięcy w donosie ustnym z 1 czerwca 1966 roku oficer prowadzący TW Ostrożny zanotował, iż strona kościelna „przyjmuje, że w punkcie kulminacyjnym uroczystości było około 35–40 tys. ludzi”⁶⁷.

Niezależnie od prób dyskredytacji uroczystości przez informacje i meldunki składane przez funkcjonariuszy i informatorów Służby Bezpieczeństwa w 1966 roku, należy odnotować i to, że kult obrazu Matki Bożej Bydgoskiej po koronacji przez kolejne dziesięciolecia nadal przybiera na znaczeniu. Wyrazem tego są kolejne decyzje arcybiskupów gnieźnieńskich. Decyzją kard. Józefa Glempa w latach 1982–1986 przy Farze rezydował Wikariusz Biskupi dla Miasta Bydgoszczy. Dnia 5 września 1993 roku abp Henryk Muszyński powołał do istnienia Kapitułę Bydgoską pw. Matki Bożej Piękną Miłości-Matki Kościoła i podniósł bydgoską Farę do godności kolegiaty. Papież Jan Paweł II pielgrzymując w czerwcu 1999 roku do Bydgoszczy nałożył papieskie korony na skronie Maryi i Dzieciątka oraz ogłosił swoją decyzję o podniesieniu Fary do godności Konkatedry Archidiecezji Gnieźnieńskiej⁶⁸.

Kościół ten – Sanktuarium Matki Bożej Piękną Miłości – z dniem 25 marca 2004 roku stał się katedrą nowo utworzonej Diecezji Bydgoskiej. Matka Boża zaś, obok bł. bp. Michała Kozala, została ogłoszona jej patronką.

⁶³ IPN BU 01041/17/J, Doniesienie ustne nr 10/66, k. 83–84.

⁶⁴ Tamże, k. 75.

⁶⁵ Samochód zmienił trasę, przez konieczność zachowania znaków drogowych i dostosowania się do jazdy uliczkami jednokierunkowymi, co wydłużyło czas transportu obrazu o ok. 20 minut. Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 91.

⁶⁶ IPN BU 01041/17/J, Biuletyn milenijny..., k. 62. Por. IPN BU 01041/17/J, Informacja..., k. 75.

⁶⁷ IPN BU 01041/17/J, Doniesienie ustne..., k. 83.

⁶⁸ Por. Strona internetowa Katedry Bydgoskiej, katedrabydgoska.pl (dostęp: 15.08.2017).

ks. Jarosław Wąsowicz SDB

Kult Błogostawionego ks. Jerzego Popiełuszki na terenie diecezji wrocławskiej

Beatyfikacja ks. Jerzego Popiełuszki 6 czerwca 2010 roku w Warszawie na Placu Piłsudskiego stała się ważnym wydarzeniem nie tylko w dziejach Kościoła, ale całego polskiego społeczeństwa. Z okazji tego wydarzenia polscy biskupi w liście pasterskim pisali: „Świadectwo Księdza Jerzego jest dziś bardzo aktualne. Dziś także przecież trzeba stanowczo stawać w obronie prawdy, godności człowieka oraz ewangelicznych wartości. Dziś także trzeba w Polsce jednoczyć ludzi wokół spraw najważniejszych. Trzeba uwalniać się od nienawiści i budowania murów, które dzielą, a zło dobrem zwyciężać. Ksiądz Jerzy Popiełuszko pokazał nam świadectwem swego życia, że autentycznie przeżywana wiara rodzi postawę zatroskania o dobro innych ludzi. Jako kapelan Solidarności nie był obojętny na kłamstwo, biedę, krzywdę, niesprawiedliwość. W ten sposób stał się swego rodzaju patronem sprawiedliwości społecznej w naszym kraju. Nauczanie i postawa Księdza Jerzego uwarunkowują nas dzisiaj na współczesne formy wyzysku i złego traktowania ludzi słabych, biednych i bezrobotnych”¹.

We wspomnianej uroczystości wzięło udział ok. 140 tys. wiernych, w tym matka zamordowanego w 1984 roku kaptana Marianna Popiełuszko, delegacje NSZZ „Solidarność” z całej Polski. Aktu beatyfikacji w imieniu papieża Benedykta XVI dokonał kard. Angelo Amato SDB, prefekt Kongregacji spraw kanonizacyjnych².

Akt beatyfikacji potwierdził, że Kościół uznał jednoznacznie śmierć ks. Jerzego Popiełuszki za autentyczne męczeństwo w rozumieniu teologicznym. Była to więc śmierć przyjęta z powodu wiary i zadana z nienawiści do wiary, a nie jedynie z przyczyn politycznych. Za prześladowcę uznany został w tym przypadku system komunistyczny, ze wszystkimi swymi uwarunkowaniami wpływającymi na bezpośrednich sprawców zbrodni.

Beatyfikacja umożliwiła jednocześnie publiczny kult ks. Jerzego Popiełuszki, który rozwija się odtąd dynamicznie w całej Polsce. Jego centralnym miejscem, jest

¹ *List pasterski Episkopatu Polski przed beatyfikacją Sługi Bożego Ks. Jerzego Popiełuszki*, „Miesięcznik Diecezji Wrocławskiej. Kronika” 2010, t. 93, nr 5, s. 462–468.

² Por. J. Sosnowska, A. Bujak (fot.), *Prawdy i sprawiedliwy. Życie i męczeństwo błogostawionego ks. Jerzego Popiełuszki*, Kraków 2010, s. 188–207.

Sanktuarium ks. Jerzego przy kościele pw. św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu, gdzie znajduje się grób męczennika. Do tej pory przybyło tam już ponad 20 mln ludzi z całego świata. Od 2010 roku w kilku diecezjach naszego kraju powstały parafie pw. bł. ks. Jerzego Popiełuszki, jego relikwie zostały przekazane do kilkudziesięciu już świątyń³. 31 sierpnia w bazylice św. Brygidy w Gdańsku abp Sławoj Leszek Głódź, metropolita gdański odczytał wiernym dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Stolicy Apostolskiej, ustanawiający bł. ks. Jerzego, kapłana i męczennika, patronem członków NSZZ „Solidarność”. Nastąpiło to podczas uroczystej mszy św.j sprawowanej z okazji 34. rocznicy powstania „Solidarności”⁴. W roku 2017 w uroczysty sposób obchodzone były 70 urodziny męczennika za wiarę⁵.

Oprócz żoliborskiego sanktuarium kult bł. ks. Jerzego Popiełuszki rozwija się szczególnie w miejscach związanych z jego posługą i męczeńską śmiercią. W tym miejscu wymienić należy m.in. rodzinne strony ks. Jerzego Popiełuszki – parafię pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Suchowoli, parafię Świętych Polskich Męczenników w Bydgoszczy – gdzie odprawił ostatnią w życiu mszę., Górsk – gdzie został porwany; Włocławek – gdzie w Wiśle na tamie 30 października 1984 roku wyłowiono zwłoki zamordowanego kapłana. W niniejszym opracowaniu dokonana zostanie prezentacja różnych inicjatyw związanych z upowszechnianiem pamięci o bł. ks. Jerzym Popiełuszce i jego kultem na terenie diecezji włocławskiej.

Postulator procesu beatyfikacyjnego

Diecezja włocławska ma swój duży wkład w sam przebieg procesu beatyfikacyjnego zamordowanego przez funkcjonariuszy SB kapelana „Solidarności. Postulatorem w tym procesie od 8 września 2002 roku był bowiem kapłan tej diecezji ks. dr hab. Tomasz Kaczmarek. Posiada on duże doświadczenie w tym względzie, jako że wcześniej był zaangażowany w prace przy innych procesach beatyfikacyjnych, m.in. bł. biskupa Michała Kozala, biskupa włocławskiego Wojciecha Owczarka, był także generalnym postulatorem procesu beatyfikacyjnego 108 męczenników II wojny światowej wyniesionych na ołtarze 13 czerwca 1999 roku w Warszawie⁶.

³ Relikwie ks. Jerzego znajdziemy także w Watykanie i polskim seminarium duchownym Stanach Zjednoczonych. Por. *Relikwie bł. ks. Popiełuszki są już w kilku miastach Polski*, „Wiadomości KAI”, nr 42 (968), niedziela 24 października 2010 r.

⁴ Dekret ustanawiający bł. ks. Jerzego Popiełuskę patronem NSZZ „Solidarność”, <http://kspopieluszko.blogspot.com/2014/09/dekret-ustanawiajacy-b-ks-jerzego.html>, (dostęp: 9.09.2017).

⁵ Por. E. M. Małecka, *Suchowola – Okopy. Uformował go polski dom*, „Nasz Dziennik” 2017, nr 210, s. 12.

⁶ Por. G. Bartoszewski, *Kapłan, który umiłował świętych. W 25 rocznicę posługi ks. dr. Tomasa Kaczmarka jako postulatora procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych w Polsce*, „Studia Włocławskie” 2009, nr 12, s. 46–66.

Do jego głównych zadań etapie procesu diecezjalnego należało zebranie informacji o życiu Sługi Bożego i opinii o świętości oraz sporządzenie *Positio super martyrio*⁷. Ksiądz Kaczmarek jest także autorem kilku publikacji, które analizują świadectwo męczeństwa ks. Jerzego Popiełuszki z różnych perspektyw⁸. Popularyzował postać męczennika również w licznych wywiadach, które ukazywały się w prasie katolickiej. Jako postulator procesu ks. Jerzego redagował biuletyn postulacji⁹. Obecnie zajmuje się procesem kanonizacyjnym patrona „Solidarności”. Trwają prace nad kanonicznym potwierdzeniem cudu uzdrowienia z białaczki za wstawiennictwem ks. Popiełuszki, do którego miało dojść 14 września 2012 r. w przypadku Francois Audelana w Szpitalu im. Alberta Cheneviera w Créteil we Francji¹⁰.

Wspomnieć należy jeszcze o jednym kapłanie diecezji włocławskiej, ks. dr. Antonim Ponińskim, związanym z historią męczeństwa ks. Popiełuszki. Jako jedyny ksiądz uczestniczył w toruńskim procesie morderców kapelana „Solidarności”. Jego relacje ukazywały się wówczas na łamach tygodnika diecezjalnego „Ład Boży”. Odczytywano je również w audycjach Radia Wolna Europa, ponieważ jego ówczesny kapelan ks. Stanisław Ludwiczak, także kapłan diecezji włocławskiej otrzymywał z Polski regularnie diecezjalne czasopismo¹¹. W 2005 roku relacje ks. Ponińskiego z Sądu Wojewódzkiego w Toruniu ukazały się drukiem w formie zwartej publikacji¹².

⁷ *Positio super martyrio Servi Dei Georgii Popiełuszko in odium fidei, uti fertur, interfecti*, Roma 2008, ss. 1170.

⁸ Zob. T. Kaczmarek, *Jan Paweł II wobec świadectwa ks. Jerzego Popiełuszki*, „Ateneum Kapłańskie” 2004, nr 574, s. 494–507; Tenże, *Sługa Boży ks. Jerzy Popiełuszko (Płock 19 X 2006)*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 2006, nr 10, s. 455–459; Tenże, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko – świadek prawdy*, „Pietas et Studium” 2009, nr 2, s. 457–468; Tenże, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko – duchowa wielkość*, „Studia Włocławskie” 2009, nr 12, s. 81–91; Tenże, *Świadectwo kapłana męczennika*, „Miesięcznik Diecezji Włocławskiej – Kronika” 2010, t. 93, nr 10, s. 963–981; Tenże, *Proces beatyfikacyjny bł. Ks. Jerzego Popiełuszki, męczennika reżimu komunistycznego schyłku PRL*, [w:] Sz. T. Praśkiewicz (red.), *Postępowanie beatyfikacyjne drogą męczeństwa* („Świętość kanonizowana”, t. 8), Kraków 2012, s. 155–178.

⁹ „Sługa Boży Ks. Jerzy Popiełuszko 1947–1984”. Biuletyn Postulacji sprawy beatyfikacji ks. Jerzego Popiełuszki, zeszyty 1–6, Warszawa 2006–2010.

¹⁰ Por. Na temat cudów za wstawiennictwem ks. Jerzego, zob. m.in.: M. Kindziuk, *Cuda ks. Jerzego*, Kraków 2016; J. Rosikoń, G. Górny, W. Rędzioch, *Zło dobrem zwyciężył. Święty Jerzy XX wieku*, Warszawa 2017; M. Kindziuk, *To Watykan zdecyduje*, „Niedziela”, 13 września 2014 r., s. 18–20; M. Bochenek, *Modlitwa o kanonizację*, „Nasz Dziennik” 2017, nr 241, s. 10.

¹¹ Por. *Zdawano się im, że go unicestwili... O procesie toruńskim z ks. Antonim Ponińskim rozmawia Katarzyna Maniewska*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 10, s. 107–119.

¹² Por. A. Poniński, *Proces. Zabójcy ks. Jerzego Popiełuszki przed sądem w Toruniu*, Poznań 2005.

Dziękczynienie za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki

Dwa miesiące po akcie beatyfikacji ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku miały miejsce uroczystości dziękczynne za wyniesienie do chwały ołtarzy duszpasterza „Solidarności”. W piątek 10 września w bazylice katedralnej we Włocławku odbył się koncert Orkiestry Kameralnej Polskiego Radia „Amadeus” w Poznaniu pod dyrykcją Agnieszki Duczmal, z udziałem chóru akademickiego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a także solistów Iwony Hossa i Jarosława Bręka. Wykonano następujące kompozycje: *Interludium* i *Passacaglia* o. Respighi, *Veni Creator* Wojciecha Kilara, *Przybądź, Duchu Święty* Henryka Mikołaja Góreckiego oraz *Requiem* Gabriela Faure. Tego samego dnia wieczorem o godz. 20.00 na włocławskiej tamie miała miejsce iluminacja krzyża postawionego w miejscu śmierci bł. ks. Jerzego, którą zainaugurowali biskup Wiesław Mering i prezydent Włocławka Andrzej Pałucki¹³.

Kolejny dzień uroczystości rozpoczął się sympozjum pod hasłem „Zwyciężył już dziś”, które odbyło się w auli Wyższego Seminarium Duchownego. Wszystkie wygłoszone na nim referaty zostały opublikowane na łamach „Miesięcznika Diecezji Włocławskiej. Kroniki”. Pierwszym prelegentem był biskup senior diecezji włocławskiej Bronisław Dembowski, który podzielił się refleksjami na temat osobistych spotkań z ks. Jerzym Popiełuską w Warszawie¹⁴. Biskup Dembowski w stanie wojennym, jako rektor kościoła św. Marcina przy klasztorze Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża na ul. Piwnej na warszawskiej starówce, był jednym z organizatorów punktu pomocy charytatywnej dla rodzin więzionych i represjonowanych, wiceprzewodniczącym Prymasowskiego Komitetu Pomocy Pozbawionym Wolności i Ich Rodzinom¹⁵. Był w tym czasie również asystentem kościelnym Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie, środowiska znanego wówczas z opozycyjnego zaangażowania. W oczywisty więc sposób jego zaangażowanie sprzyjało licznym spotkaniom z ks. Jerzym Popiełuską, który stawał się wówczas coraz bardziej znanym kapłanem, ze względu na swoje zaangażowanie w pomoc osobom represjonowanym i odprawiane raz w miesiącu msze św. w intencji Ojczyzny w kościele św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu. Ksiądz Jerzy szukał w Prymasowskim

¹³ Por. *Dziękczynienie Kościoła włocławskiego za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki*, 10–12.09.2010 r., „Miesięcznik Diecezji Włocławskiej. Kronika” 2010, t. 93, nr 10, s. 922; Tamże, *Pierwszy dzień uroczystości dziękczynnych za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki*, s. 925–927.

¹⁴ Tamże, B. Dembowski, *Moje spotkania z błogosławionym Jerzym Popiełuską, prezbiterem i męczennikiem*, s. 963.

¹⁵ Na ten temat więcej zob.: W. Rodowicz, *Komitet na Piwnej*, Warszawa 1984; Tenże, *Ludzie Komitetu na Piwnej – współpracownicy i podopieczni*, [w:] *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, Warszawa 2004, s. 153–164; Tamże, J. R. Maj, *Komitet Prymasowski – charakterystyczny znak polskiej drogi wychodzenia z etatyizmu komunistycznego*, s. 171–179.

Komitecie wsparcia dla ludzi poszkodowanych w stanie wojennym. Wielokrotnie także radził się ks. Dembowski w związku ze swoją działalnością. Razem z przyszłym biskupem wrocławskim organizowali w maju 1983 roku pogrzeb Grzegorza Przemyka, maturzysty zakatowanego przez milicję na komisariacie przy ul. Jezuickiej w Warszawie, który był synem opozycyjnej poetki i pracownicy Komitetu Prymasowskiego –Barbary Sadowskiej. Po uprowadzeniu ks. Popiełuszki, to właśnie ks. Dembowski wygłosił w jego miejsce homilię na mszy św. za Ojczyznę w Kościele pw. św. Stanisława Kostki w dniu 28 października 1984 roku.

Biskup senior diecezji wrocławskiej zarysował także ogólny klimat jaki towarzyszył postudze ks. Popiełuszki w stanie wojennym, przywołał represje jakie go dosięgły ze strony komunistycznych władz, klimat zaszczuwania w mediach przez Jerzego Urbana. To wszystko doprowadziło do męczeńskiej śmierci ks. Jerzego. Biskup odniósł się także w kilku zdaniach do tradycji modlitw przy tamie we Wrocławku w rocznicę śmierci kapelana „Solidarności”, w których starał się regularnie uczestniczyć, już jako ordynariusz diecezji wrocławskiej. Przypomniał również tradycję organizowania przez NSZZ „Solidarność” kwietniowych pielgrzymek do Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Licheniu na terenie diecezji wrocławskiej z okazji imienin ks. Jerzego. Odbywały się one w intencji beatyfikacji ks. Popiełuszki. Zawsze towarzyszyła im też refleksja na temat postaw moralnych i życia społeczno-politycznego w ojczyźnie¹⁶.

Kolejnym prelegentem był ks. dr Tomasz Kaczmarek, postulator procesu beatyfikacyjnego ks. Jerzego Popiełuszki. Przedłożył on wystąpienie pt. *Świadectwo Kapłana Męczennika*. Zarysował w nim od strony duszpasterskiej postugę ks. Jerzego na rzecz ludzi „Solidarności”, przywołał kontekst organizowanych przez niego mszy św. w intencji ojczyzny i wygłaszanych na niej homilii, które określił mianem „katechezy z zakresu obecności chrześcijańskiej w życiu codziennym”. Ksiądz postulator w swojej wypowiedzi starał się także odpowiedzieć na pytanie, które w kontekście działalności ks. Popiełuszki często pojawiało się w różnych kręgach, czy było to zaangażowanie o charakterze politycznym, czy raczej świadectwo chrześcijańskiej troski o ludzi skrzywdzonych? Odpowiadając na nie, konstatawał: „Należy powiedzieć jasno, że dzieło ks. Jerzego było drogą misji ówczesnego Kościoła w konkretnych realiach na polskiej ziemi. To był wyraz samoświadomości misji ówczesnego Kościoła, w którą wpisywała się również troska o zabezpieczenie praw w każdym narodzie i społeczeństwie. Tej sprawie i takiej drodze Kościoła służył ks. Jerzy Popiełuszko, podobnie jak Prymas Tysiąclecia i liczni inni bohaterowie miłości w Europie ostatnich dziesięcioleci”¹⁷.

¹⁶ Por. B. Dembowski, *Moje spotkanie z błogosławionym Jerzym Popiełuszką...*, s. 958–961.

¹⁷ Por. T. Kaczmarek, *Świadectwo Kapłana Męczennika*, „Miesięcznik Diecezji Wrocławskiej. Kronika” 2010, t. 93, nr 10, s. 970.

Ksiądz Tomasz Kaczmarek w swoim referacie odniósł się również do wątpliwości, jakie były wysuwane w różnych mediach oraz za sprawą śledztwa Instytutu Pamięci Narodowej, którym kierował prokurator Andrzej Witkowski, co do okoliczności śmierci ks. Jerzego Popiełuszki w październiku 1984 roku (szkoda, że w tym gronie nie przywołał wątpliwości historyków, chociażby prof. W. Polaka¹⁸). Dyskusję nad tym zagadnieniem podsumował oświadczeniem prezesa IPN prof. Janusza Kurtyki z 24 kwietnia 2006 r., w którym stwierdził on, iż „prokuratorzy IPN uważają ustalenia poczynione w toku „procesu toruńskiego” dotyczące czasu i miejsca śmierci ks. Jerzego Popiełuszki za niepodważalne, gdyż w toku śledztwa prowadzonego przez IPN nie zebrano dowodów, w oparciu o które można byłoby te ustalenia kwestionować” oraz Notą postulatora z konferencji prasowej z dnia 12 października 2009 roku, w której stwierdzone zostało, że „sugestie nagłaśniane przez niektóre media publiczne, które miałyby wskazywać na późniejszy termin śmierci, nie znalazły uzasadnienia w rzeczowym, przekonującym materiale dowodowym”¹⁹. W końcowej części swojej wypowiedzi postulator przypomniał krótko historię procesu oraz znaczenie męczeństwa ks. Jerzego w kontekście eklezjalnym i społeczno-narodowym.

Ostatnią prelegentką na sympozjum poświęconym ks. Jerzemu Popiełuszcze, była pani Katarzyna Soborak, która od 1984 roku zajmowała się gromadzeniem materiałów dotyczących posługi duszpasterskiej i męczeńskiej śmierci ks. Jerzego, kierowała Archiwum Sługi Bożego przy kościele pw. Stanisława Kostki, była również notariuszem w procesie beatyfikacyjnym. Jej wystąpienie, podobnie jak biskupa Dembowskiego, miało charakter osobistego świadectwa ze spotkań z błogostawionym ks. Jerzym Popiełuszką²⁰.

Sesja zakończyła się uroczystymi niesporami ku czci bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Przewodniczył im w kościele seminaryjnym ordynariusz diecezji włocławskiej bp Wiesław Mering, a okolicznościową homilię wygłosił ks. dr Tomasz Kaczmarek²¹.

¹⁸ Por. W. Polak, *Trudne lata przełomu. Szkice z historii najnowszej*, Gdańsk 2006, s. 326–260; Tenże, Wątpliwości dotyczące okoliczności śmierci ks. Jerzego Popiełuszki, [w:] *Kościół w obliczu totalitaryzmów. Zbiór studiów dla uczczenia XXV rocznicy męczeńskiej śmierci księdza Jerzego Popiełuszki, Toruń 16–17 X 2009 r.*, pod red. W. Polaka, W. Rozyńskiego, M. Białkowskiego, J. Kuffla, Toruń 2010, s. 28–37; Tenże, *Czy poznamy prawdę o śmierci księdza?*, „W sieci historii” 2014, nr 10, s. 16–18. Na ten temat zob. także: W. Sumliński, *Kto naprawdę Go zabił?*, Warszawa 2005; A. Poniński, *Jak było naprawdę?*, „W sieci historii” 2014, nr 10, s. 10–12; J. Gołębski, *Bezpieka szuka siebie*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 10, s. 120–130.

¹⁹ Por. T. Kaczmarek, *Świadectwo Kapłana Męczennika...*, s. 975–976.

²⁰ Por. K. Soborak, *Moje spotkania z błogostawionym księdzem Jerzym Popiełuszką*, „Miesięcznik Diecezji Włocławskiej. Kronika” 2010, t. 93, nr 10, s. 982–990.

²¹ Tamże, *Sympozjum o bł. ks. Jerzym i modlitwa w drugim dniu dziękczynienia za beatyfikację ks. Popiełuszki we Włocławku*, s. 928; Tamże, T. Kaczmarek, *Homilia na niesporach, kościół seminaryjny, 11 IX 2010*, s. 980–981.

Centralnym punktem trzydniowych włocławskich obchodów dziękczynienia za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki była eucharystia przy tamie we Włocławku. Wzięła w niej udział mama ks. Jerzego – Marianna Popiełuszko. Liturgii przewodniczył prymas Polski abp Józef Kowalczyk, natomiast okolicznościową homilię wygłosił kard. Kazimierz Nycz. Po zakończeniu mszy św. przekazał on relikwie błogosławionego męczennika do powstającego sanktuarium ks. Jerzego oraz katedry we Włocławku. Przeniesiono je w uroczystej procesji pod przewodnictwem bpa Wiesława Meringa do budującej się świątyni pw. bł. Księdza Popiełuszki²².

Sanktuarium we Włocławku

Włocławska tama, miejsce gdzie wylowiono z Wisły zwłoki ks. Jerzego Popiełuszki, jeszcze w latach 80. stała się miejscem, gdzie wierni gromadzili się na modlitwie w intencji zamordowanego kaptana²³. Ciało księdza funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa wrzucili do wody między czwartym a piątym filarem zapory we Włocławku. Palono tam znicze, składano kwiaty. Wszystko było usuwane przez SB²⁴. Po 1989 roku tama stała się miejscem oficjalnych uroczystości religijnych, w których corocznie 18 października uczestniczą przedstawiciele duchowieństwa i wierni diecezji włocławskiej, władz miejskich i wojewódzkich, delegacje związkowców z „Solidarności” z całej Polski, przedstawiciele instytucji państwowych m.in. Instytutu Pamięi Narodowej. Po beatyfikacji ks. Jerzego Popiełuszki przybrały one jeszcze bardziej rozbudowanej formuły. Uroczystości poprzedzone są konkursami dla dzieci i młodzieży, po złożeniu okolicznościowych wieńców na tamie odbywa się procesja do sanktuarium, podczas której w czasie modlitwy różańcowej w towarzystwie pocztów sztandarowych niesione są relikwie męczennika²⁵. Przykładowo obchody

²² Tamże, *Dziękczynienie Kościoła włocławskiego za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki*, s. 929–931.

²³ Przykładowo co roku zatrzymywały się tu autokary zmierzające na ogólnopolską Pielgrzymkę Świata Pracy. W miejscu odnalezienia ks. Jerzego na tamie stawiano krzyże, które usuwane były przez funkcjonariuszy milicji. We wrześniu 1988 roku w takiej modlitwie uczestniczyło kilkaset osób, w tym mieszkańcy Włocławka. Por. W. Polak, *Czas ludzi niepokornych. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” i inne ugrupowania niezależne w Toruniu i Regionie Toruńskim (13 XII 1981–4 VI 1989)*, Toruń 2003, s. 380–381.

²⁴ Por. S. Blachnio, *Włocławek – Krzyż przy zaporze*, <http://www.krajoznawcy.info.pl/krzyz-przy-tamie-8369> (dostęp: 12.09.2017).

²⁵ Zob. m.in. *Uroczystości na włocławskiej tamie w 21 rocznicę męczeńskiej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki i Msza św. w intencji rychłej beatyfikacji Sługi Bożego*, Kronika Diecezji Włocławskiej” 2005, t. 88, nr 10, s. 602–603; *Rocznica męczeńskiej śmierci Sługi Bożego ks. Jerzego Popiełuszki*, „Miesięcznik Diecezji Włocławskiej. Kronika” 2007, t. 90, nr 11, s. 1050–1051; *Centralne obchody 25. Rocznicy męczeńskiej śmierci ks. J. Popiełuszki na włocławskiej tamie*, „Miesięcznik Diecezji Włocławskiej. Kronika” 2009, t. 92, nr 11, s. 1156–1158; 29. rocznica męczeńskiej śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki, s. 1264–1266.

upamiętniające 29 rocznicę śmierci błogosławionego ks. Jerzego rozpoczęły się Międzyszkolnym Konkursiem Recytatorskim „O księdzu Jerzym wierszem...”. Wzięło w nim udział 16 szkół: w tym 6 podstawowych, 4 gimnazja i 6 szkół ponadgimnazjalnych. Ponadto młodzież z Modzerowa, ze szkoły im. ks. Jerzego, w dniu centralnych obchodów 18 października w Sanktuarium Księdza Popiełuszki zaprezentowała program słowno-muzyczny²⁶. Z okazji 30. rocznicy śmierci kapelana „Solidarności” 17 października 2014 roku w katedrze włocławskiej przez muzyków Orkiestry Filharmonii Pomorskiej oraz Opery Nova w Bydgoszczy pod dyrygenturą Tadeusza Karolaka została wykonana suita wokalnie-instrumentalna Michała Lorenca *Światło prawdy*²⁷.

Władze kościelne już po śmierci ks. Popiełuszki rozpoczęły oficjalne starania o zezwolenie na budowę pomnika w miejscu, gdzie kapłan męczennik został wyłowiony z nurtów Wisły. Z oczywistych względów starania te były wówczas skazane na niepowodzenie. Komunistyczne władze konsekwentnie nie wydawały zezwolenia na upamiętnienie na tamie włocławskiej kapelana „Solidarności”.

Sytuacja zmieniła się po roku 1989. W symbolicznym miejscu męczeństwa powstał wreszcie pomnik ks. Jerzego Popiełuszki. Przyjął on formę okazałego krzyża i kamiennej bryły, z której wyłania się mensa ołtarza oraz zarys kielicha mszalnego. Autorem pomnika – krzyża – jest Jerzy Kalina²⁸. Jego projekt został zrealizowany jako centralna część ołtarza papieskiego podczas IV Pielgrzymki Jana Pawła II Ojczyzny, na trasie której znalazł się Włocławek. Ojciec święty odprawił wówczas msze św. na terenie lotniska Aeroklubu Włocławskiego w Kruszynie. Pomnik przy tamie stanął w 1991 roku, tuż po zakończeniu pielgrzymki²⁹.

W 1996 r. po zakończeniu peregrynacji figury Matki Bożej Fatimskiej we Włocławku pasterze diecezji zdecydowali o powołaniu do istnienia parafii Matki Bożej Fatimskiej. Tworzenie jej struktur duszpasterskich zlecono Zgromadzeniu Braci Pocięzycieli z Getsemani. Idea powstania parafii współgrała również z zamysłem otwarcia się władz miasta na miejsce męczeńskiej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki, dlatego budowę świątyni ulokowano w bezpośrednim sąsiedztwie tamy na Wiśle. Po beatyfikacji ks. Jerzego zrodził się pomysł utworzenia przy parafii sanktuarium

²⁶ Por. *Włocławek uczcił pamięć księdza Jerzego, Popiełuszki*, http://ddwloclawek.pl/pl/11_wiadomosci/9912_wloclawek_ucztil_pamiec_ksiedza_jerzego_popieluszki.html, (dostęp: 15.09.2017).

²⁷ Por. *Premiera: Michał Lorenc „Światło prawdy”*, „Miesięcznik Diecezji Włocławskiej. Kronika” 2014, t. 97, nr 10, s. 1084–1085.

²⁸ Por. *Parafia Matki Bożej Fatimskiej*, [w:] *Rocznik Diecezji Włocławskiej 2011*, pod red. A. Niemiry, Włocławek 2011, s. 188.

²⁹ Ojciec święty podczas homilii, w której przywoływał świętych wyrostłych z diecezji włocławskiej, kilkakrotnie odwołał się do świadectwa męczeństwa ks. Jerzego Popiełuszki, nazywając go m.in. patronem naszej obecności w Europie. Zob. Jan Paweł II, Homilia w czasie mszy św., Włocławek 7 czerwca 1991 r., https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/28wloclawek_07061991.html (dostęp: 10.11.2017).

męczennika. Najpierw zostały tu podarowane przez kard. Kazimierza Nycza relikwie nowego błogosławionego, które trafiły do Włocławka 12 września 2010 r.³⁰ Natomiast w pierwszą rocznicę wyniesienia na ołtarze kapelana „Solidarności” ordynariusz diecezji bp Wiesław Mering wydał dekret o utworzeniu Sanktuarium Męczeństwa i Śmierci Błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki, w którym pisał m.in.: „Niech to sanktuarium stanie się celem pielgrzymek wszystkich pątników, zwłaszcza duchownych i wiernych świeckich diecezji włocławskiej, którzy wpatrzeni w przykład wiary i męczeńskiej śmierci błogosławionego ks. Jerzego pragną pogłębiać w sobie ducha służby i umiłowania Kościoła oraz wypraszać potrzebne łaski”³¹.

Budowa świątyni-sanktuarium przebiega dynamicznie. Obecnie przy kościele wznoszona jest 43-metrowa wieża z platformą widokową, która – jak cały obiekt – orientowana jest w stronę miejsca śmierci ks. Jerzego. W podziemiach budowanej świątyni powstaje też Muzeum Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki, wybudowany został w surowym stanie czterokondygnacyjny Dom Pielgrzyma. W 2009 roku parafia zorganizowała na tamie punkt informacji pielgrzymkowej³².

Do sanktuarium w ostatnich latach trafiają dary, wota dziękczynne za otrzymane łaski za wstawiennictwem bł. ks. Jerzego Popiełuszki, eksponaty do przyszłego muzeum. Wśród najważniejszych darów opiekunowie tego miejsca ojcowie ze Zgromadzeniu Braci Poczycieli z Getsemani wymieniają m.in. kielich mszalny, który przekazał pewien Włoch jako wotum wdzięczności bł. ks. Jerzemu za dar uzdrowienia z choroby nowotworowej także, Pieta-Matki Bożej Bolesnej z Włoch (wiek XVII/XVIII), ofiarowanej sanktuarium za łaskę nawrócenia pewnej Włoszki przez wstawiennictwo błogosławionego męczennika³³. Z okazji 25 rocznicy męczeńskiej śmierci ks. Jerzego pamiątkowy kielich ofiarował także Prezydent RP prof. Lech Kaczyński. Na podstawie stopy kielicha widnieje wygrawerowany napis: „dar prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego dla powstającego Sanktuarium Męczeństwa Sługi Bożego ks. Jerzego Popiełuszki – 25. rocznica śmierci, Włocławek”³⁴.

³⁰ Por. A. Konik-Korn, *Sanktuarium Męczeństwa Bł. Ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku*, „Niedziela”, 20 października 2013, s. 20–21.

³¹ Biskup Włocławski Wiesław Mering, Dekret ustanawiający Sanktuarium Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku, Włocławek 5 czerwca 2011 r., „Miesięcznik Diecezji Włocławskiej. Kronika” 2011, t. 94, nr 7-8, s. 721–722. Zob. także: *Nowe sanktuarium Męczeństwa bł. ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku*, <http://www.naszdziennik.pl/wiara-kosciol-w-polsce/12727,wloclawek-upamietnia-smierc-bl-ks-jerzego.html> (dostęp: 10.10.2017).

³² Por. *Parafia Matki Bożej Fatimskiej*, [w:] *Rocznik Diecezji Włocławskiej 2011*, pod red. A. Niemiry, Włocławek 2011, s. 188.

³³ Por. *Cuda ks. Jerzego. Odpowiadają na duchowe potrzeby*, „Niedziela” nr 42, 20 października 2013, s. 20–21. Zob. także: www.poczyciele.pl (zakładka „Duszpasterstwa”); www.fatimska.wloclawek.pl.

³⁴ Por. *Dziękczynienie Kościoła włocławskiego za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki...*, s. 929.

Duszpasterze Parafii Matki Bożej Fatimskiej i zarazem opiekunowie Sanktuarium Księdza Jerzego Popiełuszki troszczą się o duchowy rozwój tego miejsca. W każdy wtorek przed mszą św. wieczorną odprawiane jest nabożeństwo z modlitwą o wstawiennictwo ks. Jerzego, a każdego 19. dnia miesiąca o godz. 17.30 celebrowana jest Eucharystia w intencji Ojczyzny i ludzi pracy z nowenną ku czci błogosławionego Jerzego. W każdą jego rocznicę śmierci urządzone są okolicznościowe uroczystości. Przykładowo w 2017 roku były to: Bieg im. ks. Jerzego Popiełuszki z sanktuarium do krzyża przy Tamie oraz pielgrzymka do grobu błogosławionego męczennika w Warszawie³⁵. Ponadto od 2014 roku z sanktuarium wyrusza rowerowa pielgrzymka do Górska. Odbywa się na zawsze w ostatni weekend września, to termin pomiędzy rocznicą urodzin bł. ks. Popiełuszki (14 września 1947 r.) i śmierci (19 października 1984 r.). Celem corocznych pielgrzymek rowerowych z Włocławka do Górska jest „uczczenie męczennika za wiarę i ojczyznę, utrwalenie jego pamięci w sercach i umysłach ludzi”³⁶.

Inne przejawy kultu ks. Jerzego na terenie diecezji włocławskiej

Na terenie diecezji włocławskiej odnajdziemy również inne formy upamiętniania ks. Jerzego, będące wyrazem rozwijającego się po akcie beatyfikacji kultu męczennika. W uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa 15 czerwca 2012 roku w Gimnazjum Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich w Modzerowie odbyła się uroczystość poświęcenia sztandaru oraz nadania tej placówce imienia błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki. Wzięło w niej udział wielu znamienitych gości z całej Polski, z mamą ks. Jerzego Marianną Popiełuszką i bratem księdza Stanisławem na czele. Całość rozpoczęła się liturgiczną celebracją w Sanktuarium Męczeństwa bł. Ks. Jerzego we Włocławku (na terenie tej parafii leży Modzerowo). Mszy św. koncelebrowanej przewodniczył bp Wiesław Mering. Po homilii poświęcił

³⁵ Por. K. R. Kraciuk, *Kalendarium wydarzeń w Sanktuarium Męczeństwa i Śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku w roku 2012*, [w:] *Kościół naszym domem. Program duszpasterski diecezji włocławskiej 2011/2012*, pod red. R. Nowackiego, Włocławek 2012, s. 11–12; Tenże, *Kalendarium wydarzeń w Sanktuarium Męczeństwa i Śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku w roku 2013*, [w:] *Być solą ziemi. Program duszpasterski diecezji włocławskiej 2012/2013*, pod red. R. Nowackiego, Włocławek 2013, s. 106–107; D. Kosecki, *Kalendarium wydarzeń w Sanktuarium Męczeństwa i Śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku w roku 2015*, [w:] *Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię. Program duszpasterski diecezji włocławskiej 2014/2015*, pod red. R. Nowackiego, Włocławek 2014, s. 121–129; *Program duszpasterski na rok 2017. Parafia Rzym.-Kat. pw. Matki Bożej Fatimskiej we Włocławku, Sanktuarium bł. ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku*, [w:] *Idźcie i głoscie. Program duszpasterski diecezji włocławskiej 2016/2017*, Włocławek 2016, s. 86–99.

³⁶ Por. *Włocławek: Pielgrzymka rowerowa szlakiem męczeństwa bł. ks. Popiełuszki*, <http://www.radiomaryja.pl/kosciol/wloclawek-pielgrzymka-rowerowa-szlakiem-meczenstwa-bl-ks-popieluszki/> (dostęp: 12.10.2017).

on sztandar i specjalnym dekretem włączył Gimnazjum SPSK im. ks. Jerzego Popiełuszki w Modzerowie w poczet szkół katolickich. Po zakończonej Eucharystii zgromadzeni w Sanktuarium goście obejrzeni przygotowany przez nauczycieli i uczniów montaż słowno-muzyczny, podczas którego przybliżona została sylwetka patrona szkoły. Na koniec uroczystości w sanktuarium odśpiewano litanię do ks. Jerzego Popiełuszki i oddano mu hołd poprzez ucałowanie jego relikwii.

Kolejnym punktem uroczystości było złożenie kwiatów i modlitwa na tamie dokąd przemaszerowano w zwartej kolumnie z sanktuarium przy akompaniamencie orkiestry Zespołu Szkół Samochodowych we Włocławku pod dyktando pana Grzegorza Augustynowicza. Dalsza część świątowania miała już miejsce w szkole, gdzie nastąpiło poświęcenie okolicznościowej tablicy przez prowincjała Zgromadzenia Braci Poczieszczyeli z Getsemani o. Świerada Pettke. Następnie tablicę odsłoniła Marianna Popiełuszko. Akt nadania placówce imienia błogosławionego męczennika odczytała prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich Violetta Błasiak³⁷.

Warto także dodać, że mama ks. Jerzego została honorowym obywatelem województwa kujawsko-pomorskiego. Uchwałę taką podjął Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 20 maja 2013 roku z inicjatywy marszałka Piotra Całbeckiego³⁸. Marianna Popiełuszko przyjęła ten tytuł 7 czerwca tegoż roku podczas uroczystej sesji sejmiku w Toruniu. W uzasadnieniu uchwały czytamy m.in.: „Przez spłot polskich dramatów jej postać związana jest z województwem kujawsko-pomorskim, gdzie w sposób szczególnie pielęgnuje się pamięć o ks. Jerzym Popiełuszce. Ta pamięć wykracza też dalej i obejmuje w naturalny sposób osoby, które z ks. Jerzym były szczególnie związane. Dzisiaj, nadając honorowe obywatelstwo województwa kujawsko-pomorskiego, społeczność regionu oddaje hołd osobie, która dla wielu z nas jest przykładem bezwarunkowej rodzicielskiej miłości okupionej dramatem, ale jednocześnie opromienionej postawą przebaczenia, tak potrzebnej w dzisiejszych czasach”³⁹.

Z okazji przyznania tytułu honorowego obywatela województwa kujawsko-pomorskiego Marianna Popiełuszko wzięła także udział 6 czerwca we Włocławku w uroczystościach dziękczynienia w trzecią rocznicę beatyfikacji ks. Jerzego, dzień później odwiedziła Radio Maryja i odmówiła ze słuchaczami na antenie Koronkę

³⁷ Por. S. M. Korytkowski CCG, *Szkoła w Modzerowie nosi imię bł. ks. Jerzego Popiełuszki*, <http://www.diecezja.wloclawek.pl/pl/news/20,aktualnosci/557,szkoła-w-modzerowie-nosi-imie-bl-ks-jerzego-popieluszki> (dostęp: 10.08.2017).

³⁸ Por. *Marianna Popiełuszko honorowym obywatelem województwa kujawsko-pomorskiego*, <http://dzieje.pl/aktualnosci/marianna-popieluszko-honorowym-obywatelem-województwa-kujawsko-pomorskiego> (dostęp: 11.10.2017).

³⁹ Tamże.

do Miłosierdzia Bożego, wzięła także udział w nabożeństwie ku czci syna męczennika w Bydgoszczy⁴⁰.

Zakończenie

Na drodze męczeństwa ks. Jerzego Popiełuszki właśnie Włocławek stał się miejscem, gdzie oprawcy postanowili pozbyć się jego doczesnych szczątków. Odtąd to miasto i lokalny Kościół związane zostały trwałymi więzami z duchowym dziedzictwem krwi przelanej przez tego dzielnego kapłana. Przywołane powyżej formy kultu męczennika i inicjatywy na rzecz jego rozwoju potwierdzają, że diecezja włocławaska bardzo aktywnie pielęgnuje pamięć o ks. Popiełuszce. W skali Polski jest ośrodkiem, gdzie kult ks. Jerzego oraz pamięć o świadectwie jego życia i męczeństwa należy do najbardziej prężnych.

⁴⁰ Tamże.

Karolina Piotrowska, Wioleta Urbańska,
Karolina Żbikowska (opracowanie)

Kronika Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku – rok 2017

STYCZEŃ 2017

1.01.2017 – Została odprawiona msza św. o potrzebne łaski, Boże błogosławieństwo i światło Ducha Świętego na Nowy Rok 2017 dla pracowników i wszystkich przybywających do Centrum Edukacji Młodzieży. W czasie mszy św. modlono się także o kanonizację bł. ks. J. Popiełuszki, za Ojczyznę, za rządzących oraz beatyfikację Marianny Popiełuszko, ks. dyr. Paweł Nowogórski w tym dniu udał się także z misją kazań o bł. ks. J. Popiełuszce na Arubę i do Argentyny.

2.01.2017 – Artysta Bogusław Rafał Ziółkowski zakończył malowanie fresku „Szlak Męczeństwa” w sali Jana Pawła II i Wielkich Polaków.

3.01.2017 – Rozpoczęcie sezonu sportowego dla sporowców. W każdy wtorek i czwartek o godz. 17:00 w Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki odbywają się zajęcia fitness.

Zakończenie malowania „Mapy Polski” w Muzeum Regionalnym oraz rozpoczęcie pracy nad tworzeniem map: Europy, Ameryki Północnej i Południowej, Australii i Oceanii, Azji oraz Afryki. Na mapach będzie umieszczone logo CEM na państwach, z których przybyli oraz przybędą goście Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku.

Oprócz zajęć sportowych w CEM miało miejsce spotkanie z profesorami UMK: prof. dr hab. Wojciechem Polakiem, dk. prof. dr hab. Waldemarem Rozynkowskim, na temat nowego tomu „Roczników Księdza Jerzego”.

6.01.2017 – Próba chóru Publicznej Szkoły Muzycznej w Górsku z panią Agnieszką Witki, w której wzięło udział 20 osób.

9.01.2017 – Zebranie członków partii Polska Razem Zjednoczona Prawica z udziałem pani poseł Iwony Michałek (40 osób). W tym dniu nasz artysta pan Bogusław Ziółkowski ukończył kolejne dzieło, jakim są „Skrzydła anielskie” namalowane przy wystawie o Mariannie Popiełuszko w budynku CEM w Górsku.

10.01.2017 – W każdy wtorek o godz. 18:00 odbywają się próby tańca tradycyjnego z panem Dominikiem Wóltewskim. Nauczane są tańce polskie, szwedzkie i francuskie.

12.01.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku odwiedziła grupa kuracjuszy z Ciechocinka z sanatorium: „Wrzos”, „Perełka” i „Krystynka”. Grupa wraz

z przewodnikiem panią Barbarą Żuchowską zwiedziła Muzeum Multimedialne oraz cały obiekt CEM w Górsku.

15.01.2017 – W tym dniu w sali kinowo-teatralnej Centrum Edukacji Młodzieży odbył się koncert świąteczno-noworoczny zorganizowany przez panią Agnieszkę Witki oraz uczniów Publicznej Szkoły Muzycznej w Górsku. W koncercie wzięło udział 50 osób.

16.01.2017 – 40-osobowa grupa kuracjuszy z Ciechocinka z przewodnikiem panią Anną Wilczewską zwiedziła Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku. W tym dniu ukończono kolejną pracę jaką jest obraz pt. „Dom rodzinny Popiełuszków w Okopach” przy wystawie o Mariannie Popiełuszko w budynku CEM w Górsku.

17.01.2017 – Próba tańca tradycyjnego z panem Dominikiem Wóltewskim. W próbie brały udział 4 osoby. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków z trenerem Iwo Licznernskim, w którym uczestniczyło 15 osób oraz zajęcia fitness, w którym brało udział również 15 osób.

18.01.2017 – Ukończenie pracy nad malowidłem „Mapy Europy” w świetlicy CEM.

19.01.2017 – Trening fitness oraz karate 15-osobowych grup w Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku.

20.01.2017 – W sali Jana Pawła II i Wielkich Polaków powstały nowe opisy pod malowidłami artysty Bogusława Ziółkowskiego.

22.01.2017 – W tym dniu w CEM w Górsku gościliśmy 30-osobową grupę kuracjuszy z Ciechocinka. Grupa z przewodnikiem, panią Anną Wilczewską, zwiedziła Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku.

23.01.2017 – W świetlicy CEM w Górsku powstało kolejne malowidło, jest to „Mapa Australii i Oceanii”.

24.01.2017 – Próba tańca tradycyjnego z panem Dominikiem Wóltewskim. Tego dnia w próbie brało udział 5 osób. W tym dniu pan Bogusław Ziółkowski ukończył „Mapę Ameryki Północnej i Południowej” w świetlicy CEM.

Centrum odwiedzili ks. proboszcz Stanisław Składzień oraz ks. Jerzy Ciećko z Parafii Trójcy Przenajświętszej w Mielcu z grupą parafian.

25.01.2017 – W jednej z sal dydaktycznych Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku, a mianowicie w sali Jana Pawła II i Wielkich Polaków odbyło się spotkanie z przedstawicielami Komisji Krajowej NSZZ Solidarność z Gdańska. W spotkaniu uczestniczyli pani Joanna Lewandowska z Archiwum Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, oraz jej mąż Marek Lewandowski rzecznik prasowy przewodniczącego Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”.

26.01.2017 – Koncert Orkiestry Wojskowej z Torunia. W programie koncertu nie zabrakło tradycyjnych kolęd, przebojów polskiej muzyki oraz światowej muzyki filmowej. Wraz z orkiestrą wystąpiła solistka Anna Konopka. Program przedstawiał się następująco: *The Nine, Sleight Ride, Gdy się Chrystus rodzi, Disneyland Celebration, Mambo Italiano* – wokal, *Polskie*

Melodie Filmowe, Mędracy świata – wokal, *Last Christmas* – wokal, *Frozen, Cicha noc*. W koncercie wzięło udział ok. 150 osób. Podziękowaniem za niesamowite wrażenia podczas koncertu były gromkie brawa publiczności.

27.01.2017– Ukończenie przez artystę Bogusława Ziółkowskiego pracy nad „Mapą Azji” w świetlicy CEM.

28.01.2017 – Na scenie CEM po raz kolejny gościł multiinstrumentalista i śpiewak Tomek Kamiński z zespołem. Artyści przedstawili program składający się z kolęd zarówno w tradycyjnym jak i nowoczesnym brzmieniu oraz najnowsze utwory artysty.

W tym dniu również Centrum gościło popularnego warszawskiego dziennikarza, pisarza i publicystę, redaktora naczelnego tygodnika „Do Rzeczy” pana Pawła Lisickiego.

30.01.2017 – Od poniedziałku w CEM w Górsku codziennie odbywały się zajęcia grupy karateków. W ramach ferii zimowych trener Iwo Licznerski prowadzi zarówno zajęcia karate, jak i rozrywkowe.

LUTY 2017

30.01.2017–08.02.2017 – W Centrum Edukacji Młodzieży półkolonie Karate dla dzieci z Klubu Karate Kiritsu Górsk prowadził Iwo Licznerski.

1.02.2017 – Ukończenie pracy nad malowidłem „Mapa Afryki” na ścianie w świetlicy CEM w Górsku.

2.02.2017 – Na ścianie w świetlicy powstał cytat Jana Pawła II w czterech językach: polskim – „Szukałem was, a teraz wy przyszliście do mnie”, angielskim – „I have looked for you. Now you have come to me”, włoskim – „Vi ho cercato, adersso voi site venuti da me” i hiszpańskim – „Os he buscado; ahora vosotros venis a acompanarme”. W tym dniu odbyły się również pierwsze lekcje darmowej gry na gitarze, które poprowadził Krzysztof Janowski. W zajęciach tego dnia uczestniczyły 4 osoby.

3.02.2017 – Centrum odwiedziło Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi z Międzrzeczca z siostrą Barbarą Koreń oraz dziećmi przebywającymi na zimowiskach w Toruniu.

4.02.2017 – Grupa zwiedzających z Cieclocinka, licząca 44 osoby z przewodnikiem panią Anną Wilczewską zwiedziła Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku. Tego dnia mieliśmy zaszczyt również gościć Mistrza Świata i Europy oraz Prezesa Polskiego Zjednoczenia Karate Pawła Bombolewskiego z grupą młodych karateków z klubu Bushikan.

6.02.2016 – Kolejne zajęcia darmowej lekcji gry na gitarze, tym razem były to zajęcia indywidualne prowadzone również przez Krzysztofa Janowskiego.

7.02.2017 – W Świetlicy przy CEM Bogusław Ziółkowski zakończył fresk przedstawiający tamę we Włocławku, z której wrzucono do Wisły ciało ks. Jerzego Popiełuszki.

8.02.2017 – Casting do Zespołu Muzycznego.

9.02.2017 – Do Centrum przyjechali kolejni kuracjusze z uzdrowiska w Cieclocinku – 60 osób z przewodniczką panią Barbarą Żuchowską.

10.02.2017 – Ponad 120 osób przyjechało na obchody Dnia Babci i Dziadka, zorganizowane w Centrum Edukacji Młodzieży przez przedszkole „Jagoda” z Górska.

16.02.2017 – W województwie kujawsko-pomorskim odbył się drugi etap Wojewódzkiego Konkursu o Wielkich Polakach organizowanego przez Centrum Edukacji Młodzieży. W tym roku jego tematyka to: „Św. Jan Paweł II w województwie kujawsko-pomorskim – obecność i dziedzictwo”. Do kolejnego etapu zakwalifikowało się 101 osób. Za zajęcie pierwszych miejsc w każdym rejonie zostały przewidziane nagrody w postaci rowerów.

17.02.2017 – Centrum odwiedziła kilkusobowa grupa z panią Katarzyną Soborak z Warszawy. Pani Soborak jest kierownikiem Ośrodka Dokumentacji Życia i Kultu bł. ks. Jerzego Popiełuszki oraz wielką przyjaciółką naszego Centrum. Wśród zwiedzających znalazł się gość z Francji.

22.03.2017 – Spotkanie z Dyrektorem Centralnego Ośrodka Sportu ds. Inwestycji i Infrastruktury panem Mariuszem Kałużnym.

23.02.2017 – W Centrum Edukacji Młodzieży odbyło się spotkanie organizatorów z całego województwa kujawsko-pomorskiego poświęcone Konkursowi Wiedzy o Wielkich Polakach.

24.02.2017 – Gala rozdania nagród w II etapie Konkursu o Wielkich Polakach dla rejonu 3 i 5 w Kujawsko-Pomorskim Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku.

26.02.2017 – Pan Stanisław Rafalski pomagał potrzebującym pomocy w rozliczeniu PIT w Centrum Edukacji Młodzieży.

27.02.2017 – Darmowe zajęcia gry na gitarze.

28.02.2017 – W Centrum Edukacji Młodzieży gościliśmy uczniów kl. III gimnazjum Zespołu Szkół z Łochowa z opiekunkami p. Izabelą Semran i p. Julią Braun. Grupa bowiem uczestniczy w Projekcie Edukacyjnym pt. „Postać kapłana patrioty”.

MARZEC 2017

1.03.2017 – Wydanie albumu pt. *Malarstwo Bogusława Rafała Ziółkowskiego w Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki* oraz powstanie kolejnej części medalionów Wielkich Polaków.

2.03.2017 – Grupa kuracjuszy z Ciechocinka licząca 22 osoby z panią Barbarą Żuchowską zwiedziła Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku. Gala rozdania nagród za II miejsce w II etapie Olimpiady o Wielkich Polakach dla rejonu 4 w Grudziądzu.

3.03.2017 – Wizyta kolejnej grupy kuracjuszy z uzdrowiska Ciechocinek z p. Eugeniuszem Strzyżewskim, licząca 18 osób. Tego dnia odwiedzili nasze Centrum: poeta Jan Drechsler, kompozytor Michał T. Malicki oraz producent Marek Klementowski ze Śląska.

6.03.2017 – Spotkanie z Misjonarzami ks. Jerzego Popiełuszki w Warszawie.

7.03.2017 – Tego dnia Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku odwiedzili pielgrzymi z Gruzji i Białorusi. W tym dniu również jak w każdy wtorek odbyły się

zajęcia fitness, w których wzięło udział 15 osób, trening 15-osobowej grupy Karate oraz próba tańców ludowych licząca 8 osób.

8.03.2017 – Gala rozdania nagród za miejsca w II etapie Olimpiady o Wielkich Polakach dla rejonu 1 i 6 w Bydgoszczy oraz rejonu 2 w Toruniu.

9.03.2017 – Spotkanie z Dyrektorem Departamentu Nauki i Sportu p. Domicelą Kopaczewską.

10.03.2017 – Spotkanie Zespołu Doradczego „Niepodległa 18” w Kujawsko-Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim.

13.03.2017 – „Zakole Dolnej Wisły” – spotkanie w Sali Urzędu Gminy Dąbrowa Chełmińska.

14.03.2017 – Próba tańca ludowego Zespołu „N-obrotów”.

16.03.2017 – III etap Wojewódzkiego Konkursu o Wielkich Polakach w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

17.03.2017 – Popis gitarzystów oraz koncert gitarzystów z Poznania. Organizatorem wydarzenia była p. Agnieszka Witki.

18.04.2017 – Odbyła się pierwsza próba naszego zespołu muzycznego CEM SESSION.

19.03.2017 – Odbyła się coroczna msza za żuźłowców transmitowana przez Telewizję TRWAM.

21.03.2017 – Posiedzenie Rady Programowej CEM.

26.03.2017 – Rozliczenie PIT-u – p. Stanisław Rafalski.

28.03.2017 – Odbyły się II Międzyszkolne Przesłuchania klas skrzypiec i altówki – Preludium konkursowe „Viole i Violinki”. W przesłuchaniach uczestniczyli uczniowie ze szkół: Publiczna Szkoła Muzyczna I st. W Górsku, Zespół Szkół Muzycznych w Ostrowie Wielkopolskim, Szkoła Muzyczna w Czernikowie, Publiczna Szkoła Muzyczna w Pile, Publiczna Szkoła Muzyczna w Lipnie, Szkoła Muzyczna w Radziejowie, Szkoła Muzyczna w Solcu Kujawskim, Niepubliczna Szkoła Muzyczna w Nakle nad Notecią, Szkoła Muzyczna w Chełmży, Publiczna Szkoła Muzyczna w Kowalewie Pomorskim. Konkurs został podzielony na osiem kategorii, z czego kategorie od A-D obejmowały skrzypków na różnym etapie kształcenia, od najmłodszych do najstarszych. Kategorie od E do G obejmowały altowiolistów również od najmłodszych do najstarszych. Natomiast w kategorii H startowały różnego rodzaju zespoły. Konkurs zakończył koncert nauczycieli szkół muzycznych. Zagrali: Michalina Radzińska, Natalia Oleśńska, Robert Matusiak. Program: Antoni Vivaldi – Koncert a-moll na dwoje skrzypiec i fortepian. W wydarzeniu uczestniczyło ponad 80 osób.

KWIECIEŃ 2017

1.04.2017 – Odbyło się seminarium pt. „Lepiej zapobiegać niż leczyć”.

2.04.2017 – Odbyła się próba zespołu muzycznego CEM SESSION.

3.04.2017 – Wokół ścieżek edukacyjnych posadzone zostało ok. 400 krzewów.

4.04.2017 – Odbyła się próba tańców ludowych grupy „N-obroty”.

5.04.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

6.04.2017 – W sali teatralno-kinowej odbyła się gala rozdania nagród Konkursu o Wielkich Polakach „Św. Jan Paweł II w województwie kujawsko-pomorskim – obecność i dziedzictwo”. 21 laureatów którzy zdobyli najwyższą ilość punktów otrzymało nagrodę w postaci pielgrzymki do Rzymu śladami św. Jana Pawła II.

7.04.2017 – Rozpoczęcie wystawy o Błogosławionym Jerzym Popiełuszko – „Kapłan i Męczennik”. Wystawa zorganizowana została przez Komisję Krajową NSZZ „Solidarność”. Wystawa składa się ze zdjęć oraz fragmentów kazań Jerzego Popiełuszki z mszy św. w intencji Ojczyzny, rozważań głoszonych podczas nabożeństw oraz Jego własnych zapisków. Odbyła się również próba teatralna dzieci z Zespołu Szkół w Górsku. Przeprowadzone zostały darmowe lekcje gitary, które poprowadził Krzysztof Janowski.

8.04.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży odwiedziła grupa kuracjuszy z Ciechocinka, grupa liczyła 45 osób. Odbyła się również próba zespołu CEM SESSION.

9.04.2017 – Odbył się kiermasz świąteczny, zorganizowany przez radę rodziców Zespołu Szkół w Górsku. Sprzedawane były rękodzieła uczniów oraz rodziców. Wszystkie zebrane pieniądze zostały przeznaczone na potrzeby uczniów szkoły w Górsku.

Ponadto uczniowie szkoły w Górsku wystawili trzy przedstawienia. W pierwszym zagrali uczniowie gimnazjum pod przewodnictwem p. Kamili Aranin-Strzałkowskiej oraz p. Katarzyny Wiertelskiej, przedstawienie nosiło tytuł „Współczesne misterium – wybory”. Drugi występ dali uczniowie szkoły podstawowej w Górsku pod opieką p. Beaty Śląskiewicz, przedstawienie nosiło tytuł: „Zdrowo kolorowo”. Trzecie przedstawienie wystawiły dzieci z zerówki pod opieką p. Barbary Poprawskiej oraz p. Barbary Mrugalskiej. Wydarzeniem kończącym kiermasz był występ naszej grupy muzycznej CEM SESSION. Zespół przedstawił trzy utwory: *Pieśń rycerską* autorstwa Krzysztofa Janowskiego, *Nothing else matter* zespołu Metallica oraz *Do kołysanki* grupy Dżem.

10.04.2017 – Rozpoczęcie wystawy z okazji 25 rocznicy pobytu św. Jana Pawła II we Włocławku. Wystawa obejmuje: fotografie, dokumenty oraz pamiątki związane z pielgrzymką Jana Pawła II we Włocławku i Kruszyne. Zawieszenie tablic z okazji 7 rocznicy katastrofy w Smoleńsku.

19.04.2017 – Do Centrum przyjechali kolejni kuracjusze z uzdrowiska w Ciechocinku – 25 osób z przewodniczką panią Barbarą Żuchowską.

20.04.2017 – Wizyta związana z uzdrowieniem p. Jadwigi Staszewskiej, przyjazd z Burzyna.

21.04.2017 – Wizyta kleryków z międzynarodowego seminarium Drogi Neokatechumenalnej „Redemptoris Mater” w Warszawie. Grupa liczyła 20 osób. Przyjazd ekipy telewizyjnej TVO Gdańsk Jasień, która nagrywała reportaż na temat Centrum Edukacji Młodzieży.

22.04.2017 – Przyjazd grupy ministrantów oraz lektorów z dekanatu lubawskiego diecezji toruńskiej. Opiekunem dzieci był ks. Damian Kuna, grupa liczyła 31 osób. Tego dnia odwiedziła nas również grupa zwiedzających z Pruszkowa pod opieką ks. Krystiana Bondarowskiego,

grupa liczyła 53 osoby. Była też wycieczka z Mławy, którą zorganizowało Stowarzyszenie Pontyfikat Papieża Jana Pawła II. Opiekunem grupy liczącej 55 osób był ks. Kazimierz Ziółkowski. Odbyła się również próba naszego zespołu CEM SESSION.

24.04.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży odwiedzili wójtowie przebywający na zjeździe w Toruniu m.in. wójt Łososiny Dolnej – p. Stanisław Golonka. Tego dnia mieliśmy również okazję gościć pielgrzymów z Indii. Był to Ojciec Fr. Antony P oraz Siostra Sara FSK.

25.04.2017 – Przyjazd 23-osobowej grupy osób niepełnosprawnych z Klubu Samopomocy Centrum Pielęgnacji Caritas Diecezji Toruńskiej.

27.04.2017 – Odbyła się próba dzieci sekcji teatralnej i tanecznej z Domu Kultury w Górsku. Opiekunem grupy liczącej 40 osób była p. Renata Dobrowolska. Odbyły się również indywidualne lekcje gry na gitarze. Tego dnia rozpoczęły się nasadzenia krzewów wokół ścieżek edukacyjnych przed budynkiem CEM, trwały one trzy dni. Posadzonych zostało 540 krzewów.

28.04.2017 – Odbyło się spotkanie z prof. Wojciechem Polakiem oraz dk. prof. Waldemarem Rozyńskim odnośnie do Sympozjum Naukowego „Pielgrzymki i miejsca pielgrzymowania w Polsce w XX i XXI wieku”.

29.04.2017 – Odbyła się próba zespołu CEM SESSION. Do Centrum przyjechała grupa zwiedzających z parafii Polskie Łąki, wycieczka liczyła 43 osoby. Przyjechała również 45-osobowa grupa kuracjuszy z Ciechocinka.

30.04.2017 – Do Centrum przyjechała grupa parafialna z Jastrzębia-Zdrój Parafii NSPJ. Wycieczka liczyła 50 osób. Opiekunem grupy był ks. proboszcz Antoni Pudlik.

MAJ 2017

3.05.2017 – W czterech stacjach telewizyjnych w Chile został wyemitowany program na temat Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku.

4.05.2017 – Przyjazd gości z Argentyny i Anglii. Tego dnia nasz artysta Bogusław Ziółkowski rozpoczął prace nad kolejnym dziełem, jakim jest „Wesele Krakowskie”. Malowidło jest wykonywane na ścianie w świetlicy CEM (8 x 2.1 metra). Wykonane zostaną również mniejsze prace na bocznych ścianach przedstawiające 12 par w strojach regionalnych.

5.05.2017 – Wizyta Ekonomo Generalnego ks. Jerzego Sosińskiego. Do Centrum przyjechali kolejni kuracjusze z uzdrowiska w Ciechocinku – 34 osoby z przewodniczką panią Barbarą Żuchowską. Odbyły się również lekcje gry na gitarze prowadzone przez Krzysztofa Janowskiego.

6.05.2017 – W świetlicy odbyło się przyjęcie komunijne. Rodzina oraz goście zwiedzili Muzeum Multimedialne im. bł. Jerzego Popiełuszki. Przyjechała grupa zwiedzających z Lublina z Parafii św. Krzyża. Wycieczka liczyła 52 osoby. Odbyła się również próba zespołu CEM SESSION.

8.05.2017 – W sali teatralno-kinowej odbyła się Akademia z okazji 226 rocznicy Konstytucji 3 maja. Organizatorem obchodów była p. Renata Dobrowolska dyrektor Domu Kultury w Górsku. Program rozpoczął występ zespołu „Harmonia”, który zaprezentował 3 utwory. Następnie wystąpiły dzieci z kółka tanecznego „Polonez”, kółka teatralnego oraz kółka tanecznego „Poleczka”.

Wydarzeniami kończącymi Akademię były występy dzieci z przedszkola w Złejwsi Małej oraz kolejny występ zespołu „Harmonia”. W Akademii uczestniczyło ok. 200 osób.

11.05.2017 – W sali teatralno-kinowej odbył się koncert pt. „Krótka historia Polski”. Przedstawienie wystawiły dzieci ze szkoły w Górsku, pod opieką p. Babiarcz. Odbyły się również lekcje gry na gitarze.

12.05.2017 – W CEM odbyło się spotkanie Zespołu Doradczego „Niepodległa” przy Wojewodzie Kujawsko-Pomorskim, którego celem jest opracowanie wojewódzkiego programu obchodów stulecia odzyskania niepodległości przez Polskę. Przewodniczącym tego zespołu jest prof. dr hab. Wojciech Polak. Obecny był wojewoda Mikołaj Bogdanowicz, który zwiedził CEM, Muzeum Multimedialne i Muzeum Regionalne. W zwiedzaniu wzięli też udział członkowie Zespołu Doradczego „Niepodległa 2018”, m.in. przewodniczący Regionu Bydgoskiego NSZZ „Solidarność” Leszek Walczak, dawny szef Urzędu Ochrony Państwa i Agencji Wywiadu generał Zbigniew Nowek, pełnomocnik wojewody ds. kultury, dziedzictwa narodowego i polityki historycznej Jarosław Jakubowski, wojewódzki konserwator zabytków Sambor Gawiński, kujawsko-pomorski wicekurator oświaty Małgorzata Oborska, dyrektor Oddziału Gdańskiego Instytutu Pamięci Narodowej prof. dr hab. Mirosław Golon, naczelniczka Delegatury Bydgoskiej Instytutu Pamięci Narodowej Edyta Cisewska, historyk prof. dr hab. Przemysław Olstowski, członek Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej prof. dr hab. Wojciech Polak, dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu Janusz Kaczmarek.

13.05.2017 – W świetlicy odbyło się przyjęcie komunijne. Odbyła się również próba zespołu CEM SESSION.

14.05.2017 – Tego dnia mieliśmy zaszczyt gościć w Centrum Edukacji Młodzieży ministra środowiska i gospodarki wodnej – p. Jana Szyszkę.

16.05.2017 – Przyjazd Rodziny Radia Maryja ze Szczecinka. Grupa zwiedzających liczyła 25 osób.

17.05.2017 – Odbyło się spotkanie z osobami z fundacji z Warszawy odnośnie pomnika Krzyża w miejscu porwania ks. Jerzego Popiełuszki.

19.05.2017 – W sali teatralno-kinowej odbył się krótki koncert Orkiestry Dętej OSP z Miejsca Piastowego. Orkiestrę założył bł. ks. Bronisław Markiewicz. Zespół świętował swoje 125-lecie.

20.05.2017 – Do Centrum Edukacji Młodzieży przyjechała grupa zwiedzających z Pasymia. Wycieczka liczyła 41 osób, opiekunem grupy był ks. Marcin Wysocki. Drugą grupą zwiedzających była pielgrzymka z Niezabyszewa. Opiekunem 50-osobowej grupy była Monika Bobik. Odbyła się próba zespołu CEM SESSION.

22.05.2017 – Dzieci ze szkoły w Złejwsi Wielkiej, a konkretniej teatr „Antrakt” wystawiły przedstawienie pt. „Zamieszanie w krainie bajek”. Przyjechała również 46-osobowa grupa kuracjuszy z Ciechocinka.

23.05.2017 – Bogusław Ziółkowski zakończył prace nad malowidłem „Wesele Krakowskie”.

25.05.2017 – W sali kinowo-teatralnej odbyło się III Sympozjum naukowe, któremu przyświecał temat „Pielgrzymki i miejsca pielgrzymowania w Polsce w XX i XXI wieku”. Organizatorami wydarzenia byli prof. dr hab. Wojciech Polak, dk. prof. dr hab. Waldemar Rozynekowski oraz ks. dr Paweł Nowogórski. Ponadto odbył się koncert z okazji Dnia Matki, który zorganizowany został przez dzieci z Publicznej Szkoły Muzycznej I st. w Górsku. Odwiedziła nas również 12-osobowa grupa kuracjuszy z Ciechocinka z przewodnikiem p. Barbarą Żuchowską.

26.05.2017 – Dzieci z Przedszkola „Jagoda” przygotowały występ z okazji Dnia Matki i Ojca. W wydarzeniu wzięło udział ok. 150 osób. Przyjechała również 22-osobowa grupa kuracjuszy z Ciechocinka.

27.05.2017 – Odwiedziły nas dwie duże grupy zwiedzających. Pierwszą z nich byli pielgrzymi ze Zblewa. Grupa liczyła 55 osób, opiekunem był ks. Piotr Wietrzykowski. Drugą grupą były dzieci pierwszokomunijne z Parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Wyszku. Grupa liczyła 54 osoby, opiekunem był ks. Wojciech Zadrozny.

29.05.2017 – Muzeum Multimedialne oraz cały obiekt CEM zwiedziła pielgrzymka z Parafii św. Franciszka z Asyżu w Łodzi. Opiekunem 47-osobowej grupy był ks. Tadeusz Socha. Odbyły się również indywidualne lekcje gry na gitarze.

29.05.2017 – Tego dnia Muzeum Multimedialne oraz cały obiekt zwiedziła pielgrzymka z Parafii św. Franciszka z Asyżu w Łodzi. Opiekunem 47-osobowej grupy był ks. Tadeusz Socha.

30.05.2017 – Gminne Przedszkole w Złejwsi Małej przygotowało koncert pt. „Rok rzeki Wisły”. Na występ przyszło ok. 150 osób. Opiekunem była p. Joanna Michalska.

31.05.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży wzięło udział w akcji bezpieczna droga do szkoły.

CZERWIEC 2017

1.06.2017 – W sali teatralno-kinowej, Publiczna Szkoła Muzyczna I st. w Górsku przeprowadziła przesłuchania uczniów z instrumentów dodatkowych. Opiekunem była p. Agnieszka Witki. Odbyły się również indywidualne lekcje gry na gitarze.

2.06.2017 – Paulina Osenka zorganizowała zebranie rodziców dotyczące obozu harcerskiego, które odbyło się w świetlicy. Ponadto odbyły się indywidualne lekcje gry na gitarze, które prowadził Krzysztof Janowski.

3.06.2017 – Na boisku odbyły się Strażackie Zawody Gminne, w których wzięło udział osiem jednostek straży pożarnej.

5.06.2017 – Wizyta Szymona Nierebińskiego – Naczelnika Wydziału Uzgodnień i Zagospodarowania Przestrzennego.

7.06.2017 – W CEM gościliśmy oo. redemptorystów.

9.06.2017 – Do Centrum Edukacji Młodzieży przyjechała 38-osobowa grupa pielgrzymów z Sandomierza. Wycieczka zwiedziła Muzeum multimedialne im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki oraz cały obiekt CEM. Ponadto gościliśmy reżysera Piotra Zarębskiego.

10.06.2017 – Wykonawcy z firmy ARBUD rozpoczęli pracę nad wykonaniem fragmentu chodnika na edukacyjnej ścieżce historycznej.

11.06.2017 – Przyjazd 52-osobowej grupy z NSZZ „Solidarność” pracowników VOLVO Polska Sp. z o.o. z Wrocławia. Opiekunem był Bogusław Jurgielewicz. Odbył się również Rodzinny Rajd Rowerowy „Aktywna gmina”, którego organizatorem był Andrzej Walczyński. W rajdzie wzięło udział 50-osobowa grupa dzieci z Zespołu Szkół w Górsku. Młodzież zorganizowała w CEM ognisko oraz zawody rowerowe z torem przeszkód.

13.06.2017 – Szkoła podstawowa w Przysieku zorganizowała w CEM zajęcia dla V klasy podstawowej. Zajęcia odbyły się w świetlicy i na boisku. Opiekunem dzieci była Magdalena Roszko. Ponadto tego dnia Telewizja Polska TVP Bydgoszcz przyjechała zrobić zdjęcia Muzeum Multimedialnego im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki.

14.06.2017 – W świetlicy odbyło się przyjęcie z okazji 25-lecia kapłaństwa ks. Jana Bogackiego.

16.06.2017 – Przyjazd 23-osobowej grupy z Parchowa. Opiekunem pielgrzymki była s. Krysztyna Stryczak. Grupa zwiedzających z Ciechocinka, licząca 49 osób z przewodnikiem panią Anną Wilczewską zwiedziła Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku. Tego dnia nasz artysta Bogusław Ziółkowski rozpoczął malowanie obrazu do kaplicy domowej, który zostanie zawieszony do Rzymu z pielgrzymką na poświęcenie.

18.06.2017 – Przyjazd 36-osobowej grupy z NSZZ „Solidarność” pracowników VOLVO Polska Sp. z o.o. z Wrocławia. Ponadto Centrum Edukacji Młodzieży zwiedziła 50-osobowa grupa pielgrzymów z Częstochowy.

19.06.2017 – Tego dnia do Centrum przyjechała pielgrzymka z Pierścica z okolic Skoczowa. Opiekunem grupy liczącej 50 osób był ks. Grzegorz Pydych. Tego dnia nasza Fundacja Centrum Edukacji Młodzieży z Górska odebrała prestiżową nagrodę Marszałka woj. kujawsko-pomorskiego z kategorii: „Innowacyjne metody stosowane w zakresie rozwoju i promocji miast i obszarów wiejskich”. Ponadto nasz artysta Bogusław Ziółkowski otrzymał Wyróżnienie Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego w kategorii Edukacja.

20.06.2017 – W tym dniu w Centrum Edukacji Młodzieży odbyła się Konferencja naukowa „Zrozumieć przyrodę i odnawialne źródła energii” pod patronatem prof. dr hab. Jana Szyszki. W Konferencji wzięło udział ok. 120 osób. Przed spotkaniem odbyła się msza św. w kościele parafialnym w Górsku Program konferencji (której przewodniczył prof. dr hab. Wojciech Polak) przedstawiał się następująco: w zastępstwie za Ministra Środowiska – prof. dr hab. Jana Szyszki – przemówił delegat – Bartłomiej Hawryluk. Następnie wykład na temat „Ochrona przyrody w lasach Kujaw i Pomorza” poprowadził Janusz Kaczmarek. Kolejny wykład na temat „Ośrodki edukacji ekologicznej w województwie kujawsko-pomorskim” poprowadziła mgr Paulina Wruszczak. Następnie przemówiła dyr. Małgorzata Walter. Kolejny wykład pt. „Odnawialne źródła energii w CEM w Górsku” wygłosił ks. dr Paweł Nowogórski CSMA. Konferencje zakończył wykład mgr inż. Jacka Goszczyńskiego na temat „Stan powietrza w województwie kujawsko-pomorskim”. Po konferencji odbyło się zwiedzanie Muzeum Regionalnego oraz całego obiektu CEM.

21.06.2017 – Centrum gościło 25-osobową grupę młodzieży ze Szkoły Podstawowej w Czernikowie. Opiekunem dzieci był dyrektor szkoły Dariusz Chrobak. Oprócz tego w tym dniu Radio PiK przeprowadziło wywiad z ks. Pawłem Nowogórkim na temat CEM oraz FCEM. Odbyły się również indywidualne lekcje gry na gitarze.

23.06.2017 – W sali teatralno-kinowej Publiczna Szkoła Muzyczna I st. w Górsku zorganizowała rozdanie świadectw. Opiekunem dzieci podczas obchodów zakończenia roku szkolnego była dyrektor szkoły Agnieszka Witki. Mieliśmy okazję gościć VII Pieszą Pielgrzymkę bł. ks. Jerzego Popiełuszki Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży.

24.06.2017 – Przyjazd 49-osobowej grupy z Polski, Rosji, Białorusi i Litwy. Opiekunem pielgrzymki był Włodzimierz Grodzicki. Tego dnia gościliśmy również 50-osobową grupę kuracjuszy z Ciechocinka.

25.06.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży zorganizowało Piknik Rodzinny, który odbył się na boisku sportowym. W ramach festynu zorganizowano wiele atrakcji, m.in.: dmuchane zjeżdżalnie, byk rodeo, basen z piłeczkami, konkursy z nagrodami, grill i wiele innych. Jedną z głównych atrakcji była loteria fantowa, w której główną nagrodą był rower ufundowany przez dyrektora Mariusza Kałużnego. Ponadto odbyły się pokazy straży pożarnej, w których udział wzięli uczestnicy festynu, tj. przeciąganie liny z wozem strażackim. Namiot ARiMR z Panią Dyrektorem Oddziału Regionalnego Agencji w Toruniu Katarzyną Kaczmarek – Sławińską cieszył się olbrzymią popularnością wśród uczestników pikniku. Swoje stoisko miało również wojsko, gdzie przeprowadzane były kursy z pierwszej pomocy oraz można było zobaczyć sprzęt wojskowy. Pomimo deszczu festyn cieszył się ogromnym zainteresowaniem. Oprócz tego Centrum odwiedziła Pielgrzymka ze Szczecina od parafii św. Jana Bosko do Gietrzwałdu i Wilna.

26.06.2017 – Do Centrum przyjechała kolonia z gminy Łososina Dolna. Grupa zwiedzających liczyła 50 osób, opiekunem była Bożena Michalak.

27.06.2017 – Odbyło się spotkanie dotyczące kolejnej edycji konkursu wiedzy o Wielkich Polakach.

28.06.2017 – Odbył się zjazd Służby Liturgicznej Diecezji Toruńskiej. Gościliśmy w Centrum grupę 70 ministrantów, opiekunem był ks. Dawid Urbaniak. Młodzież zwiedziła Muzeum Multimedialne oraz Muzeum Regionalne, następnie ministranci korzystając z boiska sportowego rozegrali mecz piłki nożnej oraz koszykówki. Ostatnią zorganizowaną atrakcją było ognisko.

30.06.2017 – Centrum odwiedzili nauczyciele emeryci z Czyżewa. Opiekunem 30-osobowej grupy była Barbara Starczak.

LIPIEC 2017

1.07.2017 – Odbyło się I Ogólnopolskie spotkanie dzieci z uszkodzeniem genu FGFR2. Organizatorem spotkania było Stowarzyszenie im. Antoniny Olszewskiej-Tosia. Do CEM przyje-

chała pielgrzymka z parafii św. Jadwigi Śląskiej z Gdańska. Grupa liczyła 50 osób, opiekunem grupy był ks. Paweł Górny.

2.06.2017 – W sali teatralno-kinowej odbyło się zebranie młodzieży dotyczące pielgrzymki do Rzymu. W zebraniu wzięło udział ok. 80 osób.

3.06.2017 – Mieliśmy przyjemność gościć grupę młodzieży z Teksasu i Ukrainy. Pielgrzymka liczyła 80 osób. Młodzież zwiedziła Muzeum Multimedialne im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki, Muzeum Regionalne oraz sale dydaktyczne. Oprócz tego w tym samym dniu Centrum odwiedzili goście z Włoch.

5.07.2017 – Do CEM przyjechali kolejni kuracjusze z uzdrowiska w Ciechocinku. 18 osób z przewodniczką panią Barbarą Żuchowską. Ponadto gościliśmy grupę rodziców z dziećmi, którzy przyjechali z Zamku Bierzgowskiego. Opiekunem grupy był ks. Wacław Dokurno. Dzieci miały okazję zobaczyć mini zoo, następnie razem z rodzicami zwiedzili Muzeum Multimedialne.

7.07.2017 – Nasz artysta Bogusław Ziółkowski zakończył prace nad malowaniem 12 par w strojach ludowych w świetlicy. Przyjazd 45-osobowej grupy kuracjuszy z Ciechocinka.

8.07.2017 – Do Centrum Edukacji Młodzieży przyjechała minipielgrzymka rowerowa z parafii oo. michalitów z Torunia. Grupa była nieliczna, opiekunem była Małgorzata Kałdowska. Odwiedziła nas również grupa dzieci z Suwałk – Świetlica Środowiskowa im. Dzieciątka Jezus. Dwudziestoosobowa grupa wraz z opiekunem s. Karoliną Śliżewską zwiedziła Muzeum Multimedialne. Rozpoczęcie remontu dachu szklanego w Centrum.

11.07.2017 – Do Centrum przyjechali kolejni kuracjusze z uzdrowiska w Ciechocinku. Grupa licząca 10 osób, zwiedziła cały obiekt CEM.

14.07.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży odwiedziła pielgrzymka z Palestyny – Music group f Scout group. Opiekunem grupy 30-osobowej z Ziemi Świętej był Juan Asmari. Pielgrzymka zwiedziła Muzeum Multimedialne oraz cały obiekt CEM, największą atrakcją była sala teatralno-kinowa, w której pielgrzymi dali koncert tj. grali na fortepianie oraz śpiewali.

15.07.2017 – Gościliśmy w Centrum uczestników Letniej Szkoły Języka i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców. Zwiedzający przyjechali z takich krajów jak: Białoruś, Rosja, Gruzja, Norwegia, Brazylia, Kanada, Portugalia, Serbia, Chorwacja, Wielka Brytania, Irlandia, Bułgaria. Opiekunem 26-osobowej grupy była Katarzyna Cegielska z WSKSiM. Tego dnia przyjechała również 10-osobowa grupa zwiedzających z Krakowa oraz 16-osobowa grupa kuracjuszy z Ciechocinka z przewodnikiem p. Barbarą Żuchowską.

22.07.2017 – Do CEM przyjechała pielgrzymka z diecezji zamojskiej – Komicjum Legionu Maryi. 44-osobowa grupa, której opiekunem był ks. prałat Zdzisław Ciżmiński, zwiedziła Muzeum Multimedialne oraz cały obiekt CEM.

23.07.2017 – W sali dydaktycznej im. Jana Pawła II odbyło się drugie spotkanie młodzieży dotyczące pielgrzymki do Rzymu. W zebraniu wzięło udział ok. 20 osób.

25.07.2017 – CEM zwiędzały dwie grupy kuracjuszy z Ciechocinka, jedna grupa liczyła 33 osoby, a druga 16.

27.07.2017 – Centrum odwiedziła grupa kolonijna z Zambrowa oraz Łomży. Pielgrzymka liczyła 28 osób, a opiekunami grupy były Dorota Górská oraz Elżbieta Glińska.

28.07.2017 – W Centrum miała miejsce konferencja naukowa pod nazwą „Klastry energii i spółdzielnie energetyczne”, która odbyła się w sali kinowo-teatralnej. Uczestniczyło w niej ok. 30 osób.

30.07.2017 – Przyjazd 51-osobowej grupy pielgrzymów z Augustowa.

31.07.2017 – Gościliśmy w CEM 50-osobową pielgrzymkę z parafii św. Wojciecha z Sadek, opiekunem był ks. Krzysztof Wiśniewski. Grupa zwiędziła Muzeum Multimedialne oraz cały obiekt CEM. Ponadto tego dnia Centrum odwiedziła grupa kuracjuszy z Ciechocinka pod kierownictwem p. Barbary Żuchowskiej.

SIERPIEŃ 2017

2.08.2017 – Muzeum Multimedialne im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki odwiedziła pielgrzymka z parafii pw. św. Antoniego w Kobylance. Grupa liczyła 45 osób.

3.08.2017 – Grupa zwiędzających z parafii Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Tuchowie, licząca 47 osób z opiekunem o. Bogusławem Augustowskim CSSR zwiędziła Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku.

4.08.2017–12.08.2017 – Międzynarodowy Program Edukacyjny dla młodzieży „Śladami św. Jana Pawła II”. Program Edukacyjny trwał 9 dni, był nagrodą dla laureatów tego rocznej edycji Wojewódzkiego Konkursu Interdyscyplinarnego o Wielkich Polakach. Uczestnicy poznawali miejsca, które papież Jan Paweł II odwiedzał i te, które były Mu szczególnie bliskie. Pierwszego dnia grupa, po 12 godzinnej jeździe dotarła do Helwin w Czechach. Następnego dnia uczestnicy zwiędzali Bazylikę w mieście Mariazell. Następnie pojechali do miasta we Włoszech – Conselve. Trzeciego dnia Zwiędzali miasteczko Arezzo oraz Asyż. Te przepiękne miejsca wywarły ogromne wrażenie na uczestnikach. Następnie zwiędzili dwa miasta: Nepi oraz Castel Sant’Elia. Zobaczyli m.in.: Sanktuarium Santissima Maria ad Rupes, Grotę z cudownym obrazem, schody wykute w skale oraz wiele innych wspaniałych rzeczy. Kolejnego dnia grupa rozpoczęła zwiędzanie Rzymu poranną mszą przy grobie św. Jana Pawła II. Zobaczyli m.in.: Bazylikę św. Piotra, Święte Schody, Koloseum, Łuk Konstantyna, Panteon, Fontannę di Trevi oraz wiele innych. Następny dzień uczestnicy rozpoczęli mszą świętą w podziemiach Watykanu przy grobie św. Piotra. Następnie najważniejszym punktem dnia była audiencja u papieża Franciszka. Ponadto uczestnicy zanieśli obraz bł. ks. Jerzego Popiełuszki wykonany przez Bogusława Ziółkowskiego do poświęcenia przez papieża. Siódmego dnia grupa zaczęła wracać do Polski. Tego dnia zwiędziła Loreto. Młodzież miała okazję zobaczyć m.in.: Bazylikę Matki Bożej Loretańskiej, domek Matki Bożej przeniesiony z Nazaretu, Kaplicę Polską oraz cmentarz wojskowy żołnierzy polskich, którzy zginęli w bitwie o Anconę. Kolejny dzień uczestnicy spędzili w Padwie gdzie uczestniczyli w mszy świętej, która odbyła się w Bazylice św. Antoniego. Zwie-

dzili Bazylikę i krużganki klasztorne. Dziewiątego dnia grupa dojechała do Centrum Edukacji Młodzieży, gdzie zakończono Pielgrzymkę „Śladami św. Jana Pawła II”.

5.08.2017 – Gościliśmy w Centrum 55-osobową grupę zwiedzających z diecezji łódzkiej z okazji spotkania Oazy Rodzin III na Zamku Bierzgłowskim. Opiekunem pielgrzymki był ks. Tomasz Owczarek.

7.08.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży odwiedzili absolwenci duszpasterstwa akademickiego „Wieczernik” z Rzeszowa, których opiekunem był ks. Ireneusz Folcik.

8.08.2017 – Do Centrum przyjechała grupa ministrantów z Lublina, której opiekunem był o. Andrzej Cebula. Młodzież zwiedziła Muzeum Multimedialne oraz cały obiekt CEM.

12.08.2017 – CEM zwiedziła 25-osobowa pielgrzymka z parafii św. Jana Pawła II w Sulbinach.

16.08.2017 – Przyjazd 15-osobowej grupy kuracjuszy z Ciechocinka, której opiekunem był Eugeniusz Strzyżewski.

17.08.2017 – Gościliśmy 25-osobową grupę pielgrzymów ze Śleszyna, której opiekunem był ks. Waldemar Marczak.

18.08.2017 – Po raz kolejny CEM odwiedziła grupa kuracjuszy z Ciechocinka, licząca 35 osób. Tego dnia gościliśmy również 55-osobową pielgrzymkę z Osowca, której opiekunem był ks. Gabriel.

19.08.2017 – W tym dniu odbyła się pierwsza próba nowego chóru, który stworzyła młodzież biorąca udział w pielgrzymce „Śladami św. Jana Pawła II”.

31.08.2017 – Przyjazd 30-osobowej grupy kuracjuszy z Ciechocinka. Tego dnia odbyło się również spotkanie w sprawie Wojewódzkiego Konkursu Wiedzy o Wielkich Polakach.

WRZESIEŃ 2017

2.09.2017 – Mieliśmy zaszczyt gościć grupę z Terenowego Biura Radia Maryja, które mieści się w Bydgoszczy przy parafii Świętej Trójcy, której opiekunem była Halina Jezierska. Pielgrzymka odbyła się z okazji 25-lecia powstania terenowego Biura RM utworzonego jako pierwsze w Polsce i na świecie. W tym samym dniu gościliśmy również w CEM dyrektora Centralnego Ośrodka Sportu z Warszawy – p. Mariusza Kałużnego wraz z innymi dyrektorami Centralnych Ośrodków Sportowych w Polsce. Centrum odwiedził tego dnia również misjonarz z Republiki Dominikany oraz goście z Ogorzeliny.

3.09.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży odwiedziła Rodzina Trzeźwiejących z Garwolina. Grupa licząca 34 osoby zwiedziła Muzeum Multimedialne im. ks. Jerzego Popiełuszki, Muzeum Regionalne oraz cały obiekt CEM. Tego samego dnia odbyło się spotkanie podsumowujące pielgrzymkę „Śladami św. Jana Pawła II”. Wyjazd był współfinansowany dla laureatów ze środków Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

4.09.2017 – Gościliśmy dwie grupy młodzieży z katolickiego liceum im. ks. Jerzego Popiełuszki w Lubianie oraz z liceum ogólnokształcącego im. ks. Jerzego Popiełuszki w Łazach.

Obie grupy liczyły razem 100 osób. W sali kinowo – teatralnej odbyło się rozpoczęcie roku szkolnego Publicznej Szkoły Muzycznej I st. w Górsku. Organizatorem uroczystości była dyrektor szkoły p. Agnieszka Witki, wzięło w niej udział około 140 osób.

5.09.2017 – Rozpoczęły się po wakacjach treningi karate, które prowadził Iwo Licznernski.

6.09.2017 – Rozpoczęto prace nad budową amfiteatru.

7.09.2017 – Przyjazd 20-osobowej grupy z Przeczna, której opiekunem był ks. Wacław Dokurno. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

8.09.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

9.09.2017 – CEM zwiedziła pielgrzymka z parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Oświęcimiu. Opiekunem 20-osobowej grupy był ks. Jan Dubas.

10.09.2017 – Odbyła się pielgrzymka do Okopów śladami Marianny Popiełuszki – honorowego obywatela województwa kujawsko – pomorskiego, z okazji 70 rocznicy urodzin bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Program pielgrzymki przedstawiał się następująco: uroczysta msza św. o kanonizację bł. ks. Jerzego Popiełuszki, koncert, złożenie kwiatów na grobie rodziców oraz wiele innych.

12.09.2017 – Centrum odwiedziła grupa dzieci ze Szkoły Podstawowej w Czernikowie, której opiekunem był dyrektor szkoły p. Dariusz Chrobak. Młodzież zwiedziła Muzeum Multimedialne im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki oraz Muzeum Regionalne. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków z trenerem Iwo Licznernskim.

13.09.2017 – W jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się zajęcia – Fitness.

14.09.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

15.09.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

16.09.2017 – Centrum odwiedziła grupa z miejscowości Żuławki z Parafii Narodzenia NMP. Opiekunem grupy był ks. proboszcz Jarosław Plis. W Sali kinowo–teatralnej odbył się IV Przegląd Zespołów Śpiewaczych z okazji Europejskich Dni Dziedzictwa. Całe wydarzenie zostało zorganizowane przez dyrektor Domu Kultury w Górsku – Renatę Dobrowolską. Wystąpiło osiem zespołów, a były to: „Melodia”, „Łubianioki”, „Nakielanki”, „Harmonia”, „Gniewkowanie”, „Żłotniczanki”, „Kawęczynianki” oraz „Nasze Kujawy”. Ponadto odbyło się podsumowanie wyników oraz wręczenie nagród uczestnikom gminnego konkursu plastycznego oraz wręczenie nagród w projekcie organizowanym przez Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Razem dla Przyszłości”. Przegląd zakończył się wręceniem statuetek wszystkim zespołom. Tego dnia odbył się również wernisaż pt. „Mój kraj, mój rejon”.

17.09.2017 – CEM odwiedziła 44-osobowa grupa pszczelarzy z Piotrkowa Trybunalskiego.

18.09.2017 – Przyjazd grupy kuracjuszy liczącej 40 osób z Ciechocinka, 45-osobowej grupy pielgrzymów z Radzanów oraz goście z Kanady i USA. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

19.09.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

20.09.2017 – Centrum odwiedziła grupa 9 osób z Ciechocinka, których opiekunem był ks. Władysław Głębocki MSF. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

21.09.2017 – Gościliśmy grupę 33 kuracjuszy z Ciechocinka oraz 20 osób z Radomic. Była też obecna grupa z programu wymiany młodzieży pomiędzy krajami Europy w ramach projektu Erasmus+. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

22.09.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

23.09.2017 – Próba Zespołu „Ave”.

24.09.2017 – W CEM odbył się stacjonarny pobór krwi.

25.09.2017 – Odbyły się zajęcia fitness.

26.09.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

27.09.2017 – Centrum odwiedziła 32-osobowa grupa z Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

28.09.2017 – Centrum odwiedziła grupa gimnazjalistów z Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 4, której opiekunem był nauczyciel Michał Wiśniewski. Odwiedziła nas również 35-osobowa grupa kuracjuszy z Ciechocinka. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków z trenerem Iwo Licznernskim.

29.09.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

30.09.2017 – Gościliśmy grupę z Solca Kujawskiego liczącą 55 osób opiekunem grupy była Pani Irena Kolasa z Wspólnoty Pallotyńskiej.

PAŹDZIERNIK 2017

2.10.2017–13.10.2017 – W Centrum Edukacji Młodzieży odbył się I cykl bezpłatnych warsztatów sztuki garncarskiej cyklu „Ginące zawody”. W warsztatach wzięło udział ponad 200 osób.

2.10.2017 – Odbył się pierwszy dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 22-osobowa grupa z Przedszkola Miejskiego nr 13 im. M. Kopernika w Toruniu. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

3.10.2017 – Kolejny dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 22-osobowa grupa z Zespołu Szkół im. Marii Konopnickiej w Radomicach. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

4.10.2017 – Gościliśmy 15 osób biorących udział w warsztatach sztuki garncarskiej. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

5.10.2017 – Odbyła się Pielgrzymka Seniorów z gminy Jedwabne licząca 40 osób. Tego dnia odbył się również czwarty dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 21-osobowa grupa z Szkoły Podstawowej nr 28 w Toruniu. W jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

6.10.2017 – Kolejny dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 24-osobowa grupa ze Szkoły Podstawowej w Górsku. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

7.10.2017 – Odwiedziła nas grupa licząca 40 osób z Parafii NMP Królowej Polski w Radomsku. Tego dnia odwiedzili nas pielgrzymi z Modrze grupa liczyła 47 osób.

9.10.2017 – Szkoła Podstawowa w Ugoszczu oraz osoby indywidualne wzięły udział w warsztatach sztuki garncarskiej. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

10.10.2017 – Nasze Centrum odwiedziła grupa 47 osób z Wielkiego Garca, której opiekunem był ks. Wojciech Gruba. Odbyły się również warsztaty sztuki garncarskiej, w których udział wzięła klasa II a gimnazjum ze Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

11.10.2017 – Tego dnia odbył się kolejny dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 18-osobowa klasa 6a ze Szkoły Podstawowej im. K. K. Baczyńskiego w Czernikowie oraz 3 osoby indywidualne. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

12.10.2017 – Przyjazd grupy kuracjuszy liczącej 47 osób z Cieclocinka oraz 35-osobowej grupy z parafii NMP Różańcowej w Wysokiej. Również odbyły się warsztaty sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 23-osobowa grupa ze Szkoły Podstawowej nr 28 w Toruniu. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

13.10.2017 – Odwiedziła nasze Centrum grupa 37 osób z Zespołu Szkół Szkolno-Przedszkolnego w Przyrowie, której opiekunem był ks. Tomasz Kośny. Odbył się również ostatni dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których udział wzięli Zespół Szkół nr 26 oraz Fundacja Ducha na Rzecz Rehabilitacji Naturalnej Ludzi. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

14.10.2017 – Tego dnia CEM odwiedziła grupa licząca 36 osób z Częstochowy, której opiekunem był ks. Tomasz Kośny.

15.10.2017 – Centrum Edukacji Młodzieży odwiedziła grupa 27 osób z Białych Błot. Na terenie naszego Centrum odbył się Jubileuszowy 25 Bieg sztafetowy i maraton ks. Jerzego

Popiełuszki z Bydgoszczy do Górska. Po biegu na uczestników czekała gorąca zupa. Do mety dobiegło około 300 osób i każda została nagrodzona medalem.

16.10.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski

17.10.2017 – Odbyło się spotkanie Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego z wolontariuszami zaangażowanymi w niesienie pomocy osobom poszkodowanym przez nawałnice na terenie województwa. Marszałek Piotr Całbecki powitał uczestników spotkania w sali kinowo – teatralnej w CEM. Następnie zostały wręczone pisemne podziękowania oraz upominki wolontariuszom. Dyrektor naszego Centrum ks. Paweł Nowogórski otrzymał medal za zasługi 100-lecia harcerstwa toruńskiego. Na zakończenie został wkopany dąb na 100-lecie Hufca ZHP Toruń przed gmachem CEM. W kościele parafialnym w Górsku odbył się koncert „Dobro Nieskończone” z okazji 33. rocznicy uprowadzenia bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Wystąpiło wielu artystów pod dyrekcją Tomka Kamińskiego, po koncercie odbyło się uroczyste przejście w procesji z relikwiami do miejsca uprowadzenia pod Krzyż-Pomnika w lasku i tam została odmówiona modlitwa za Ojczyznę, o kanonizację bł. ks. Jerzego Popiełuszki oraz o beatyfikację Marianny Popiełuszko. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karatek.

18.10.2017 – Do naszego Centrum przyjechała 7-osobowa grupa przedszkolaków wraz z opiekunami p. Anną Gawrońską oraz Moniką Dydowicz. Wizyta była związana z akcją „Krecik zwiedza świat”. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

19.10.2017 – Odwiedziła nas 31-osobowa grupa ze Świerczynek w nagrodę za uczestnictwo w konkursie. Następnie odwiedziła nas 8-osobowa grupa z Solidarność stoczni Remontowa Shipbuilding w Gdańsku. Przybyła do nas również grupa 48 kuracjuszy z Ciechocinka z p. Anną Wilczewską. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karatek.

20.10.2017 – CEM odwiedził ks. prof. Tadeusz Fitych autor niezwyklej wystawy „Boże Młyny”, która zagościła w Muzeum Architektury we Włocławku. Również odwiedziła nas grupa 45 kuracjuszy z Ciechocinka. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karatek.

21.10.2017 – Odwiedziła nas grupa licząca 48 osób z Rzeszowa, Leżajska i Łañcuta. Kolejną grupą, która odwiedziła nasze Centrum była wycieczka z Prochu.

22.10.2017 – Odbył się Koncert dla ks. Jerzego Popiełuszki z okazji 33 rocznicy uprowadzenia. Najpierw odbyła się msza św. za Ojczyznę i kanonizację ks. Jerzego Popiełuszki w kościele Parafialnym pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Następnie odbył się występ zespołu „Ave” w sali kinowo – teatralnej Centrum.

23.10.2017 – Tego dnia odbyły się zajęcia fitness prowadzone przez p. Martę Licznernską.

24.10.2017 – Trening karate, który prowadził Iwo Licznernski.

25.10.2017 – W salach dydaktycznych odbyło się spotkanie ze strażakiem. W spotkaniu udział wzięła młodzież, sołtysi oraz Urząd Gminy. Tego dnia również odwiedził nas Federico Lombardi były dyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej w latach 2006-2016. Obecnie jest prezesem zarządu „Fundacji Watykańskiej Joseph Ratzinger – Benedykt XVI”, która wspiera badania i studia nad myślą księdza profesora Josepha Ratzingera, zanim został papieżem i po wybraniu go na ten urząd. 24 października Federico Lombardi otrzymał doktorat honoris causa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Przybył z nim ks. Mariusz Kuciński proboszcz fordońskiej parafii św. Mateusza, dyrektor Centrum Studiów Ratzingera. Pieczę nad nim sprawuje „Fundacja Watykańska Joseph Ratzinger – Benedykt XVI”. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

26.10.2017 – Nasze Centrum odwiedziła pielgrzymka z parafii rzymskokatolickiej p.w. NMP Częstochowskiej w Toruniu licząca 44 osoby, której opiekunem był o. Dominik. Odwiedziły nas również siostry loretanek z Warszawy, była z nimi s. Andrzejka Biała – dyrektor Wydawnictwa i Drukarni Sióstr Loretanek. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

27.10.2017 – Centrum odwiedziła grupa 56 pielgrzymów z Sępólna Krajeńskiego, której opiekunem był ks. Marcin Kardzis. Odwiedziła nas również 40-osobowa grupa z Przedszkola „Jagoda”. Dzieci zobaczyły jak się wypala glinę, maluje obrazy oraz obejrzały Muzeum Regionalne. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

28.10.2017 – W ramach organizacji III KONFRONTACJI TEATRALNYCH 2017 zostały zorganizowane bezpłatne jednodniowe warsztaty teatralne dla wybranych uczestników Konfrontacji. Celem warsztatów była: nauka prawdziwej gry aktorskiej, przekazanie uczestnikom wiedzy związanej z techniką przełożenia tekstu literackich na scenę, rozwijanie techniki recytatorskiej, nauka pracy w grupach i integracji, zwiększenie zainteresowania sztuką teatru wśród młodych ludzi oraz wychowanie poprzez teatr. W warsztatach wzięło udział 25 uczestników Konfrontacji, przekażą oni nabytą wiedzę swoim kolegom. Warsztaty prowadziła pani Aleksandra Kopycińska, a gościem specjalnym była pani Zofia Melechówna znakomita polska aktorka teatralna i filmowa.

29.10.2017 – Odbyła się próba zespołu muzycznego CEM SESSION pod nadzorem Krzysztofa Janowskiego.

LISTOPAD 2017

6.11.2017–17.11.2017 – W Centrum Edukacji Młodzieży odbył się II cykl bezpłatnych warsztatów sztuki garncarskiej cyklu „Ginące zawody”. Uczestnicy zwiedzili Muzeum Regionalne i Multimedialne oraz sale dydaktyczne, następnie przystąpili do zdobienia swoich wyrobów angobą, a następnie szkliwienia. W warsztatach wzięło udział ponad 200 osób.

6.11.2017 – Odbył się pierwszy dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 21-osobowa grupa z Szkoły Podstawowej nr 28 w Toruniu. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

7.11.2017 – Warsztaty sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 23-osobowa grupa ze Szkoły Podstawowej nr 28 w Toruniu. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

8.11.2017 – Gościliśmy 6 osób biorących udział w warsztatach sztuki garncarskiej. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

9.11.2017 – Kolejny dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 22-osobowa grupa z Zespołu Szkół im. Marii Konopnickiej w Radomicach. Nasze Centrum również odwiedziła 23-osobowa grupa laureatów Konkursu malarskiego o Mariannie Popiełuszko z Bierzysłowa, której opiekunem był ks. dziekan Rajmund Ponczek.

10.11.2017 – Odbył się kolejny dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 18-osobowa klasa 6a ze Szkoły Podstawowej im. K. K. Baczyńskiego w Czernikowie oraz 3 osoby indywidualne. Odwiedziła nas również grupa 50 kuracjuszy z Ciechocinka. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

10-12.11.2017 – W Centrum odbył się biwak harcerski, w którym wzięło udział 40 harcerzy. Uczestnicy brali udział w różnych grach i zabawach.

13.11.2017 – Kolejny dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 24-osobowa grupa ze Szkoły Podstawowej w Górsku. Również odbył się koncert patriotyczny orkiestry wojskowej z Torunia organizowany przez p. Agnieszkę Witki. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

14.11.2017 – Odbłyły się warsztaty sztuki garncarskiej, w których wzięła udział 22-osobowa grupa z Przedszkola Miejskiego nr 13 im. M. Kopernika w Toruniu. Również odbyło się w sali kinowo-teatralnej spotkanie z p. dyrektorem Mariuszem Kałużnym. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

15.11.2017 – Szkoła Podstawowa w Ugoszczu oraz osoby indywidualne wzięły udział w warsztatach sztuki garncarskiej. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

16.11.2017 – Odbłyły się warsztaty sztuki garncarskiej, w których udział wzięła klasa II a gimnazjum ze Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

17.11.2017 – Ostatni dzień warsztatów sztuki garncarskiej, w których udział wzięli Zespół Szkół nr 26 oraz Fundacja Ducha na Rzecz Rehabilitacji Naturalnej Ludzi. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

18.11.2017 – Próba chóru Publicznej Szkoły Muzycznej w Górsku z panią Agnieszką Witki. Tego dnia również odwiedziła nas 25-osobowa grupa seniorów z Wybzczyka.

20.11.2017 – Odbyły się zajęcia fitness.

21.11.2017 – Gościliśmy 32-osobowy zespół „Wspomnienie” i mieszkańców Małej i Wielkiej Nieszawki, organizatorem była p. Brygida Czapiewska. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

22.11.2017 – Odbyły się zajęcia fitness.

23.11.2017 – Centrum odwiedziła grupa kuracjuszy z Ciechocinka. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbył się również trening grupy karateków.

24.11.2017 – Przybyła do nas grupa kuracjuszy z Ciechocinka. Tego dnia w jednej z sal Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku odbyły się również zajęcia fitness.

25.11.2017 – Odwiedziła nas grupa z OAZY Dzieci Bożych liczyła ona 40 osób, a opiekunem był o. Savio Folcholc.

26.11.2017 – Tego dnia odbyła się Gala III Konfrontacji teatralnych. W Konfrontacjach wzięły udział cztery grupy teatralne. Uczestnicy zostali przywitani w Sali kinowo-teatralnej, następnie wystąpił teatr z Górskiej. Kolejny był teatr „Światło” z II Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika we Włocławku, który przedstawił spektakl „A to Polska właśnie”. Następnym był teatr „4-5-6” z Szkoły Podstawowej w Czernikowie, grupa przedstawiła spektakl pt. „Dziękuję Wam”. Na koniec uczestnicy zjedli ciepły posiłek.

27.11.2017 – Odwiedził nas prof. Christian Esguerra z Filipin, który wygłosił wykład w Wyższej Szkole Kultury Społecznej i Medialnej pt. „Demokracja na Filipinach: lekcja wolności i rządów autorytarnych”. W jednej z sal dydaktycznych odbyła się Rada Szkoleniowa Szkoły Muzycznej.

GRUDZIEŃ 2017

1.12.2017 – Przybyli do nas kuracjusze z Ciechocinka, których przewodnikiem była p. Anna Wilczewska.

2.12.2017 – W Szkole Podstawowej im. ks. Jerzego Popiełuszki odbyły się zawody w tenisa stołowego, których organizatorem było Centrum Edukacji Młodzieży. Na zakończenie turnieju wręczono 12 pucharów w 4 kategoriach.

Tego dnia w Sali kinowo-teatralnej Centrum odbyła się próba dwóch zespołów „Ave” oraz „CEM SESSION”, przygotowując Koncert charytatywny oraz Opłatek dla przyjaciół Centrum Edukacji Młodzieży.

3.12.2017 – Nasze Centrum odwiedził polski dziennikarz, pisarz katolicki, publicysta, polityk, poseł na Sejm III kadencji, senator VI, VII, VIII i IX kadencji Czesław Ryszka z Ojcem z Radia Maryja Marianem Sojką.

6.12.2017 – Nasze Centrum odwiedziła klasa gimnazjalna z Szkoły Podstawowej w Dąbrowie Biskupiej.

Z rekolekcjami o św. Michale Arch. i bł. ks. J. Popiełuszcze do Mechowa k/Świnoujścia udał się nasz ks. dyr. Paweł Nowogórski CSMA.

7.12.2017 – Tego dnia w szkołach odbył się I etap Wojewódzkiego Konkursu Interdyscyplinarnego o Wielkich Polakach z serii „Regionalnych Olimpiad Wiedzy o Wielkich Polakach”, w tym roku tematem konkursu jest „Św. S. FAUSTYNA KOWALSKA – ŻYCIE, MISJA MIŁOSIERDZIA BOŻEGO I KULT NA TLE HISTORII POLSKI”.

Od tego dnia znajduje się u nas wystawa obrazów z wizerunkiem św. Jana Pawła II pt. „Człowiek blisko Boga” autorem prac jest Waldemar Cieślak.

10.12.2017 – Wizyta kapelana dwóch papieży, arcybiskupa Lwowa Mieczysława Mokrzyckiego.

11.12.2017 – Pracownicy i wolontariusze Centrum promowali nasze Centrum i Muzeum na Toruńskim Jarmarku Bożonarodzeniowym ozdoby z gliny, które własnoręcznie wykonali i ozdobili.

16.12.2017 – Odbył się koncert charytatywny, Opłatek, wystawa wyrobów w glinie i aukcja obrazów. Rozpoczęliśmy występem zespołu muzycznego „Ave”, następnie rozpoczęła się aukcja dobroczynna obrazów. Goście mogli podziwiać wystawę wyrobów z gliny wykonanych w trakcie warsztatów garncarskich oraz wystawę o Mariannie Popiełuszko. Na koniec wszyscy podzielili się opłatkiem.

Tego dnia również odbyła się Rada Programowa Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. J. Popiełuszko, w czasie którego dyskutowano nad Programem działalności na 2018 rok.

17.12.2017 – Kiermasz Bożonarodzeniowy organizowany przez Radę Rodziców Szkoły Podstawowej w Górsku.

W tym dniu rozpoczął głoszenie rekolekcji w Płocku nasz ks. Dyrektor

18.12.2017 – Pracownicy i wolontariusze Centrum promowali nasze Centrum i Muzeum na Toruńskim Jarmarku Bożonarodzeniowym ozdoby z gliny, które własnoręcznie wykonali i ozdobili.

21.12.2017 – Przedszkole Jagoda zorganizowało w Centrum Jasełka, w których wystąpili ich podopieczni. Na koniec wszyscy podzielili się opłatkiem.

22.12.2017 – Odbył się Świąteczny Koncert Szkoły Muzycznej w Górsku organizowany przez p. Agnieszkę Witki.

W tym dniu nasz ks. dyr. rozpoczął głoszenie rekolekcji w Sanktuarium w Oborach.

23.12.2017 – Dodatkowo pracownicy i wolontariusze Centrum promowali nasze Centrum i Muzeum na Toruńskim Jarmarku Bożonarodzeniowym ozdoby z gliny, które własnoręcznie wykonali i ozdobili.

23.12.2017 – Opłatek dla pracowników, stażystów i wolontariuszy CEM.

Wydarzenia w CEM

Wizyta J.E. ks. abp. Lwowa ks. Mieczysława Mokrzyckiego – sekretarz dwóch papieży: św. Jana Pawła II i Benedykta XVI. Od lewej: ks. A. Legowicz, prof. W. Karaszewski, G. Borek, J.E. ks. abp M. Mokrzycki, ks. dr P. Nowogórski, ks. prof. J. Bagrowicz, M. Swaczyna (2017.12.10)

Wizyta w Centrum Edukacji Młodzieży Ministra Środowiska i Gospodarki Wodnej Jana Szyszko. Od lewej: ks. E. Marciniak, o. Generał ks. D. Wilk, K. Szyszko, Minister J. Szyszko, ks. dr P. Nowogórski (2017.05.14)

Wizyta Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – J. Szarka. Od lewej: J. Golon – dyr. Oddziału IPN Gdańsk, M. Swaczyna, prof. W. Polak, J. Szarek – Prezes IPN, ks. dr P. Nowogórski (2017.03.20)

W Górsku corocznie odprawiana jest Msza św. w intencji żużlowców, kibiców i przyjaciół transmitowana przez TVP Bydgoszcz. Na zdjęciu sportowcy z rodzinami oraz miłośnicy i organizatorzy czarnego sportu (2017.03.19)

Uczestnicy Międzynarodowego Programu Edukacyjnego dla młodzieży „Śladami św. Jana Pawła II”. Na zdjęciu laureaci Wojewódzkiego Konkursu o Wielkich Polakach z opiekunami trzymającymi obraz bł. ks. J. Poplewskiego, poświęcony przez papieża Franciszka dla Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku (2017.08.04–12)

Uczestnicy warsztatów sztuki garncarskiej z cyklu „Ginące zawody” w świetlicy środowiskowej CEM (2017.10.02)

Uczestnicy warsztatów teatralnych w ramach III Konfrontacji teatralnych z Z. Melechówną, odznaczoną m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, i ks. dyr. P. Nowogórskim (2017.10.28)

Pielgrzymka z Palestyny – Music group f Scout group z opiekunem grupy z Ziemi Świętej ks. Juanem Asmarim (2017.07.14)

Dyrektor Centralnego Ośrodka Sportowego w Warszawie Mariusz Kałużny z żoną, dyrektor Ośrodka Przygotowań Olimpijskich w Wałczu Z. Ryder z żoną, dyrektor OPO Spała W. Wendrowski z małżonką, pracownik COS D. Korczyński i ks. dyr. CEM P. Nowogórski (2017.09.02)

Zawody w tenisa stołowego zorganizowane przez Fundację Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku (2017.12.02)

Spotkanie Zespołu Doradczego „Niepodległa” w Górsku w Wojewodą kujawsko-pomorskim M. Bogdanowiczem w Muzeum Regionalnym w Górsku (2017.05.12)

Uroczysty przemarsz z relikwiami bł. ks. J. Popiełuszki i modlitwa w miejscu uprowadzenia pod Krzyż-Pomnik z okazji 32. rocznicy. Znicze składają, od lewej: wójt Gminy Zławieś Wielka J. Surdyka, marszałek woj. kujawsko-pomorskiego P. Całbecki, komendant hufca hm. A. Majerowski (2017.10.17)

Prelegenci III Sympozjum naukowego w Centrum Edukacji Młodzieży pt. „Pielgrzymki i miejsca pielgrzymowania w Polsce w XX i XXI wieku” (2017.05.25)

Koncert charytatywny zespołu „Ave” (2017.12.16)

Dzieci i młodzież po treningu karate w Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku z pucharami przywiezionymi z Włoch. Od lewej dorośli z tyłu: A. Walczyński, I. Licznernski – mistrz świata w karate, J. Rutkowski – prezes Mat-Budu, Paweł Andrzejewski i ks. dr Paweł Nowogórski (2017.03.20)

Koncert kolęd w CEM, na zdjęciu: Tomek Kamiński z zespołem, Agnieszka Witki, Krzysztof Kosiarski oraz ks. dr Paweł Nowogórski (2017.01.28)

Koncert w sali teatralnej Centrum Edukacji Młodzieży: artysta, multiinstrumentalista Tomek Kamiński z zespołem (2017.01.28)

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi z Międzyrzecza z siostrą Barbarą Koreń oraz dziećmi przebywającymi na zimowiskach w Toruniu zwiedzili muzea i CEM (2017.02.03)

Mistrz Świata i Europy oraz Prezes Polskiego Zjednoczenia Karate Paweł Bombolewski oraz dwukrotny mistrz świata z grupą młodych karateków z klubu Bushikan z Górška ćwiczący w CEM (2017.02.04)

Występ dzieci z okazji Dnia Babci i Dziadka, zorganizowane przez przedszkole „Jagoda” z Górška (2017.02.10)

Uroczystość Dnia Babci i Dziadka zorganizowana w Centrum Edukacji Młodzieży (2017.02.10)

Uczestnicy III etapu Wojewódzkiego Konkursu o Wielkich Polakach w Urzędzie Marszałkowskim województwa kujawsko-pomorskiego w Toruniu (2017.03.16)

III etap – finał Wojewódzkiego Konkursu o Wielkich Polakach (2017.03.16)

Laureaci, finaliści, organizatorzy i opiekunowie w czasie Gali rozdania nagród w Konkursie o Wielkich Polakach „Św. Jan Paweł II w województwie kujawsko-pomorskim – obecność i dziedzictwo” (2017.04.06)

Gala rozdania nagród Konkursu o Wielkich Polakach „Św. Jan Paweł II w województwie kujawsko-pomorskim – obecność i dziedzictwo” (2017.04.06)

Występ dzieci ze szkoły w Górsku, który odbył się w trakcie Kiermaszu Wielkanocnego (2017.04.09)

Przedstawienia wystawione przez uczniów szkoły w Górsku w trakcie Kiermaszu Wielkanocnego (2017.04.09)

Wizyta w Muzeum o bł. ks. J. Popiełuszce związana z podziękowaniem za uzdrowienie przez wstawienie b. ks. J. Popiełuszki p. Jadwigi S. (2017.04.20)

Wycieczka z Mławy, którą zorganizowało Stowarzyszenie Pontyfikat Papieża Jana Pawła II (2017.04.22)

Grupa osób niepełnosprawnych z Klubu Samopomocy Centrum Pielęgnacji Caritas Diecezji Toruńskiej (2017.04.25)

Grupa parafialna z Jastrzębia-Zdroju, Parafii NSPJ (2017.04.30)

Goście z Argentyny, Anglii i Polski z ks. Marcinem Schmidt, sekretarzem Caritas Polska (2017.05.04)

Koncert pt. „Krótka historia Polski”. Przedstawienie dzieci ze szkoły w Górsku, pod opieką p. Babiarcz (2017.05.11)

Przyjazd Rodziny Radia Maryja ze Szczecinka (2017.05.16)

Koncert Orkiestry Dętej OSP z Miejsca Piastowego (2017.05.19)

Teatr „Antrakt” wystawił przedstawienie pt. „Zamieszanie w krainie bajek” (2017.05.22)

Koncert z okazji Dnia Matki, zorganizowany przez dzieci z Publicznej Szkoły Muzycznej I st. w Górsku (2017.05.25)

Dzieci z Przedszkola „Jagoda” przygotowali występ z okazji Dnia Matki i Ojca (2017.05.26)

Trening karate na świeżym powietrzu (2017.05.27)

Pielgrzymka z Parafii św. Franciszka z Asyżu w Łodzi (2017.05.29)

Gminne Przedszkole w Złejwsi Małej przygotowało koncert pt. „Rok rzeki Wisły” (2017.05.30)

Na boisku odbyły się Strażackie Zawody Gminne, w których wzięło udział osiem jednostek straży pożarnej (2017.06.03)

W CEM gościliśmy jubilatów 25-lecie kapłaństwa OO. Redemptorystów (2017.06.07)

Rodzinny Rajd Rowerowy „Aktywna gmina”, którego organizatorem był Andrzej Walczyński. Młodzież zorganizowała w CEM ognisko oraz zawody rowerowe z torem przeszkód (2017.06.11)

Piknik Rodzinny, który odbył się na boisku sportowym (2017.06.25)

Uczestnicy Letniej Szkoły Języka i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców. Zwiedzający przyjechali z takich krajów jak: Białoruś, Rosja, Gruzja, Norwegia, Brazylia, Kanada, Portugalia, Serbia, Chorwacja, Wielka Brytania, Irlandia, Bułgaria (2017.07.15)

Grupa zwiedzających z parafii Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Tuchowie, z opiekunem o. Bogusławem Augustowskim CSSR zwiedziła Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku (2017.08.03)

W Asyżu – laureaci i uczestnicy Międzynarodowego Programu Edukacyjnego dla młodzieży „Śladami św. Jana Pawła II” (2017.08.04–12)

Laureaci Międzynarodowego Programu Edukacyjnego dla młodzieży „Śladami św. Jana Pawła II” na tle Watykanu (2017.08.04–12)

Na Kapitolu laureaci i uczestnicy Międzynarodowego Programu Edukacyjnego dla młodzieży „Śladami św. Jana Pawła II” (2017.08.04–12)

Laureaci Międzynarodowego Programu Edukacyjnego dla młodzieży „Śladami św. Jana Pawła II” w Bazylice św. Antoniego w Padwie (2017.08.04–12)

Spotkanie organizacyjne Wojewódzkiego Interdyscyplinarnego Konkursu Wiedzy o Wielkich Polakach w sali św. Jana Pawła II w Górsku (2017.08.31)

Pielgrzymka do Okopów śladami Marianny Popiełuszki – honorowego obywatela województwa kujawsko-pomorskiego, z okazji 70 rocznicy urodzin bł. ks. Jerzego Popiełuszki (2017.09.10)

Pielgrzymka do Okopów śladami Marianny Popiełuszko – honorowego obywatela woj. kujawsko-pomorskiego przy grobie rodziców bł. ks. J. Popiełuszki w Okopach (2017.09.10)

Grupa dzieci ze szkoły podstawowej z Czernikowa z opiekunem, dyrektorem szkoły D. Chrobakiem i opiekunami (2017.09.12)

Uczestnicy IV Przeglądu Zespołów Śpiewających z okazji Europejskich Dni Dziedzictwa (2017.09.16)

IV Przegląd Zespołów Śpiewaczych z okazji Europejskich Dni Dziedzictwa (2017.09.16)

Uczestnicy warsztatów sztuki garncarskiej z cyklu „Ginące zawody” (2017.10.03)

Młodzież z opiekunami w czasie warsztatów sztuki garncarskiej z cyklu „Ginące zawody” w Górsku (2017.10.03)

Warsztaty sztuki garncarskiej z cyklu „Ginące zawody” – wytwarzanie wyrobów z gliny (2017.10.12)

Uczestnicy Jubileuszowego 25. Biegu sztafetowego i maratonu ks. Jerzego Popiełuszki, na trasie z Bydgoszczy do Górška (2017.10.15)

Jubileuszowy 25. Bieg sztafetowy i maraton ks. Jerzego Popiełuszki, na trasie z Bydgoszczy do Górška (2017.10.15)

Grupa ze Świerczynek z wizytą w CEM, w nagrodę za uczestnictwo w konkursie (2017.10.19)

III Konfrontacje teatralne – występ teatru z Górską (2017.11)

III Konfrontacje teatralne – występ z okazji Dnia Niepodległości (2017.11)

Grupa laureatów konkursu malarskiego o Mariannie Popiełuszko z Bierzgotowa z ks. dr. Rajmundem Ponckiem (2017.11.09)

Koncert patriotyczny orkiestry wojskowej z Torunia (2017.11.13)

Świąteczny koncert Szkoły Muzycznej (2017.12)

Polski dziennikarz, pisarz katolicki, publicysta, polityk, poseł na Sejm III kadencji, senator VI, VII, VIII i IX kadencji Czesław Ryszka z ks. dyr. CEM P. Nowogórskim (2017.12.03)

Wizyta w Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku: Od lewej: prof. W. Karaszewski, ks. prof. J. Bagrowicz, G. Borek, M. Swaczyna (2017.12.10)

Koncert charytatywny, Opłatek, wystawa wyrobów w glinie i aukcja obrazów (2017.12.16)

Aukcja charytatywna na rzecz CEM (2017.12.16)

Występ uczniów w Centrum Edukacji Młodzieży w Górsku (2017.12.17)

Jasełka w wykonaniu dzieci z Przedszkola „Jagoda” (2017.12.21)

